

**A NAPRAFORGÓ WALDORF ÁLTALÁNOS ISKOLA,
GIMNÁZIUM ÉS ALAPFOKÚ MŰVÉSZETI ISKOLA**

**PEDAGÓGIAI PROGRAMJA
ÉS HELYI TANTERVE**

DEBRECEN 2015.

ELŐSZÓ

A jelen Pedagógiai Programot a Napraforgó Waldorf Általános Iskola, Gimnázium és Alapfokú Művészeti Iskola Tanári Kollégiumának tagjai állították össze. A Program az Emberi Erőforrások miniszterének 2013. május 02-án kelt /2013/KOIR. sz. határozatával jóváhagyott, megújított „**A magyar Waldorf-iskolák kerettanterve**” alapján készült.

A magyar Waldorf-iskolák által közösen kidolgozott kerettanterv a köznevelésről szóló 2011. évi CXCV. törvény 9. § (8)-(9) bekezdésének felhatalmazása alapján az alternatív Waldorf-pedagógia alapelveire épülve határozza meg a Waldorf-iskolákban folyó sajátos köznevelési tevékenységet. A kerettanterv összhangban áll a nemzetközi Waldorf-tantervekkel, ugyanakkor megjeleníti a magyar kultúra értékeit, és épít az elmúlt kilencven év Waldorf-pedagógiai tapasztalataira, kutatásaira.

A Waldorf-iskolák pedagógiai programjának – a köznevelési törvény 9. § (8)-(10) bekezdései és a Kormányrendelet Mellékletének I. Rész I.2. pontja alapján – a részükre jóváhagyott, választott alternatív Waldorf-kerettantervnek kell megfelelnie.

Pedagógiai Programunk ennek megfelelően két fő részből tevődik össze: a közösségünk pedagógiai munkáját és feladatait összefoglaló Pedagógiai Programból, valamint az iskolánk helyi sajátosságaival kiegészített Waldorf-kerettantervből, amelyet ily módon Helyi Tantervként fogadtunk el.

A Waldorf-intézmények sajátossága, hogy az intézmények Pedagógiai Programja, valamint a kerettantervi szabályozásnál bővebb, helyi tantervi jellegzetességeket is bemutató Waldorf-kerettanterv elválaszthatatlanul összekapcsolódik. A Waldorf-közösségek szellemi alapjait, pedagógiai sajátosságait, működését a két dokumentum organikus összekapcsolódásban mutatja be.

BEVEZETŐ GONDOLATOK

Iskolánk az 1990-es évek közepén néhány ember lelkéből eredő, vágyott, ezért átültetett valóságként indult útjára Debrecenben.

Ennek a keretnek szélesre tárt kapuin azóta áthullámszórt, áthullámszórt az a világ, mely lassan, egyre határozottabb formát alakít ki magának éppen az adott keretek hatására. Valahogyan úgy, ahogyan a hullám is harmonikus csomópontokba, mintákba rendeződik szűk tér határaitól visszaverődve. Pedagógiai Programunk most ezeket a „feltételeket” szeretné megfigyelni, számba venni, és egy élő rendszernek – az iskolának – jellegzetes csomópontjait, arcát úgy bemutatni, hogy az alapkarakterét, felelősségteljes szabadságát megtartva továbbfejlődhessen.

Alapvető célunk a Waldorf-pedagógia emberszemlélete alapján olyan iskolát működtetni, ahol gyermekeink keresztény szellemiségben nevelkedve, magyar hagyományunk értékeinek biztos talaján állva, saját képességeiket kibontakoztatva, kornak megfelelő, használható ismeretekhez jutnak.

Ahol tanulmányaik végére megtanulhatnak: megismerni, teremteni, dolgozni, az élő-élettelen világgal, önmagukkal békésen együtt élni.

ISKOLÁNK JEL-KÉP-E

Iskolánk új formában megjelenő jelképe összetévesztetetlenül debreceni. Ebben az összetett, mégis végtelenül letisztult képben felismerhetjük városunk címermaradékát, a **főnixet**, amint a múltba tekintve, onnan felemelkedve a jövő felé, azaz a jobbra forduló napra tekint. Fészkében ott a három fióka, éppen mint a **pelikánnak**, mely református szószerkeinken az önfeláldozás jelképe.

Ugyanakkor **napraforgó** is, mely fény felé fordulásával, harmonikus formájával, maggal telítettségével, mind a természet, a művészet, a tudományok és az ember kapcsolatának – iskolánknak – szép megjelenítője. A közös rtekeinket jelképező **magocska** a napkorong, ill. a virág a körének arany metszésében, azaz arany-arányában van.

A **napkorong** belsejében mozgó földi forgású energiáspirálok az iskola három szféráját jelképezik: a gyermekek, a szülők és a tanárok közösségét. Mivel nem statikusan a középpontban van a mag, ezért a mindenkori részvevők „gördítik a napkorongot”.

A nap három része tehát mi vagyunk, együtt!

A címerpajzs alakú hortobágyi **bikaszarv** (a címerek nem véletlenül pajzs alakúak, maga a forma is kifejezi a védelmet) tehát gyönyörű megjelenítője a jövő szellemi értékeit ápoló földi erőfeszítésnek.

A forma **bárka** jellege is sokatmondó, a bárka, ezüstparipa vagy a hold hordozza a napot égi útján.

És nem utolsó sorban a Waldorf-iskola kezdőbetűje is kirajzolódik a képen.

A WALDORF-ISKOLÁK TÖRTÉNETE

Az első Waldorf-iskola **1919. szeptember 7-én**, Stuttgartban nyílt meg, melynek pedagógiai alapjait **Rudolf Steiner** 1906-tól kezdődő előadássorozatában fejtette ki. A Waldorf Astoria cigarettagyár akkori igazgatója, Emil Molt, az előadások alapján kérte fel Rudolf Steinert, hogy szervezzen és igazgasson a munkásai gyermekei számára iskolát. Ez a **12 évfolyamos, „egységes nép-, és felsőbb iskola”** mindenki számára nyitva állt addig, míg a nemzetiszocialista rendszer be nem tiltotta.

1945 után a **Waldorf-pedagógia az egész világon elterjedt**, újabb és újabb iskolák nyitották és nyitják meg kapuikat. Mára a világ legnagyobb alternatív iskolai hálózatának részeként a lakott kontinensek 60 országában, több mint 1000 iskola (óvodákkal és gyógypedagógiai intézményekkel együtt több mint 3000 intézmény) és több mint 100 tanárképző intézmény működik.

A WALDORF MAGYARORSZÁGON

A két világháború között **dr. Göllner Mária** kezdeményezésére Magyarországon nyílt meg az egyik **első „külföldi” Waldorf-iskola**: a Kissvábhegyi Waldorf Iskola és Internátus. 1926 és 1933 között az első hazai kéttannyelvű, koedukált, óvodával egybekötött magániskolaként működött. A második világháborút követően az alternatív gyakorlatot folytató iskolák közül a Pesthidegkúti Waldorf Iskola 1989-es indulásával Közép-Kelet-Európában és Magyarországon elsőként törte meg – civil kezdeményezésre – az állam általános iskolai oktatási-nevelési monopóliumát.

A Waldorf-óvodák, iskolák és képzések – az egyházi intézményeken kívül – a legnagyobb intézményszámmal, gyermek- és pedagóguslétszámmal rendelkező, nem állami, nem önkormányzati köznevelési hálózatot alkotják hazánkban. A Waldorf-pedagógia az egyetlen reformpedagógiai irányzat, mely az utóbbi két évtizedben **országos hálózatot** alakított ki Magyarországon saját tanárképzésekkel és szakmai szolgáltató intézettel (Waldorf Ház Pedagógiai Szolgáltató Intézet).

A hálózatot – civil egyesületként – a **Magyar Waldorf Szövetség** fogja össze. A Szövetség 2013-ra az új Nemzeti Alaptanterv alapján megújította a Waldorf-iskolák Kerettantervét, a Waldorf-Óvodapedagógiai Programot, valamint létrehozta saját pedagógiai szolgáltató intézményét.

Hazánkban ma 32 településen működik Waldorf-óvoda és 24 településen Waldorf-iskola. Budapesten 4, Solymáron 2 képző intézmény segíti a pedagógusok felkészülését és továbbképzését.

ISKOLÁNK TÖRTÉNETE

1994 tavaszán megalakult Debrecenben a **Szabad Pedagógiai Egyesület**, melynek alapító tagjai szülők és tanárok voltak. Azt a célt tűzték ki maguk elé, hogy Waldorf-óvodát és iskolát hozzanak létre a városban. 1995 szeptemberében kezdődött meg a tanítás öt család kérésére. A gyerekek magántanulóként végezték el az első tanévet.

Az iskola a városi Önkormányzattól 1996. augusztus 30-án kapta meg használatra a Debrecen-Kisacson található 4 tantermes iskolaépületet, amelyhez szolgálati lakás, műhelyterem és 1000 m² kert is tartozott. Az iskola fenntartását jogutódként a „Jó Ritmus” Művészeti Nevelésért Alapítvány vette át. Az évek során folyamatosan növekvő iskolánknak szüksége volt a tantermek számának bővítésére, mely folyamat során 2006-ban Makovecz Imre tervei alapján elkészült az iskolabővítés koncepciója, ami azonban megfelelő támogatás hiányában megghiúsult.

Közösségünk iskolaépülettel kapcsolatos, többirányú próbálkozásai a 2011-es tanév kezdetére sikerrel jártak, Debrecen város önkormányzata 15 évre térítésmentesen adta át fenntartó alapítványunknak a Debrecen belvárosában található, **Eötvös utcai iskolaépület** fenntartását. Iskolánk jelenleg itt, a 4029 Debrecen, Eötvös utca 46-48. szám alatti épületben működik.

Az ingatlanegyüttes a következő részekből áll:

Főépület: 8 tanterem, iroda, tanári szoba, fejlesztő szoba, műhely, irattár, szertár, mosdók.

Tornaterem épülete: tornaterem, öltözők, mosdók, konyha, ebédlő, alapítványi iroda.

Középső épület: 2 tanterem, euritmia- és táncterem, öltöző, szertár.

Iskolaudvar.

Az iskolának jelenleg **nyolc általános iskolai osztálya** van, emellett folyamatosan dolgozunk a gimnáziumi tagozat újraindításán. A Tanári Kollégiumot **nyolc osztálytanító és kilenc szaktanár** alkotja.

Iskolánk **szülői fenntartású iskola**. Fenntartónk a „**JÓ RITMUS**” Művészeti Nevelésért Alapítvány, melynek kuratóriumi tagjai szülők és a Tanári Kollégium delegáltja. A fenntartó a **Waldorf-iskolák kerettanterve és a steineri szociális közösségi modell szellemében** működik együtt az iskolával. A hatályos jogszabályoknak megfelelően felel az intézmény törvényes működéséért és a pénzügyi gazdálkodásért. A kuratórium döntéseit a Szervezeti és Működési Szabályzatnak megfelelően, a tanári és szülői közösség véleményének figyelembe vételével hozza meg.

AZ ISKOLA ALAPADATAI:

Adószám: 18549225-1-09

OM azonosító: 031114

Intézmény neve: Napraforgó Waldorf Általános Iskola, Gimnázium és Alapfokú Művészeti Iskola

Intézmény székhelye: 4029 Debrecen, Eötvös utca 46-48.

Az iskola elérhetőségei: Telefon: 52/415-147

Internet: www.napraforgoiskola.hu

E-mail: waldorf@napraforgoiskola.hu

Működési engedély száma: HBB/12/00923-4/2014

Intézmény fenntartója: „JÓ RITMUS” Művészeti Nevelésért Alapítvány

Intézmény alapításának éve: 1996.

Az intézmény felügyeleti szervei:

A fenntartói tevékenység törvényességi felügyeletét az illetékes Kormányhivatal, az intézmény törvényességi és szakmai felügyeletét a Fenntartó gyakorolja.

Intézmény jogállása: önálló jogi személy.

Intézmény típusa: többcélú köznevelési intézmény; egységes iskola (8 évfolyamos általános iskola, 4+1 évfolyamos gimnázium, 12 évfolyamos alapfokú művészeti iskola).

Az iskola alapfeladatai:

- általános iskolai nevelés-oktatás,
- gimnáziumi nevelés-oktatás,
- alapfokú művészetoktatás,
- a többi tanulóval együtt nevelhető, oktatható sajátos nevelési igényű tanulók iskolai nevelés-oktatása.

1. PEDAGÓGIAI ALAPELVEK, CÉLOK, FELADATOK

„A szellem embere az, akiben ott feszeng a szellemiség örök ösztöne: a jelenségeket egyben látni. (...) A szellem nem tud belétörődni az elé szórt tények halmazába, ő az összefüggéseket keresi. Nem elég neki a valóság, értelmet követel, nem elég neki a világ, világkép kell. (...) A szellem emberét éppen az jellemzi, hogy nem olthatja el magában a teljesség szomját, s nem nyomhatja el az egész iránt érzett felelősség érzetét. Szívesen foglalkozik a részletekkel, de az egész felől száll feléjük, s egy még nagyobb egész felé tör rajtuk át utat.”
(Nagy László)

A **Waldorf-pedagógia** a teljes **emberi személyiség kibontakoztatásának** szolgálatában áll. Az iskola életének minden területe ezt a célt szolgálja, azaz nem csak a tanításnak, de felépítésében, működésében, az iskola egész életének kell példaként szolgálnia a gyermekek fejlődésében.

Az **akarat-érzés-gondolkodás egységének** alapkoncepciójából szervesen következik a **művészetek** jelenléte, amely a megfigyelés élményétől az ismeretek önálló bemutatásáig minden tantárgyban végigkíséri a tanulási folyamatokat. A népi kultúrát és játékot, a zenét és a táncot nem az élet egy szeletként, hanem szerves részeként kezeljük. A mozgásművészetek által közvetített gondolati tartalmakat az ének, a zene, a képzőművészetek lelkesítik át, harmóniát teremtve **„a kéz, a szív és a fej”** munkájában.

Ha a gyermek rendszeresen, **„szívvel-lélekkal”** éli meg a **megismerés** minden fázisát – a megfigyeléstől az elemzésen, fogalomalkotáson át azok elmélyüléséig –, akkor nem csak kész elemek „összerakására”, de kiművelt képességei, biztos ismeretei révén „teremtésre” is alkalmas lesz. Igazi belső szabadságát próbálgathatja ezáltal, hiszen ezen az úton még az ezeréves fogalmaknak is újjá kell születniük minden gyermekben.

„Félig sem oly fontos az, amit tanítunk gyermekeinknek, mint az, hogy’ tanítjuk. – Amit az iskolában tanultunk, annak legnagyobb részét elfelejtjük, de a hatás, melyet egy jó oktatási rendszer szellemi tehetségeinkre gyakorol, megmarad.”

(Rudolf Steiner: A gyermek nevelése szellemtudományi szempontból)

Szerintünk az **önmegvalósítás** nem cél, hanem **eszköz**; mi olyan gyermekeket szeretnénk nevelni, akik saját és a világ gondjait egységében látják, ítéleteikért felelősek, megoldásaikban tekintettel vannak a többi résztvevő érdekeire, szükségleteire is. Tisztelettel és hálával viseltetnek a teremtett világ iránt, megbecsülik az emberi alkotásokat, kapcsolataikban szeretetteljesek, szociálisak.

1.1. A WALDORF-PEDAGÓGIA EMBERSZEMLÉLETE

Az ember anyagi testében, lelki struktúráiban és szellemi szféráiban létező lény, melyet a minden egyes emberben megnyilatkozó individuum, az **Én** foglal magába.

Az ember fizikai teste az ásványvilággal közös, melynek törvényeit a biológiai folyamatok, az életerők új minőséggé szervezik. Az élő, a növényvilággal közös szféránk képes belső erőből növekedni, szaporodni. Ebben az élő testben működnek a pszichikus folyamatok – az ösztöneink, az érzéseink, észleleteink, indulataink, emlékezetünk, figyelmünk –, melyek egyrészt a testbe ágyazottak, de az emberi individuumban, a szellemben működnek tovább.

Az **ember fejlődése** a fent leírt szférákban **7 éves periódusokban** szakaszolt, a nevelésnek az életkor törvényeihez kell igazodniuk.

A Waldorf-pedagógia a **gyermekre** úgy tekint, mint egy **fejlődő növényre**. Érzékeivel csak az éppen látható állapotot figyelheti, de ezen felül olyan eszközöket keres a gyermek jövőbeni fejlődésére, mely annak rejtett természetéig hatol. „*Az egész élet olyan, mint egy növény, amely nem csak azt foglalja magában, amit a szemnek tár oda, hanem rejtett mélységeiben még egy jövő állapotot is hordoz. Aki előtt növény van, mely először leveleket hord, nagyon jól tudja, hogy egy idő után a levelet hordó száron virágok és termés lesz. És a növény rejtekén már most megvannak a csírák ehhez a virágzathoz és terméshez. Azonban hogyan mondhatná meg bárki is, milyenek lesznek ezek a szervek, aki csak azt akarná kutatni a növényen, amit az jelenleg tár a szeme elé. Az képes csak rá, aki a növény lényével megismerkedett.*”

Ahhoz, hogy tanár és diákja között olyan kapcsolat jöjjön létre, amely a tanítás és tanulás folyamatát, az **énejlődést** valóban segíteni tudja, a gyermek alapos megfigyelésére, megismerésére, megértésére van szükség. Ennek a megfigyelésnek eszköze lehet a **temperamentumok vizsgálata**, melyet Steiner kiterjesztett az ember lényének mind a négy állapotára; a fizikai-anyagi testre, annak formáira, a biológiai folyamatok rendszerére, a lelki, pszichikai jelenségek együttesére és a szellemi minőségeket megjelenítő individualitásra.

A nevelő feladata, hogy a gyermekben felismerve vérmérsékletének főbb jellemzőit, azok legkedvezőbb tulajdonságait erősítse.

1.1.1. A GYERMEKI FEJLŐDÉS SZAKASZAI

A Waldorf-pedagógia a **gyermek fejlődésében három fázist** különít el: a **születéstől 7 éves korig**, a **7–14** és **14–21 éves korig** tartó időszakokat. Pedagógiai terminusokban kifejezve ez megfelel a születéstől a 3. életévig tartó csecsemőkornak és a 3–6/7 éves korig tartó kisgyermekkorának, a 6/7–14/15 éves korig tartó általános iskolás kornak és a 14/15–18/19 éves korig tartó középiskolás kornak. Mindegyik fázist a maga sajátos fizikai, lelki és szellemi változásai határozzák meg. Az alábbi leírás természetéből fakadóan csak egy rövid összefoglalás kíván lenni.

Noha minden állomás az élet egy szakaszát képviseli, mely saját jogon egységes és meghatározott, idővel mindegyik átalakul a következő fázisba. Azok a folyamatok, melyek elérnek egy bizonyos tetőpontot az egyik fázisban, a rákövetkező fejlődési szakaszban képességekké változnak.

1.1.2. 7–14 ÉVES KORIG

Ebben a szakaszban kezdik el a gyermekek a **formális tanulást**; intellektuális fejlődésüket az alapvető tanulási készségek elsajátítása és az emlékezet fejlődése mozdítja elő, méghozzá úgy, hogy erősen kötődnek a gyakorlati élethez. Ebben az időszakban mindenfajta tanulás a gyermek érzéseit igyekszik megszólítani annak érdekében, hogy a gyermek azonosulni tudjon azzal, amit tanul. A tanulás alapvetően tapasztalatokra épül, s ezeket a közvetlen tapasztalatokat olyan erős és folyamatos narratív struktúrákkal kell megerősíteni, amelyek lehetőséget teremtenek a megszemélyesítésre is. A képzelőerő és a képekben való ábrázolás játssza a legfontosabb szerepet abban, hogy a tanulás személyes belső tapasztalattá váljék. Ezen kívül még a művészetek és a zene segítségével ragadhatjuk meg a gyermek érzéseit. Ez a szakasz jól elkülöníthető **alszakaszokat** foglal magában: a 7–9 éves, a 9–12 éves és a 12–14 éves időszakot. Ezeket az alszakaszokat többek között bizonyos kognitív előrelépések és a gyermekvilághoz való viszonyának megváltozása jellemzik.

A **hét és kilenc év közötti gyermekek** egyik fő jellemvonása, hogy úgy szeretnek tanulni, hogy ne kelljen saját véleményét alkotniuk a tanultakról. Ez a szakasz többek között az emlékezet és a

képzelőerő fejlesztéséből, ritmikus ismétlésekből tevődik össze. A felnőttek feltétel nélküli elfogadása erős marad, de elmozdul abból az állapotból, amely az érzékek irányította utánzásra épült. Most már nem a tanár személyének feltétel nélküli elfogadása jellemzi a gyermeket, hanem olyan ember szükséges számára, aki szavain és tettein keresztül hat rá. Olyan kérdéseket fogalmaz meg önmagáról és a világról, amely meghatározza a tanár viszonyát a gyermekkel. Ezekre az alapkérdésekre kapnak választ az órákon és az órák segítségével, amelyeknek nem csak az a feladatuk, hogy tapasztalatokat közvetítsenek a világról, hanem az is, hogy engedjék, hogy a gyermek maga tapasztalhassa meg azt.

Az iskola első két-három éve még megőrzi a korábbi utánzásos időszak bizonyos elemeit. A gyermekek ekkor még nem választják el önmagukat a külvilágtól, és ugyanígy nincs éles különbség számukra az élő és az élettelen világ között sem. A tanítás során ezt figyelembe kell venni, és az óráknak ennél fogva megfelelő teret kell teremteniük a közvetlen tapasztalás számára. A Waldorf-pedagógia ugyanolyan fontos szerepet tulajdonít a kognitív képességek fejlesztésének, mint a szociális, érzelmi és akarati készségek gazdagításának. A hetedik és a kilencedik év közötti időszakra még mindig nagyon jellemző az utánzás és a helyzethez kötődő memória.

Az **első elszakadási tapasztalatra** a kilencedik életév körül, a harmadik osztályban kerül sor. Ebben az időszakban a gyermekek éles választóvonalat éreznek maguk és a felnőttek között. Először csak öntudatlanul, de kezdik megkérdőjelezni a tanár odáig kikezdehetetlennek tűnő tekintélyét. Most azonban tudni akarják, hogy mindaz, amit a tanár mond, valóban az élet és a világ alapos ismeretén alapul-e. Egészeiben véve ez a folyamat tudatalatti szinten zajlik, és ritkán verbalizálódik. A gyermekek most tisztelni akarják azt a személyt, akit korábban szerettek, de meg akarnak győződni róla, hogy tiszteletük megalapozott. Éppen ezért új tanítási módszerek bevezetésére van szükség. A tanárnak figyelembe kell vennie ezt az eltávolodási folyamatot, amikor eléjük tárja a világot, ugyanakkor a gyermekeknek szükségük van még arra, hogy kísérjük és a helyes irányba tereljük őket, miközben átlépnek a gyermekkori paradicsomi állapotából egy új – még ha kissé naiv módon is – differenciált világ színesebb valóságába. Másképp fogalmazva: az, hogy most már a világot teljes valójában tárjuk eléjük, nem azt jelenti, hogy hirtelen száraz és az emberi szempontoktól teljesen független tudományos tényekkel kellene bombázni őket. Mivel az „elveszett paradicsom” érzése egyre erősebb ebben az életkorban, minden egyes gyermekkel éreztetni kell, hogy ő maga is egy egyedi világot alkot, amely ugyanakkor kapcsolódik környezetéhez is.

Kilenc és tizenkét éves kor között a ritmikus emlékezet a legmeghatározóbb, és a gyermekek rengeteget képesek tanulni, ha a tanár természetes, világ iránti érdeklődésükre épít, és ritmikusan tagolja az anyagot.

A gyermekek tizedik és tizenkettedik életévük között fejlődésük új szakaszába lépnek. Tizenkét éves korukra testük a gyermekkori középső szakaszára olyannyira jellemző harmonikus arányai általában felbomlanak. A végtagok kezdenek túlsúlyba kerülni, és az izomzat válik egyre fontosabbá.

Lelkiállapotukra szembeötlő **kritikai szemlélet** jellemző, s figyelembe kell vennünk azt az új kibontakozó képességüket is, hogy kezdenek **ok-okozati összefüggésekben** gondolkodni. A tanárnak megfelelő irányba kell terelnie a gyermekek készülődő, helyét kereső intellektualitását. Ki kell használni a tanulók kérdező, kereső hozzáállását, és érdeklődésüket egyre inkább az élettelen természet és annak törvényei iránt kell felkelteni. Olyan törvények megismerését keresik ebben a korban, melyek az embertől függetlenül léteznek és vele szemben is megőrzik függetlenségüket.

Lényeges azonban, hogy mindeközben továbbra is megmarad a világhoz való viszonyukban egy személyes és szubjektív elem, mivel a gyermekek tisztában vannak azzal, hogy a természetre irányuló kutatások és a felfedezések mögött nem csupán mérhető eredmények, hanem valós emberi küzdelmek

és teljesítmények állnak. A gyermekek érzik, hogy nem csak a teret, de az időt is strukturálni kell. Mindez azt jelenti, elérkezett az ideje, hogy történelmi folyamatokról tanuljanak. A történelem tanítása során megmutatjuk, hogy az emberiség történelme nem csupán eseményekből és a hozzájuk kapcsolódó évszámokból áll, hanem nagyon is emberi lények alakították olyanná, amilyen, másrészt azonban őket is formálták a történelmi erők.

A **7–14 év közötti szakasz** utolsó harmadát **pubertásnak** nevezzük. A látható **fizikai változásokat** és gyors növekedést a lelki egyensúly kizökkenése kíséri, de gyakran ennél szélsőségesebb formát is ölthet. A gyermek ebben az időszakban testi és lelki téren egyaránt elveszti azt az egyensúlyt és nyugalmat, amire a gyermekkor közepén szert tett. Mindazok a viselkedési formák, szokások és a dolgokhoz való hozzáállás, amit eddig elsajátítottak, elveszítettnek tűnnek, de legalábbis ambivalenssé válnak. Mivel a kiskamaszok egyre inkább saját belső folyamataikra figyelnek és **‘Én’-központúakká** válnak, egyre nagyobb szükségük van arra, hogy tanáraik és szüleik részéről új, az eddiginél objektívebb orientációt kapjanak.

A pubertás első szakaszában a gyermekek erős késztetést éreznek arra, hogy szembeszálljanak a körülöttük lévő világgal, sőt hogy legyőzzék azt. Ez a lényegében agresszív gesztus azonban csiszolatlan játékosságot takar. A fizikai kihívások segítenek kirántani őket ebből az állapotból. Az osztálytanítónak arra kell törekednie, hogy elterelje figyelmüket saját magukról a természeti (és teremtett) világ működése felé; már egyre jobban érdekli őket ebben az időszakban a technika, a munka, a hivatás.

Nagyban segíthet a fiataloknak, hogy nyitottá váljanak maguk és mások megértése iránt, ha megtapasztalhatják azt, hogy saját belső küzdelmeikkel nem állnak magányosan a világban. Elég szabadságot kell azonban hagynunk nekik, ha azt akarjuk, hogy ezek a felfedezések segítségükre legyenek. Minél elszigeteltebbnek érzik magukat, annál inkább vonzódnak majd a világ holisztikus magyarázatához. Ekkorra már egyre nagyobb érdeklődést mutatnak a hagyományos tudományágak összefüggései iránt is.

1.2. PEDAGÓGIAI CÉLOK

Iskolánk alternatív pedagógia, a Waldorf-pedagógia alapján működő többcélú intézmény, egységes iskola. Alaptevékenysége az általános iskolai nevelés és oktatás mellett az ezekbe szervesen beépülő, és tanulóink számára kötelező, sajátos alapfokú művészetoktatás, a **Waldorf-művészeti nevelés** „A magyar Waldorf-iskolák kerettanterve 2013.” és a törvényi előírások alapján megalkotott Helyi Tanterv szerint. Pedagógiai céljainkat nyolc évfolyamos általános iskolai képzéssel és az általános műveltséget megalapozó oktatásba beépülő művészeti neveléssel valósítjuk meg.

A Napraforgó Waldorf Iskola azért jött létre, hogy a gyermekek testi, szellemi, lelki, akarat és szociális fejlődését harmonikus egységben megvalósító **Waldorf-szellemiséget** ápolja, és a gyakorlatba ültesse. Szociálisan érzékeny, tudatos közösséget formáljon és így járuljon hozzá a társadalom fejlődéséhez.

A tanítás célja, hogy a gyermeket – korának megfelelő testi, lelki és szellemi fejlődésében elősegítve – bevezesse az emberiség kultúrájába. Eközben megteremti benne a gondolkodás-érzés-akarat harmóniáját.

A teljesség igénye a tanulási folyamatban részt vevőkre és magára a folyamatra is érvényes.

1.3. PEDAGÓGIAI FELADATOK

Törekedünk arra, hogy a tanulási folyamatban az egész személyiség részt vegyen, azaz a gyermekek testi, lelki és szellemi szférái is érintettek legyenek. A tanulási folyamatok akkor érintik az ember minden szféráját, ha azok nem csak a gondolkodásra hatnak, de érzések által is megérintettek, megerősítik a képességek, ismeretek fizikai testbe való ágyazódását. Azt a munkát végezzük legszívebben, amiben örömeinket leljük, arra emlékezünk leginkább, amihez érzelmileg is erős szálak fűznek. Az egyre gyarapodó ismeretek és gazdagodó belső erők együttesen alapozzák a gondolkodást és a véleményalkotást.

1.4. PEDAGÓGIAI MÓDSZEREK, ELJÁRÁSOK

Az iskola pedagógiai módszere a **Rudolf Steiner** által megfogalmazott **emberképen** alapul. Ennek értelmében a **gyereket** – a fejlődő embert – **testi-lelki-szellemi egységnek** tekintjük. A gyerek akarati-érzelmi és gondolati élete egymással harmóniában kell, hogy fejlődjön; a gyerek életkori sajátosságaitól függ, hogy ez a fejlődés hogyan történhet.

A **Waldorf-pedagógia gyermekszemléletében** fent leírt **hétéves szakaszok** alapján az általános iskolai időszakban alsó tagozatot (1–4. osztály) és középtagozatot (5–8. osztály) különböztetünk meg. Felső tagozat alatt a 9–13. osztályokat tekintjük. A nevelési-tanítási folyamat módszerét, tananyagát és szervezését a gyerek életkori sajátosságai szabják meg. Testileg elsősorban az, hogy az iskolás gyermeknek sok ritmikus mozgásra van szüksége. Lelkileg-szellemileg pedig arra, hogy érzelmi biztonságban tudjanak tanulni. Absztrakt, elvont ismereteket csak a 6. osztálytól kezdve fokozatosan tanítunk a gyerekeknek.

Az egyes életszakaszokban alkalmazott horizontális és vertikális tantervek részletes kibontását a Helyi Tanterv tartalmazza.

2. A PEDAGÓGUSOK HELYI INTÉZMÉNYI FELADATAI

2.1. AZ OSZTÁLYTANÍTÓ ÉS A FŐOKTATÁS

„Társadalomalkotó cselekedet akkor jó, „ha etikailag, erkölcsi szempontból jó”. Legfontosabb tudnivalónk róla, hogy társadalomépítő erejű. Nem irányulhat reám, magamra, a társadalom egyik tagjára, hanem mindig a másik emberre, a második személyre. (...) Ha azt akarom, hogy az osztály ne tömegként üljön a padokban, olyan helyzetet kell teremtenem, (helyesebben minden árat meg kell adnom azért, hogy olyan helyzet álljon elő), amelyben a cselekvő személy szolgál. A jó cselekedet formailag nem az első embert adja oda, hanem a második személyt szabadítja fel. Ezen innen nincs társadalom: szolgálunk a másik szabadságát.” (Karácsony Sándor: Ocsúdó magyarság)

A Waldorf-iskolákban folyó pedagógiai munka legfontosabb személyisége az **osztálytanító**. Optimális esetben osztályát **nyolc éven át** kíséri, kezdetben minden főtárgyat és ezen kívül is szinte minden tantárgyat, a későbbiekben a lehető **legtöbb tárgyat ő oktatja** a gyermekeknek. Állandó, biztos pontja a gyermekek életének, aki nem egyszerűen közvetítője, hanem igazi forrása a megtanulandó ismereteknek. Az évek során mély, bensőséges kapcsolat alakul ki tanár és diák, tanár és osztályközösség között. Első perctől azt tapasztalják a gyermekek, hogy szeretettel, megértéssel fordul feléjük, sok időt szán megismerésükre, a közösség kialakítására, és tudását lehetőleg külső eszközök nélkül, személyiségének erejével adja át.

Ez az az erő, melynek megtapasztalása fokozatosan a gyermekeket is igazi „**teremtő**” emberré **formálja**, hiszen éveken keresztül azt látja, hogyan mozgósítja tanára saját képességeit, ismereteit egy-egy cél érdekében. A tanulók felvételéről az osztálytanító javaslata alapján a tanári kollégium dönt. Osztályának minden tagját igyekszik a Waldorf-pedagógia segítségével minél jobban megismerni, és belőlük igazi **közösséget** kialakítani. Az osztálytanító gesztusai segítik a gyermekeket az egymás megismerésében, a társak értékeinek, esetleges hibáinak felismerésében, melyeket a tanulás, játék során „használni tudnak”, vagy a közösség erejével megkísérlik kijavítani. Ez a közösség lesz a gyermekek számára az a tér, ahol a közöttük hol összetartó, hol feszülő szálak a tanulásukban, szocializációjukban segíti őket.

Nagyon fontos, hogy az osztálytanító „intézménye” jól működjön, hiszen ezen áll vagy bukik a tanítás, a nevelés sikere.

A belépő **új osztálytanítókat** a tanári kollégium előzetes ismerkedés alapján, a Szervezeti és Működési Szabályzatban meghatározott folyamat során kéri fel. Felvételük előfeltétele a megfelelő állami tanítói, ill. tanári, valamint a Waldorf-kerettantervben rögzített Waldorf-tanári képezés, amelyet a tanítással párhuzamosan is meg lehet szerezni. Az osztálytanítók, szaktanárok a tanári konferenciákon intenzív pedagógiai munkát végeznek, egymást segítve, erősítve, gazdagítva. Amennyiben a tanári kollégium minden segítsége ellenére valamelyik osztálytanító, szaktanár nem tudja munkáját a megfelelő minőségben végezni, szintén a kollégium feladata és joga a megoldás megkeresése.

2.2. EPOCHÁLIS OKTATÁS

A Waldorf-iskolákban az elmélyülést leginkább igénylő, főbb tantárgyakat tömbösítve, 3-4 hetes időszakokban, ún. „**epochákban**” tanulják a gyermekeink. Ez a reggeli, 8.00-9.40-ig tartó főoktatásra vonatkozik, mely két teljes tanórát foglal magába. Ezekben az órákban legfogékonyabb a gyermek, a tananyag tömbösítése figyelmét, koncentrációját edzi.

Egy-egy témakör „egyben tartása” lehetővé teszi, hogy az átlagosnál elmélyültebben foglalkozzanak vele, van idő az érdekes és alapos előkészítésre, fogalomalkotásra, elmélyítésre. A feldolgozandó témákat az osztálytanító úgy állítja össze, hogy azok az epocha végére kerek egészet alkossanak. Így tanulják pl. kezdetben a betűket, a számírást, majd később a törtéket, a méréseket, egy-egy történelmi korszakot. Érdekes visszatérő epochákat tartani, ahol egy pl. őszi epochában tanultakat egy, ezt ismétlő, erre épülő tavaszi követi egy félév után. Ebben az ébrenlét-alvás ritmusban leginkább remélhető a megtanultak megmaradása.

A **főoktatás** általában három részből áll, a legelső az ún. „**ritmikus rész**”. Ez az óraszakasz, minél kisebb gyerekről van szó, annál hosszabb, első osztályban akár az egész egység felét is kiteheti. A reggeli áldás és a bizonyítványversek elmondása után néhány perces kötetlen beszélgetésre gyűlnek össze a gyerekek, majd zenekart alkotnak, furulyáznak, énekelnek. Sok-sok mozgásos vers, ritmusgyakorlat, számsorolás stb. készíti elő a **tanítást**, mely a következő szakasza a főoktatásnak. Az előző percek formái vezetnek ekkor pl. az írást, versei az olvasást, ritmusai a számolást. A fogalomalkotás és az elmélyítés az ezt követő percek feladata lesz, amikor is lejegyzik, rajzolják gyermekeink a tanultakat. A főoktatás befejező részében újra összegyűlnek a gyerekek, tanítójuk az utolsó negyedórát **mese-, monda-, történetolvasással** tölti:

- Első osztályban tündérmeséket,
- Másodikban fabulákat és legendákat,

- Harmadikban ószövetségi- és teremtéstörténeteket,
- Negyedikben magyar népmondákat,
- Ötödikben görög mitológiai történeteket,
- Hatodikban római történeteket,
- Hetedik és nyolcadik osztályban az újkor felfedezőinek, feltalálójának történeteit mondja, olvassa a tanító.

Epochális rendszerben tanítható tárgyak lehetnek kezdetben: az anyanyelv, számolás-mérés, természetismeret, később: történelem, földrajz, biológia, kémia, társadalmi ismeretek. A matematika és magyar epochákon szerzett ismerteket az órarendbe beállított gyakorlóórákban lehet elmélyíteni.

2.3. A SZAKTANÁR ÉS A SZAKÓRÁK

A főoktatás után a **szakórák** következnek, ezek a Helyi Tanterv szerinti rendben szerepelnek az órarendben. A szakórákat szaktanárok tanítják, akiknek az adott tantárgynak megfelelő szakirányú képesítése, valamint Waldorf-kerettanterv szerint megszerzendő pedagógus-végzettsége van. A szakórákon rendszeres gyakorlást igénylő tárgyakat tanítunk, melyeket lehetőség szerint minél nagyobb arányban az osztálytanító tanít.

Szakórák az alsóbb osztályokban: idegen nyelvek (angol és német), ének-zene, rajz, festés, néptánc, euritmia, testnevelés és a szabadon választható szabadvallás-óra. Felsőbb évfolyamokon ezek a szakórák kézműves tantárgyakkal, valamint kertműveléssel egészülnek ki.

A gyerekek **diákönkormányzati** munkáját, önszerveződését, saját projektek és programok megvalósulását az 5-8. osztályok számára biztosított ún. **projektórákkal** segítjük elő.

2.4. TANÓRÁKON KÍVÜLI FOGLALKOZÁSOK

Iskolánkban a **tanórán kívüli foglalkozások** alatt a délutáni **napközit**, **tanulószobát**, valamint a fakultatívan választható **szakköri** foglalkozásokat értjük. Ezeket a foglalkozásokat tanév elején hirdetjük meg, a szülők ezekre írásban jelentkeznek azzal, hogy egész évre vállalják az adott foglalkozás rendjének betartását. A szakkörök meghirdetése minden esetben a Waldorf-pedagógia gyermekszemléletével összhangban történik, az indítandó szakkörnek, ill. foglalkozásnak összeegyeztethetőnek kell lenni a Waldorf-pedagógia céljaival.

Állandó, tanórán kívüli foglalkozásaink mellett a Waldorf-iskolák sajátosságaként jelenik meg a **Waldorf-olimpia**, melyen mindenkor 5. osztályos diákjaink vesznek részt, görög tanulmányaikhoz kapcsolódóan.

A Waldorf-pedagógia megtapasztalására, **élményalapú megismerésre** építő útján osztályközösségeink életének természetes része az osztálykirándulások, tanulmányi kirándulások, természetben megélt, közös ünnepek élményvilága, legyen szó erdei iskoláról, színház- vagy múzeumlátogatásról, mesteremberek felkereséséről.

A Waldorf-iskolában tanító pedagógust érdekli a világ, és nyitott arra, hogy a gyerekekkel együtt fedezze fel annak titkait.

2.5. A TANULÓK ÖNÁLLÓ MUNKÁJA

Waldorf-iskolai sajátosság, hogy elfogadott kerettantervünknek megfelelően készen kapott „külső képek”, tankönyvek és taneszközök helyett igyekszünk a gyerekekkel „belső képek” kialakításán dolgozni, saját, önálló munkára ösztönözni a tanulókat. Ennél fogva tankönyvet lehetőség szerint nem,

vagy csak alkalmoszerűen, segédeszközként használunk. Diákjaink maguk készítik el azokat az **epochafüzeteket**, amelyek tankönyvül szolgálnak számukra.

Az első évek meghatározó tanári jelenléte után - ahol nem, vagy csak játékos formában kapnak a gyerekek házi feladatot - fokozatosan tevődik át a hangsúly az önálló munka, egyéni megismerés és feladatmegoldás világára, ami a Waldorf-diákok és -tanárok részéről egyaránt a megszokottól eltérő nyitottságot és együttműködési utat feltételez.

Tekintettel arra, hogy a **Waldorf-iskola nem használ érdemjegyet**, célunk, hogy külső kényszer és nyomás helyett a tanuló belső erőit élesszük fel, kíváncsi legyen az őt körülvevő világra és ebből a belső erőből táplálkozva maga is kérdezzen, keressen, kísérletezzen. Az **epochafüzet mint tankönyv** ennek a szellemi útnak a jegyeit hordozza, vezetését a művészi órákon fokozatosan fejlesztett művészi-esztétikai érzék és képességek támogatják.

A tanulók önálló munkája írásbeli feladataik mellett szóban is megjelenik: az első osztálytól meglévő folyamatos önállóságra és szabadságra nevelés „magjából” felsőbb évfolyamokra rendszeres beszámolók, előadások, referátumok „nőnek ki”, mely folyamat 8. és 12. osztályban az életkornak megfelelő mélységű éves munkával teljesedik be, ami egy adott témakörben való komolyabb elmélyülést és kutatást, közönség előtti egyéni előadást, valamint művészi munkát foglal magába.

2.6. A TANÁRI KONFERENCIA, A PEDAGÓGUSOK SZEREPE AZ INTÉZMÉNY MŰKÖDTETÉSÉBEN

A Waldorf-iskolák sajátossága, hogy a pedagógus munkája túlmutat a pedagógiai feladatokon: a tanárok a tanári kollégium és konferencia tagjaként részt vesznek az intézmény működtetésében és a döntéshozatali folyamatokban is. Az intézmény működtetésének szervezésében a „**társadalmi hármastagozódás**” **steineri gondolata** az iránymutató.

A Waldorf-iskola szervezeti felépítését a hierarchizáltság csökkentésére irányuló törekvés jellemzi. Tanárok, szülők és a fenntartó képviselői a közösségben nem válnak külön, hiszen természetes módon összetartoznak, sokszor személyi átfedésben is állnak egymással. Az iskola és a fenntartó közötti kapcsolatot ennek megfelelően nem az alá-fölérendeltség, hanem az együttműködés és a **partneri viszony** jellemzi.

A Waldorf-iskola **szellemi-pedagógiai vezetése a tanári kollégium feladata**. Az intézmény képviselője a tanárok által választott és a fenntartó által kinevezett **iskolaképviselő**. Az iskolaképviselő – a fenntartó kuratóriummal együttműködve – teremti meg a pedagógiai munka közvetlen feltételeit, koordinálja a személyi és gazdasági ügyeket. Felelős a törvényes működésért, az iskola különböző szervezetei közötti párbeszédért. Részt vesz a tanári kollégium munkájában, szervezi, koordinálja a tanórán kívüli programokat. Feladatait **mandátumvállalásos rendszerben** oszthatja meg tanárkollégákkal, munkatársakkal.

Az iskola tanárai alkotják a tanári kollégiumot, ők a felelősök az iskolában folyó pedagógiai munkáért. A nevelő, szakmai előkészítő és szervezőmunka felelős döntéshozó szerve **a tanári konferencia**, mely minden hét csütörtök délutánján ülészik, és előkészített éves, havi és napirend szerint dolgozik.

A tanári kollégium kollegiális alapon, közösen oldja meg feladatait. A tanári konferencia munkáját a tanári kollégiumból évenként választott **konferenciavezető** vezeti, aki egyben az intézményvezető helyettese. Meghívott vendégként az iskola tanácsadó tanára, a kuratórium tagjai, a szülői kollégium képviselője és a Waldorf-óvoda óvónője vehet részt.

A **tanári konferencia kompetenciájába** tartozik a szabad és szuverén osztálytanítói munka iskolai szintű koordinálása, az iskola pedagógiai vezetése, a tanárookra, munkatársakra, diákokra vonatkozó személyi döntések meghozatala, valamint a Szervezeti és Működési Szabályzatban rögzített döntéshozatali, véleményezési és javaslattevési jogok gyakorlása. A tanárok egyéni mandátumvállalással dolgoznak, emellett a feladatok megoldására a tanári kar munkacsoportokat hoz létre.

A pedagógiai feladatokat a tanári kollégium, azaz a tanárok közössége oldja meg, a döntéseket kollektíven hozza konszenzusra törekedve, a Szervezeti és Működési Szabályzatban foglalt döntéshozatali folyamatban, az ott leírt jogok és kötelezettségek mellett.

3. SZEMÉLYISÉGFEJLESZTÉSSEL KAPCSOLATOS PEDAGÓGIAI FELADATOK

„Menedd kell merészen, mint sas, kérdezni a világ rejtelmét, de akkor sem csüggedni, ha a feleletre a bárány türelmével kell várnod.”
(R. Steiner)

A **Waldorf-pedagógia középpontjában a gyermek és a gyermek egészséges fejlődése áll**, ennél fogva alapvető céljaink között jelenik meg a **személyiségfejlesztés**. Pedagógiánk legfontosabb nevelési elve a gyermek személyiségének minél mélyebb, sokoldalúbb kibontakoztatása. Célunk, hogy megjelenjenek a gyermekben rejlő értékek és ehhez az iskola és a tanárok oldaláról hozzá tudjuk rendelni a megfelelő kereteket, önmagunk és a világ minél mélyebb megismerésének lehetőségét.

Ennek a folyamatnak az egyik pillére a **szabadságra nevelés**: olyan embereket szeretnénk nevelni, akik készek és képesek megfelelően élni a szabadságukkal, és másoknak is megengedik, hogy szabad emberként éljenek. Ez az életszemlélet önálló és felelős gondolkodást, a világra való nyitottságot és szociális érzékenységet feltételez, mely minőségeket a tanórákon és a közösségi életben is előtérbe helyezük.

Mint minden fejlődési folyamatban, itt is tekintettel kell lenni a fentiekben leírt **életkori sajátosságokra**, hiszen minden életkornak megvan a maga „küldetése”. Az időszerűség, a „jó ritmus” mind a tananyag felépítésében, mind a gyerekek terhelésében alapvető fontossággal bír. Pedagógiai módszereink mindig a Waldorf-pedagógiai gyermekszemléletéből indulnak ki, és ehhez kapcsolódik a személyiségfejlődés, mint növekedési folyamat alapját képező napi, heti és éves ritmus kialakítása is.

A Waldorf-iskola a **személyiséget** nem kizárólag az intellektus alapján tekinti, a teljes személyiség elmélet és gyakorlat, intellektuális impulzusok és művészet, absztrakt és kézzel fogható dolgok tanulmányozásából és megtapasztalásából építkezik. A Waldorf-diák órarendjében ennél fogva éppúgy jelen lesz a matematika, a fizika vagy az irodalom tantárgy, mint a művészi képességek minél átfogóbb megszólítását lehetővé tevő művészeti órák, mint a rajz, az ének, a néptánc, a kézművesség a kézimunka, vagy a természettel és a természeti világgal összekapcsoló kertművelés.

Iskolánk Waldorf-iskolaként és **ökoiskolaként** egyaránt elkötelezett a **környezet- és egészségtudatos életmód** iránt. Önmagunkkal és a környezetünkkel segít harmóniában élni a mindennapos testnevelés, mely tantervünkben a testnevelés órák mellett a főoktatás ritmikus részéből, a szabadban töltött minél több időből, vezetett játékból és a mozgásórákból tevődik össze (euritmia, néptánc, valamint a testnevelésórákat és a főoktatást átszövő Bothmer-gimnasztika).

Az egyéniség minél tudatosabb megélését, fejlesztését segíti az **önkifejezést segítő tevékenységek** széles tárháza, amelyet a gyerekek az 1. osztálytól egészen a 13. osztályig élnek és megélnak. Ide tartoznak a különféle művészi munkák, zenei- és táncbemutatók, a hangszeres zene, a képzőművészet, az éves dráma, vagy az önálló véleményalkotás rendszeres előhívása, a napi szintű beszélgetés és

eszmecsere diák és diák, tanár és diák között. Ebben a gondolkörben kell említést tenni a 8.-os és 12.-es éves munkákról, ahol már egyfajta egyéni „önkifejezést”, kutatómunkát és érdeklődési területet is feltételezünk, és amelyet a diákok közönség előtt adnak elő.

Iskolánkban 5. osztálytól lépnek be a gyerekek a **diákönkormányzat** munkájába, a heti egyszeri „**projektórának**” nevezett közös gondolkodásba és együttműködésbe. Ebben a körben az 5–8. osztályok számára biztosítunk teret, hogy a gyerekek másképpen is együtt legyenek, komolyabb feladatokat, célokat tűzzenek ki maguk elé, és azt a gondolat megszületésétől a megvalósításig végig is vigyék. Ebben a folyamatban a középtagozat 5-8. osztályos diákjai vesznek részt, kilépnek az osztálykeretekből, és mint diákközösség alkotnak, javasolnak, véleményeznek, tanulják az együttműködés különféle útjait. A tanárok ebben a körben inkább mentorként, kísérőként vannak jelen. A „projektórák” során kitalált és életre keltett diákkezdeményezések, programok, előadások, ünnepek az egész közösség számára fontos mérföldkövet jelentenek, hiszen itt már a gyerekek közös teremtő ereje kap teret a megnyilvánulásra.

3.1. SZEMÉLYISÉGFEJLŐDÉS ÉS RITMUS

Mint minden növekedés, fejlődés, úgy az **iskolai nevelés is ritmikus folyamat**. Ahogy egy növény csírája belső rendeződése befejeztével megindul, majd lendületét veszítve megtorpan, újra rendeződik, a kis bog ágacskákat nevel, míg ezer ága-boga nem lesz. Ez a hol látványos növekedéssel, hol belső rendezéssel járó alvás-ébrenlét állapot nem csak életünket tagolja, de a tanulási folyamat fázisait is. A megismerés, megértés, fogalomalkotás közötti pihenéssel lehetőséget adunk a tudat alatt működő lelki tevékenységnek, hogy bekapcsolódjon a folyamatokba, így az ember minden szférája részt vehessen benne.

A **ritmus fontos eleme az egész tanévnek**: évköri, havi ünnepeink, a szülői estek, a tanítás epochái, de még a nap rendje is ennek a ritmusosságnak van alárendelve. Az évköri ünnepek váltakozása adják meg évekre előre láthatóan a világhoz való kapcsolódási pontjainkat. Ezek a kereszténység legnagyobb ünnepei: a Karácsony, Húsvét, Pünkösd, de az őszi és a nyári napfordulókhoz kötődő, hagyományainkban gyökerező ünnepeinket is megtartjuk.

A **hónapünnepek** során gyermekeink előadják az iskola többi tanulójának, az érdeklődőknek az éppen aktuális epochában tanultakat, a ritmikus rész elemeit, az újonnan tanult verseket, zenéket. Ezek az alkalmak megerősítik az osztályok közötti kapcsolatokat, hogy ne csak egy-egy kis közösségen belül, de az egész iskolán belül működjön a kohézió. Gyermekeink időről időre ezeken az alkalmakon hozzászoknak a nyilvános szerepléshez is, a tudásuk összeszedett, összefogott bemutatásához.

3.2. SZEMÉLYISÉGFEJLESZTÉS A TANÓRÁN

A **teljesség igénye** a tanulási folyamatban részt vevőkre és magára a tanulási folyamatra is érvényes. Ha arra törekszünk, hogy az ember minden szférájára hassanak a tanítandó tárgyak, akkor azokat sem pusztán információknak, elvont, absztrakt tudományoknak kell kezelnünk, hanem teljességükben: lelki-szellemi tartalmaikkal, fizikai összefüggéseikbe ágyazva kell közvetítenünk, megjelenítenünk. Ezt a célt szolgálja az **epochális oktatás és a művészetek kiemelt szerepe**.

A fő tantárgyak időben való tömbösítése, azaz az epochák, a tantárgyi integrációt is szolgálják, hiszen egy-egy témakör pl. irodalmi, történelmi, földrajzi, zenei stb. körbejárására is alkalmat ad. A művészetek által a szépség tartalommal találkozik a tantárgyakban, melyek tanulása örömmel tölti el a gyermeket, mindemellett a művészetek gyakorlásával az ember a „fenttel” kötődik össze, ilyen módon vállalva részt a teremtésből.

A Waldorf-iskolákban tehát nem csak a művészeti tantárgyakat, de az összes tárgyat is a fenti gondolatoknak megfelelően tanítjuk. Emiatt igen nehéz szétválasztani azokat, és arról adni számot, milyen óraszámot is fordítunk egy-egy témára, tantárgyra, hiszen a nem csak a művészet hatja át a tanórákat, de a művészeti órákon is megjelennek tanítási tartalmak, a tantárgyakat pedig a lehetőségeknek megfelelően integráljuk.

A Waldorf-iskolákban két élő **idegen nyelv** oktatása folyik az első osztálytól kezdődően. Iskolánkban jelenleg angol és német nyelvet tanítunk. Amikor még képlékenyek a nyelvtanulási attitűdök, szervek, akkor kell belépnie a tantárgyak sorába. Nagyon fontos elv, hogy a gyermek magából a „nyelvből” tanulja az idegen nyelvet, ne a saját anyanyelvével való összehasonlítás, ill. fordítás útján. Ezért „eszköztelenek” a nyelvóráink is, a kezdetekben az anyanyelvhez hasonlóan dalok, mondókák vezetnek be a gyerekeket az adott nyelv szerkezetébe, ízeibe, majd sok-sok élőbeszéd után harmadik, negyedik osztály táján az írásbeliség.

Az iskola 1–8. évfolyamainak részletes tantárgyi rendszerét, valamint a Pedagógiai Program végrehajtásához szükséges nevelő-oktató munkát segítő eszközök és felszerelések jegyzékét a Helyi Tanterv tartalmazza.

3.3. KÖNYVEK ÉS TANKÖNYVEK A WALDORF-ISKOLÁBAN

A Waldorf-pedagógiai **elsődleges tudásforrása** nem a tankönyv, hanem **a tanár**. Az osztálytanítók és a szaktanárok joga és lehetősége, hogy a Waldorf-kerettantervvel összhangban maguk válasszák ki azokat a tanulási formákat, könyveket és segédeszközöket, amelyeket az adott korosztály számára ideálisnak tartanak.

A Waldorf-iskola gyermekek által írt és készített legfontosabb „tankönyve” az **epochafüzet**, amely a gyermekek belső képvilágát erősítő, **személyes tudástár**, amely egyéni elmélyülésre és gondolkodásra, a világ egyéni úton való megismerésére ösztönöz. Az epochafüzet vezetése mellett a középtagozaton megjelennek a tankönyvek és munkafüzetek, amelyek a tanultak rendszerezésére és az órákon tanultak kiegészítésére szolgálnak, azonban ezek mindig a tanár által előkészített, feldolgozott és átadott tananyag alátámasztására használjuk őket. Ezek lehetnek különféle szöveggyűjtemények, feladatgyűjtemények, szótárak, atlaszok, irodalmi és más segédanyagok, források vagy kézikönyvek, illetve a kerettantervi tartalmak feldolgozását segítő, a Magyar Waldorf Szövetség és a fenntartásában működő szakmai szolgáltató intézet (Waldorf Ház) gondozásában megjelenő tanulói munkafüzetek, segédletek.

A tartós tankönyveket, a kötelező és ajánlott irodalmi műveket vagy egyéb tankönyveket az ingyenes tankönyvellátásra jogosult tanulók számára az iskolai könyvtárban helyezük el. Magasabb évfolyamokon egyre inkább megjelennek olvasmányok (alsóbb évfolyamokon olvasókönyvekként), „szakirodalom”, segédletek, nyelvkönyvek, munkafüzetek. Ezek megvásárlásakor az arra jogosultak a megfelelő igazolásokkal érvényesíthetik a kedvezményes, ingyenes tankönyvhasználathoz fűződő jogukat.

4. KÖRNYEZETI NEVELÉS, EGÉSZSÉGNEVELÉS

4.1. KÖRNYEZETI NEVELÉS

Jelen korunkban kulcskérdéssé vált az emberi fejlődés és a környezet szempontjainak, fejlődésének globális szintű összhangja. Az ember felelősséggel tartozik a környezetért, legyen szó természetes, vagy ember alkotta környezetről. A fenntarthatóság olyan tudatosságot és gondolkodásmódot feltételez, amelyben szervesen, egymásba fonódva és egymásból következően vannak jelen az emberi és a környezeti szempontok, a környezettudatos életvitel és világszemlélet.

A Waldorf-pedagógia első osztálytól kezdve elkötelezetten és minden részletében tudatosan emeli be **ember és környezet kapcsolatának** szempontjait a gyerekek életébe. A Waldorf-iskolák világszerte a helyi kultúrára és környezeti értékekre, adottságokra építkezve, szerves és élő folyamatban vezetik a gyerekeket a **környezettudatosság** útján. A kicsi felől a nagy, a rész felől az egész, a táj, a haza, a kontinens, a bolygó majd az univerzum felé tágul a horizont, és mutatja meg a gyerekeknek rész és egész összefüggéseit és összekapcsolódását.

Waldorf-iskolánk tanulói számára természetes élménynek számít a természet, növények, állatok, ásványok megfigyelése, az erdei iskolák, tanösvények látogatása, az iskolakertben való tevékenykedés, a természetben megélt Mihály-napi próba vagy a földművelési gyakorlat.

A célzott környezeti nevelésen és oktatáson túl olyan iskolai mindennapokat kívánunk megélni, amelyekben a természet értékei, a tudatos emberi életvitel és gondolkodásmód természetes, magától értetődő módon vannak jelen, ahol a gyerekek maguk is értékként és örömmel vesznek részt aktív, teremtő erejükkel.

A **környezeti nevelés** nem önálló tantárgy, nem köthető egy adott életterülethez, sokkal inkább egyfajta szemléletet, **életfelfogást** jelent, amely az iskola minden tevékenységét, legyen szó tanórai, vagy tanórán kívüli tevékenységről, áthatja. A környezeti nevelésen keresztül a tanulókat arra ösztönözzük, hogy egészségesebben éljenek, tudatosan törődjenek önmagukkal és a környezetükkel, ismerjék meg és óvják a természet és a környezet értékeit.

Pedagógiánk fontosnak tartja, hogy a környezeti, ökológiai gondolkodásmód alapjait már kisiskolás kortól kezdve, tantárgyakon átívelően, az egyes tudományterületeket összekapcsolva jelenítsük meg a gyerekek mindennapjaiban.

Célunk, hogy a környezeti neveléssel összhangban segítsük a gyerekek érdeklődésének, világra való nyitottságának, kíváncsiságának felkeltését és megőrzését, hogy folyamatos motivációt és sikerélményt nyújtsunk az őket körülvevő világ, és saját belső képességeik felfedezésében.

A közösségben való munkálkodás, a közösen megélt programok során folyamatosan keressük és fejlesztjük a gyerekek készségeit és adottságait, lehetőséget biztosítunk számukra a visszajelzésre, az elemzésre, a közös tevékenységek során felmerülő, őket érdeklő kérdések közös végiggondolására, önmaguk, környezetük, a világ közös felfedezésére. A környezet megismerésével összhangban fejlesztjük a közösségi tudatosságot, a problémamegoldó és konfliktuskezelő képességet. Segítjük a gyerekeket abban, hogy mind nagyobb örömmel és hajlandósággal forduljanak a természet, a környezet, a világ megismerése, új utak felfedezése felé, hogy mind aktívabban akarjanak tenni egy jobb világért. Lehetőséget biztosítunk számukra, hogy felismerjék az egyén lehetőségeit és mozgásterét a közös értékekhez való hozzájárulásban, a természetért, a környezetért való tevételes munkálkodásban.

Mindezekkel hozzájárulunk ahhoz, hogy a gyerekek megismerjék és beemeljék életükbe a helyes értékrend, a felelősségteljes részvétel, a környezetvédelem és a pozitív gondolkodás mintáit.

Cél, hogy tanulóink olyan felnőttekké váljanak, akik önmagukkal és a környezetükkel harmóniában és békében, felelősen és felelősséggel tudnak élni, akik hasznos és megbecsült tagjai a társadalomnak, mert értik és élik, hogy minden mindennel szervesen összefügg bennük és az őket körülvevő világban.

Különösen fontosnak tartjuk, hogy a gyerekek jól ismerjék, szeressék és ápolják szűkebb lakóhelyük, valamint az iskolánknak otthont adó Debrecen város és környékének természeti és kulturális értékeit, hogy érzékenyen és befogadóan emeljék be a harmonikus környezet szépségeit belső világukba és értékrendjükbe.

Mind osztály-, mind iskolai szinten tudatosan és következetesen munkálkodunk azon, hogy a gyerekek mind többször élhessék meg a természetet a maga körforgásában és teljességében, hogy lássák, értsék és tapasztalják annak folyamatait és összefüggéseit.

4.2. EGÉSZSÉGNEVELÉS

Iskolánk környezetnevelési célkitűzéseivel szervesen összekapcsolódik az **egészségnevelés** kérdése. Egészségnevelési programunk kidolgozásakor az volt a célunk, hogy tanulóinkban a Waldorf-pedagógiával összhangban olyan képességeket, készségeket alakítsunk ki és szilárdítsunk meg, amelyek révén képessé válnak arra, hogy egészségesen éljenek és másokat is a tudatos, egészséges életmód megélésére ösztönözzenek, felnőtt korukban gyermekeiket és környezetüket is ebben a szellemben neveljék.

A Waldorf-pedagógia szerint az **egészség** nem pusztán a betegség hiányát jelenti, hanem a teljes testi, lelki, szociális jólét állapotát, amely lehetővé teszi az optimális intellektuális fejlődést, a testi, lelki, szociális kibontakozást, harmonizálja a gyermekben belüli erőket és kiegyensúlyozza az egyén másokhoz és a világhoz való viszonyát. Az egészség ilyen tekintetben a mindennapi élet erőforrása.

A Waldorf-pedagógia számára a testi, lelki, szellemi folyamatok harmonizálása, a helyes életritmus kialakítása pedagógiai alapérték, és mint ilyen, az egész szervezetre kihatással bíró, önmagában gyógyító folyamat.

Meggyőződésünk szerint a Waldorf-pedagógia önmagában megvalósítja az egészségre, az egészséges szellemi, lelki, testi folyamatokra való nevelést.

Ezzel együtt a gyerekeket a jelen kor társadalmában sok olyan hatás éri, amelyekkel fontos preventív jelleggel is, külön hangsúlyokat lefektetve foglalkozni, legyen szó a számítógép, a televízió, a reklámok a gyerekekre és mindnyájunkra gyakorolt hatásáról, a dohányzás, az alkoholfogyasztás vagy a drogfogyasztás veszélyeiről.

Az **iskolai egészségnevelés** feladata, hogy a gyerekek kellő motivációt, ismeretet, tudást, tapasztalatot szerezhessenek jelenlegi és majdani harmonikus és kiegyensúlyozott életvitelükhöz, hogy megismerjék az életmód és az egészségi állapot összefüggéseit.

Pedagógiánk szerint az egészségnevelésnek az iskolai élet egészét át kell hatnia, a pedagógia rendszeren túl az iskola minden tevékenységébe be kell épülnie. A gyerekekre gyakorolt pozitív hatáson keresztül az egészségnevelés a gyerekek környezetére, a családokra is pozitív hatással bír.

Az egészségnevelés területén célunk, hogy a gyerekek számára olyan egészségtudatos élet- és gondolkodásmódot mutassunk be és éljünk meg velük közösen, amelyben megtanulnak helyesen dönteni, megtanulnak igent, vagy adott esetben nemet mondani a számukra felkínálkozó lehetőségekre.

A Waldorf-iskolánk közösségét alkotó családok többsége számára fontos érték az egészséges életmód és táplálkozás, a természetes anyagok használata, természetes gyógymódok igénybe vétele.

Életünk szerves része az egészséges testmozgás, a szabad levegőn, a természetben eltöltött minél több idő éppúgy, mint a stresszmentes, oldott iskolai légkör megteremtése. Az iskolánkba járó

gyerekek számára megszokott gyakorlat a természettel kialakított bensőséges viszony, a sport, a mozgás öröme, a természetes anyagokkal való munkálkodás, a környezettudatos magatartás. Mindez kihatással van a gyerekek egészségi állapotára, gondolkodásmódjára, és fontos kapcsolódási pontot jelent a környezeti nevelés és az egészségnevelés területei között.

Ahogy azt környezeti nevelési programunkban is hangsúlyoztuk, a Waldorf-pedagógia nagy hangsúlyt fektet az **egészséges életvezetési iskolai ritmus** kialakítására. Ennek a ritmusnak része az évkör, a természet körforgásával való harmonikus együttélés, az ünnepek rendje, a mozgás, a ritmus tudatos beemelése a gyerekek mindennapjaiba. Ezt a célt szolgálja az euritmia tantárgy is, amely a gyerekek testi, lelki, szellemi erőinek harmonizálását segíti elő.

A gyerekek testi-fizikai fejlesztése mellett folyamatosan és tudatosan figyelemmel kísérjük tanulóink szellemi-mentális fejlődését, hogy lehetőség szerint minél hamarabb felismerjük a tanulási nehézségekkel küzdő gyerekeket, és szükség esetén megfelelő, szakszerű segítséget nyújtunk számukra. A célzott és közvetett iskolai egészségnevelésen felül folyamatos orvosi, egészségügyi szűrővizsgálatokat végzünk.

4.2.1. ELSŐSEGÉLYNYÚJTÁS

Gyermekeink **elsősegélynyújtással** összekapcsolódó ismereteinek és képességeinek fejlesztésekor abban kívánunk segíteni, hogy a diákok mind elméletben, mind a gyakorlatban elsajátítsák azokat az alapokat, amelyeket baleset vagy vészhelyzet esetén életkoruknak megfelelően alkalmazni tudnak a szakszerű segítség megérkezéséig. Általános iskolai korú gyerekek elvárható mélységű szakterületi tudásának és tudatosságának bővítése mély beszélgetéseket, eszmecsereket és oktatást feltételez, amit a 7. és 8. évfolyamokon a biológia-epochába ágyazott, célzott **egészségügyi és élettani ismeretek** is kiegészítenek. Az iskola ennek érdekében lehetőséget biztosít az osztályközösségeknek, illetve a projektórai munkát vezető pedagógusoknak, hogy egészségügyi szakembereket, vagy a témához egyéb módon kapcsolódó, speciális szaktudással rendelkező meghívott előadókat, oktatókat is bevonjanak a közös munkába.

5. KÖZÖSSÉGFEJLESZTÉSSEL KAPCSOLATOS FELADATOK

5.1. A SZOCIÁLIS ÉRZÉKENYSÉG ÉS KÖZÖSSÉGFORMÁLÓ ERŐ SZEREPE

A Waldorf-intézmények egyik alapvető feladata és célkitűzése, hogy a Rudolf Steiner által felvázolt **szociális közösségi modell** szerint alakítsák életüket, szervezeti felépítésüket. Ebben a modellben partneri együttműködésben és kölcsönös tiszteletben él szülő, tanár és gyermek, és közösen munkálkodnak azon, hogy élő és folyamatosan épülő tanulószervezetté váljanak, mely ideális keretként szolgálja a gyermekek harmonikus fejlődését. Az így létrejövő és alakuló közösség szociális mintaként szolgál a gyerekek számára későbbi életükben.

A Waldorf-iskolák vallási, faji, politikai és világnézeti szempontokat figyelmen kívül hagyva fogadnak be gyermekeket. Az egyéni különbségek iránti tiszteletet, toleranciát az oktatás-nevelés során is igyekeznek a gyermekben erősíteni. Azt a szemléletet közvetítik a gyermek felé, hogy valakinek valamilyen gyengesége tulajdonképpen valamilyen erő vagy képesség hiánya, s ennek a hiánynak a mértéke hatékonyan az illető felé történő türelmes és szeretetteljes odafordulással csökkenthető.

Ebben a keretben **mindenki „valaki”**: egyedi és értékes tagja a közösségnek, akinek, mint mindenki másnak is, megvannak a maga erősségei és fejlesztendő területei.

Ez a fajta **szociális érzékenység** teszi majd képessé az ifjút arra, hogy a későbbiekben bármilyen új, munkahelyi és egyéb közösségbe be tudjon illeszkedni, és ezeknek a közösségeknek – megőrizve a saját és tiszteletben tartva mások individualitását – építő, formáló tagjává váljon.

5.2. AZ ISKOLA KÖZÖSSÉGEI

A Waldorf-iskola közössége az **osztályközösségekből** építkezik, így meghatározó az egész szempontjából a meleg, biztonságot adó, sokszínű osztályközösségek kialakítása. Az osztályközösség az osztálytanító köré épül, aki ideális esetben nyolc éven át vezeti az osztályt. Pedagógiai feladatai mellett mindvégig azon dolgozik, hogy az osztályközösség szülői köre és diákjai valódi közösséget alkossanak. A nyolc év során igyekszik bevezetni tanítványait a szociális életbe.

Az iskolaközösség és az osztályközösségek szoros együttműködésben élnek: a közösség egészéhez járulnak hozzá az osztályok előadásai, a közös kirándulások, túrák, táborozások, ünnepek, az adventi közös kezdések és éneklések, s az, hogy a különböző korú osztályközösségek más és más hangsúllyal készülnek az ünnepekre. Az ünnep csúcspontját mindazonáltal az egész iskola közössége egyszerre éli meg.

A Waldorf-iskola **heterogén iskola**. Az osztályközösségekben együtt tanulnak a **különböző képességű gyermekek**. A cél mindig az, hogy a gyermekek együtt tudjanak haladni, sikereket érjenek el, önbizalmuk erősödjön úgy, hogy közben meglátjuk a valamiben tehetséges vagy hátrányos helyzetű gyermekeket, és a hátrányok leküzdéséhez külön segítséget, a tehetség fejlődéséhez lehetőséget adunk.

Az egészségtelen versenyszellem kialakulásától igyekszünk megóvni közösségeinket. Meggyőződésünk, hogy az egészséges szociális élethez az is hozzátartozik, hogy az egyes gyermekek más és más tehetséget hordoznak, s amiben egyikük ügyes, abban a másik segítségre szorul és viszont.

5.3. ÜNNEPEINK

„Az ünnepek az év csomópontjai, amelyek a világmindenség szellemével kapcsolnak össze bennünket.”

(Rudolf Steiner)

Ahogy minden Waldorf-iskola szerte a világon, iskolánk is nagy hangsúlyt helyez az **ünnepek** méltó és mély megélésére, a bensőségesen megélt közösségi alkalmakra. Az ünnep hagyományos közösségépítő szerepe mellett az ünnepek által a gyerekekben tudatosul és mélyül a természethez kapcsolódó életritmus megélése, az évkörhöz való tudatos kapcsolódás is. A keresztény ünnepkör ünnepei mellett fontosnak tartjuk a népi hagyományokban gyökerező ünnepek megélését, amihez nagyban hozzájárul az iskolánkban oktatott néptánc tantárgy. A néptánc fontos kulturális küldetése, hogy a gyerekeknek élő tudást közvetítsen hagyományainkról, közös gyökereinkről.

Ünnepeink megélésének meghatározó része a **készülődés** és a **várakozás időszaka**. Az ünnepet megelőzően az osztályokban mind a főoktatáson, mind a szakórákon elindul a közös munka, az ünnep szellemi hátterének feltárása, megismerése, elindulnak az életkornak megfelelő előkészületek. Ezen ünnepek, alkalmak során a különböző évfolyamokon tanuló gyerekek életkori sajátosságainak megfelelő szerepet vállalnak.

FŐBB ÉVKÖRI ÜNNEPEINK:

- Mihály-ünnep (megmérettetés, mérlegelés, számvetés napja),
- Márton-ünnep (önmagunk és mások felé fordulni tudás ünnepe),
- Advent (Adventi kert; Pásztorjáték – a várakozni és felmutatni tudás ünnepe),
- Farsang (kifordulás ünnepe),
- Húsvét (az Adventhez hasonlóan a várakozni és felmutatni tudás ünnepe),
- Pünkösöd (felhangzás ünnepe),
- Szent György-napi vásár (az iskolai közösség legnagyobb, nyilvános vásári forgataga),
- Drámanap (az osztályok művészeti bemutatói),
- János-nap (az életerők delelésének napja),
- hónapünnepek (az osztályok bemutatói).

Kalendárium szerinti **hónapünnepeink** egy-egy tanulási időszak összegző lezárásai is egyben. Itt kerül sor az osztályokban tanultak bemutatására, drámajátékok, zenei bemutatók, előadások, euritmia-bemutatók, kóruséneklés, közös zenélés, művészi munkák kiállítása színesítik a közösségi alkalmakat. Ezen ünnepi alkalmaink – ahogyan az évkör szerinti ünnepek is – nyilvánosak, itt a szülők és érdeklődők is betekintést nyerhetnek az osztályokban folyó művészeti és pedagógiai tevékenységekbe.

Nemzeti ünnepeinket, megemlékezéseinket az adott ünnep vagy megemlékezés jellegének megfelelően, az életkori sajátosságokat figyelembe véve közösségi alkalmakként, közös rákészülő énekléssel színesítve, vagy adott esetben előadásokkal, beszélgetésekkel kiegészítve, osztályszinten tartjuk meg.

5.4. KÖZÖS TEVÉKENYSÉGEK

A közösség leghatékonyabban a közösen átélt élményeken, tevékenységeken keresztül fejleszhető. Ennek megfelelően a **közös ünnepek** alkalmával a különböző korosztályok együtt munkálkodva, tanárokkal, szülőkkel közös gondolkodásban, életkoruknak megfelelően vannak jelen az előkészítésben, kivitelezésben.

Az iskolai élet során számos lehetőséget biztosítunk a **közös tevékenységekre**:

- Osztályközösségeken belüli szerveződések: közös kirándulások; erdei iskola; kulturális programok; előadások; színházi bemutatók látogatása;
- Délutáni tevékenységek gyerekeknek: napközi és tanulószoba; szakkörök és foglalkozások;
- Délutáni, esti tevékenységek felnőtteknek: szakkörök és foglalkozások felnőtteknek; szülői estek; munkacsoport-megbeszélések; fórumok; előadások; Szülők Iskolája programsorozat; Elsős előadások; hétvégi tanfolyamok és továbbképzések;
- Családi programok: ünnepek közös előkészítése és megélése; nyári tábor; nyári Fészekrakó tábor.

6. A KIEMELT FIGYELMET IGÉNYLŐ TANULÓKKAL KAPCSOLATOS PEDAGÓGIAI TEVÉKENYSÉGEK

6.1. KÜLÖNLEGES BÁNÁSMÓDOT IGÉNYLŐ GYERMEKEK

Bár az oktatásnak eredeti küldetését tekintve inkább gyógyító hatása kellene, hogy legyen, a teljes emberi lény harmóniájának kifejlesztésére kellene törekednie, ezzel szemben ma az iskolai rendszerek nagy része inkább betegít, mintsem gyógyít. Tendencia, hogy mind több gyermek küszködik tanulási- és viselkedési zavarral, különféle beilleszkedési és szociális problémákkal. A gyerekeknek ki kell igazodniuk ebben a világban, ahol meglepően sok inger éri őket, tudásra kell szert tenniük, gondolkodási, akarati és szociális képességeket kell elsajátítaniuk, hogy életfeladataikat megvalósíthassák.

A **Waldorf-iskolát mint befogadó jellegű, készségfejlesztést szorgalmazó, a gondolkodás-érzés-akarat egyensúlyára épülő nevelési rendszert** igen alkalmasnak tartjuk arra, hogy felvegyen sajátos nevelést igénylő gyermekeket. Olyanokat, akiknek a mai iskolarendszer még nem minden esetben tud a nehézségeiket elfogadó és kezelni képes nevelést adni. Ilyenek a normál értelem, és az értelmi fogyatékoság határán lévő, a hallássérült, a súlyos nyelvi fejlődési zavarban szenvedő, a tanulási zavarral küzdő, valamint a magatartászavaros gyermekek.

A Waldorf-pedagógiai antropológia az emberben a **Test–Lélek–Szellem** együttműködését látja. A Waldorf-gyógypedagógia alap gondolata, hogy a fejlődési zavarokat, fogyatékoságokat úgy tekinti, mint az ember szellemi-lelki erői és testi szervezete között fennálló együttműködési deficitet. Ebben az összefüggésben maga az ember szellemi individualitása nem beteg vagy sérült, azonban a képességek fejlődésére gyakorolt hatását a test és/vagy a lélek sérülése, fogyatékosága folytán csak részben, hiányosan fejtheti ki.

A Waldorf-nevelés és -oktatás arra törekszik, hogy a lelki és testi sérülések gyógyítása, kompenzálása által minél nagyobb lehetőséget biztosítson a gyermeki fejlődés során a szellemi individualitás számára a benne rejlő képességek kibontakoztatására.

Az inkluzív értékek megteremtésében a Waldorf-pedagógia azon erkölcsi-vallási-szociális alapelve lesz legnagyobb segítségünkre, hogy a gyermekeket a **Jó, a Szép és az Igaz hármasságában** nevelje fel, mindenkor megfeleltetve ezt a gyermek aktuális fejlődési szintjének, és érvényre juttatva ezeket az értékeket az iskolai élet minden területén.

6.2. TANULÁSI KUDARCNAK KITETT TANULÓK FELZÁRKÓZTATÁSA

6.2.1. GYÓGYÍTÓ HÁLÓZAT

A tanulási kudarcnak kitett tanulók **felzárkóztatását** az iskolában **komplex formában** törekszünk megvalósítani. Már a beiratkozáskor megismerjük a gyermek iskolaérettségét erre hivatott játékok segítségével, majd a fejlesztő pedagógussal, az Extra Lesson tanárral, a gyógygyógyterápiával, a gyógytornással és a Bothmer-gimnasztika tanárral közösen az osztályban is nyomon követjük a gyermek tanulási és szociális fejlődését.

Azoknál a gyereknél, akiknél nehézségek mutatkoznak, egyéni különórák keretében végzünk integrálást. Cél, hogy ezek a gyermekek követni tudják az osztály munkáját, és nehézségeiket legyőzzék. Azoknál a gyermekeknél, akiknél másfajta segísre is szükség van (logopédus, antropozófus orvos, fejlesztő pedagógus), a szülőktől kérjük, hogy gyermekük egyéni fejlesztését szakemberek segítségével támogassák.

A fejlesztő pedagógus nem csak egyénileg segíti a gyermekeket, hanem folyamatos **hospitálások** során megfigyeli az osztályokat és a közösséget, és konkrét gyakorlatokkal segíti az osztálytanító munkáját.

A munkát segítik különböző fából és természetes anyagokból készült eszközök, amelyek fejlesztik a gyermek nagymotoros integrációját, egyensúlyérzékét, finommotorikáját, szem-kéz integrációját, ritmusérzékét és más képességeit, mint írás, olvasás és számolási képességek, emlékezet, figyelem, koncentráció, vizualitás, hallás.

6.2.2. EXTRA LESSON

Az Extra Lesson olyan **gyógyító-segítő-fejlesztő eljárás**, amely a Waldorf-pedagógiával és gyermekszemlélettel összhangban fejleszti a gyermek képességeit. A Waldorf-pedagógia gyermekszemlélete szerint a képesség a gyermekben rejlő lehetőség, fogékonyság arra, hogy kifejlessze az élethez szükséges készségeket. A modern technika és az állandóan rohanó és túl zajos élet támadja a gyermek testi, lelki, szellemi fejlődését.

Az Extra Lesson mozgással, festéssel, rajzolással megélt gyakorlatai javítják a légzést, mozgásba hozzák az agyműködést és a vérkeringést. A gondolkodást, érzést, akaratot harmonizálja, így erősítve a gyermek énképét, amely segíti őt a külső életben való biztos eligazodásban.

6.2.3. BOTHMER-GIMNASZTIKA

A Bothmer-gimnasztika röviden összefoglalva a gyermekfejlődés archetípusos bensőséges természetének figyelembe vétele. A mozgás természetének bensőséges, a tértől és annak érzékelésétől el nem vonatkoztatott fejlesztésére törekszik. Figyelembe veszi a mozgási gyakorlatoknál a légzés ritmusát. A koordináció, a mozgékonyág, a térbeli orientáció, a ritmus, az utasítások követésének képessége és a magabiztosság fejlesztése. Személyiségfejlesztő hatású.

6.2.4. EURITMIA

A gyógyeuritmiát, hivatalos nevén az **euritmiaterápiát**, közel 90 éve alkalmazzák sikeresen. Akut, krónikus és degeneratív megbetegedések sokrétű indikációja mellett kiváló eredményeket mutat fel a vitalizáló töltekezésben csakúgy, mint a prevencióban és utókezelésekben.

Az euritmia mozdulatoknak és mozdulatsoroknak erősítő, harmonizáló és szabályozó hatása van, akár célzottan egyes szervek működésére is. Az euritmiaterápia serkenti az életfunkciókat és a gyógyító folyamatokat, reaktivizálja és rendezi az emberben működő életerőket.

A **beszéd- és zenei euritmia** tanulása folyamán mély, élő kapcsolatba kerül a gyermek más művészi területekkel. Az euritmia-nevelési munka során bővülnek a tanulók önkifejezési eszközei, szépség és harmónia hatja át mozdulataikat. Fejlődik a térérzékelés és a térben való tájékozódás geometriai formák tanulása közben. A közös csoportos munkákban a gyermekek egymásra való figyelme, szociális érzéke fejlődik, erősödik.

Ezzel a mozgásterápiával nem orvosi beavatkozás történik az iskolában, elsősorban a gyermekek fejlődésében nyújt célzott segítséget, a test-lélek-szellem egységének harmonizálásával.

6.2.5. GYÓGYPEDAGÓGIA

A speciális nevelési szükségletű gyermekek teljes ellátásához gyógypedagógusra van szükség. A gyógypedagógus szoros figyelemmel kíséri a gyermek fejlődését a bekerüléstől fogva a zavar fennállásáig, illetve a gyermek kilépéséig.

A gyógypedagógus feladatai: a bekerülő speciális nevelési szükségletű gyermekkel pedagógiai vizsgálatot, valamint folyamatdiagnózist végez. Ezt szükség szerint évente megismétli. A vizsgálatokra építve a gyermek számára évente egyéni terápiás tervet dolgoz ki.

6.2.6. GYÓGYTORNÁ

A gyerekek gyors növekedésekor különös figyelmet kell fordítanunk az **izomzat erősítésére**, mert a nehéz iskolatáska és a nem elegendő mozgás miatt különféle panaszok léphetnek fel, mint meghatározatlan eredetű fájdalom (derék-, hát-, váll-, nyak-, fejfájás stb.), kötött izomzat, fáradékonyság, súlyosabb esetben akár gerincferdülés. Ezen panaszok megelőzésére szolgál egy egyénre szabott, játékos, komplex gyógytornakezelés, mely segít az izomzat erősítésében és szükség szerinti ellazításában.

6.2.7. SZABAD JÁTÉK

A szabad játék a Waldorf-pedagógiában az általános közvélekedéssel ellentétben, különösen kisgyermekkorban, meghatározó jelentőséggel bír a gyerekek személyiségfejlődése és szocializációja során. Ezért tudatosan is minél több szabad játékra alkalmas időt, teret igyekszünk biztosítani a gyerekeknek a szabad levegőn, alkalmat adni számukra a megfelelő „kilégzésre”. A szabad játék általában véve segíti a mozgás- és egyensúlyérzék fejlődését.

6.2.8. KUTYATERÁPIA

Az iskola széles körű gyógyító-fejlesztő tevékenységeinek Magyarországon ritka színtartója a **saját terápiás kutyával** megvalósított kutyaterápiás fejlesztés. Terápiás kutyánk minden gyermekekkel való együttműködéshez szükséges engedéllyel rendelkezik, gazdája fejlesztő pedagógus kollégánk.

Az iskolakutya fő ereje a **motiváción** van, a kutya motiváló erejében. A gyermekek többsége vonzódik az állatokhoz, szeretnék őket megfogni, irányítani, megismerni. Kíváncsiságuk megfelelő és tudatos irányításával a kutya segítséget ad a kitűzött feladatok végrehajtásában. Azt tapasztaljuk, hogy a kutya egyszerű jelenléte megváltoztatja a gyerekek viselkedését, odafigyelnek, szívesebben gyakorolnak, oldanak meg feladatot, kedélyük nagymértékben javul, örömmel vannak jelen az órán, a foglalkozáson. A kutyával való foglalkozásnak szabályai vannak: jelenlétében nem beszélhetnek hangosan, türelmesnek kell lenniük egymással és a kutyával, mindez önmagában rendszerező, nyugtató erővel bír.

Élettanilag a kutya jelenlétének **jóhatású hatása** van a keringési funkciók és a biokémiai változások mellett mozgásszervi területen is: hatására csökken a spasztikus állapot, az izomzat oldottabb lesz.

Pedagógiai szempontból a negatív fiziológiai hatások, például a stressz okozta teljesítőképesség-csökkenés enyhítése tantárgyakon átívelően nagy segítség diáknak és tanárnak egyaránt.

7. BEILLESZKEDÉSI, MAGATARTÁSI NEHÉZSÉGEKKEL ÖSSZEFÜGGŐ FELADATOK

A **tanulási-, magatartási- és beilleszkedési nehézséggel** (BTMN) küzdő gyermekek fejlesztése egyénre szabottan történik a Nevelési Tanácsadó szakvéleményében foglaltaknak megfelelően, melyhez egyéni fejlesztési tervet készítenek a fejlesztésben részt vevő szakemberek gyermekenként, tanulónként.

Célunk a megfelelő szokások, minták, attitűdök, készségek és ismeretek elsajátításának elősegítése. Tanulóinkkal meg kell ismertetnünk a szociális viselkedés alapvető szabályait, a döntési szabadság és felelősség szerepét. Ki kell alakítanunk bennük a közösségbe való beilleszkedéshez szükséges alkalmazkodó- és kompromisszumkészséget, toleranciát és türelmet.

Feladatunk az élményszerű közösségi programok felkínálása, a személyes példamutatás, a helyes viselkedésminták pozitív megerősítése, az antiszociális személyiségjegyek átformálása. Célunk eléréséhez meghatározó jelentőségű a pozitív érzelmi légkör kifejlesztése és fenntartása a gyermekcsoportokban, az iskolában.

A Waldorf-pedagógia alapelveiből, illetve az azokra épülő módszertanából automatikusan következik, hogy az **osztálytanító** jó eséllyel tudja az **osztályközösségbe integrálni** a sajátos nevelési igényű gyermekeket. A pedagógia ritmusa, tempója, a türelmes, nem siettető és stresszmentes légkör, a téri orientációt, testsémát, mozgásformákat tudatosan felépítő, alakító, fejlesztő folyamat (főoktatás ritmikus része, euritmia, Bothmer-gimnasztika), a test, a lélek, a szellem fejlesztését egyaránt célzó akarati, művészeti, intellektuális tantárgyi egyensúly, a személyre szabott figyelem, gyermekszemlélet, szociális közösségépítés önmagában is lehetőség a fenti nehézségek kezelésére.

8. SZOCIÁLIS HÁTRÁNYOK ENYHÍTÉSÉT SEGÍTŐ TEVÉKENYSÉGEK

SZOCIÁLIS HÁTRÁNYÚ TANULÓ

- Aki tartósan vagy gyakran beteg, hiányzik az iskolából;
- Négy vagy többgyermekes családban él;
- Egyedülálló szülő által nevelt;
- Teljes családban nevelkedik, de életszínvonala az iskola szülői körének átlaga alatt van.

SZOCIÁLISAN HÁTRÁNYOS HELYZET

A szociális körülményeket tekintve a hátrányos helyzet a következőkből adódik:

- A családi mikrokörnyezet gondjaiból;
- A szabadidős tevékenységei során szövődő társas viszonyaiból;
- Az iskolai körülményekből.

FELADATAINK

- A gyermek és körülményeinek megismerése, regisztrálása, folyamatos követése;
- Megállapítani, hogy képességei kibontakozásában elsősorban mi akadályozza;
- Meghatározni a lemaradás mértékét, minőségét;
- A fentiek alapján a gyermek és szülő érdeklődésének, képességének megfelelő közös út keresése, amely a gyermeket segíti és épülését szolgálja.

A SZOCIÁLIS HÁTRÁNYOK ENYHÍTÉSÉT ISKOLÁNKBAN AZ ALÁBBI TEVÉKENYSÉGEK SZOLGÁLJÁK

- Családlátogatás, szülői konzultáció az osztálytanítóval és a fejlesztő pedagógussal, gyermekvédelmi felelőssel;
- Szülőknek tartott iskolai előadásokkal;
- Rendszeres egészségügyi felügyelet és orvosi ellátás (iskolaorvos és védőnő);
- Egészségnevelési elemek a Waldorf-pedagógiában;
- A továbbtanulás irányítása, segítése;
- A tanulók szociális helyzetének diszkrét figyelemmel kísérése a különböző közösségekben;
- A szülők anyagi terheinek csökkentése érdekében (ritkán és alapos indok esetén) az alapítványi hozzájárulás mérséklése;
- Továbbá a szülői közösség segítségnyújtása a rászorulóknak, amely lehet tárgyi, szociális vagy anyagi jellegű.

9. TEHETSÉG, KÉPESSÉG KIBONTAKOZTATÁSÁT SEGÍTŐ TEVÉKENYSÉGEK

A Waldorf-pedagógia az általános iskolai időszakban nem támogatja a személyiség és a képességek egyoldalú fejlesztését. Pedagógiánk a teljesség jegyében egész ívében a személyiség, a képességek és a gyermekek **minél sokrétűbb tehetségének felszínre hozataláról** szól, a hagyományos értelemben vett „tehetség gondozást” azonban nem folytatunk. Pedagógiai munkánkban, öko-szemléletünkben, művészi tevékenységeinkben, a magyar kultúra és a néptánc közvetítésével a teljességre törekedve, készségek és képességek egész palettáját fejlesztjük a gyermekeknél.

9.1. TEHETSÉGGONDOZÁS

A **tanító feladata**, hogy a tehetséget, képességeket úgy gondozza a mindennapok során, hogy a test, lélek, szellem fejlesztésének harmóniájára törekedjen, és ebben megtalálja az egyensúlyt. A Waldorf-iskolában folyó képességfejlesztés alapja ennél fogva az életkorokhoz igazodó embertani szempontok szerint kidolgozott tantervre épülő pedagógiai munka.

A tanítást átszövő művészi, mozgásos tevékenységek során a gyermekek tapasztalatokat szerezhetnek képességeikről, miközben a tanítónak lehetősége nyílik arra, hogy a gyermekek egyéni fejlődésének ütemét figyelemmel kísérje és igazodjon az egyéni igényekhez is.

A szabadon, versengést mellőző tevékenykedés segíti az egyéni képességek fejlődését.

Feladatunknak tekintjük, hogy a gyerekeket és alkotásaikat megmutassuk a világnak és keressük azokat a forrásokat, melyek segíthetik ezt a folyamatot. Az iskolai **művészeti tevékenységek fő célja** nem az, hogy a legtehetségesebbeket megtaláljuk. A Waldorf-pedagógia fontos állítása, hogy a művészeti oktatás az egész személyiség fejlődésére jótékony hatást gyakorol, ezért minden gyerek számára fontos, hogy folytasson valamilyen művészeti tevékenységet.

Ezen túlmenően, a tudomány részéről megfogalmazódik az az állítás is, hogy a művészetek által is fejleszthető **"lelki gazdagság"** is növeli annak esélyét, hogy valaki a természettudományok terén eredetit alkotson.

A Waldorf-pedagógia nem törekszik arra, hogy az általános iskola felső tagozatában elvont természettudományi szabályokat, elméleteket tanuljanak a gyerekek, hanem a kísérletezés a fő szerep. A gyerekek felfedezik a világot és gyakran a tanárokat is meglepik kíváncsiságukkal, találé-

konyságukkal. Ugyanakkor ez a tevékenység nem ideális a versenyeken való részvételre és a tehetségek "dokumentálható" megnyilvánulása többnyire a gimnáziumi időszakra esik.

Alapvetően fontosnak tartjuk a **tehetség kibontakozása** szempontjából, hogy a gyerek olyan munkákat is készítsen, csináljon, amelyekben nem mások utasításait hajtja végre, hanem saját intuíciója alapján dolgozik. Fontos továbbá, hogy e munka során hozzon létre valamit, hogy lássa, képes alkotni.

Iskolánkban nincs külön kiemelten programszerűen tehetséggondozás. Azt gondoljuk, hogy minden emberben, minden gyerekben sokféle tehetség rejlik, s ezért is kínálunk a tantervbe beépítve sokszínűen gazdag tevékenységi formákat. Reményeink szerint minden gyerek megtalálja azt a tantárgyat, tevékenységet, amelyben a legjobban ki tudja bontakoztatni a benne lévő képességeket.

9.2. DIFFERENCIÁLÁS

A Waldorf-iskolák **legfontosabb nevelési elve** a gyermek személyiségének minél mélyebb és minél sokoldalúbb kibontása. Felfedezni a benne rejlő értékeket, tehetséget, ezeket gondozni, és megadni minden lehetőséget kibontásukhoz. Fontos feladat, hogy megismervén a körülötte lévő világot, otthon érezze magát benne. Tudjon a képességeiről, tudja hol, és mire használhatja őket. A Waldorf-pedagógia a gyerekre vonatkozó ismeretekből indul ki, mely nem állhat ellentétben a gyerekről és környezetről való élettani, orvosi, pszichológiai, antropológiai és szociológiai tudással.

A Waldorf-iskola módszereiben, metodikájában, tantervi rendszerében a gyerek folytonosan változó testi-lelki-szellemi tulajdonságainak, szükségleteinek megismeréséből, ismeretéből indul ki. Az iskola igyekszik figyelembe venni az életkori sajátosságokat, az egyéni tanulási tempót, az egyéni temperamentumot, az egyéni deficiteket, sérüléseket és az otthoni környezetben levő különbségeket. A gyermek eredendően szeret tanulni és akar is tanulni, egyetlen feladat ennek a kedvnek a fenntartása.

Az **osztálytanítói intézmény** azt jelenti, hogy a tanító az első évfolyamba lépéstől a nyolcadik osztályig tanítja – az idegen nyelv és a szaktárgyak kivételével – a tanulóit. Egyértelművé vált, hogy a stabil személyes kapcsolat fejleszti a legintenzívebben a gyereket ebben az életkorban, a modern kísérletek arra törekszenek, hogy a tanár legalább négy évig, ha lehet hat, illetve nyolc évig a gyerek mellett maradjon. A steineri felfogás szerint a tanítónak, a tanárnak nem az egyes szaktárgyakban kell szakembernek lennie, hanem a gyerekekben.

Az egyénre szabott fejlesztés négy fő pillére:

- mozgásfejlesztés,
- testséma, téri orientáció fejlesztése,
- percepciófejlesztés,
- verbális fejlesztés.

E négy területet átszövi az értelmi, érzelmi, akarati szféra, azaz a teljes személyiség fejlesztése. A differenciált fejlesztés nem csak hátránykompenzáció, az esélyegyenlőség lehetőségeinek bővítése, hanem a fenti értelemben vett tehetséggondozás színterül is szolgál.

9.3. PROJEKTMUNKÁK

A Waldorf-pedagógiai fontos alapelve, hogy olyan tevékenységeket, feladatokat kínáljon fel a gyerekek számára, amelyekben saját képességei és adottságai szerint minden tanuló részt tud venni, és fejlődni tud. A gyerekek teljesítményének értékelése szintén ezen az elven működik, mindenkit önmagához, saját lehetőségeihez mértén tekintünk. Pedagógiánk ennél fogva kerüli a versenyhelyezteket és szívesen él olyan módszerekkel, mint a projektmunka, ahol minden gyereknek lehet és kell, hogy legyen hozzáadott értéke a számára megfelelő feladat vagy akár részfeladat kibontásával. A projektmunkák mind egyéni, mind osztályszinten állandó részét képezik a Waldorf- kerettantervnek.

9.4. CSOPORTBONTÁS ELVEI

A verseny és a képességek szerinti megkülönböztetés az iskolai csoportbontások során is elkerülendő. Iskolánk ennél fogva nem él a képességek vagy nemek szerinti csoportbontással.

10. GYERMEK- ÉS IFJÚSÁGVÉDELEMMEL KAPCSOLATOS FELADATOK

Iskolánkban az osztálytanítók, a fejlesztő pedagógus és a gyermekvédelmi felelős látják el a gyermekvédelmi feladatokat, szükség esetén ügyvédi háttérrel.

10.1. CÉLJAINK

- Az 1997. november 1-től életbe lépett gyermekvédelemmel kapcsolatos törvényi előírás értelmében segíteni kell a gyermek családban történő nevelkedését, hogy senki se kerülhessen állami gondozásba a család anyagi, erkölcsi helyzete, egészségi állapota miatt.
- A család nevelési gondjainak csökkentése szakszerű, antropozófiai szellemiségének megfelelő tanácsokkal.
- Az iskola minden területén törekszünk a gyermeket megillető jogok érvényesítésére.
- Preventív tevékenységeket folytatunk, illetve segítséget nyújtunk a kialakult problémák megszüntetésében.

10.2. FELADATAINK

- A tanulóink életkörülményeinek és szociális helyzetének megismerése, regisztrálása a gyermekvédelmi regisztrációs lapon.
- Kapcsolattartás a tanulókkal, szülőkkel, nevelőkkel.
- Tanácsadás a rászoruló gyermekek és szüleik problémáinak megoldásában, amely feltételezi a hátrányos helyzetű gyermekek problémáinak alapos megismerését, figyelemmel kísérését és szükség esetén a tevőleges segítségnyújtást.
- A hatékonyság érdekében családlátogatásokat végzünk, melyet az osztálytanító és a gyermekvédelmi felelős együtt tesz meg.
- A konferencián a konferencia tagjai rendszeresen gyermekmegfigyelést folytatnak, amely tevékenységhez kérhetik a nevelési tanácsadó vagy gyermekpszichológus segítségét, véleményét.
- A gyermekvédelmi felelős az érdekelt szülőket tájékoztatja a lehetséges segélyekről és a támogatás

célszerű felhasználásáról.

- Tájékoztatja a szülőt a tanácsadást nyújtó fél megkeresésében, szükség esetén felkeresi a konkrét szervezeteket, intézményeket.
- Szülőknek, gyermekeknek tájékoztató előadásokat szervezünk az egészségvédelem, a társadalomban divatos destruktív szenvedélyek témaköreiben.
- Nem utolsó sorban pedig pedagógusaink számára a Waldorf-pedagógia olyan oktatási és nevelési módszereket és filozófiát ad, amelynek a családban jelentkező nevelési problémák, hiányosságok gyermekekre gyakorolt káros hatásait hivatottak ellensúlyozni, enyhíteni.

10.3. A GYERMEKVÉDELEMSEL KAPCSOLATOS FELADATOKAT SEGÍTŐ SZEMÉLYEK, INTÉZMÉNYEK RENDSZERE

- Osztálytanítók
- Fejlesztő pedagógus
- Gyermekvédelmi felelős
- Szaktanárok
- Nevelési Tanácsadó

11. A TANULÓK RÉSZVÉTELI JOGA AZ INTÉZMÉNYI DÖNTÉSI FOLYAMATOKBAN

Iskolánkban az 5–8. osztályok részvételével **diákönkormányzat** működik, mely a Szervezeti és Működési Szabályzat szerinti javaslattevési és véleményezési jogokat hordozza. A diákönkormányzat évente megválasztja vezető képviselőit, akik a diákönkormányzatot kísérő pedagógussal tartják a kapcsolatot, rajta keresztül juttatják el megkereséseiket a tanári konferenciához. A diákönkormányzat vezetése az osztályok által választott diákképviselőkkel működik együtt. A gyerekek közössége konszenzusra törekedve hozza meg döntéseit. Az iskola a diákönkormányzat gyűléseire a fentiekben leírt kereteket biztosítja.

12. SZÜLŐ, TANULÓ ÉS PEDAGÓGUS EGYÜTTMŰKÖDÉSÉNEK FORMÁI, TOVÁBBFEJLESZTÉSÉNEK LEHETŐSÉGEI

A Waldorf-iskola **szociális közösségi modellje** a közösségi élet szereplőinek és pilléreinek folyamatos együttműködésére és párbeszédére alapul. Ebben a közösségi keretben a diákok, a szülők és a tanárok szoros kapcsolatban állnak, döntéshozatali, javaslattevési és véleményezési jogosultságukat a Szervezeti és Működési Szabályzatnak megfelelően gyakorolják.

A Waldorf-iskola szülői fenntartású iskola, sajátossága, hogy a tanárok sok esetben szülőként is jelen vannak az intézményben. A fenntartó az iskolával, a tanári és szülői közösséggel szoros együttműködésben látja el feladatát.

AZ ISKOLAI EGYÜTTMŰKÖDÉS FŐBB FÓRUMAI A KÖVETKEZŐK:**12.1. TANÁRI KONFERENCIA**

Az iskola **szellemi-pedagógiai** vezetését a tanárok közössége, a **tanári kollégium** hordozza. A kollégium tagjai heti rendszerességgel **tanári konferenciát** tartanak, mely művészeti részből, stúdiummunkából, gyermekmegfigyelésből és igazgatási részből áll. A tanári konferencia a közösség szellemi és pedagógiai központja, ahol a tanárok a munkakapcsolaton túlmutató mélységben tudnak együtt gondolkodni, pedagógiai kérdéseket megoldani, közös művészi- és stúdiummunkát végezni, valamint az iskola igazgatási ügyeiben eljárni.

A tanári konferencia feladata, hogy **élő szellemi műhely** alakuljon ki, amely lehetővé teszi a kollégium tagjainak fejlődését, azt, hogy gondoskodjon az iskola pedagógiai programjának megvalósításáról, szervezze az iskolában folyó pedagógiai munkát és az ahhoz szükséges feltételeket igényelje a fenntartótól.

Az egyes pedagógusok önismereti útja egymást gazdagítva, emelve olyan tanári közösséget hívatott létrehozni, amely az iskolai közösség egésze felé tud éltető impulzusokkal, ideákkal, módszerekkel és kellő szociális érzékenységgel odafordulni.

A tanárok közötti kommunikáció eszközei:

- csütörtöki tanári konferenciák;
- szóbeli és írásbeli beszámolás és visszajelzés;
- rendszeres napi szintű egyeztetések;
- tanári hirdetőfal;
- tanári levelezőlista;
- közös dokumentumszerkesztő felület;
- többnapos közös konferenciák, tanévkezdő és zárókonferencia;
- belső továbbképzések;
- hospitálás és mentorálás, óramegbeszélések;
- továbbképzések.

A tanári konferencia részletes működését a Szervezeti és Működési Szabályzat tartalmazza.

12.2. MENTORÁLÁS

Az iskola pedagógusai pedagógiai munkájuk során szoros együttműködésben dolgoznak, rendszeresen kicserélik tapasztalataikat, konzultálnak a felmerülő pedagógiai kérdésekről. Az újonnan belépő pedagógus és nem-pedagógus munkatársakat a **mentorálási és hospitálási programnak** megfelelően fogadjuk és vezetjük be a közösség életébe. A folyamat során az **új munkatársat** segítjük az iskola életében és szokásaiban való eligazodásban és a szakterületüknek megfelelő szakmai kérdésekben.

Az újonnan belépő pedagógus kollégák mellé a tanári konferencia egy éves időtartamra **mentort** jelöl ki, akinek feladata az új munkatárs szakmai felkarolása és kísérése. A mentor ideális esetben Waldorf-végzettséggel rendelkezik, jól ismeri a közösség működését, jártassággal bír az új kolléga által oktatott tantárgy területén, valamint ismeri az új kollégára bízott gyerekeket és osztályokat. A mentortanár a belépést követő három hónapban heti rendszerességgel hospitál az új kollégánál. Az így szerzett tapasztalatokat a mentor és az új kolléga szakmai megbeszéléseken osztják meg egymással, melyek eredményéről a tanári konferencián is beszámolnak.

Gyakornok kollégák esetében ezen felül a törvényben meghatározott mentori kíséretet biztosítjuk.

12.3. SZÜLŐI ESTEK

A Waldorf-iskolában szülői értekezletek helyett **szülői estek**ről beszélünk, amely alkalmak az **osztályközösségek szellemi műhelyek**ént fungálnak. A szülői estek havi rendszerességgel adnak lehetőséget az osztálytanítónak, illetve adott esetben a meghívott szaktanároknak, valamint a szülőknek, hogy a gyerekek folyamatairól, fejlődéséről, felmerülő kérdésekről egyeztessenek. A szülők ilyen módon folyamatosan jelen vannak az osztály életében, rendszeres tájékoztatást kapnak a gyerekek munkájáról.

12.4. FOGADÓÓRA

Az iskola minden tanév elején eljuttatja a szülőkhöz Napraforgató című kiadványát, amelyben a kalendárium mellett az osztálytanítók és szaktanárok, szülők számára meghirdetett **heti fogadóórát** is megjelöljük. A fogadóórák mellett egyeztetés alapján is rendszeres a kapcsolat iskolánkban a tanárok és szülők között a gyerekekkel kapcsolatos aktuális kérdések megbeszélésére.

12.5. SZÜLŐI KOLLÉGIUM

A **szülői kollégium** az Iskola osztályainak **szülői közösségeiből delegált képviselők fóruma**, a tanárok és a fenntartó mellett a közösség harmadik „pillére”. A szülői kollégium saját munkarendje szerint dolgozik, üléseinek rendszerességét maga határozza meg.

Véleményezési jogkörrel rendelkezik, tájékoztatja a szülői kört az Iskola működéséről, céljairól, az aktuális feladatokról, emellett visszajelzést ad az Iskola működési rendjéről, célkitűzéseiről, az együttműködési folyamatokról.

12.6. A SZÜLŐK TÁJÉKOZTATÁSA

Az iskola feladata és kötelessége, hogy a szülőket **folyamatosan és a szükséges részletességgel** tájékoztassa az iskolai élet eseményeiről, rendezvényeiről, ünnepeiről, a szülőket érintő iskolai, tanügyi változásokról. Az iskola ennek érdekében **heti** egy alkalommal **Hírlevelet** állít össze a közösség számára, melyet az iskola levelezőlistáján elektronikus formában juttat el a szülőkhöz.

A közösség életét érintő információk, hirdetések és meghívók az iskola honlapján, valamint az aulában kihelyezett hirdetőtáblákon is megtalálhatók.

A szülők gyermekük fejlődéséről, tanulmányi kérdésekről, az osztályközösség aktualitásairól az osztálytanítók által szervezett és megtartott **havonkénti szülői esten** értesülhetnek. Az iskola által szervezett **nyílt napok** alkalmával a szülőknek, látogatóknak lehetőségük van betekinteni az osztályközösség iskolai mindennapjaiba, az órai munka világába.

A szülők rendszeres tájékoztatásának eszközei:

- szülői estek és szülői fórum;
- személyes beszélgetések;
- fogadóórák;
- „táskaposta”;
- tanév eleji „Napraforgató” c. tájékoztató kiadvány;
- az iskolai levelezőlista;
- az osztályok levelezőlistája;

- az osztályok delegáltjai a képviselő testületekbe (szülői kollégium, fenntartó);
- az iskola honlapja;
- az iskolában kifüggesztett hirdetések;
- közös programok, ünnepek, előadások, megbeszélések;
- tanévnitó, tanévzáró ünnepek;
- szükség esetén hivatalos levélben történő tájékoztatás.

12.7. SZÜLŐI FÓRUM

A szülői fórum **az iskolaközösség közös dolgainak megbeszélésére és megvitatására** ad lehetőséget, részt vehetnek rajta szülők, tanárok és a fenntartó képviselői egyaránt. Az iskola a fenntartó kuratórium elnöke vagy az iskolaképviselő kezdeményezésére, de **évente legalább egy alkalommal** hív össze közösségi szintű fórumot. Ez a kör nem a döntéshozatal, hanem az eszmecsere, a beszélgetések és a párbeszéd fóruma. Rendkívüli, az iskola sorsát alapvetően meghatározó esetben rendkívüli fórumként bármikor összehívható.

12.8. SZÜLŐK ISKOLÁJA

A szülők iskolája **éves előadás- és programsorozat** egyfelől a mindenkori leendő első osztályok szülői köre számára biztosít lehetőséget az iskolával, a Waldorf-pedagógiával és a leendő tanárokkal való ismerkedésre, másfelől a közösség egésze számára biztosít rendszeres tanulási, fejlődési, önismereti lehetőséget. A rendezvényekre külsős előadók mellett tanárainkat vagy az iskolai közösség tágabb környezetében lévő szaktekintélyeket, művészeket hívunk meg. Az előadások mellett fontosnak tartjuk, hogy a szülőknek lehetőséget biztosítsunk a Waldorf-pedagógia olyan jellegzetes művészi ágainak közös gyakorlására is, mint a Bothmer-gimnasztika vagy az euritmia.

12.9. TANÁR-DIÁK KAPCSOLAT

A tanárok és diákok közötti kapcsolatot a Waldorf-iskolában a megszokottól eltérő **interakció** jellemzi: bensőségesebb, személyesebb, szellemibb a megszokottól. Mindez iskolánk mindennapi gyakorlatában is tetten érhető: a gyerekek nyitottak a felnőttek felé, mernek kérdezni és véleményt formálni, a felnőttekkel folytatott mély beszélgetések, szellemi, művészi tevékenységek során belső világuk és képességeik intenzívebben meg tudnak nyilvánulni. Ez sokat segít abban, hogy tanárként megértsük a gyerekeket, az őket foglalkoztató kérdéseket, ne csak az adott időpillanatban megjelenő jelenségre, hanem a mögöttes okokra is tudjunk reagálni, megfelelő válaszokat találni.

A Waldorf-iskola mindennapjaihoz tartozó **„eszmecsere”** már az osztályok reggeli beszélgető körében megjelenik, emellett természetesen és megszokottan a spontán egyéni és közösségi beszélgetések vagy a célzott segítő párbeszéd.

12.10. AZ ISKOLA ÉS A FENNTARTÓ SZÜLŐI KÖR KAPCSOLATA

Iskolánk a Waldorf-kerettantervben lefektetett intézmény és fenntartó közötti, együttműködésre épülő közösségi modellt követi. Eszerint **a közösség fenntartó pillérei, a tanári, szülői és fenntartó kör** a Szervezeti és Működési Szabályzatban meghatározott jogok és kötelezettségek szerint működik együtt a legfontosabb „pillér”, a gyermekek érdekében.

Iskolánk fenntartója a „**Jó Ritmus**” Művészeti Nevelésért Alapítvány, melynek **öttagú kuratóriumát** szülők és a tanári konferencia által delegált tanár alkotják. A fenntartó és az iskola között napi kapcsolat és egyeztetés folyik. A tanárok és a fenntartó szülők vállalt mandátumait a szülői kör önkéntesei segítik. A fenntartó munkáját pénzügyi ellenőrző bizottság és szociális bizottság kísérik, utóbbi a Waldorf-közösség szociális szempontjait hivatott érvényesíteni.

12.11. A GYERMEKEK EGYMÁS KÖZÖTTI KAPCSOLATAI

A gyermekek kapcsolatára sokkal inkább a **természetesen kialakuló szálak** kötődése a jellemző, mintsem a „felülről jövő” hierarchia. A tanórák közös gondolkodása, odafigyelés egymás megoldási módjaira, gondolataira, mély barátságokat, természetes elfogadást eredményeznek. Ez állandóan változó folyamat, hiszen a gyermekek személyiségük fejlődésének útját járják, a kapcsolatok ennek megfelelően át- és átrendeződhetnek. Nagyon lényeges a **folyamat-jelleg**, igyekszünk kikerülni állandó „bélyegek” kialakulását. A közös udvari játékok, ünnepek, programok, kirándulások megélése, vagy a diákönkormányzat munkája segíti a gyerekeket az osztályok feletti találkozásban, a közösségi lét tudatosabb megélésében.

13. A TANULÓK ÉRTÉKELÉSE

„Olyan iskolákra van szükség, ahol a gyerekek természetes érdeklődését nem fojtják el, ahol nem veszik el hitüket, hogy a világ és az ember megismerésre érdemes.” (Vekerdy Tamás)

13.1. PEDAGÓGIAILAG FEJLESZTŐ ÉRTÉKELÉS

A Waldorf-pedagógia számára az **értékelés célja és feladata** a tanuló emelése, megerősítése, biztatása azzal a céllal, hogy belső erőinek és akaratának mozgósításával, külső kényszer helyett belső igényből lépjen beljebb a világ megismerésének folyamatában. Ennél fogva a Waldorf-iskola értékelési mechanizmusai a Waldorf-kerettantervben lefektetett sajátos formában történnek.

Iskolánkban nincsen buktatás, **nincsenek érdemjegyek** és az állami iskolákban megszokott feleltetést sem gyakoroljuk. A Waldorf-iskola érdemjegyek helyett a sokkal mélyebb és személyesebb értékelést lehetővé tévő **szöveges bizonyítvánnyal** értékeli a tanulók munkáját. Az **értékelés** mindig megerősíti az elért eredményeket és biztatással mutat rá a hiányosságra, hiszen a gyermek fejlődésére, mint folyamatra tekint: ami ma hiányosság, a későbbiekben megfelelő belső erők irányba állításával erénnyé alakulhat. Ebben a személetben az értékelés nem pillanatot, hanem **folyamatot értékel**, mindig az adott gyermek képességeinek és adottságainak figyelembe vételével. A Waldorf-iskola a gyermekeket önmagukhoz képest értékeli, és mindig arra biztatja, hogy legyen kíváncsi és érdeklődő a világ megismerésére, nem azért, mert rossz jegyet kap, ha nem teszi, hanem azért, mert a világ érdekes.

A szöveges bizonyítvány és az annak részeként megjelenő, az osztálytanító által minden gyereknek egyénre szabottan megírt éves **bizonyítványvers** azt feltételezi, hogy a felnőtt figyel a gyerekre. A Waldorf-pedagógia számára a figyelem a szeretet kulcsa: a tanári ráhangolódásban a gyermek azt éli meg, hogy számít és fontos, ki ő, mit gondol a világról, és éppen hol tart annak megismerésében. Ebben a figyelemben az is megjelenik, mely szempontok és minőségek fontosak egy adott időpillanatban a gyermek fejlődésének, munkájának szempontjából, és melyek kevésbé. A gyermekköz-

pontú értékelés a gyermek életkori sajátosságaiból és egyéni adottságaiból indul ki az értékeléskor és ennek megfelelően alakítja ki az értékelés alapjául szolgáló értékrendet.

Mindebből természetesen következik, hogy a **Waldorf-iskola értékelési rendszere** kerüli a szelekciót és a hátrányos megkülönböztetést. Egyéniségekben és személyiségekben gondolkozik, nem „jó-kban” és „rosszakban”, „hasznosakban” és „haszontalanokban”. A tanuló nem egyes, kettes vagy ötös, hanem *„valaki, aki éppen tart valahol, és magában hordozza a lehetőséget, hogy ha úgy dönt, változtasson”*.

A megszokott értékelési, minősítési rendszerek a diákról sokszor nem, vagy csak gyanakodva feltételezik, hogy valaha is változni, emelkedni fog. Az így kialakuló szelektív logikában már a gyermekek kisiskolás éveiben megjelenik a versenyszellem, és az ezzel együtt járó stressz és szorongás. A gyerekek félnek a számonkéréstől, a rossz jegyeiktől, a felelésektől, a tanári és szülői megrovástól.

A Waldorf-iskola értékelési rendszere tudatosan gyógyítja ezeket a minőségeket és megengedi a gyerekeknek, hogy saját erejét kibontva, saját ritmusát megtalálva, méltósággal, önmagával és a közösséggel egységben haladjon az útján. Az iskola olyan értékelési formákkal dolgozik, amelyek ezt a célt szolgálják.

13.2. A TANULÓK ÉRTÉKELÉSÉNEK FORMÁI

A Waldorf-iskola **formális és informális értékelési formákat** egyaránt használ. Közös jellemzőjük, hogy a képességeket, kompetenciákat, eredményeket a gyermek képességeihez mérten tekintik és értékelik, a tanulási folyamatot egyfajta diagnosztikai eszközként kísérik. Nagy szerepet kap értékelési rendszerünkben az önértékelés, hiszen ezáltal a gyermek önismereti képességeit és az önmagára tekintés képességét is fejlesztjük. A tantárgyi összesítő érdemjegyek megszerzése helyett a tudás megszerzése a cél.

13.3. EPOCHAZÁRÓ DOLGOZATOK

Ötödik osztálytól az értékelés formális részét képezik az **epochazáró dolgozatok**, az órákon megírt tudáspróbák vagy egyéb zárómunkák pl. képzőművészeti alkotás, fogalmazás, előadás, beszámoló stb. Egy **epocha lezártnak** tekinthető, ha a gyermek az elvárható tantervi követelményeknek tanév végéig megfelelt, az epochazáró munkákat bemutatta, valamint az epochafüzeteit a töle elvárható minőségben elkészítette. Az általános gyakorlattól eltérően kevésbé hangsúlyos az írásbeli beszámoltatás szerepe. Alsó tagozaton osztályozás helyett szövegesen értékeljük a gyerekek munkáját, ötödik osztálytól százalékos értékelést is alkalmazunk.

13.4. BIZONYÍTVÁNY

A Waldorf-iskolások **félévkor szöveges értékelést** kapnak, **tanév végén pedig hitelesített bizonyítványt**. A szöveges bizonyítvány mellett az állami bizonyítványt is vezetjük, azonban osztályzatok nélkül. Az érdemjegyek helyére „Szöveges értékelés készült.” bejegyzés kerül. A szöveges és százalékos értékeléseket, szöveges bizonyítványt, amennyiben ez szükséges, a helyi tantervben meghatározott szempontok szerint jegyesítjük (pl. továbbtanulás, állami iskolába való átlépés stb.).

A **szöveges bizonyítvány** két részből áll: első része a **bizonyítványvers**, amely nagy gonddal megformált pedagógiai tapintatot tükröző tanítói alkotás vagy irodalmi idézet. A vers képeivel segíti

a gyermeket valamely temperamentumbeli, viselkedésbeli, lelki nehézség leküzdésében. E verset a gyermek a következő tanévben minden héten, a hétnek azon a napján, amikor született, elmondja. A versbeli kép megjelenésének rendszeres ismétlődése segít a gyermeknek a versben leírt tulajdonságát fejleszteni. A **szöveges rész fejlődési képet ad**, amit az egyes tantárgyakon keresztül a gyermek tudásában, készségeiben, képességeiben a többiekkel való kapcsolatának alakulásában, munkához való viszonyában tapasztalt a tanár.

A bizonyítványba minden szaktanár külön ad szöveges értékelést. Ennek alapja az év során végzett munka, ami szóbeli és írásbeli munkák összességéből áll. A szaktanár elsősorban az adott szakra vonatkozóan ad értékelést, és nem annyira tekint rá a gyermek egész fejlődésére, mint az osztálytanító.

Ezen írások elsősorban nem a hiányosságokat, hanem az elért eredményeket és a további teendők útját hivatottak megmutatni. A bizonyítványok az első négy évben elsősorban a szülőknek szólnak. Ötödik osztálytól van lehetősége a tanárnak, hogy a gyermek számára egy-egy értékelő gondolatot írjon. Később ennek aránya növelhető. Tudatosítani kell a szülőknél, hogy a bizonyítványból melyik rész szól a gyermeknek.

Waldorf-iskolában osztályzás, bukás, osztályismétlés nincs. Minden gyermek haladását saját képességei arányában értékeljük. A felsőbb osztályba lépés feltétele az előző osztály elvégzése. A tanítási-tanulási folyamatot úgy irányítjuk, hogy a tantervben meghatározott tananyagot minden gyerek el tudja sajátítani képességei szintjén a tanév végére. Egyedi esetekben természetesen az eljárás is egyedi kell, hogy legyen.

13.5. ÉVES MUNKA A 8. OSZTÁLY VÉGÉN

A művészeti képzés alapfokú szakasza az 1–8. évfolyamokat foglalja magában, ezt a szakaszt zárja a **művészeti alapvizsga**. A nyolcadik tanév során a tanulók ún. éves munkát végeznek, mely egy szabadon választott témának elméleti, művészeti és gyakorlati összetevőket tartalmazó feldolgozása. Része egy „mestermunka”, mely egy tárgy művészi kivitelezésű megvalósítása, illetve előadó-művészeti tárgy választása esetén élőben bemutatott zenei vagy színi alkotás.

13.6. HÓNAPÜNNEP

A hónapünnepek lehetőséget biztosítanak arra, hogy az osztályok bemutathassák az iskola többi tanulójának, tanárainak és az érdeklődő szülőknek az éppen befejeződő **epocha tananyagát**. Ezek a nyilvános előadások azon kívül, hogy az egész iskolára vonatkozó közösségformáló erővel bírnak, állandó belső késztetéssel hatnak a minél eredményesebb szereplésre. A kisebbek közösen, később egyre inkább önállóan adnak számot tudásukról gyermekeink. Hónapünnepeink egyben művészeti vizsgaként is szolgálnak.

13.7. INFORMÁLIS ÉRTÉKELÉS ÉS FELMÉRÉSEK

Az írásbeli értékelések mellett a gyerekek folyamatos szóbeli visszajelzést és értékelést kapnak az osztálytanítóktól és a szaktanároktól egyaránt. A heti tanári konferencia állandó részeként megjelenő **gyermekmegfigyelés**, vagy az iskolánk fejlesztő-gyógyító pedagógusainak munkája során tett **felmérések** (iskolaérettség vizsgálata, 2. osztály felmérése, osztálytanítók kérésére elvégzett felmérések) szintén a pedagógiailag fejlesztő **értékelő-minősítő munkánk** részét képezik.

13.8. A TANULÓK JUTALMAZÁSÁNAK ELVEI ÉS MÓDJA

Waldorf-pedagógiai alapelv, hogy a gyerekeket **dicsérettel** és **biztatással**, büntetés helyett belátásra törekedve motiváljuk. Mind egyéni, mind közösségi szinten törekszünk a gyerekek önbecsülésének, önértékelésének megerősítésére, pozitív önkép kialakítására. Lehetőséget teremtünk a gyerekeknek, hogy megmutassák magukat, művészi munkáikat, előadásait, hogy kifejtsék véleményüket és javaslataikat, amit tanári és szülői oldalról egyaránt elismerünk és tisztelünk. A gyerekek művészi munkáit, kézműves alkotásait, füzeteit rendszeresen kiállítjuk, digitálisan rögzítjük és bemutatjuk. Az elismerést igyekszünk kirándulásokkal, közös programokkal, táborozással, figyelemmel és szeretettel kifejezni, az egyéni kiemelés helyett a közösség egészét igyekszünk megszólítani és megérinteni. Tárgyi, anyagi jellegű jutalomban diákjaink nem részesülnek.

14. TANULMÁNYOK ALATTI VIZSGÁK RENDJE

Iskolánkban osztályzás, buktatás és osztályismétlés nincs. Amennyiben egy tanuló nem teljesíti az adott epocha követelményeit, utólagos beszámolásra kötelezhető. Ezen beszámolások célja nem a büntetés, hanem az, hogy a tanuló bepótolja az elmaradásait. A tanulót az érintett osztálytanító vagy szaktanár értesíti az általa meghatározott követelményekről és saját hatáskörben értékeli a tanuló bemutatott munkáját. A javítóvizsgán az érintett kolléga mellett két további pedagógus is részt vesz.

14.1. MAGÁNTANULÓI JOGVISZONY

A **Waldorf-pedagógia nem támogatja** a magántanulóságot, céljaival és elveivel nem tartja azt összeegyeztethetőnek. Egyedi esetekben, egyéni elbírálás alapján ezzel együtt a tanári konferencia engedélyezheti magántanulói jogviszony létesítését. Az ide vonatkozó felkészülési és beszámolási kötelezettségeket a hatályos jogszabályoknak megfelelő Magántanulói szabályzat tartalmazza.

15. AZ OTTHONI (NAPKÖZIS ÉS TANULÓSZOBAI) FELKÉSZÜLÉSHEZ ELŐÍRT ELVEK ÉS SZABÁLYOK

Waldorf-iskolában alapvető szempont, hogy szem előtt tartjuk a gyermekek egészséges fejlődését és szükségleteit.

A gyermeknek, különösen az alsóbb évfolyamokon szüksége van arra, hogy a tanulás és a pihenés időszakai megfelelő módon, ritmusban, viszonylagos állandóságban váltsák egymást. A délelőtti intenzív munkával töltött idő után következik a délutáni időszak, melyre leginkább az ellazulás, pihenés, a délelőtt átélt események lelki feldolgozása jellemző. Ez életkoronként más és más: alvás, játék, sport, házimunka, baráti találkozások stb. Semmiképpen nem kényszer, amit esetleg az iskola túlzásba vitt házi feladatok formájában a gyerekekre kényszerít úgy, hogy az az indokoltnál nagyobb súlyt kapjon a délutáni és esti időszakokban.

Fontos, hogy a nem konkrét biflázással, feladatmegoldással töltött idő sem elfecsérelt idő a tanulás szempontjából. A pihenés, kikapcsolódás, pihentető alvás során a délelőtt megszerzett tapasztalatok, ismeretek fel-, illetve átdolgozódnak a gyermekekben és másnapra egy más minőségben, sajátjukként tudják felidézni a tanító segítségével. A következő napi főoktatás már erre a tudásra épülhet.

Amennyiben az alsóbb évfolyamokon sok házi feladattal terheljük meg a délutánt, úgy sem a pihenés, sem a feldolgozás nem tud érvényesülni, csupán az űzöttség érzése marad meg.

A **felsőbb osztályokban** egyre több a tanulnivaló mennyisége, mindinkább fontossá válik a készségek begyakorlásának szükségessége, gyakoribb az önálló kutatás, **saját napirendre** van szükség – sokkal inkább felmerül a házi feladat szükségessége, azonban a terhelés mértékét itt is a fenti elvek szerint határozzuk meg.

Az **alsóbb évfolyamokon** a hagyományos értelemben vett **számonkérés nincsen**. Ha valaki nem készíti el a házi feladatát, annak a következő alkalomra be kell pótolni. A kiadott feladatok nem kényszerítő jellegűek, nem keltenek belső szorongást. Céljuk az önállóan végzett munka után átélt alkotóöröm megtapasztalása.

Középtagozattól egyre több önálló feladatot kapnak a gyerekek. Az egyes tantárgyakból tudáspróbák, kiselőadások, beszámolók alkalmával mutatják be megszerzett tudásukat, képességeiket a tanulók, amihez a délutáni tanulószobában egymástól és a tanulószobás pedagógustól is segítséget kaphatnak.

16. A TANULÓK FELVÉTELÉNEK ÉS ÁTVÉTELÉNEK RENDJE

A **tanulói jogviszony** a gyermek iskolánkba történő felvételével vagy átvétele útján keletkezik. A Waldorf-iskola választása a szülők **szabad iskolaválasztási jogán** alapul. A Waldorf-iskolába történő jelentkezés ezzel együtt nem jelent automatikus felvételt. A tanulófelvétel az osztálytanító javaslata alapján a **tanári konferencia döntésének** függvénye.

Az iskolába jelentkező családoknak javasolt és tanácsolt a Waldorf-pedagógia és -szellemiség tanulmányozása, az iskola életével való előzetes ismerkedés. Leendő első osztályos szülők, valamint az iskola iránt érdeklődők számára az Iskola az első osztály beiratkozását megelőző évben havi rendszerességgel felkészítő előadásokat, az iskola életébe betekintést engedő nyílt napot tart. Az **iskolához történő csatlakozás előfeltétele** a Waldorf-közösség működésének, a Waldorf-pedagógia gyerek- és nevelésszemléletének tanulmányozása, az ezzel kapcsolatos érdeklődés és belső munka.

A tanulói jogviszony létrejöttének **jogi feltétele**, hogy az iskola és a szülők közötti megállapodást az iskola képviselője és a szülők (gondviselők) aláírják.

Amennyiben a tanuló felvétele **elutasításra** kerül, úgy az elutasításról az iskolaképviselő írásban tájékoztatja a szülőt (gondviselőt).

16.1. AZ ELSŐ OSZTÁLY BEISKOLÁZÁSA

A tanári konferencia éves munkatervében meghatározza a **leendő első osztály szervezését és beiratkozását előkészítő pedagógusok csoportját**. A csoport megkeresi és felkéri az alkalmas **osztálytanító-jelölteket**, lefolytatja a velük való elbeszélgetéseket, előkészíti a tanári konferencia leendő első osztálytanítóira vonatkozó döntését. A csoport a leendő első osztály szülői köre számára a Waldorf-pedagógiát és az iskolát bemutató, havi gyakoriságú előadássorozatot, a gyermekek megismerését segítő óvodlátogatásokat, nyílt napot szervez, kiadja és összegyűjti a jelentkezési lapokat, majd a leendő osztálytanító vezetésével megismerkedik a tanulókkal, szülőkkel (gondviselőkkel), előkészíti és lefolytatja a tanulók játékos felmérését.

A csoport az egyéni és csoportos ismerkedés után **javaslatot tesz az új első osztály tanulóira**.

Az első osztály tanulóinak **felvétele** az osztálytanító javaslata alapján a **tanári konferencia döntési jogköre**.

A LEENDŐ ELSŐ OSZTÁLYBA TÖRTÉNŐ JELENTKEZÉS LÉPÉSSORA:

- az érdeklődő szülő felveszi a kapcsolatot az iskolával;
- az év során folyamatosan ismerkedik az iskolával és a Waldorf-pedagógiával, részt vesz az iskolát bemutató nyílt napon és a havi rendszerességgel megrendezett elsős előadásokon;
- amennyiben az Iskola mellett dönt, kitölti a jelentkezési lapot és az anamnézist;
- ismerkedő, bemutatkozó beszélgetést folytat a leendő osztálytanítóval;
- gyermeke részt vesz a játékos elsős felmérésen;
- az ismerkedési folyamat tapasztalatai alapján az osztálytanító javaslatot tesz a leendő első osztály tanulóira;
- a tanári konferencia dönt a gyerekfelvételtől, az Iskolaképviselő jóváhagyásával megtörténik a gyerek felvétele;
- a szülők az iskolaképviselő által aláírt hivatalos levélben értesülnek a felvételtől vagy elutasításról, ennek indokairól;
- a szülők háromoldalú együttműködési megállapodást kötnek az iskolát fenntartó alapítvánnyal és az iskolával.

AZ ELSŐ OSZTÁLYBA TÖRTÉNŐ FELVÉTEL FELTÉTELEI:

- A gyermek iskolaérettsége;
- A leendő osztálytanító, az előkészítő pedagóguscsoport és a tanári konferencia pozitív döntése;
- A szülők/gondviselők elkötelezettsége a Waldorf-pedagógia és az iskola szellemisége mellett;
- A szülők/gondviselők elkötelezettsége az iskola fenntartásában;
- A fenntartó alapítvánnyal és az iskolával megkötött háromoldalú együttműködési megállapodás.

16.2. JELENTKEZÉS MÁR MEGLÉVŐ OSZTÁLYOKBA

Már meglévő, felsőbb osztályba tanév közben vagy az új tanév kezdetén jelentkező tanulók felvételéről **az osztálytanító javaslatára a tanári konferencia dönt**. A Waldorf-iskolába történő jelentkezés nem jelent automatikus felvételt. A tanulófelvételt minden esetben **kéthetes próbaidőszak** előzi meg. Az osztálytanító és a tanári konferencia a próbaidőszak végén mérlegeli a tanuló és az osztályközösség kialakult kapcsolatát, a tanuló beilleszkedési folyamatát, életkorát, képességeit, az osztályközösség felvevőképességét, a család Waldorf-pedagógia és Waldorf-szellemiségű nevelés iránti nyitottságát. A tanári konferencia döntését követően az konferenciavezető **írásban tájékoztatja** a szülőket a tanuló felvételéről vagy elutasításáról.

Abban az esetben, ha az osztálytanító úgy ítéli meg, hogy a vendégtanuló nem tud beilleszkedni a közösségbe, hátráltatja az osztályban folyó munkát, úgy az osztálytanító már a kéthetes próbaidőszak lejárta előtt eltanácsolhatja a felvételtől folyamodó diákot.

A TANULÓFELVÉTEL LÉPÉSSORA:

- A szülők felveszik a kapcsolatot az osztálytanítóval, órát látogatnak az érintett osztályban;
- Az osztálytanító bejelenti a felvételi szándékot az osztályközösségnek (tanulók, szaktanárok, szülők);
- A gyermek két hétig vendégként ismerkedik leendő társaival és az iskolával;
- Az osztálytanító és a szaktanárok javaslata alapján a tanári konferencia dönt a felvételtől vagy az elutasításról;
- A szülők az osztálytanító és az iskolaképviselő aláírásával értesítést kapnak;
- A szülők háromoldalú együttműködési megállapodást kötnek a fenntartóval és az Iskolával;
- A szülők beíratják gyermeküket az iskolába;
- Az iskola értesíti a tanuló korábbi iskoláját a felvételtől.

**A NAPRAFORGÓ WALDORF ÁLTALÁNOS ISKOLA,
GIMNÁZIUM ÉS ALAPFOKÚ MŰVÉSZETI ISKOLA**

HELYI TANTERVE

AZ ÁLTALÁNOS ISKOLA 1–8. ÉVFOLYAMA SZÁMÁRA

I. A WALDORF-PEDAGÓGIA SAJÁTOSSÁGAI

I.1. SAJÁTOS TANULÁSI ÉS TANÍTÁSI FOLYAMATOK, KÜLÖNÖS TEKINTETTEL AZ EPOCHÁLIS TANÍTÁS, A SZAKÓRÁK, A GYAKORLATOK ÉS PROJEKTEK RENDSZERÉRE

Az oktatás és iskolai élet szervezése, az óra- és napirendek kialakítása az életkori sajátosságoknak és a tanítás ritmusának figyelembe vételével történik. A Waldorf-iskola a tantárgyak sajátosságából adódóan a tanítást **fő- és szakoktatás** szerint tagolja; ez didaktikai forma szerint epochális tanításnak és a szakóráknak felel meg: az olyan elméleti, művészeti és gyakorlati tantárgyak, amelyek esetében egy kerek, lezárt témát tárgyalunk, epochális oktatás formájában jelennek meg, más tárgyakat – főleg ha állandó gyakorlást igényelnek – szakórákban tanítunk. A **főoktatás** tipikus **tantárgyai**: anyanyelv, matematika-geometria, földrajz-gazdasági ismeretek, történelem-társadalmi ismeretek, természetrajz-biológia, fizika, kémia, esztétika. A tapasztalat szerint az anyanyelvi és a matematikai ismeretek és kompetencia megszerzése érdekében a második elem – az állandó gyakorlás – is fontos a tanításban és a tanulásban. A tantervben ezért jelennek meg az epochák mellett az anyanyelvi és a matematika szakórák is. Más tantárgyakat a szakórák hagyományos rendjében tanítunk. Amennyiben azonban a művészeti, kézműves-gyakorlati tárgyak vagy az idegen nyelvek esetében összefüggő feladat vagy projekt jellegű munka adódik, akkor ezeket is lehet természetesen tömbösített formában, epochálisan tanítani.

A tanterv minden tanuló számára kötelező. A Waldorf-iskolákra **nem jellemző** a nemek szerinti **csoportbontás**. Az olyan tárgyak óráin is, mint kézimunka, kertművelés vagy kézművesség a lányok és fiúk egyaránt részt vesznek. Csoportbontás ugyan előfordul, de ez nem nemek vagy teljesítmény szerint történik, a legfontosabb szempont mindig az, hogy a létszám és a képességek tekintetében is kiegyenlített legyen a csoport. Kivételt képezhetnek az idegen nyelvek, amelyeknél a képesség vagy teljesítmény szerinti differenciálás is lehetséges.

A tananyag elsajátításának formájához tartozik az önálló munkákra való felkészülés is: ezek az **ún. projektek és éves munkák**, amelyek során a tananyag alkotó jellegű feldolgozása a feladat, az elméleti, művészi és kézműves-gyakorlati elemek összekapcsolásával. Az iskola mindennapjait átszövik a közösséget alakító és erősítő tevékenységek: hónap/évszakünnepek, az éves ritmushoz igazodó ünnepek, tanulói gyakorlatok, kirándulások, színdarabok.

I.2. AZ OSZTÁLYTANÍTÓ KIEMELT SZEREPE

Minden osztálynak saját **osztálytanítója** van, aki ideális esetben **nyolc évig** kíséri az osztályt. Az osztálytanító tartja a reggeli főoktatást (a tömbösített közismereti tárgyakat) és a képesítésének megfelelő szakórákat a saját osztályában.

Az osztálytanító pedagógiai feladata, hogy **az osztályközösségből együttműködő szociális közeget** formáljon, és megteremtse a tanítás-tanulás optimális feltételeit. Morális tekintélyét elkötelezettségével, a gyermekekkel való bánásmódjával, a gyerekek iránti valódi érdeklődéssel és a szülőkkel való szoros, nyílt, bizalomteljes kapcsolatával tudja megalapozni.

Az osztálytanító kapcsolatot tart az osztályában tanító szaktanárokkal, kölcsönösen figyelemmel kísérik egymás munkáját. Rendszeresen **osztálykonferenciát** szervez, amikor a szaktanárokkal közösen osztály- és gyermekmegbeszélést folytatnak.

Az osztálytanító folyamatos kapcsolatban van a szülőkkel, havi rendszerességgel **szülői esteket** tart, elősegíti az osztály szülői közössége szellemi, pedagógiai munkájának az elmélyülését, és bepillantást

ad az osztályban történő folyamatokba. Ezt a célt szolgálhatják a szülők számára szervezett nyílt napok, az évszakünnepek, a családi programok, kirándulások is. Az osztálytanító a szülőknek (fogadó-órák, családlátogatások keretében) egyénileg is lehetőséget biztosít személyes beszélgetésekre.

Az osztálytanítónak szakmai és munkaszerződésben meghatározott kötelessége a tanári konferenciák pedagógiai kutatómunkájában való részvétel.

I.3. A TANULÓI TELJESÍTMÉNYEK SZÖVEGES ÉRTÉKELÉSE

A Waldorf-iskola **rendszeres szóbeli és szöveges írásbeli értékelést** ad minden tanuló fejlődéséről minden életkorban, **osztályzást nem alkalmaz**. A tanév végén kiadott szöveges értékelés minden tanuló esetében a teljes tanévi munkát és fejlődést általában és tárgyanként is részletezve tartalmazó egyénre szabott, részletes értékelés, amelyben a tanuló teljesítményének leírása mellett fejlődését is értékeli és elismerik, impulzusokat adnak a további munkához.

A Waldorf-pedagógiában általánosan alkalmazott szöveges értékelés tudatosan kiépített gyakorlata az első osztálytól a tizenkettedikig egyik alapvető nevelési eszköze az iskolának. A **szöveges értékelést** a Waldorf-pedagógia olyan **kulcsfontosságú alapelvnek** tekinti, amelynek maradéktalan érvényesülése nem szülői, tanulói választás kérdése, ezért a szöveges értékeléstől csak kivételesen, iskolaváltás és továbbtanulás esetén tér el. Az első nyolc évfolyamon a gyermekek lényét megragadó minél érzékenyebb általános pedagógiai jellemzés és szaktárgyi értékelések alkotják. A jellemzésnek – természetesen érzelemtől nem mentes – szabatos mondatokban megfogalmazott pontos leírásnak kell lennie. Ezekkel összhangban a szaktárgyi értékeléseknél is fontos az iránymutató tárgyilagosság: az elvégzett éves munka tartalmi összefoglalója után következik az egyéni munka értékelése. A szubjektív és objektív látásmód közötti helyes arányok megtalálása döntő jelentőségű. A kilencedik évfolyamtól szaktárgyi értékelésekből tevődik össze a bizonyítvány. A Waldorf-iskola az első négy évfolyamon a készség-, képességfejlesztést helyezi előtérbe, ezért nem alkalmaz normatív értékelést, kizárólag folyamat- és fejlesztő értékelést végez. Ennek része az évközi szóbeli és/vagy írásbeli értékelés, és a szülőkkel való beszélgetés és az év végi szöveges bizonyítvány.

Az **1–4. évfolyamon** az értékelések egyrészt a tanév során gyakorolt és megszerzett készségek, képességek, a megszerzett procedurális és deklaratív tudás fejlődési leírását tartalmazzák, másrészt megmutatják a képességek fejlődésének-fejlesztésének jövőbeli irányát. Ez árnyaltabb, individuálisan differenciált (egyéniesített) megközelítést tesz lehetővé, mint az ötfokú skála. Háttérben az a pedagógiai meggondolás áll, hogy a Waldorf-pedagógia támogatja az emberi sokszínűséget, minden tanulót egyformán értékesnek tekint, függetlenül azok képességeitől és teljesítményétől. Alsóbb osztályfokokon hangsúlyozottan a **szülőknek szól** a bizonyítvány. Fontos eleme az év végi értékelésnek a **bizonyítványkép** és **bizonyítványvers**. A **magasabb évfolyamokon** egészen a 12. osztályig megmarad az előbb említett folyamat- és fejlesztő értékelés, melyhez normatív elemek is társulnak, ezek a megszerzett deklaratív tudást mutatják 10–11. osztályig általában **százalékos formában**. Később érdemjegyek formájában. A folyamat eredményeképpen kompatibilissá válik értékelési rendszerünk a Nemzeti Köznevelési Törvénnyel, mégis megmarad egyénileg differenciáló és motiváló jellege.

A **magatartás és szorgalom értékelése** a bizonyítvány általános leírása elemeként jelenik meg. A jutalmazást – ami a folyamatértékelés része – az általános és különböző fokozatú dicséret váltja ki. A kiemelt szóbeli dicséret a 12. osztályos éves munkáinak és az érettségi vizsgák eredményhirdetésekor gyakorlat.

A jogszabályban meghatározott félévi értékelés szabályait az iskolák maguk alakítják ki: célszerű az egyszerű, rövid szöveges értékelés a félév epocháinak és szakóráinak munkájáról.

I.4. A SZÖVEGES ÉRTÉKELÉSEK ÉRDEMJEGYRE VÁLTÁSA

Iskolánkban a diákok év végi értékelése szöveges formában történik. A szöveges bizonyítvány az osztálytanító által írt bizonyítványversből, tantárgyi értékelésből, valamint az osztályban tanító szaktanárok szöveges értékeléséből áll össze, amit az osztálytanító szerkeszt egységes, lezárt formába. Olyan esetekben, amikor **a tanuló iskolát vált**, illetve a **középiskolába történő felvételi** folyamatban szükséges lehet a szöveges bizonyítványok érdemjegyre váltása. Ezt iskolánk a hatályos jogszabályok szerint biztosítja.

A szöveges bizonyítványok érdemjegyre váltásakor a Waldorf-pedagógia és a Waldorf-kerettanterv értékelésre vonatkozó elvi megfontolásait figyelembe véve a Tanári Konferencia az érintett osztálytanítók és szaktanárok feladatkörébe utalja, hogy saját döntésük alapján, külső átváltási kulcs (érdemjegyre utaló kifejezések) alkalmazása nélkül jegyesítsék a szöveges bizonyítványokat.

I.5. MŰVÉSZI NEVELÉS, MŰVÉSZETTEL NEVELÉS

A komplex művészettel való nevelési program – a Waldorf-szemléletű művészetoktatás – a maga összetetten kezelt, elsősorban a szociális és érzelmi kompetenciák fejlesztésére ható, minden tanulóra kiterjedő sajátos művészeti tevékenységekkel egyenlő módon és mértékben fejleszti a gyermek intellektuális, érzelmi és cselekvésben megnyilvánuló – gyakorlati – képességeit, így a művészi készségek fejlesztése mellett alkalmas a tanulási és viselkedési problémák kialakulásának megelőzésére, az egészség megőrzésére. A „Waldorf művészeti nevelés” tantárgyai a közismereti tárgyakkal egységes tantervet alkotva a kötelező órák részei.

I.6. VALLÁSOS NEVELÉS

A Waldorf-iskola fontosnak tartja, hogy a tanuló valamilyen vallásoktatásban részesüljön, az ezzel kapcsolatos gondolatokat a szabad vallás tantervi bevezetőjében írtuk le. Az etika tantárgy NAT által meghatározott tartalmi elemei kiemeléssel megjelennek a szabad vallás tantervében.

I.7. EGÉSZSÉGNEVELÉS ÉS KÖRNYEZETTUDATOSSÁG

Az ember boldogulásának fontos összetevője **saját egészségének állapota és a környezettel való harmónia** megteremtése. Ez a két dolog a Waldorf-iskolák szemléletében nem választható el egymástól. Úgy véljük, hogy az egyéni egészség és a környezet egészsége nem szemlélhető külön-külön, csak együtt van értelme beszélni ezekről. Az egészségnevelés és a környezet ápolásának tudatos tevékenysége nem olyan feladat, amit az iskola egyedül el tud látni, itt is jól tapasztalható a **szülői minta fontossága**, az otthoni szemlélet. Természetesen ez utóbbi kialakításában sokat tud segíteni az iskola azzal, hogy olyan témákat dolgoz fel a szülőkkel való közös munkában, ami az egyes családoknak segít kialakítani, átalakítani szokásrendjüket. A tudatos döntések gyakorlása elengedhetetlen mindkét területen, a külvilág által nyújtott sémák nem feltétlen helyesek. A választás lehetőségének megtanítása döntő jelentőségű, legyen az az egészséges étkezés vagy a szelektív hulladékgyűjtés. Fontos, hogy ezek a döntések a hétköznapiakban rutinná váljanak, ne pedig kampányszerűen következzenek csak be, hogy aztán egy újabb kampány máshová irányítsa akaratunkat.

Az egyéni egészségnevelés terén nagyon fontos, hogy nem pusztán az egészséggel kapcsolatos ismereteket akarjuk közvetíteni, hanem az **egészséget mint dinamikus folyamatot** ápolni szándékunk. Az egészség nem csak a testi, hanem a lelki-szellemi téren is központi jelentőségű, így az ápolásnak sok formáját lehet gyakorolni.

Az első osztálytól megjelenő sok mozgás, az euritmia, mint sajátos mozgásművészet nem csupán élettanilag fejt ki jó hatást, hanem a **testmozgással** kapcsolatos jó érzéseket összeköti a művészetek által adott lelki-szellemi jó érzéssel. A művészeti órák nagy száma is segíti azt, hogy lelkileg át tudják dolgozni az őket ért benyomásokat, ezzel is kialakítva egyfajta lelki higiénét.

A Waldorf-iskolák módszertanáról elmondható, hogy a gyerek életkori sajátosságait igyekszik maximálisan figyelembe venni, ami segíthet abban, hogy a tanulással kapcsolatos felesleges mértékű stressz minimális szinten maradjon, miközben a megfelelő kihívásoktól nem kíméljük meg a gyerekeket. A tanterv számos helyen tartalmaz olyan témákat, ami ráirányítja figyelmünket a **környezettel való szoros együttlétre**, az azzal kapcsolatos felelősségre. Itt is, ahogy **az egészséges életmód terén** is, a **folyamatos, tevékeny ápolást** igyekszünk szokássá tenni. A különböző természettudományos epochák, melyek az ember és a környezet kapcsolatát tárgyalják, csak egy részét adják az ez irányú nevelésnek. A kertművelés kapcsán olyan gyakorlati viszonyba kerülhetnek a környezetükkel, ahol saját bőrükön tapasztalják, mit jelent az ember számára a környezet ápolása. Az egyes környezeti problémákkal kapcsolatos témákat olyan életkorban tárgyaljuk mélységeiben, amikor a diákok már képesek valamilyen aktív módon az adott folyamaton tevékenyen változtatni, a veszélyek felsorolása gyakorlati tevékenység nélkül inkább a tehetetlenség érzését növelhetik, ami épp céljainkkal ellentétesen befolyásolhatja a diákok hozzáállását. A tanterv követése során mód van arra, hogy az emberi egészséget és a külvilág egészségét ne két külön témaként ismerjék meg a gyerekek, hanem egy olyan egységként, melynek fenntartásában az emberi döntéseknek kulcsszerepe van.

I.8. SPECIÁLIS TANTÁRGYAK OKTATÁSA

A tantárgyak között megjelennek a speciális Waldorf-tantárgyak: az euritmia, a mozgás és testnevelés és ezen belül a Bothmer-gimnasztika, a kertművelés, illetve az iskolák felekezeteiktől független, szabadvallás-órákat kínálhatnak. Iskolánk helyi sajátosságaként a helyi tanterv részét képezi a néptánc tantárgy oktatása.

I.9. PROJEKTEK, GYAKORLATOK, ÉVES MUNKÁK

A Waldorf-pedagógiának alapjellegzetessége az intenzívebb munkát feltételező időszakos tanulás. **Alsóbb osztályokban** az egymást váltó **epochákban**, a **hóünnep**ekre készülő **előadásokkal** is így dolgoznak már a gyerekek. További eszköze lehet ennek a módszernek már az **első nyolc osztályban** a tematikus jellegű **erdei iskolák, táborok** szervezése; **középiskolában** az életszakaszoknak megfelelő feladatokkal **több hetes gyakorlatok** (mezőgazdasági, földmérés-erdei, szociális, ipari) viszik tovább ezeket a folyamatokat. Van már példa az 5–8. és a középiskolai osztályfokokon különböző témahetek megvalósulására. 8. és 12. osztályban (természetesen más és más minőségben) egy-egy zárómunkával fejezik be a diákok a képzésüket. Az életszakaszi váltásoknak jelképes összegzői is ezek a feladatok: több hónapos egyéni munkavégzést feltételeznek. A **nyolcadikos éves munkának** ténylegesen az összegző-visszatekintő sajátossága a hangsúlyosabb; a tizenkettedikes (a tervezéstől a megalkotásig jó esetben több mint egy naptári évig tartó) feladatban mindezek mellett az előretekintő, jövőbe irányuló jelleg már fontosabb. Mindkét zárást projektszerű bemutató munkákkal lehet előkészíteni. Középiskolásoknál üdvös lenne egy-egy munkafolyamatnak portfólió-szerű önértékeléssel teljes levezetésével felépíteni a projekteket.

I.10. TANKÖNYVHASZNÁLAT SAJÁTOSÁGAI

A Waldorf-iskolában a **tanítás záloga és a tudás forrása** nem a tankönyv, hanem a **tanár**. Ő választja ki azt a tananyagot és tanulási formát, amely a gyerekek adott csoportjának leginkább megfelel.

A **tanórák gondos előkészítése** segíti a tananyag képi megragadását, ezáltal megszólítja a gyerekek érzésvilágát és felkelti érdeklődését. Szöveggyűjtemények, feladatgyűjtemények, szótárak, atlaszok, irodalmi és más segédanyagok, források vagy kézikönyvek, illetve a kerettantervi tartalmak feldolgozását segítő, a Magyar Waldorf Szövetség és a fenntartásában működő szakmai szolgáltató intézet (Waldorf Ház) gondozásában megjelenő tanulói munkafüzetek, segédletek használata fontos, de mindig a tanár által előkészített, feldolgozott és átadott tananyag alátámasztására használjuk őket. A tartós tankönyveket, a kötelező és ajánlott irodalmi műveket vagy egyéb tankönyveket a szociálisan rászoruló tanulók számára az iskolai könyvtárak biztosítják.

A hagyományos tankönyveket és legújabb technológiának megfelelő audiovizuális taneszközöket elsősorban a Waldorf-iskolák felső tagozatán használják, ott is inkább akkor, ha önálló munkára ösztönöznek. Az önálló kutatómunka további forrásai a primer irodalom, a szöveggyűjtemények, eredeti dokumentumok, saját munkalapok, statisztikák, lexikonok, amelyek növekvő mértékben képezik a felső tagozat munkájának részét. A diákoknak meg kell tanulniuk, hogy a tananyag maguk adjanak formát, adott esetben olyan formát, hogy azt nyilvánosságra is lehessen hozni; meg kell tanulniuk, miként kell folyamatokat leírni, dokumentálni és rendszerszerűen tagolni.

A Waldorf-iskolában elsősorban a tanulók által vezetett vagy összeállított **epochafüzetek** veszik át a tankönyvek szerepét.

I.11. NAPKÖZI ÉS TANULÓSZOBA SZEREPE

A Waldorf-iskolákban délutánonként fenntartott napközi és tanulószoba elsősorban a gyerekek **szociális kompetenciáit fejleszti**. A fantázia erőket megmozgató és testi ügyességet kívánó szabad- és a pedagógus által vezetett (többnyire udvari) játék a napköziben töltött idő meghatározó eleme. A hét minden tanítási napját egy-egy rendszeresen visszatérő tevékenység jellemzi: bábozás, diavetítés, formázás, népi gyermekjátékok, mesemondás, kézműves foglalkozások, fejlesztő játékok; alkalmanként és indokolt esetekben lehetővé tesszük és segítjük a házi feladatok megírását is.

A napköziben az **étkezés** előkészületeit a gyerekek a pedagógusokkal együtt végzik. A **napközit** jellemzően az alsó tagozatos gyerekek veszik igénybe naponta 12:00-16:30 óráig, míg a **tanulószobát** a középtagozatosok, az utolsó szakórát követően 16:30-ig.

I.12. SAJÁTOS ISKOLAI SZERKEZET

A Waldorf-iskolák az általános műveltséget megalapozó képzés mellett a kerettantervből adódóan ellátják az alapfokú művészetoktatás feladatait is. A gimnáziumi képzés és az érettségire felkészítés öt évfolyamon történik, a középiskolai nevelés-oktatás a tizenharmadik évfolyamon fejeződik be.

A Waldorf-iskolák méretük szerint kis iskolák: **évfolyamonként** általában **egy osztály** szerveződik, a tanulói és alkalmazotti közösség létszáma jóval elmarad a jogi szabályozás modelljét adó, évfolyamonként több osztállyal működő iskoláktól. A közösségi szervezet és működés kevésbé tagolt, a kapcsolattartás közvetlenebb, a nevelés személyi és tárgyi feltételei eltérőek.

A Waldorf-iskolák munkatársai arra vállalkoznak, hogy a szabad szellemi élet olyan **önigazgatású intézményeit** teremtik meg, amelyekben a Waldorf-pedagógia megvalósítható. Az intézmények a

szociális organizmus **Rudolf Steiner** által felfedezett törvényei szerint **három alapelvre** épülnek: **önigazgatás, demokratikus-republikánus elv, funkcionális hármastagozódás**. Az iskolát a szellemi élet alapfeltételéből igazgatják a munkatársak, az igazgatás a szellemtudományos emberismeretből és az ebből adódó módszertanból kiindulva történik. Az iskola szellemi vezetése és igazgatása, működtetése – a pedagógiai munka mellett – a Tanári Kollégium feladata. Az iskolák fenntartói a szülői kezdeményezésre alapított és a mindenkori szülői közösség támogatásával működtetett nonprofit civil szervezetek (alapítványok, egyesületek). A fenntartó és iskola kapcsolatában domináns és hangsúlyos az együttműködés az iskola működése mint közös cél szolgáltatásban. A fenntartói tevékenységet a szülői közösség a civil szervezetekről szóló jogszabályok keretei között látja el, jelentékeny önkéntes személyes közreműködés vállalásával és az intézményfenntartói cél anyagi támogatásával.

I.13. A PEDAGÓGUS MUNKAKÖR SAJÁTOSSÁGAI

A pedagógusokkal szemben sajátos elvárások jelennek meg az órára felkészülésben, egyrészt az **epochális oktatásszervezés**, másrészt a heti rendszerességgel tartott **tanári konferencia-üléseken** való részvétel miatt.

I.14. SZABAD ÉV

Az alapképzettség megléte mellett az iskola azt is elvárja, hogy az osztálytanítók az eredményes nyolc éves munka érdekében rendszeres éves továbbképzéseken vegyenek részt. Szakmai megújulásra adhat lehetőséget az is, hogy – amennyiben az iskola gazdálkodása ezt elérhetővé teszi – az osztálytanító két nyolc éves ciklus között egy olyan évet tölthet el, melynek során csökkentett munkaidő mellett készülhet fel a következő osztály indításának pedagógiai feladataira.

I.15. TANULÓI JOGVISZONY SAJÁTOSSÁGAI

A gyakorlatban a szülők részéről gyermekük beíratásával egy pedagógia választása történik meg, amely mellett sajátosan megjelenik a civil szektorbeli intézményfenntartói tevékenységben való részvétel követelménye (közhasznú cél támogatása személyes közreműködéssel és pénzbeni adománnyal). Az iskola működtetése és fenntarthatósága megvalósításának érdekében szoros együttműködés és támogatás alakul ki a szülői közösség és az intézmény között, amelytől jogi szempontból elhatárolandó a tanulói jogviszony. A tanulói jogviszony az iskola és a tanuló jogviszonya, amely nem kapcsolható össze a fenntartó tevékenységével és támogatásával.

I.16. A SZÜLŐI SZEREP

A Waldorf-iskola mindig szülők elhatározásából jön létre. A szülői munka azonban nem ér véget az iskola elindításával, mivel az ott dolgozó pedagógusok nevelő **partnerként** tekintenek a **szülőkre**. Annak érdekében, hogy elveiket, gyakorlatukat, értékrendjüket harmóniába hozzák, a tanárok rendszeres **szülői esteket** szerveznek az osztályba járó gyerekek szüleinek. Ezek a szülői estek alkalmat adnak az eszmecserére, a tapasztalatok megosztására, a fontosabb életkori problémák közös megértésére, feldolgozására. A havi rendszerességgel találkozó szülők eleven kapcsolatot ápolnak az osztályt vezető tanárral és egymással is, ennek révén olyan szociális közeg jöhet létre, ami segítheti a

mindennapos gondok megoldását és nagyobb krízisek alkalmával is támogatást nyújthat a bajba kerülőknek. Ezen közvetlen emberi kapcsolattartás elengedhetetlen feltétele a gyerekek nevelésének, a közös felelősség tudatos kialakításának.

A szülők bevonása az iskolában zajló **közösségi programok, ünnepek szervezésébe** szintén erősítheti az elkötelezettséget és lehetővé teszi a szülők számára a pedagógiai folyamatokba történő betekintést. Ezt a tendenciát erősítik a rendszeresen megtartott „hónapünnepek”, melyek során a gyerekek ünnepi keretek között adnak betekintést az érdeklődő szülőknek az órákon végzett munkáról.

A szülői közösség sajátos szerepköre az **intézményfenntartói feladatok ellátása**. A Waldorf-iskolák civil szervezetek, szülői kezdeményezésre alapított és a mindenkori szülői közösség által működtetett alapítványok és egyesületek fenntartásában működnek. Iskolánk fenntartója a „Jó Ritmus” Művészeti Nevelésért Alapítvány.

I.17. PEDAGÓGUSKÉPZÉS ÉS TOVÁBBKÉPZÉS

A Waldorf-pedagógia emberismereti alapjainak és metodikai-didaktikai sajátosságainak elsajátítása, a különböző életkoroknak és a tanított tárgyaknak megfelelő eszközök és oktatásszervezési formák megismerése külön neveléstudományi és művészeti pedagógusképzést igényel, amelyet a Magyar Waldorf Szövetség országos szakmai szolgáltató intézet és Waldorf Pedagógiai Intézet keretében szervezett akkreditált és egyéb pedagógusképzések, továbbképzések biztosítanak.

A **képzés legfontosabb elemei**: az antropológiai tanulmányok, a Waldorf-pedagógia módszertana, a művészi-alkotó tevékenység és a szociális kompetencia. A Waldorf-pedagógusképzés a felsorolt területeken a következő célokat fogalmazza meg:

- A pszichológiai-pedagógiai embertannak a gyermek szemlélő megértéséhez kell vezetnie.
- A módszertani oktatás célja a tananyag embertani elmélyítése, és annak megértése, hogy az oktatás szándékai miként érvényesülnek.
- A művészi gyakorlatnak – festés, agyagozás, zene, dráma, euritmia, beszédképzés – kell az utat előkészíteniük ahhoz az átalakulási és érzékennyé tevő folyamathoz, amely mind a művészi alkotást, mind a pszichológiai megismerést támogatja.
- A szociális együttműködés gyakorlása segíti az emberek és a világ iránti érdeklődés kialakítását és fenntartását.

A Waldorf-pedagógus munkájához elengedhetetlenül hozzátartozik a folyamatos továbbképzés és önképzés. A képzés és önképzés során kialakíthatók a tanári hivatáshoz szükséges legfontosabb erények: motiváció, önreflexió, érdeklődés, lelkesedés, kezdeményezőkézség és szaktudás.

II. A NAT-BAN SZEREPLŐ KIEMELT FEJLESZTÉSI TERÜLETEK MEGJELENÉSE HELYI TANTERVÜNKBEN

II.1. AZ ERKÖLCSI NEVELÉS

A Waldorf-iskola létrehozásának pillanatától működésének mindennapjain át olyan **tudatos személyes jelenlétet** igényel mind szülői, mind tanári részről, amely már hozzáállásunkat tekintve önmagában példamutató az iskolába járó gyerekeknek. A szülők tudatos döntésük alapján nem csupán anyagi fenntartóivá válnak az intézményeinknek, de napról napra iskolai események közreműködő-szervezői, az iskolai szellemiségébe bekapcsolódóan tényleges életetők lesznek gyermekük iskolája életének. A tanárok munkája is kiemelkedő együttműködést igényel: a gyermekek ennek tudatában folytatják tanulmányaikat. Az iskolai életnek minden mozzanata a jelenlétnek ezt a magas minőségét feltételezi: mindez minden fél számára a lehető leggyakorlatibb találkozást hozza az életben ránk váró feladatokkal.

II.2. NEMZETI ÖNTUDAT, HAZAFIAS NEVELÉS

A nemzeti öntudatra nevelés gyakorlatában valósul meg a Waldorf-iskolában. Diákjaink számára már az első évfolyamokon a **magyar kultúrával áthatott tantervünk** biztosít természetes anyanyelvi közeget: a magyar költészet és a magyar zene-, ritmus- és dallamkincs határozzák meg a mindennapjaikat. Kézműves-művészeti tantárgyaink, iskolai ünnepeink révén népi kultúránk hagyományait élhetik meg a tanulók. A felsőbb évfolyamokon nemzeti ünnepeink megemlékezéseinek létrehozásában alkotóan vesznek részt a diákok. A tantervünknek számtalan olyan vetülete van, amely akár közvetlen lakóhely megismerése által a szülőföld, akár a történelem sokszínűségének felismerése által a hazaszeretet érzését táplálják. Hagyományaink megismerését és a hagyományőrzést támogatja iskolánk helyi sajátosságaként a néptánc tantárgy oktatása is.

II.3. ÁLLAMPOLGÁRSÁGRA, DEMOKRÁCIÁRA NEVELÉS

A Waldorf-iskola működésének feltétele egy öngazgatási alapokon szerveződő iskolairányítás. Ezzel kiváló példát ad a méltányos együttműködésből születő munkára, az együttélési szabályok megalkotására és alkalmazására, az egyéni és közösségi célok összehangolásának gyakorlatára.

A demokratikus, szabadon alkotó állampolgári tevékenység szép példája a Waldorf-iskolák **szakmai érdekvédelmi egyesületének**, az 1997 óta tevékenykedő **Magyar Waldorf Szövetség** fenntartása: ennek az intézményeknek delegációsan működő jellege kiváló példája demokratikus szervezeti működésnek. A legfontosabb állampolgári jogok és kötelességek gyakorlásának terepe ez: az érdekvépviseleti működés, a közügyek gyakorlása, a szakmai munka szervezése, tanári-szülői továbbképzések mind alkotó felelősségteljes jelenlétet igényelnek.

II.4. AZ ÖNISMERET ÉS A TÁRSAS KULTÚRA FEJLESZTÉSE

A Waldorf-pedagógia vallja, hogy az iskola egyik legfontosabb feladata **szociális képességek fejlesztése**. Pedagógiai működésének egyik alappillére a diákok együttműködési készségének, az egymás felé fordulásnak folyamatos gyakorlása. A művészeti – különösen az euritmia, a dráma és a közös zenei – nevelésben már az alsóbb osztályfokokon is igen nagy jelentősége van a közösségi együttműködésen alapuló tanulásnak, a nagyobb csoportok közös művészeti előadásainak, fellépé-

seinek. Ez a törekvés tizenkét éven keresztül végigkíséri egy-egy osztály életét. A kézműves és képzőművészeti tantárgyak az akarati nevelés legfőbb eszközei: az évek múltával egyre fokozottabban szolgálják az önismeretet, s így a társas együttélés megalapozóivá lesznek.

II.5. A CSALÁDI ÉLETRE NEVELÉS

Az átrendeződő, relativizálódó értékrendű világban egy Waldorf-iskola működésében kiemelkedő szerep jut a fokozott **családi együttműködésnek**. Már eleve ezzel az alaphelyzettel természetes pozitív nevelési alapközeget biztosít a gyermekek számára. Az eltelő évek során a diákok fokozatosan egyre több közösségi feladatot vesznek át a családtagoktól. Ugyanakkor az új Waldorf-kerettantervben tantervi célkitűzés az egészségre és az egészséges szexualitásra nevelés.

II.6. A TESTI ÉS LELKI EGÉSZSÉGRE NEVELÉS

A Waldorf-iskolák pedagógiai és iskolafenntartási tevékenységeikben a diák-szülő-tanár hármására építenek. Az egészségességre törekvés az iskolai élet minden szintjére kiterjed: a pedagógiai munka fontos mozzanata a fejlesztő pedagógusokkal, iskolaorvossal való szoros együttműködés. Ez a figyelem általános igényként/követelményként szervező ereje az iskolai folyamatoknak: pozitív hatása van a családok életére is. A Waldorf-iskolák higiéniai pedagógiai szerepe a magyar közoktatásban ezen a területen is érzékelhető.

II.7. FELELŐSSÉGVÁLLALÁS MÁSOKÉRT, ÖNKÉNTESÉG

Az új Waldorf-kerettanterv ajánlásaiban megfogalmazottak szerint az iskoláinknak törekedniük kell az **inkluzív jellegű közösségépítésre**: céljai között elhangzik, hogy elfogadó, együttműködő és ösztönző légkör jöjjön létre az iskolában. (A különböző készségbeli nehézségekkel küzdő diákok számaránya az osztályközösségben ne haladja meg az ország összlakos számára eső átlagokat.) Ezen általános működési elv szerint a diákok személyiségfejlődésének egyik csúcspontja a tizenegyedik évfolyamban megvalósítandó szociális gyakorlat. Az egyéni felelősségvállalás gyakorlati próbája minden diákot szembesít az emberélet közösségi és egyéni határaival is, megtapasztalják a valóságos segítség jelentőségét a szociális kapcsolatokban.

II.8. FENNTARTHATÓSÁG, KÖRNYEZETTUDATOSSÁG

A Waldorf-iskolák fenntartásának biztos alapját adó szülői körnek olyan tudatos döntést kell meghozniuk, amikor ezt az iskolatípust választják gyermeküknek, amely már eleve feltételez egy más jellegű családi alapállást a világban. A **környezettudatos magatartás** szinte alapigényként tartható számon mind az iskolafenntartói, mind az iskolaműködtetői oldalon. A tanterv felépülése már az alsóbb osztályokban folyamatos **kapcsolatot** igyekszik kialakítani **a valós világgal**, illetve a világ természetes folyamataival, régi mesterségek, tevékenységekkel való találkozás által a gyerekek olyan, az önfenntartó természetességgel működő történelmi-gazdasági gyakorlatokkal ismerkednek meg, aminek önmagában példamutató értéke van. A felsős természettudományi tanterveknek pedig tematikailag is részét képezik ezek a kérdések.

II.9. PÁLYAORIENTÁCIÓ

A Waldorf-pedagógia egésze a **tudatos 'én'**-t birtokló ember nevelésére irányul. Ezt célozzák az alapfokú művészeti nevelés nyolcadikos és tizenkettedikes éves zárómunkái is. Az első vizsga nyolc év tanulmányainak, a kifejlődött képességeknek visszatekintő jellegű felmérése is; a második vizsga elvárásként – mint a tizenkét éves Waldorf-képzés egyéni lezárása – már magában hordozza annak lehetőségét, hogy a diák jövőbeli életútjának irányai felé mozduljon. Ennek a felismerési és **ön-megismerési folyamatnak a támogatására** irányul tizenkét éven keresztül a művészeti nevelés, az életkorok sajátosságait figyelembe vevő tantervi koncepció, az iskolai gyakorlatok sora. A végső célkitűzés, hogy a diák egyéni adottságaiból is fakadó képességeiben kiteljesedve döntéseket meghozni tudó emberként hagyja el az iskolapadot.

II.10. GAZDASÁGI ÉS PÉNZÜGYI NEVELÉS

Az új magyar Waldorf-kerettantervben két modulban megjelenik a gazdasági és pénzügyi nevelés. A pénz világot alakító szerepének tudatos végiggondolásán alapuló gazdaságtan-tanterv az ötödiktől a nyolcadik osztályig alapvető gyakorlati-logikai készségeket igyekszik kialakítani a gyermekekben; majd a kilencediktől a tizenkettedik osztályig tartó időszakban már nagyobb rálátást kíván adni a gazdaságot működtető, de akár a világgazdaság változásait meghatározó folyamatokra.

II.11. MÉDIATUDATOSSÁGRA NEVELÉS

A tudatos médiaismeret és -alkalmazás jelentőségét elismerve szintén külön tanterv készült: alapvető célunk itt is a média működésétől áthatott és befolyásolt mindennapi életünk értékelvű szervezésének, tudatos egyéni irányításának megtanulása. A médiát vezérlő erők (meg)ismerése, hatásmechanizmusainak megértése, a médiahasználat tudatosságának kialakítása a diákoknál első rendű feladat: felismertetni velük a jó kommunikációs képességek kialakításának, illetve annak meglétének milyen felelősségteljes szerepe van a társadalmunk életében.

II.12. A TANULÁS TANÍTÁSA

Az új Waldorf-kerettantervben választható tantárgyként külön tantervi szakasz található a tanulás tanulásáról. Már sok éves tapasztalat és gyakorlat alapján felépített tanterv, tanulást segítő könyvek alapján pontosan behatárolható az az életkor, amikor hatékonyan lehet ezt a képességet fejleszteni.

A Waldorf-pedagógiában egy osztálytanítónak – aki nyolc évig vezeti osztályát – egyedülálló lehetősége és felelőssége is, hogy jártas legyen ezekben az eljárásokban. A Waldorf-pedagógia céljai között az élményszerű tanítás, a tanultak örömmel áthatott megélése, a megfigyelési-leírási gyakorlatok, a világ jelenségei iránti nyitottságra törekvő figyelem kialakítása szerepelnek. Pedagógiánk szakmódszertana is ezekből a célkitűzésekből indul ki.

III. A KÖZNEVELÉSI RENDSZER EGYES FELADATAINAK MEGJELENÉSE A TANTERVBEN

III.1. ETIKA / ERKÖLCSTAN

A Nemzeti Alaptantervben meghirdetett egyik alap gondolat: „Az erkölcsi nevelés a minden emberben jelen lévő erkölcsi érzék kiművelését jelenti; ami nem kifejezetten egyik vagy másik tantárgy feladata.” Sok ponton megfelel ennek az elvnek a Waldorf-kerettanterv: számos lehetőséget biztosít arra, hogy különböző tantárgyak hatékony eszközei legyenek az erkölcsi nevelésnek. A Waldorf-iskola életre hívása eleve feltételez közösségi akaratot és folyamatos közösségépítő tevékenységeket: olyan szülői együttműködést igényelnek az iskolai élet mindennapjai, az intézmény fenntartása, amely csak tudatos, mélyen etikai jellegű döntéseken alapulhat. Az öngazgató tantestületi együttműködés is példaértékű cselekedet mind a diákok, mind a családok számára. Az, hogy az iskolák évről-évre a keresztény kultúrkör szellemi működéséhez kötődik, élővé teszi a kötődést az európai hagyományokhoz. Tantárgyaink közül a **szabad vallás tanterve** az, amelyik legközvetlenebb módon felveti, s a lehető leggyakorlatibban tárgyalja is az alapvetői emberi etikai kérdéseket. Az ünnepeink tárgyalásakor már tettünk utalásokat, milyen általános emberi értékekhez, keresztény hagyományokhoz kapcsolódunk általuk. Ezen események életre hívásához tudatosan átgondolt és felépített iskolai működésre van szükség: a változás és a hagyományokhoz kötődés kiegyenlítési folyamatát kell örökösén éltetni. Tantervünk horizontális és vertikális felépítésében is egy mélyebben végiggondolt **moralitás** fejeződik ki: tantárgyi összefüggések, témaválasztások, tantervi ívek a gyermekek életkori sajátosságainak embertani ismeretein alapszanak. A Waldorf-tanári működésnek egyik alappillére a folyamatos részvétel a tanár-továbbképzéseken, iskolák közötti pedagógiai tanári konferenciákon. A társadalmi elkötelezettség intézményi kifejeződése a Waldorf-iskolák szakmai és érdekvédelmi szervezetének, a Magyar Waldorf Szövetségnek a léte.

A tanterveinknek jelen szűk keretek között a szabad vallás fent említett szerepén túl még három vonulatát szeretnénk felmutatni. Az **emberi történetek által való nevelés**: alsóbb évfolyamokon a népmesék, állattörténetek, szentek élete, bibliai teremtéstörténet megismerése révén találkoznak a gyerekek archetipikusan eredendő morális kérdésekkel. Ez a folyamat az individuális életlehetőségek mintáit adó **életrajzok** elbeszélésével folytatódik a felsőbb évfolyamokban. A történelem tanításának megjelenésével, az emberiség történetének megismerésével már ötödik osztálytól megvalósul a NAT egy másik célja az **etika tanításával**: amely „feltárja és fogalmilag megragadhatóvá teszi azokat az értékelveket, amelyeken a társadalmi együttélés bevett normái alapulnak és segíti a kulturális sokszínűség értékének felismerését”. A középiskolában már nem csupán a humán tantárgyak adják meg a lehetőséget arra, hogy tiszta filozófiai értelemben vitassanak meg etikai kérdéseket: a természettudományos tanulmányok idején sorra vetődnek föl fejlődéselvű korunk sok-sok ellentmondásosságát hordozó és morális kérdéseket feszegető gondjai.

III.2. MINDENNAPOS TESTMOZGÁS

A NAT fejlesztési területek és nevelési célok fejezetében az alábbiak is elhangoznak: „Az egészséges életmódra nevelés hozzásegít az egészséges testi és lelki állapot örömteli megéléséhez.” A **mindennapos testmozgás** megjelenése a Nemzeti Alaptantervben olyan – régen megelőlegezett – új mozzanat, amely a Waldorf-pedagógia alapvető célkitűzéseivel teljesen egybeesik: alsóbb évfolyamokon az epochális tanítás legjellemzőbb gyakorlataként alkalmazott 105 perces mindennapi főtanítás **ritmikus** részeként tudatosan alkalmazott eszköze a pedagógiánknak a dramatizált játékok által, a

betűírásban, a számolás gyakorlásában megvalósuló mozgás. A főtanítás után tartott hosszú szünetek egyik célja szintén a megfelelő mozgásidő biztosítása. Az **euritmia** mozgásművészeti tantárgy tizenkét évfolyamon keresztül egyedi része a Waldorf-tantervnek. A Waldorf-pedagógia sajátos testnevelési módszere, a **Bothmer-gimnasztika** pedig a különböző életkorok sajátosságaira felépített tudatos rendszerével szintén a mozgás elsőrendűségének elfogadásán és ismeretén alapszik. Iskolánk helyi sajátossága, hogy magyar kultúránkat és hagyományainkat **néptánc** oktatással is közvetítjük, mely szintén részét képezi a mozgásközpontú tantárgyaknak. A mindennapos testmozgásról elmondhatjuk, hogy nem csupán céljaink, hanem pedagógiai eszközeink közé tartozott: mindig is gyakorlata volt pedagógiánknak.

III.3. MŰVÉSZETI NEVELÉS

A Waldorf-pedagógia **egyik alappillére a művészeti nevelés**. Alapelveink, hogy a művészek általi (s nem művészetre, művésszé!) nevelésnek, ugyanúgy mint a mindennapi testmozgásnak, döntő szerepe van az akarat nevelésben. Az általános Waldorf-képzés tizenkét éve alatt a **zenei, képzőművészeti, drámai és tánc(-mozgás)-művészeti képzésnek** is szerepe van. Nem „csak” egyiknek vagy másiknak, hanem arányosan megalkotva egy-egy évfolyam pedagógiai munkáját: mindegyiknek a tizenkét évfolyamon keresztül. A négy művészeti szakág minden évfolyamon általánosan megjelenik a kerettantervben. Legalább háromezer órában végeznek művészeti tevékenységet a Waldorf-diákok a tizenkét év alatt. Kialakult képességeikről évszak ünnepeken (hóünnepek) előadásain, belső iskolai kiállításokon, kis-koncerteken, drámabemutatókon, s nem utolsósorban nyolcadikos és tizenkettedikes zárómunkáik elkészítésekor és az összművészeti eredményeket felmutató színdarab bemutatóikon tesznek tanúbizonyságot. A cél természetesen a világ jelenségeire nyitottabb, illetve a zajló életbe beépülni tudó, alkotó-tevékeny személyiség életre segítése.

IV. A FEJLŐDÉS ÁLLOMÁSAI A TANTERV SZEMPONTJÁBÓL – A HORIZONTÁLIS TANTERV

A horizontális tantervben a **tantárgyakat évfolyamokra lebontva** tárgyaljuk, úgy ahogyan azokat egy közel azonos életkorú gyermekekből álló osztálynak egy iskolai tanév során tanítjuk. Ezt követően a vertikális tantervben mutatjuk be azt, hogy az egyes tantárgyak hogyan épülnek fel évről évre az első osztálytól a tizenharmadikig. A horizontális tantervben utalunk arra, hogy az egyes tantárgyak hogyan kapcsolódnak egymáshoz, figyelembe véve az életkori sajátosságokat. Ez egyben arra is lehetőséget teremt, hogy felvázoljuk az egyes korcsoportok fejlődésbeli sajátosságait. A vertikális tantervi részben a tanulás spirális jellegét vázoljuk fel, amelyben az új készségek és képességek a már meglévőkre épülnek, és ahol az egyes témákat az életkoroknak megfelelő szempontból is bemutatjuk.

A tanároknak úgy kell alkalmazniuk a tantervet, hogy az megfeleljen a gyermekek szükségleteinek. Ennél fogva fontos, hogy tisztában legyünk azzal a ténnyel, hogy az alább leírt epochális és szaktárgyi órák esetében a tanári megközelítés minőségi különbségei legalább akkora súllyal szerepelnek, mint maga a tananyag. Ezek a különbségek alakítják a tantervet annak megfelelően, hogy a gyermekek szellemi, pszichológiai vagy fizikai értelemben milyen fejlettségi szinten állnak. A Waldorf-iskolában minden tanárnak feladata, hogy formálja, újraértékelje és megújítsa a tantervet.

Caroline von Hydebrand (1925) az első Waldorf-tanterv összeállítója a következőképpen fogalmazta

meg a **tanterv lényegét**: „Az ideális tanterv magán viseli a fejlődő emberi természet különböző életkori szakaszokban változó képét, de mint minden ideál szemben áll az élet teljes valóságával, és ahhoz kell igazodnia. Ehhez a valósághoz sok minden tartozik: az osztály előtt álló tanár személyisége, maga az osztály, minden egyes tanuló saját teljes világával, hozzátartozik a világtörténelmi idő és a földnek azon a helyén érvényes iskolai törvények és hatósági előírások, ahol a tantervet megvalósítani kívánó iskola áll. Mindezek módosíthatják az ideális tantervet, változtatást és egyeztetést követelhetnek. Azt a nevelési feladatot, amely elé a növekedő ember lényé állít minket, csak akkor tudjuk megoldani, ha a tanterv önmagában alakítható és képszerű.”

1. ÉVFOLYAM (6–7 ÉVES KOR)

FEJLŐDÉSI JELLEGZETESSÉGEK

A Waldorf-pedagógia a betöltött hatodik életévet tartja megfelelőnek az iskolakezdésre. Az első hét év folyamán a kisgyermek otthonra talál saját fizikai testében, kialakítja térbeli tájékozódását, és elsajátítja azokat az alapvető képességeket, amit a járás, a beszéd és a gondolkodás jelent. A gyermek egész környezetének minden rezdülése tanulási alapul szolgál számára, hiszen a kisgyermek mindent és mindenkit utánoz környezetében. Az utánzás gesztusa révén derül ki, hogy mi az, amit a kisgyermek már megtanult. A kisiskolás korban még mindig tart az **utánzás**, erre a képességükre elsősorban a tanulási tevékenységekben lehet építeni. Korunkban fontos pedagógiai célkitűzés, hogy az intellektuálisan éberebb, érettebb gyerekek fizikai érzékeit is fejlesszük irányított, koordinált mozgásformákon keresztül. Az egyensúlyérzékük, a tapintás-érzékük vagy a saját-mozgás-érzékük ápolása segíti az akarati fejlődésüket, ezáltal mozgásukat és figyelmüket is egyaránt iskolázzuk.

Az óvodában a tapasztalaton alapuló tanulás, a kreatív játék keretében tett felfedezések, valamint a gyermekekkel és az óvónővel kialakított társas kapcsolatok képezik a **legfőbb pedagógiai feladatok**at. Az anyanyelvet és a számolást nem didaktikusan tanulják, hanem játékos foglalkozásokon és csoportos tevékenységek keretében.

A hetedik életév körül a fogváltás kezdetével azok az erők, melyek idáig a gyermek növekedésének szolgálatában álltak, felszabadulnak, és a független, **képi gondolkodás** számára válnak aktívvá. Ebben az életkorban elkezdjük az írás-olvasás, a számolás és más közismereti és készségtárgyak tanítását. A gyermekre ekkor még mindig jellemző a képi látásmód, könnyebben tud valamit teljesen átélni, mint figyelmét és gondolkodását egy tanulási feladatra összpontosítani.

PEDAGÓGIAI CÉLKITŰZÉSEK

Ebben az évben a gyermekek óriási lépést tesznek meg, amikor az óvodából bekerülnek az iskola **formális tanulási keretei** közé. A gyermekek a tanár irányításával szerzik meg első tapasztalataikat a formák, hangok, betűk és számok világában, amelyeket elsősorban érzéseken, képeken, ritmusokon és történeteken keresztül dolgozunk fel.

A gyermekek számtalan **gyakorlati tevékenység** – mozgás, játék, beszéd, rajzok és írás – segítségével tanulják meg felismerni és megjegyezni az újonnan tanultakat. Az osztálynak ebben az évben kell hozzászoknia ahhoz a közös iskolai élethez és munkához, amely az alapját képezi majd nem csak az egész alsó tagozatos, hanem lényegében az azt követő egész iskolai időszaknak. Az első és ezt követő osztályok legfontosabb **morális célkitűzéseit** a következőkben foglalhatjuk össze: tanítsuk a gyermekeket arra, hogy tiszteljék a természetet, óvják környezetüket, becsüljenek másokat, keltsük fel érdeklődésüket a világ iránt és építsünk bennük bizalmat a tanárok iránt. A konkrét tanítási tartalmak és tevékenységek iránti lelkesedés is az oktatás-nevelés célja. A tanároknak arra kell

törekedniük, hogy egy olyan szociális kohézió jöjjön létre az osztályban, melyben a gyermekek törődnek egymással és figyelnek a másokra.

2. ÉVFOLYAM (7–8 ÉVES KOR)

FEJLŐDÉSI JELLEGZETESSÉGEK

A 8 éves gyermek számára továbbra is egységes a világ. A külvilág eseményei és tapasztalatai a gyermek képzelőerején mint szűrőn mennek keresztül, hogy ott a gyermeki látásmódnak megfelelően újrarendeződjenek. A gyermekek ebben az életkorban már nagyobb éberséget tanúsítanak a körülöttük történő dolgok irányába. A **kíváncsiság** számukra a tudás kapuja; a **képzelőerejük** is éber. Amellett, hogy felébred a magasztos erkölcsi értékek befogadása iránti vágyuk, felerősödnek bennük az általános emberi érzések is: bátorság, hiúság, ravaszság, jóság stb. E két életérzéshez kapcsolódóan elsősorban **legendákat** és **fabulákat** mesélünk nekik.

A tanterv ebben az életkorban elsősorban arra irányul, hogy a nyelv érzéseket és érzelmeket kifejező gazdagságát és mélységét tegye érzékletessé a gyermekek számára.

Értelmi szempontból továbbra is az a fő feladat, hogy a gyermek otthon érezze magát egy olyan tanulási közegben, ahol a képekben való gondolkodás az elsődleges. Fogalmakat úgy lehet legjobban jelentéssel megtölteni, ha azok minőségüket tekintve **plasztikusak** és **organikusak**. A tanulók tovább ismerkednek az írás-olvasás és a számolás alapjaival, miközben a finom- és nagymotoros mozgás területén – ugrálás, labdadobálás, kötés, horgolás vagy furulyázás – továbbfejlesztik az első osztályban felébredő készségeket és képességeket. Az intellektust úgy próbáljuk a gyermekekben felébreszteni, hogy az **átélés** és a **cselekvés** erőit hívjuk segítségül.

A második osztályos gyermekek állandó fogazata továbbra is növekedésben van, a lateralitás és a dominancia ekkorra viszont már véglegesen kialakul. A biztonságérzet, amely megmutatkozik egy másodikos tanuló viselkedésén, egyértelműen az első osztályban letett alapoknak köszönhető.

PEDAGÓGIAI CÉLKITŰZÉSEK

Az első év kezdeti tapasztalatai tovább mélyülnek és újabakkal gyarapodnak a második osztályban. Ez az időszak alapvetően azt szolgálja, hogy az előző évben szerzett új készségeket begyakoroljuk és továbbfejlesszük. Az általános tudnivalók köre szélesedik a közismereti és a készségtárgyakban egyaránt. **Bővülnek a kulturális-tanulási alapkészségeik.** Míg az első osztályban arra fordítottuk figyelmünk nagy részét, hogy az osztályból erős szociális közösséget formáljunk, melyben a gyermekeket a teljesség megtapasztalása erősíti, a második osztályra jellemző egyfajta **polarizálódás**, amely például a gyermekek egymáshoz való viszonyában is megfigyelhető. A gyermekeknek segítséget tudunk nyújtani ebben az életszakaszban azzal, hogy szentek életéről szóló legendákat és végletes emberi viselkedési formákat és jellemvonásokat ábrázoló fabulákat mesélünk nekik. Ide tartoznak a növényekről, állatokról vagy a mindennapi életről szóló történetek is. Ennek az osztálynak erős irányításra van szüksége, mely egyrészt a tanárok következetességéből, másrészt képzelőerejéből táplálkozik.

3. ÉVFOLYAM (8–9 ÉVES KOR)

FEJLŐDÉSI JELLEGZETESSÉGEK

Ebben az évben lépnek be a gyerekek a 10. életévükbe, amikor fontos fizikai, pszichológiai és kognitív változásokon mennek keresztül. Ezek azok a változások, amit a kilenc-tíz év körüli gyermekeknél **“Rubikonnak”** nevezünk, amelyet különböző időtartamban és intenzitással élnek meg. Ez az életkor jelentős tudati változásokat hoz az **öntudatra találás** folyamatában. Ezt az állapotot gyakran - mind érzelmi, mind fizikai értelemben vett - elkülönülésként élik meg a gyerekek, illetve a külső és a belső világ szétválásaként. A világ korábbi egységének elvesztése szembekerül a világ újfajta megismerése fölötti csodálkozással, és ez az ellentét gyakran összezavarodást, bizonytalanság-érzést vált ki a gyermekekből. Harmadik osztályban a gyermekek saját lelkükben tapasztalnak egyfajta kettősséget a világ befogadásával kapcsolatban. Ekkor a gyermek egyre növekvő erővel tapasztalja meg az objektivitás érzését, de ugyanakkor egy növekvő szubjektivitást is érzékel. A gyermek lelkében a szubjektív belső tapasztalat és a világ objektív valósága ellenpóluson állnak. Ennélfogva kérdések és kételyek, egyedüllét érzése és egy kezdődő kritikai hangvétel lesz jellemző a gyermek lelki állapotára. Ezek gyakran magatartásbeli változásokban öltönek testet, amelyek vérmérséklettől és személyiségtől függően jelentős eltérést mutathatnak. Néhány gyermeknél ez a fejlődési szakasz fáradékonyságot, változékony étvágyat, esetleg alvászavarokat idézhet elő vagy egyéb érzékelhető fizikai tünettel is járhat.

A gyermekek fejlődése ebben az életkorban sokkal kiegyensúlyozottabban halad: a beszédhangokat egyre inkább a szájüreg közepén képzik, sokkal tisztábban artikulálnak, és figyelmüket jobban összpontosítják. A gyermekek fizikai szervezete szemmel láthatóan erősebb. A szív megnő, és nagyobb mennyiségű vér fogadására alkalmas, és véglegessé válik a belélegzés és a pulzus egymáshoz való aránya: egy belélegzés alatt négyet dobban a szív.

Ebben a **változó, kereső időszakban az Ószövetség képei, törvényei és szellemi irányítása** növelhetik belső biztonságérzetüket, a gazdálkodás és a házépítés epocha pedig abban lehetnek segítségükre, hogy új kapcsolatot tudjanak kialakítani környezetükkel.

PEDAGÓGIAI CÉLKITŰZÉSEK

Ahogy a harmadik osztályos tanulók egyre inkább tisztába kerülnek önmagukkal és az őket körülvevő fizikai környezettel, kezdenek újfajta módon érdeklődni az **anyagi világ** iránt. Miután a második osztályban alaposan begyakorolták a számolás és az írás-olvasás alapjait, most már a **mindennapi élet** számtalan helyzetében tudják ezt a tudásukat kamatoztatni, például különböző mérésekben, egyszerű feladatok megoldásában vagy levélírásban. Ez az életkor a **„tanok”** – pl. a nyelvtan – **kezdeté**. Ennek előfeltétele, hogy a 9. életév körül lezajló érési folyamat következtében képessé váljanak a gyerekek rátekinteni a körülöttük lévő világra. A gyerekeknek a praktikus dolgok megismerése és kipróbálása utáni vágyát, mindenféle **gyakorlati tevékenységgel**, de főleg a mester-ségek bemutatásával és a házépítéssel elégítjük ki. Ezzel ebben az életkorban nem az a célunk, hogy valamit a gyermek „kitanuljon” vagy alaposan begyakoroljon, hanem hogy megtanulja becsülni a munkát, és kiléphessen az osztályterem zárt világából, „elméleti” légköréből.

4. ÉVFOLYAM (9–10 ÉVES KOR)

FEJLŐDÉSI JELLEGZETESSÉGEK

A 4. és az 5. osztály, amikor a gyerekek 10–11 évesek lesznek, az osztálytanítói időszak közepén helyezkedik el. A kisgyermekkorból tartó átmenet már befejeződött, a pubertás felé tartó viszont még nem kezdődött el. Az osztálytanítói időszak középpontja egybeesik az élet második hétéves periódusának közepével, amit a Waldorf-pedagógiában a „**gyermekkor szívének**” nevezünk.

A gyermek öntevékenysége magával vonja a légzés és a vérkeringés kapcsolatának harmonizálását is.

Ebben az állapotukban tapasztalható magabiztosság **kitörő életerőben** és a **világ iránti kíváncsiságban** jut – többek között – kifejezésre. Továbbfoglalkozunk a közvetlen környezettel, de most már nem történeteken, hanem – képszerű – ismereteken keresztül. A világ megismerésében az ember és a természet kapcsolata, azaz a **természettudományos oktatás** jelentős szerepet tölt be. Elsőként az állatvilág megfigyelésével kezdjük a természettudományos tanulmányokat, mégpedig az emberekkel való alaktani hasonlóságok és különbözőségek összevetésével. Ezt követi a közvetlen környezet alapos megismerése, ami a közvetlen lakó- és iskolai környezet megismerésével indul és a térkép-készítésben éri el csúcspontját. A tér és az idő meghatározó irányok a negyedik osztály tantervében.

PEDAGÓGIAI CÉLKITŰZÉSEK

Az elsődleges és legfontosabb feladat a 4. osztályban, hogy azt a hatalmas energiát, amit ezek a tízéves gyerekek az osztályterembe hoznak, pozitív irányba tereljük. A gyermekeknek **kihívásokra** van szükségük, és arra, hogy feladataik sokoldalúak, sokszínűek és mozgalmasak legyenek.

A gyermekek növekvő tudásvágya igényli, hogy minél több konkrét ismeretet kapjanak, és kínáljanak fel olyan lehetőségeket, amelyek **önálló vagy csoportos, kooperatív munkára** teremtenek alkalmat. A gyermekeknek arra van szükségük, hogy új kapcsolatot alakítsanak ki feladataikkal, társaikkal és tanáraikkal. Az órák narratív részeiben olyan történetekkel találkoznak a gyerekek, melyekben sokszínű személyiségek játszanak szerepet a társadalom egészében (mint például az északi istenek), és elindul az a folyamat, amelynek eredményeképpen különbséget kezdenek tenni a jó és a rossz megítélésében. A tízéves gyermek nyüzsgő, mozgalmas természetének jól megfelelnek **az északi mitológia (Edda) viharos történetei**, de a **Kalevala** és **magyar mondakör** is fontos része a főoktatás történetanyagának. A gyermekekben kezd kialakulni annak a tudata, hogy hova is tartoznak szűkebb és tágabb környezetükben. Ezen az évfolyamon kezdjük el a honismeretet (földrajz) és a biológiát (ember- és állattan) tanítani. A gyermeki aranykor lezárul, és kilépnek a gyerekek a világ sokszínűségébe. Elkezdődik a térhez és az időhöz szorosabban kapcsolódó tantárgyak oktatása.

5. ÉVFOLYAM (10–11 ÉVES KOR)

FEJLŐDÉSI JELLEGZETESSÉGEK

A gyermekek mozgásában egyfajta könnyedséget fedezhetünk fel ebben az életkorban. A fejlődés ezen szakaszában a **koordinált, kiegyensúlyozott és harmonikus mozgás gyakorlása** kulcsfontosságú. Lelki fejlődésükre jellemző, hogy egyre jobban elválik egymástól a külvilág és az „Én” belső világa, egyre artikuláltabb lesz a személyes akarati tényező, az „**én**”-tudat megerősödik, de még sok változáson megy keresztül. Hasonlóképpen dinamikusan alakul az **osztályon belüli szociális viszonyok rendszere**. Értelmi fejlődésüket az jellemzi, hogy a kérdések, jelenségek reális, ésszerű vonatkozásait egyre jobban felfogják és igénylik. A gondolkodás folyamatában a képi elem még mindig fontos szerepet játszik, de egyre inkább képesek és hajlamosak ettől elvonatkoztatni, illetve tiszta, tényszerű, érzelemmentes fogalmakat közvetlenül felfogni, megérteni.

Az **emlékezőképesség növekedésével** együtt egyre jobban kialakul időérzékük is. Az emlékezet teszi lehetővé a múltba való visszatekintést, s erre támaszkodik majd a jövő megtervezése is. Ha ezt a tudati folyamatot mély érzelmi aktivitás kíséri, akkor ez együtt a felelősségérzet megerősödését is magával hozza.

A fejlődő gyermek intellektuális és morális értelemben is megérett az új kihívásokra. Az írás-olvasásban és a számolásban az alapokat már tízéves korukig letették, most jó lehetőség van ezek kapcsán az egyéni felelősségérzet kialakítására, a "jó és a rossz" racionális megkülönböztetésére.

Ez az év a gyermekkor és a pubertás közötti fordulópont. A gyerekek olyan korábban elképzelhetetlen szinteket képesek elérni, munkáikkal teljesen azonosulnak, sok időt töltenek azok tökéletesítésével, díszítésével. Saját elvégzett munkáikhoz az előző évnél pozitívabban viszonyulnak, gyakran büszkék eredményeikre.

A tanév vége felé jól érzékelhető a tanulók egyre **növekvő intellektuális képessége**. Környezetüket kritikusabban szemlélik, ami újabb fejlődési szakaszt jelez. A tanévre eddig jellemző harmónia kezd elveszni, s ezt majd csak a felső tagozat második felében találják meg újra.

PEDAGÓGIAI CÉLKITŰZÉSEK

Ennek a tanévnek az az egyik legfontosabb feladata, hogy megtaláljuk az átmenetet a mítoszból a történelembe, miközben megvizsgáljuk ennek kihatását az egyénre. A gyerekeknek egyre tudatosabban kell átélniük az élet és az azt lehetővé tevő környezet kölcsönös egymásra hatását, ezt a folyamatot nagyban segítik a növénytani tanulmányok. Nagy hangsúlyt kap az eredeti olimpiai eszme, ahol a csoportok közötti különbségeket felülírja egy magasabb rendező elv, és ahol a szépség legalább olyan fontos érték, mint a gyorsaság vagy az erő. A gyerekek memóriáját idegen szavak tanulásával is lehet fejleszteni, de ilyen célt szolgálhat a földrajzi területek vizuális felidézése is.

6. ÉVFOLYAM (11–12 ÉVES KOR)

FEJLŐDÉSI JELLEGZETESSÉGEK

A gyermekek testi növekedésének fő hangsúlya ebben az évben a csontrendszer növekedésén van. A megnyúló végtagok következtében mozdulataik szögletesebbé válnak. A földi nehézkedést, az elnehezülést egyre csontig hatolóbban érzi a 12 éves gyermek. Ezeket a fizikai változásokat a gondolkodás változása is kíséri, ezen a téren a kauzalitás erőteljes tapasztalása a leginkább uralkodó élmény. Lelki fejlődésében olyan szakaszba lép, amit az állandó változás jellemez. A gyermekkor megszűnik, az individuum pedig immár megszületőben van. A második hétéves periódus utolsó harmadában már a kamaszkor előrevetüléséről beszélhetünk. A különböző tantervi témák – egymásra épülő, lejegyzett történelem, Európa földrajza, leíró geometria, közgazdasági matematika, a természettudományok fenomenológiai megközelítése, kertművelés, faragás és csapatjátékok - egytől egyig a gyermek fizikai, lelki és értelmi változásait szólítják meg.

PEDAGÓGIAI CÉLKITŰZÉSEK

Ebben az életkorban a tanár arra törekszik, hogy a gyermekek külvilág iránti érdeklődését kiaknázza, kibontakozó kritikai képességeiket pedig a **természettudományos megfigyelések** irányába igyekszik terelni.

A **szociális kapcsolatok felerősödése** jó alapot teremthet arra, hogy új típusú felelősséget érezzenek az osztályközösség egésze és annak egyes tagjai iránt, valamint új alapokra helyezték viszonyukat tanárukkal és diáktársaikkal.

Új értelmi képességeik megjelenésével immár arra ösztönözhetjük a gyerekeket, hogy a világban jelen lévő **oksági összefüggéseket** azok működése közben értsék meg. Figyelmüket egy olyan világ felé kell irányítani, amiben élni és dolgozni akarnak majd felnőtt korukban. Komoly kihívások elé is állíthatjuk őket, hiszen immár nagyon színvonalas munkákat képesek létrehozni, megalkotni.

7. ÉVFOLYAM (12–13 ÉVES KOR)

FEJLŐDÉSI JELLEGZETESSÉGEK

A hetedik osztályban a tanulók a kamaszkorba lépnek. Ennek az életszakasznak két alapvető jellemzője van: az egyik az **intenzív külső aktivitásban** nyilvánul meg, a másik egy **forrongó, dinamikus belső lelkiállapot**. A világ jelenségei iránti **tudásvágy** mellett megjelennek az egymás iránti figyelem és az önreflexió képességének első megnyilvánulásai. Ezekben az intenzív erőkből egyre határozottabb szerepet játszanak azok az élettani és lelki változások, melyek a nemi identitást alakítják és a szexualitás képességét teremtik meg. Általános tapasztalatként megfogalmazható, hogy az élettani változások megelőzik a lelki fejlődést ezen a téren. A gyerekek egyrészt megérik az önállóság, a függetlenség és az egyedüllét ízét, vágyakoznak is ilyen élményekre, ugyanakkor egyfajta szorongás, fokozott érzékenység és némi zavar kíséri ezeket az élményeket.

Általánosságban elmondható, hogy ebben az életkorban jelentős különbségek mutatkoznak a fiúk és a lányok között, az új élethelyzetek másfajta kihívásokat jelentenek számukra és másként is reagálnak ezekre. A világ felfedezésére irányuló vágy és a tanulók belső utazása szépen tükröződik a **tanévre jellemző témákban**: nagy földrajzi felfedezések, a hangulatok és stílusok tanulmányozása az irodalomban, az égés, illetve a mechanika tanulmányozása a kémiában és a fizikában, táplálkozás és egészség tan epocha a biológiában.

PEDAGÓGIAI CÉLKITŰZÉSEK

A tanároknak új perspektívákat kell nyitniuk a kamaszok számára, s különösen arra kell ügyelniük, hogy figyelmüket a világ felé tereljék. A hetedikeseket arra kell ösztönözni, hogy kezdeményezzenek és hogy tudják értékelni az absztrakt, logikus kérdésfelvetéseket. Arra is biztatni kell őket, hogy megkérdőjelezzék azokat a nézeteket és viselkedésformákat, melyeket eddig tekintélyalapon elfogadtak. Meg kell azt is mutatni nekik, hogy miként kell saját szempontjaikat kialakítani, ugyanakkor elfogadva azt, hogy ez azzal jár, mások másként láthatják a világot, annak helyzeteit. A tanárnak egyre inkább szembe kell néznie a **tanulók egyéni véleményével**, és fokozatosan arra kell indítani őket, hogy felelősséggel viseltessenek maguk és a közösség iránt. Ebben az életkorban nagyon fontos, hogy a gyerekek **saját magukat** egyfelől **világpolgárként** éljék meg, másfelől olyan **individuumként**, aki ugyanakkor szociális felelősséggel bír.

8. ÉVFOLYAM (13–14 ÉVES KOR)

FEJLŐDÉSI JELLEGZETESSÉGEK

A 8. osztály során a tanulók átlépik 14. életévüket, ez egyben az osztálytanítói időszak végét is jelenti. Korábban sokak számára ez volt az az időszak, amikor a tanulók befejezték az iskolát és megkezdték inaséveiket valamilyen ipari vagy kézműves műhelyben. Ennélfogva a 8. osztályra úgy tekintettek, mint a gyermek iskoláztatásának “lekerekítésére”. Az elmúlt évszázadban Európa-szerte kitolódott az iskoláztatás felső határa, és a Waldorf-iskolákban is létrejöttek az úgynevezett felső

tagozatok, így a 14 éves kor ma már nem az iskola befejezésének időpontját jelenti. Ezzel együtt a 8. osztály továbbra is valaminek a lezáródását jelenti, de ez inkább a gyerekek világgépére, a világ és az ember egyfajta viszonyára vonatkozó lezáródás.

A kamaszkorban a **fizikai és lelki változások** mindenkinél jól tetten érhetők. A fiatalok a korábbi évek lágyságához képest általában sokkal szögletesebbek, robusztusabbak lesznek, ebben azonban nagy az egyéni eltérés lehetősége. Növekedésük, érésük a fiúknál többek között a mutálásban, lányoknál a menstruáció megindulásában fejeződik ki. Ez az a kor, amikor a kamaszok számára a világban létező fogalmak kezdenek jelentéssel megtelni, kritikai érzékük fokozottan élessé kezd válni, ez utóbbival főleg az eddigi kereteket, szabályokat kezdik ki. Ezt az érzelmekkel is telített kritikai hajlamot ellensúlyozza az életükben egyre nagyobb szerepet játszó racionalitás, időnként felül is kerekedik énjük gondolkodó része.

A **független érzelmi élet** kialakulása újabb, végső szakaszába lép, s az ezt kísérő érzelmi turbulencia nem kis kihívás elé állítja a tanárokat és szülőket egyaránt. Tudva azt, hogy a krízis hozzátartozik a fejlődéshez, a nevelés központi kérdése az lesz, miként kísérjük ezeknek az egyéni érzéseknek, sajátos gondolatoknak, független törekvéseknek születését és fejlődését úgy, hogy közben minket ne sodorjanak el az ezekkel járó hatalmas érzelmi hullámok.

Míg a lányok idejük és energiájuk nagy részét arra fordítják, hogy kisebb, összetartó csoportokban osztják meg egymással érzéseiket, beszélnek meg az érzelmi és szociális eseményeket, addig a fiúk általában másképp reagálnak az őket ért hormonális és lelki változásokra. Ők látszólag jelentősen lemaradnak a lányokhoz képest a szociális viselkedés és az érzelmi érettség terén, hiszen nem túl kommunikatívak, érzéketlennek tünnek és hajlamosak a nyers, mogorva viselkedésre. Ezen külsődleges jegyek mellett új, eddig ismeretlen távlatok nyílnak meg a diákok előtt, melyekhez élesedő elmével, meleg szívvel és a nehézkedéssel küzdő végtagokkal közelítenek. Év végére a tanulók már új példaképeket, tekintélyeket és szerepmintákat keresnek maguknak.

PEDAGÓGIAI CÉLKITŰZÉSEK

Ebben az életkorban nagyon fontos az, hogy mindazt, amit eddig tanultak, tapasztaltak az iskolában, összekössük a világgal, egy olyan **világgép kialakítása** érdekében, melyben a főszerepet a küzdő, környezetével harmóniára törekvő, **etikus ember** játssza.

A 8. osztályban több nagy feladat előtt állnak a diákok. Az egyik az **önálló éves munka** elkészítése, melynek során minden tanulónak választania kell egy olyan témát, amin egész éven át képes dolgozni, és amelynek megalkotásáról a társai előtt be tud számolni. Nem csak művészi szempontból, hanem szociálisan is fontos lehet az osztály drámabemutatója, melynek munkafolyamata magán viseli az egyéni felelősség és a közösségi munka jegyeit is.

V. A VERTIKÁLIS TANTERV AZ 1–8. ÉVFOLYAMOKON

MAGYAR NYELV ÉS IRODALOM

BEVEZETÉS

A nyelv az emberi kapcsolatteremtés alapvető eszköze és éppen ezért a tanítás egészét behálózza és meghatározza. A gyermeki tudat az iskoláskor kezdetén válik éretté arra, hogy a szóbeliségből továbblépjen az írásbeliségre. Ez nem egyszerűen kézügyesség és technika kérdése, mint ahogy az írás sem csupán a beszéd jelekkel történő lejegyzése. Sokkal inkább két különböző gondolkodási formáról van szó, melyeket könnyen összehasonlíthatunk, ha az emberiség kultúrtörténetében vizsgáljuk a szóbeliségből az írásbeliségbe történő átmenetet. A szóbeliségre jellemző, hogy a mögötte álló tudat mítikus jellegű, konkrét képekben gondolkodik és erősen él a helyzethez és rítushoz kapcsolódó közösségi emlékekben. Az írásbeli tudat racionális és a történelmi érzékenység jellemzi. Törekszik az elvont összefüggések feltárására, alapja a meghatározás és a logikus kategóriákban történő gondolkodás. Természetesen mindkét tudatforma megjelenhet szóban és írásban is. Az eposzok, a mítoszok, a lírai alkotások és a drámák olvashatók ugyan, de elsősorban a szóbeliség verselő hagyományából táplálkozó kifejezési formák; a tudományos és történelmi írások és egyéb próza művek inkább az írásos hagyományhoz tartoznak.

Az iskola több évezredes intézménye elsősorban az írásos hagyományt képviseli, háttérbe szorítva a szóbeliségben megőrzött értékeket. Magyar nyelv és irodalom tantárgy tanításában arra kell törekedni, hogy a szóbeliség kultúrája megmaradjon és úgy fejlődjön, hogy erre erős írásos kultúra épülhessen. A gyermeki fejlődés első szakaszában, a járás tanulásában, a beszéd és a gondolkodás elsajátításában a nyelvnek közvetítő szerepe van. Tulajdonképpen a nyelv és a beszéd segítségével a gyermekben az elsajátított mozgás új minőségében tükröződik. A megtanult mozgások, az ügyesség így hat a gondolkodás képességére. Kezdetben maga a beszéd alakítja a beszédhez és halláshoz használt szerveket, amelyek a szavakat és mondatszerkezeteket észlelik, rendszerezik és megértik. Ez az anyanyelv tanulása közben történik. Ezt követően a nyelv válik a gyermek lelki életének egyik közvetítőjévé.

Egyfelől a nyelv lehetővé teszi, hogy a gyermek kifejezze önmagát és kapcsolatot hozzon létre a világgal, másfelől segít rendezni és rendszerezni a gondolkodást, hogy a gyermek tapasztalatai jelentést kapjanak. A nyelv az elsődleges megjelenítési módunk és az elsődleges közegünk, aminek segítségével a világról és különösen a benne lévő viszonyokról képet alkotunk. A nyelv egyetemes jellege képessé teszi az embert, hogy hozzáférjen bárki által, bármilyen nyelven közölt gondolatokhoz. A nyelv elősegíti, hogy a földrajzi és kulturális környezetből, ahova a gyermek született, tovább lehessen lépni oda, ahol az egyén saját gondolatait képes kifejezni saját hangjának megtalálásával.

A szoros köteléket, amely a beszélt nyelv, valamint a földrajzi közeg között létezik, szintén különös figyelemmel kell ápolni. A magyar nyelv mint szerves jelrendszer, szintén a világ teljességét képezi le; mind szerkezetében, mind pedig működési rendjében a valóságot ragadja meg, azzal egylényegű, a világ isteni-teremtő-rendjét nem csupán tükrözi, hanem újra is alkotja.

A gyermekdalok és versek, kiszámolójátékok, az egész köznyelvi hagyomány, fontos a gyermek számára. Ezt a beszélt elemet a helységnevek, legendák, mondák és a néphagyomány gazdag szókincse egészíti ki. Pubertással a gyermekben lezajló testi folyamatok ellensúlyozására a nyelvnek a köznyelvi szinten túl kell terjednie, egyetemesebb minőségeket kell kutatnia az eszmék világában. Ebben az időszakban veszíti el a fiatalember természetes kapcsolatát a nyelv szellemével és immár tudatos munkával kell visszaszerezni azt.

1. ÉVFOLYAM

TEMATIKAI EGYSÉG / FEJLESZTÉSI CÉL

A Waldorf-iskolákban ugyanolyan fontos a verbális nyelvi készség művelése és jelentőségének hangsúlyozása, mint az írástudás művelése. A szóbeliség közvetlensége felébreszti a gyermek figyelmét, érdeklődését és képzeletét. Ez alakít ki fogékonyságot a későbbiekben az irodalom olvasásához és értékeléséhez – ennek a képességnek a megléte attól (is) függ, hogy az olvasók mennyire képesek a szövegtartalmat a saját képzeletükben folyékonyan és gátak nélkül újraalkotni. Ezért nagyon fontos a mesélés, hiszen a mese hallgatása közben a gyermek belső képeket készít – különösen, ha a tanító „fejből”, szabadon mesél – átéli a szellemi mozgást, az érzelmi azonosulást. Olyan meséket és történeteket kell a gyermek számára választani, amelyekből akár erkölcsileg, akár a világban való helytállása érdekében biztos alapokat meríthet. Biztonságot ad a gyermeknek az, hogy a történetek egységben tartják a megismerhető világot.

Ez a megközelítés folytatódik a további években a korosztálynak megfelelő változtatásokkal.

Az első osztályban nyelvtant még nem tanulnak a gyerekek.

Az írás fejlődése összhangban van az emberiség fejlődésével. Az írás eredete a képírásig (piktográfia) nyúlik vissza. A magdaléni kultúra barlangrajzait még a feltűnően természetű ábrázolás jellemzi, az ezt követő korok barlangfestményei egyre stilizáltabb formában, a lényegre szorítkozva, csak pár vonással utalnak az ábrázolt tárgyra. Később ez az élethűségtől eltávolodott, jelképes ábrázolás vezetett a képírás apró jeleinek kialakulásához. Ezt követte aztán a fogalomírás (ideográfia), a szó- és szótagírás, majd a betűírás.

A képírás kialakulásával megszülettek az első absztrakt jelek, de a kapcsolat a fogalom és az eredeti kép között megmaradt. A kép a teljes emberhez szól, a teljes embert ragadja meg, akaratában, érzésében, gondolkodásában.

A gyermeknél is fontos, hogy a jeleket tudják kötni a külvilághoz, legyen belső élményük róla, ne csupán az intellektus útján kelljen felfogni, amit tanulnak. A betűtanítást is mesével vezetjük be, és mesék kísérik végig minden egyes hangot, amelyek betűkké formálódnak.

A gyerekek így természetes kapcsolatot találnak a betűk és a külvilág között, amely segítségükre van abban, hogy a már jelként használt, a világtól elszakított betűket az érzéseiken keresztül megragadják és összekapcsolják azzal, ahonnan ezek a szimbólumok eredetileg származnak.

A gyerekek olvasni az általuk vagy a tanár által táblára írt szövegen tanulnak.

ÓRAKERET: 240 ÓRA

ELŐZETES TUDÁS

Az anyanyelv ápolásának színhelye eddig leginkább az otthon és az óvoda volt, ahol élete első éveiben élő tapasztalatokat szerzett. Ezekre az alapokra lehet építkezni az első osztályban.

TANTÁRGYI FEJLESZTÉSI CÉLOK

A mindennapi élmények tartalmának felidézése, elmesélése. Az órázáró történet részben vagy egészében emlékezetből történő felidézése.

Figyelem a társaira és a felnőtt beszélgetőtársakra.

Törekvés a mások számára érthető és kifejező beszédre.

Az önálló feladatvégzés egyes lépéseinek megalapozása és gyakorlása.

KÖVETELMÉNYEK - ISMERETEK / FEJLESZTÉSI KÖVETELMÉNYEK

A nyomtatott nagybetűk bevezetése fokozatosan. Teljes mondatok másolása és hallás utáni leírása, melyek a már megismert, elhangzott történetekből emelkednek ki. Ezeken a megoldozott és leírt mondatokon kezdenek el olvasni a gyerekek.

A tanár által választott rövid szövegeket is illusztrálják.

A reggeli kör mondókáinak, verseinek kórusban szavalása.

Ajánlott szépirodalom:

Grimm legszebb meséi

Benedek Elek meséi

Illyés Gyula: 77 magyar népmese

Fésűs Éva: Ezüsthedű, más népek meséi

Török Sándor: Falatka királysága

Weöres Sándor, Károlyi Amy, Kányádi Sándor, Zelk Zoltán, Tarbay Ede, Szilágyi Domonkos versei

KAPCSOLÓDÁSI PONTOK

A nyelv a tanítás egészét áthatja és meghatározza, ezért minden tanított tantárggyal összefüggésben van. Különösen kiemelendő, hogy a formarajz tantárgyhoz az írás előkészítése szintjén is kapcsolódik az anyanyelvi nevelés.

KULCSFOGALMAK / FOGALMAK

Beszédhallás, hallás utáni értés, beszédfejlettség, az írás jelrendszere, nyomtatott nagybetűk, nyelvi mintakövetés beszédben, játékoság, zeneiség, ritmusélmény.

A FEJLESZTÉS VÁRT EREDMÉNYEI

A gyermekek képesek az osztály egészével verseket, mondókákat kórusban szavalni. Megtanulják követni a tanár által adott utasításokat. Képesek egyszerű beszédgyakorlatokat és nyelvtörőket az osztály egészével együtt mondani. Megtanulják a tanárok által mesélt történetek számukra lényeges pontjait felidézni. Kisebb szerepek eljátszására is vállalkoznak. Megtanulják a nyomtatott nagybetűk írását. A gyakorlat során képessé válnak hosszabb, összefüggő szöveg másolásának leírására.

2. ÉVFOLYAM

TEMATIKAI EGYSÉG / FEJLESZTÉSI CÉL

A második osztályban tovább folytatódik a mondókák, körjátékok, nyelvtörök gyakorlása, amelybe bekapcsolódik a helyes ejtés tanítása is: „a hanggyakorlatokon, a kiejtés-gyakorlatokon (a magánhangzók, mássalhangzók helyes ejtésén), a hangsúly gyakorlatokon és a ritmus gyakorlatokon” (Montágh Imre: A beszéd művészete) keresztül. A különböző nyelvi nehézségekkel küzdő gyermekek esetében elkezdődik a támogató munka, melyre a szakirányú (pl. logopédiai) segítségek között az euritmia bizonyos ága, a gyógyeuritmia is alkalmas.

Második osztály irodalmi anyaga: a szentek élete, a fabulák és a természeti mesék. A mesélőnek az egész embert meg kell ragadnia. Fontos, hogy a gyermek egész testében érezzen valamit az elmeséltekből. Csupán az átérzett dolgokból, az indulatokból, amelyet keltünk, kell következnie az elmondott dolgok megértésének. Amikor mesét vagy legendát mond a tanító vagy festéses rajzolásos feladatot végeztet a gyermekekkel, nem magyarázza, hanem hagyja, hogy az megragadja a teljes embert. A gyermek csak utólag, önmagából kiindulva jut el a dolgok megértéséhez.

Az állatmesékben az egyoldalú emberi tulajdonságok és érzések (pl. kapzsiság, ravaszság, irigység, nagyravágyás) jelennek meg. Míg a legendák világa a tiszta érzéseket és emberi értékeket hordozzák (pl. Szent Erzsébet, Szent Ferenc, Szent Kristóf története).

Hangsúlyos helyet kapnak a memoriterek (Weöres Sándor, Csokonai Vitéz Mihály, Petőfi Sándor, Zelk Zoltán, Kányádi Sándor versei) és a dramatikus játékok, melyek szituatív jellegüknél fogva több irányban is ápolják és fejlesztik a gyermekek nyelvi készségeit, képességeit: a nem verbális kommunikációs eszközöket (gesztus, tekintet, szövegfonetikai, mondatfonetikai eszközök alkalmazása, testünkkel való kommunikálás lehetőségeit), a produktív és a reprodukív beszédet stb., a szókincs bővítését. Szervesen kapcsolódva az előző évben már elkezdett munkához a nagy nyomtatott betűk után megismerkednek a nyomtatott kisbetűkkel. megszülethet az első olvasókönyv is, amely a tanár által kiválasztott szövegek, a reggeli körből ismert versek, mesék, természeti történetek gyűjteménye, s melyhez a gyermekek aktív részvételükkel erőteljesen kötődnek.

Az év második felében bevezetésre kerülhet a folyóírás, de ez harmadik év elejére is tehető.

Az írás, egyben az olvasás tanulása is. A leírt szövegeket az óra végén mindig elolvassa az osztály.

Először a gyermekek által leírt verseket, mondókákat olvassák, a nyomtatott szöveg olvasása csak ezután következhet. Kisebbségek és mondókák csak akkor kerülnek a füzetbe, ha azokat a gyermekek már ismerték és többszöri mondás után elsajátították (interiorizálták).

Nagyon fontos a kórusban történő olvasás, először a tanítóval együtt. Tőle veszik át a gyerekek a vers zeneiségét, az értelmi hangsúlyokat, a hangszín változásait stb. Ezt követően a tanító nélkül az osztály egyedül, majd egy-egy gyerek olvas.

A nyelvtan előkészítése a verbális kifejezőkészség alapozásával történik. A hosszú magán- és mássalhangzók helyes ejtésével tudatos munka folyik a nyelvhasználat terén, mely lassan megalapozza a magyar helyesírást. A verseken és ritmusokon keresztül képet kaphatnak a szó és mondat egységéről.

ÓRAKERET: 240 ÓRA

ELŐZETES TUDÁS

Az első osztályban megszerzett tudásra építünk, a nyomtatott nagybetűk ismeretére, a tanár által adott, a gyermekek által ismert rövid szövegek leírásának képességére.

TANTÁRGYI FEJLESZTÉSI CÉLOK

Felkészülés az olvasásra - figyelem, megfigyelés, ritmus, emlékezet, képzelet fejlesztése.

Tájékozódás síkban és térben.

Hang és betű, szótag, szó felismerése.

Nyomtatott nagybetű és nyomtatott kisbetű/folyóírás betűinek ismerete.

Mondatok összekapcsolása.

Kérdések és válaszok megfogalmazása.

Nyelvi mintakövetés beszédben és írásban.

KÖVETELMÉNYEK - ISMERETEK / FEJLESZTÉSI KÖVETELMÉNYEK

- Önálló versmondás (erős ritmusú és sok ismétlést tartalmazó versek, természetversek);
- nyelvtörők, ritmusjátékok;
- szóbeli kifejezésmódok eltérő minőségeinek megjelenése (cselekvést kifejező igék hangsúlyozása, a leíró elemek és nevek felfedezése, a tulajdonságok kifejezése);
- tanmesék, elsősorban állatokról szóló mesék: Ezópus, Heltai Gáspár, Leonardo da Vinci, La Fontaine, Lessing meséi, az amerikai indián hagyomány állatmeséi, szentek élete és legendái;
- nyomtatott kisbetűk/folyóírás írása vastag színes ceruzával;
- folyóírás bevezetése;
- a másolt szövegeket a tanár a táblára írja, melyek tartalma a főtanítás témájához kapcsolódik;
- a tanár által adott ismert szövegek közös és egyéni olvasása;
- olvasókönyv készítése;
- a magas és mély magánhangzók megkülönböztetése hallás alapján;
- hosszú és rövid mássalhangzók hallás utáni megkülönböztetése.

A gyakorlás eszközei:

- játékos gyakorlatok egy szó első és utolsó hangjának, a szóban szereplő magánhangzók, mássalhangzók megtalálására és meghatározására;
- rímjátékok és ábécéjátékok (ábécérenddel együtt);
- betűk behelyettesítése új szavak képzéséhez;
- szólánc;
- adott hangokból szavak alkotása;
- találós kérdések.

KAPCSOLÓDÁSI PONTOK

A nyelv a tanítás egészét áthatja és meghatározza, ezért minden tanított tantárggyal összefüggésben van. Különösen kiemelendő, hogy a formarajz tantárgyhoz az írás előkészítése szintjén is kapcsolódik az anyanyelvi nevelés.

KULCSFOGALMAK / FOGALMAK

Hallott szöveg megértése, tartalmának felidézése.
Mindennapi élmények tartalmának felidézése, elmondása.
Hangos olvasás gyakorlása.
Az aktív szókincs gazdagítása.
Rövid szövegek alkotásának gyakorlása.
Kiejtési gyakorlatok, szótagolás.
Gondolatok, érzelmek, vélemények kifejezése.
Játékosság, zeneiség, ritmusélmény.

A FEJLESZTÉS VÁRT EREDMÉNYEI

Az első osztályban elsajátított képességek további ápolása mellett az önálló versmondásban is jártasságot szereznek (bizonyítványversek elmondása). Gyakorlatot szereznek általuk ismert szövegek kórusban történő szótagolására. Jártasságot szereznek a találós kérdések megértésében és megfejtésében. Képesek egyszerű nyelvi játékokban való részvételre pl. szólánc. Részleteiben képesek a tanárok által elmesélt történetek felidezésére. Megtanulják és gyakorolják a nyomtatott kisbetűk írását. Elsajátítják a folyóírást, megtanulják a betűk ábécés rendjét. Képesek hosszabb szövegek pontos másolására. Jártasságot szereznek néhány gyakori szó helyes betűzésében és elválasztásában.

Az írási és olvasási nehézségekkel küzdő gyermekek támogatása:

A második osztály végére az osztálytanítónak látnia kell, melyik gyermeknél jelentkezik tanulási nehézség az írás-olvasás terén. A legaszténia megelőzésére a Waldorf-pedagógia különös gondot fordít. Az olvasás és írástanítás során a következő szempontokat tartja szem előtt:

- nem a lehető leggyorsabban,
- nem a lehető legkorábban,
- de átfogóan, a gyermek egészét, az akarati és érzésségi képességeit egyaránt megszólítva egyengeti az íráshoz és az olvasáshoz szükséges gondolkodási utat.

A kialakult írás- és olvasászavart elsősorban hallás- és beszédgyakorlatok útján enyhítjük.

Mindezek mellett

- a mozgáskoordinációs gyakorlatok,
- az egyensúlygyakorlatok (testföldrajz),
- a térorientációs gyakorlatok,
- a szimmetriagyakorlatok (pl. formarajz) is jelentős támogatást nyújthatnak az előrehaladásban.

Ha van gyógypedagógus, fejlesztőpedagógus az iskolában, ajánlott a második osztály végén minden gyermek nyelvi, motorikus, koordinációs, látási- és hallási képességeit felmérni, és megvizsgálni. Ha nincs, akkor az osztálytanítónak érdemes különleges figyelmet fordítani azokra a gyermekekre, akiknél a következő jelenségek közül több egyidejűleg fordul elő és szakember segítségét kérni.

A következő lista támpontot nyújthat ehhez:

- gyenge egyensúly,
- gyenge koordináció,
- szaggatott mozgás,
- nehezen dob és kap el labdát,
- nehezen tud egyenesen ülni vagy állni,
- helytelen ceruzatartás,

- helytelen betűformálás,
- képtelen egyenesen írni előre vonalazott lapon,
- összekeveri a kis- és nagybetűket,
- felcseréli vagy megfordítja a betűket, számokat (pl. b/d, p/q, u/n, s/z, 2/5, 6/9, 3/E),
- túl sok vagy kevés lábat rajzol a betűknek (m, n),
- nem tiszta beszéd,
- rossz emlékezőképesség.

3. ÉVFOLYAM

TEMATIKAI EGYSÉG / FEJLESZTÉSI CÉL

A reggeli ritmikus részben az első két évben elkezdett munka folyik tovább.

Különösen hangsúlyos helyre kerül a beszédartikuláció, a légzéstechnika, a hangsúlyozás, a beszéd ritmusának és dallamának érzékeltetése.

A nyelvtörők, mondókák, versek gyakorlása, közös csoportos és egyéni mondása kellő lehetőséget nyújt a nyelvi készségek fejlesztésére. Fő téma az Ótestamentum történetei, illetve magyar írók versei (Weöres Sándor, Csokonai Vitéz Mihály, Kányádi Sándor, Zelk Zoltán).

Az év második felétől egy kiválasztott olvasmányt is feldolgozhatnak a tanár vezetésével (pl. Móra Ferenc: Kincskereső kisködmön).

Ennek az évnek feladatai közé tartozik az olvasási készség és képesség fejlesztése.

A gyermekek a már második osztályban elkezdett módon a rövidebb szövegekről lassan áttérnek a hosszabb szövegek olvasására. Az előző évi olvasókönyv alapján a tanító vezetésével ebben az évben is közösen megformálható egy olvasókönyv, mely hűen és egyénien követi az osztály arculatát, figyelembe véve az év aktuális témáit (ószövetségi történetek, mesterségek, házépítés). Ez a könyv is év végén kerül bekötésre, s a gyermekek munkái illusztrálják, mely megfelelő visszajelzést adhat a tanítónak, tekintetbe véve az elsődleges megértés ellenőrzését.

A mindenkori cél az olvasás fejlesztése, a megfelelő olvasási sebesség kialakítása és törekvés a hangsúlyos, kifejező olvasásra.

Az írás-olvasástanítás nem különül el egymástól, de az íráskészség kialakításának érdekében bizonyos részterületek nagyobb hangsúlyt kapnak. Fontos, hogy az első, illetve a második osztályban használt viaszkrétáról és vastag színes ceruzáról fokozatosan térjenek át a gyerekek a töltőtollra. Gyakorlatot szereznek az előttük lévő üres papír arányos kitöltésére (a térhasználatra) és a betűk pontos nagyságának megformálására, a sorkihagyásokra, bekezdések elhelyezésére.

Továbbfejlesztjük a gyermekek azon képességeit, hogy önállóan is kezdjék leírni az élményeiket, rövidebb-hosszabb olvasmányukat. Ezáltal megteszik az első lépéseiket is az írásbeli fogalmazás felé.

Lehetséges, hogy a folyóírás bevezetésére a harmadik osztály első félévében kerül sor.

Meseszerűen szövődik bele az oktatásba a nyelvtan. Megismerkednek a mondatfajtákkal a tartalmuk és a hangsúlyuk szerint. A gyakorlásokból és az élethelyzetekből kinőve megfogalmazódnak a szabályok, amelyek memorizálása még nem kötelező. Fontos, hogy alkalmazás és felismerés szinten legyenek tisztában a különböző mondatfajtákkal. A szófajok közül az igével kezdődik a nyelvtan tanítása, a főnevekkel folytatjuk és végül a melléknevek kerülnek bevezetésre. A szófajok elsajátítása sok cselekvéssel, játékkal, tapasztalatszerzéssel történik. A főnév kimondása által az ember elkülöníti magát a környezettől, a melléknév kimondása által összekapcsolja magát vele, az ige kimondása által pedig tevékenyen beleoldódik a környezetbe, együtt mozdul vele.

ÓRAKERET: 160 ÓRA

ELŐZETES TUDÁS

Az első és a második osztályban megtanított betűismeretre, szövegfelismerésre, írás és olvasás készségre és képességre építünk.

TANTÁRGYI FEJLESZTÉSI CÉLOK

A mindenkori cél az olvasás fejlesztése, a megfelelő olvasási tempó kialakítása és törekvés a kifejező olvasásra. A rendszerbe foglalás helyett a nyelvtan tanításának célja a harmadik osztályban, hogy az eltérő minőségeken keresztül ismerjék fel a gyermekek a különböző fajtájú mondatokat és szófajokat.

Szövegalkotás fejlesztése; önálló fogalmazás készítése, lényegkiemelés.

Rendszeresen vezetett füzetek készítése.

Önálló feladatmegoldás.

Szövegértés fejlesztése hallott szöveg utáni pontos felidézéssel és írott szövegből lényegkiemeléssel.

KÖVETELMÉNYEK - ISMERETEK / FEJLESZTÉSI KÖVETELMÉNYEK

- Leíró és humoros költemények, hosszabb versek a házépítés, kézműves munkák, mezőgazdaság témájából (elő is lehet adni ezeket);
- az Ótestamentum: a világ és az ember teremtése, a Paradicsomból való kiűzetés, nagy ótestamentumi alakok tetteinek bemutatása;
- Móra Ferenc: Kincskereső kisködmön;
- a folyóírás használata: jól formált, esztétikus, olvasható írás, helyes kéz- és testtartás;
- töltőtoll használata;
- fogalmazások írása a főoktatás témáival kapcsolatban;
- rendszeres hangos olvasás;
- az olvasókönyv készítése tananyaghoz kapcsolódó témakörökből (házépítés, mesterségek, bibliai történetek);
- beszéd fő részeinek különleges jellemzői: az óhajtó és a felkiáltó mondat, intonáció, hangsúly, dallam;
- a három fő szófaj és eltérő tulajdonságaik: ige („cselekvő szó”), főnév („megnevező szó”), melléknév („tulajdonság szó”);
- az igekötők helyesírásának gyakorolása;
- az írásjelek, pontok, vesszők, nagybetűk, kisbetűk, felkiáltójelek és kérdőjelek használata elsősorban azt vizsgálva, hogy milyen beszédbeli tartalmat jelölnek az írásjelek;
- kis színdarabok előadása a főoktatás témáinak köréből.

Ajánlott szépirodalom:

Az 1. és 2. osztályban felsorolt magyar költők gyermekversei, Lázár Ervin regényei (Berzsián és Dideki, A hétfejű tündér, Szegény Dzsoni és Árnika, Bab Berci kalandjai, A kisfiú meg az orosz-lánok); Csukás István: A téli tücsök meséi; Selma Lagerlöf: Krisztus-legendák; Jacob Streit: És lőn világosság, 365 történet gyerekeknek a Bibliából.

KAPCSOLÓDÁSI PONTOK

A nyelv a tanítás egészét áthatja és meghatározza, ezért minden tanított tantárggyal összefüggésben van. Kiemelendő az euritmia- és a zeneóra, ahol a nyelv ritmusával, szövegek megformálásával, átalakításával a használt nyelvet más szempontokból közelítjük meg.

KULCSFOGALMAK / FOGALMAK

A hallott szöveg üzenetének, érzelmi tartalmának megértése.
Mindennapi élmények, olvasmányok tartalmának felidézése, elmondása.
A mindennapi élet szókincsének bővítése.
Önálló olvasás, szövegértés.
Szövegalkotás.
Tanult szövegek szöveghű és kifejező tolmácsolása.
Törekvés a mások számára érthető és kifejező beszédre.

A FEJLESZTÉS VÁRT EREDMÉNYEI

Az első és második osztályban elsajátított képességek további ápolása mellett a gyerekek képessé válnak összetettebb történetek és események pontos visszaadására.

Az epochák témájához kapcsolódó színdarabokban önálló szerepet is vállalnak.

Második osztálytól kezdve egyre nagyobb jártasságot szereznek az általuk ismert szövegek nagyobb egységekre tagolásában.

Ebben az évben szövegek hallás utáni mondatra tagolásában is gyakorlatot szereznek.

Megismerkednek a leggyakrabban előforduló írásjelek használatával (mondatvégi írásjelek, vessző). Gyakorolják az ige, a főnév és a melléknév példákon keresztül történő felismerését, jellemzését, a mondatalkotást. Képessé válnak saját élményük egyszerű formában történő önálló megfogalmazására.

Jártasságot szereznek ismert szavak írásban történő elválasztásában, ismert szöveg szótagolás utáni olvasásában.

Képesek lesznek az órán leírtak és elhangzottak megértésére és felidézésére, a lényeg kiemelésére.

Gyakorlatot szereznek az ismert szavakat tartalmazó szövegek hangos értő olvasásában.

Egyszerű nyelvezetű könyvek önálló és hangos olvasását egyaránt elsajátítják ebben az évben.

4. ÉVFOLYAM

TEMATIKAI EGYSÉG / FEJLESZTÉSI CÉL

A 4. osztálytól kezdve egyre jobban szétválik az írás és az olvasás képességének gyakorlása.

Fontos, hogy a beszélt nyelv művelése is folytatódjon szavalással, beszédgyakorlatokkal, beszámolókkal, leírásokkal, megbeszélésekkel és megfigyelésekkel.

Igazán jól olvasni a jól beszélő, artikuláló ember tud, ezért megfigyelendő és kezelendő a gyerekek beszédtechnikája. Hangsúlyosnak tekinthető a beszédleghzés, a beszédritmus tagolása, a mondatok dallamának játékos gyakoroltatása, a nem verbális kommunikáció eszközeinek mélyítése, szerep- és drámajátékok használata.

A szóbeli fogalmazás felől kell törekedni az írásbeli fogalmazás tanítása felé.

Kívánatos mind az írás, mind az olvasás terén a képesség szintjére jutni, hogy az önálló tanulás lehetőségét mélyíteni tudjuk a gyermekeknél.

Ennek az évnek az irodalmi anyaga a germán mitológia, illetve a magyar mondavilág a honfoglalásig. A mitológia nagy képei elbeszélései közvetítik azt a lelki tartalmat, amelyre szüksége van a gyermeknek ebben az életkorban. A lelki kötődéssel megélt szövegek nagy lendületet adnak az olvasás technikájának is.

Természetesen más népek teremtéstörténeteit és mitológiáját is feldolgozhatjuk (pl. Kalevala).

Az osztálytanító által összeállított olvasókönyv továbbra is az osztály arculatát követi. Anyagát a mondák és mitológiai történetek, illetve magyar költők versei, meséi alkotják.

Az írás képessége feltételezi a már tanultak alkalmazását. A tollbamondás jelentőségét a rendszeres gyakorlás által hangsúlyozzuk. Memoritereket is tanulnak a gyerekek, ezek kiválasztásában formailag az alliteráció a legfontosabb, a mozgással végzett versmondás mélyíti el igazán a mondanivalót.

A közösen feldolgozott irodalmi művek mellett házi olvasmányt is kaphatnak a gyerekek, melynek témája kapcsolódik az év hangulatához, a főoktatás témáihoz. Erről olvasónaplót készítenek sok illusztrációval a gyerekek.

Az év témái az ige, főnév és melléknév csoportosítása és felismerése mellett ismeretek átadása a névelőről, a személyes névmásról és egyéb képszerűen megragadható szófajokról (pl. számnevek, igekötők). Mindezek a harmadik osztályos témakörök kibővítését jelentik.

A 4. osztály fő nyelvtani témája az igeidők. Fontos, hogy a gyermekek megéljék a három időnek – jelen, múlt, jövő – az állandóan változó minőségét, „folyó” jellegét. Ebben az életkorban hangsúlyt kap a szavak elválasztása, a magyar ábécé pontos ismerete, a szótövek felismerése.

A főnevek toldalékolhatósága, a térbeli viszonyok és elhelyezkedések szintén a 4. osztály témái.

A középpontozásban a kérdő és a felkiáltójelek használatát lehet továbbmélyíteni és kitérni a vessző szerepére a mondatban. A magyar nyelv szórendjével is foglalkozunk. A párhuzamokban való gondolkodás áthatja nyelvünk, műveltségünk és gondolkodásunk egészét. A mondat feletti szinteken is hasonlatokban és párhuzamokban szerveződnek szövegeink, lehetőleg kerülve az alárendeléseket és meghatározásokat.

A helyesírás fejlesztésében döntő szerepet játszhat a már előző években elkezdett munka: a hangos olvasás gyakorlása, a beszédművelési gyakorlatok, a figyelem koncentrációjának fejlesztése, a szó emlékezet fejlesztése s annak az igénynek kialakítása, mely a gyermeket ebben az életévben ösztönözheti arra, hogy írásbeli munkája igényes, pontos, szép legyen.

Törekedni kell nehezebb helyesírási helyzetek gyakorlására: az emlékezetből írásra, illetve önálló gondolatok leírására, megfogalmazására. Ebben segítenek azok a versek, mondókák, találós kérdések, melyeket a gyermekek ismernek és az emlékezetükből könnyedén előhívhatnak.

Hangsúlyt kap a „j” és az „ly” gyakoroltatása a leggyakrabban előforduló szavakon.

ÓRAKERET: 160 ÓRA

ELŐZETES TUDÁS

Az első három osztályban tanítottakra építünk. A kialakuló szövegértési, írásbeli és olvasási készségre alapozzuk a negyedik osztályos tananyagot. A gyerekeknek kialakult anyanyelvi és irodalmi fogalmi vannak, ezeket bővítjük.

TANTÁRGYI FEJLESZTÉSI CÉLOK

Legfőbb cél mind az olvasás, mind az írás terén a képességek fejlesztése olyan szintre, hogy az önálló tanulás lehetővé váljék.

A hallás utáni tollbamondás eredményeként a helyesírás elmélyítése.

A „j” és az „ly” megkülönböztetése a leggyakoribb szavakban.

A kommunikáció fejlesztése szókincsbővítéssel és szituációs játékokkal.

Az új nyelvtani ismeretek összekapcsolása a már megismertekkel.

A figyelem koncentrációjának fejlesztése.

A szóemlékezet fejlesztése.

Annak az igénynek a kialakítása, mely a gyermeket ösztönözheti arra, hogy az írásbeli munkája igényes legyen.

KÖVETELMÉNYEK - ISMERETEK / FEJLESZTÉSI KÖVETELMÉNYEK

Beszéd és figyelem

- az évszakhoz kötődő természetversek, a józan észről és az emberi bölcsességről szóló versek, a főoktatás témájához kapcsolódó költemények – állatok, a helyi földrajz és történelem
- az Edda részletei, az alliteratív költészet, a Kalevala;
- az Edda, az északi istenek és hősök legendái;
- a magyar mondák és mítoszok, valamint a Kalevala részletei;
- beszámolók írása az iskolai és napi történetekről és eseményekről;
- leírások állatokról, történelmi jelenetekről, a helybeli tájakról szerzett benyomásokról, utazásokról;
- hosszabb szövegek másolása;
- tollbamondás különféle módon;
- gyakori, de nehéz szavak helyesírása;
- ismeretlen szavak kiejtésének és helyesírásának gyakorlása;
- ismerkedés az értelmező kéziszótárral;
- az igeidők (a fő igeidők: múlt, jelen, jövő idő jellemzői, képzésük);
- a főnevek toldalékolhatósága, a térbeli viszonyok és elhelyezkedések;
- a kérdő- és felkiáltójel, a vessző;
- számnév meghatározása és alkalmazása, az igeidők szerepe és helyesírásuk
- osztálydarab a tanult mitológiai történetekből vagy az eposzokból.

Ajánlott szépirodalom:

Negyedik osztálytól a gyerekek egy-egy irodalmi művet közösen dolgoznak fel.

Az alább felsorolt javaslatok közül/mellett az osztálytanító választja ki ezt a művet.

A kiválasztásnál fontos szempont, hogy a mű nyelve az osztály számára könnyen befogadható legyen, a könyv egységes irodalmi alkotás legyen és témájában kapcsolódjon az év fő témáihoz (pl. az állattanhoz Fekete István regényei, Kipling: A dzsungel könyve stb.).

Edda; Germán-kelta regék és mondák; Tolkien: A Babó; Beke Margit: Északi hősök; Komjáthy: Mondák könyve; Lengyel Dénes: Régi magyar mondák; Fekete István: Vuk, Kele, Bogáncs stb.; Rudyard Kipling: A dzsungel könyve; Selma Lagerlöf: Nils Holgersson; Baum: Óz, a nagy varázsló; Lewis Carroll: Alice Csodaországban, Alice Tükörországban; Carlo Collodi: Pinocchio; Travers: A csudálatos Mary sorozat; Eric Knight: Lassie-regények.

KAPCSOLÓDÁSI PONTOK

A nyelv a tanítás egészét áthatja és meghatározza, ezért minden tanított tantárggyal összefüggésben van. Kiemelendők a magyarságismeret és az állattan tantárgyak, mert ezeken az epochákon nagyon sokat fogalmaznak a gyerekek.

KULCSFOGALMAK / FOGALMAK

Beszédfejlesztés, beszédtechnika.

A nem verbális kommunikáció eszközei.

Az ige, igeidők, főnév, melléknév.

Szövegértési gyakorlatok.

Szövegalkotási gyakorlatok, leíró fogalmazások, szereplők jellemzése.

Önálló folyamatos, értő olvasás némán és hangosan.

Saját vélemény megfogalmazása, gondolatok, érzelmek kifejezése.

Az olvasott szövegekkel összefüggésben az aktív szókincs gazdagítása.

Lényegkiemelés, szerkezeti egységek összefogása, vázlatkészítés.

Nyelvi-nyelvtani jelenségek felismerése gyakorlati tapasztalatok alapján.

Néhány alapvető helyesírási szabály megismerése és alkalmazása.

Az anyanyelv és az idegen nyelv különbségének felismerése.

Az irodalmi mű közvetlenül adódó jelentésének felismerése és megfogalmazása.

A FEJLESZTÉS VÁRT EREDMÉNYEI

A beszédgyakorlatokban figyelni tudnak a helyes légzésre és a szavak helyes ejtésére.

Megtanulnak különböző ritmusú verseket kórusban szavalni.

Az önálló versmondásban is egyre nagyobb gyakorlatot szereznek.

Képesé válnak szóban történő közös történet alkotására.

Az osztálydarabban önálló szerepeket játszanak el.

Képesek az aktuális témához kapcsolódó történetek pontos elbeszélésére.

Magabiztos és önálló olvasásra képesek a központosítás figyelembevételével.

Gyakorlatot szereznek gyakori nehéz szavak helyesírásában (pl. j-ly).

Olvasónaplót készítenek a házi olvasmányokból.

Jártasságot szereznek megtanult szövegek emlékezetből való – elfogadható pontossággal történő – leírásában.

Megtanulják az ige a főnév és melléknév definiálása mellett a leggyakoribb szófajok jellemzőit.

5. ÉVFOLYAM

TEMATIKAI EGYSÉG / FEJLESZTÉSI CÉL

Az 5. osztályos diákok nyitottsága lehetővé teszi, hogy a tanárok különböző szövegeket választhassanak a közös és egyéni versmondáshoz, beszédgyakorlatokhoz. Ezenkívül a történelem epochákon az ókori kultúrákból származó szövegrészletek mondása is lehetővé teszi a nyelvi készségek fejlesztését, mint például a Bhagavad-gítá, a Mahabharata, a sumér, akkád, egyiptomi himnuszok, imák. A távoli időkből és helyekről származó irodalom segíti a diákokat, hogy tisztelettel nézzenek és nyitottá váljanak más népek és kultúrák felé.

A gyerekek egyre objektívebb, sokoldalúbb leírást készítenek. Egy növény leírása vagy egy táj hangulatának lefestése lehet egy önálló munka témája.

A történetek és az olvasmányanyag az ókori keleti kultúrákból származnak (Krisna és Arjuna hindu legendái, Gilgames története, egyiptomi és görög mitológia).

A görög mitológia történetei a tanév elbeszélésanyagának hangsúlyos részét teszik ki. A görög kultúra harmóniája a himnuszokban és a hősköltemények nyelvében is megnyilvánul.

Memoriterként olyan irodalmi műveket választunk, melyek képeikben, ritmusukban fejlesztően hatnak a gyermekekre. A hexameter segíti harmonizálni a szív és a légzés ritmusát.

Ebben az osztályban az irodalom mint önálló epocha jelenik meg. Javasolt témakör Petőfi Sándor János vitéz című műve, a költő életrajza, kiegészítve a korosztálynak megfelelő költeményekkel (pl. az Alföld, Tisza, Szeptember végén, Pató Pál úr, Falu végén kurta kocsmá, Szülőföldemen, Anyám tyúkja).

Az 5. osztálytól a gyermekek olvasási szokásaira ajánlott olvasmányokkal igyekszünk hatni. Nyárra a gyermekek kaphatnak egy könyvlistát, amely segíti őket olvasmányaik kiválasztásában. Az általuk kiválasztott könyvet önállóan fel is dolgozhatják: vázlatot készíthetnek, kérdéseket fogalmazhatnak meg, ajánlást írhatnak mások számára, életrajzi kutatásokat végezhetnek. Ebben az évben egyre gyakrabban írnak önálló fogalmazásokat is, amelyek szorosan kapcsolódnak a főoktatás témáihoz (pl. földrajz, növénytan, geometria).

Elsősorban olyan témákról készítenek fogalmazást, amelyek világos leírást és jellemzést igényelnek.

Az osztálykirándulásokhoz hasonló események információgyűjtésre, különböző stílusú levelek megírására biztosítanak alkalmat. Ennek elsődleges célja, hogy a gyerekek megtanulják világosan kifejezni szándékaikat és kívánságaikat.

Ebben az évben az anyanyelvi nevelésben a hangsúly a nyelv szépségére helyeződik.

Nyelvi játékokon keresztül a nyelv gazdagságát érzékeltetjük.

A nyelv szóbeli és írásbeli használata során elsősorban nem a szabályok megfogalmazása a legfontosabb, mert előbb a gyermekeknek fel kell fedezniük a jelenséget, mielőtt azokat megneveznék, minősítenék és jellemeznék. A főoktatás során a másolást felváltja a tananyag hallás utáni leírása. Ez nagymértékben elősegíti a helyesírás készségének fejlődését.

Ebben az életkorban a gyerekeknek különbséget kell tenniük saját és mások véleménye között.

Ezt a különbségtételt gyakorolják írásban is az idézőjelek helyes használatával. Figyelniük kell arra, hogy pontosan megfigyeljék és megismételjék mások mondanivalóját. Eközben a gyerekek egyértelmű különbséget fedeznek fel aközött, amit saját maguk láttak vagy gondolnak, és aközött, amit mástól hallottak. Ezen a területen lehet elmélyíteni mindazt, amit a központosásról idáig elsajátítottak (a vessző, az idézőjel, a kettőspont, a pontos vessző, a kötőjel és a zárójel használatát).

Az 5. osztály nyelvtani témája még az igeidők és igemódok rendszerének átlátása és helyes használata; a névmásokat és a kötőszavakat tartalmazó mondatok minőségének megvizsgálása és a melléknévfokozás is. A névelők és a névutók helyének és szerepének meghatározása is ebben az évben történik. Az egyszerű mondat elemzésének tanítása is megkezdődik. A magyar nyelv szókészletével, a hangalak és jelentés kapcsolatával is foglalkozunk.

ÓRAKERET: 126 ÓRA

ELŐZETES TUDÁS

Az alsó tagozaton a gyerekek megtanultak olvasni és írni. Önállóan alkotnak rövidebb szövegeket több műfajban (pl. levél, leíró és elbeszélő fogalmazás), megalapozták a vázlatkészítés és a lényegkiemelés képességét. A legfontosabb szófajokkal megismerkedtek. Alapismereteket szereztek a mondatról, ezeket a gyakorlatban is alkalmazni kezdték. Képesek a közös történetalkotásra. Megtanultak különböző ritmusú verseket kórusban szavalni és az önálló versmondásban is egyre nagyobb gyakorlatot szereztek.

TANTÁRGYI FEJLESZTÉSI CÉLOK

A jól formált, érthető beszéd kialakítása.

Hallott és olvasott szöveg teljes összefoglalása, vázlat készítése.

Tanult szövegek szöveghű tolmácsolása, önálló szerep választása, eljátszása.

Az aktív szókincs gazdagítása.

Szövegek műfaji különbségének érzékelése.

Jellemzések készítése az olvasottak alapján.

A kreatív szövegalkotási készség továbbfejlesztése.

Alapvető nyelvtani tudásuk alkalmazása.

Rövidebb beszámolók készítése.

Önálló feladatvégzés.

Memóriafejlesztés mozgásos gyakorlatokkal, kívülről megtanulandó szövegekkel.

A helyesírás további szabályainak megismerése és alkalmazása.

KÖVETELMÉNYEK - ISMERETEK / FEJLESZTÉSI KÖVETELMÉNYEK

- Verseik és szövegrészletek az ókori Kelet irodalmából (Bhagavad-gítá, Mahabharata, védák, sumér, akkád és egyiptomi himnuszok és imák, időmértékes versek);
- történetek és olvasmányanyag az ókori keleti kultúrákból: Krisna és Arjuna hindu legendái, Gilgames sumér legendái;
- görög mitológia;
- Petőfi Sándor versei, a költő életrajza, a János vitéz közös feldolgozása, kiegészítése ennek az életkornak megfelelő versekkel;
- szóbeli leírás, egy növény bemutatása vagy egy táj hangulatának megfogalmazása;
- leírás és jellemzés írása a főoktatás témáiban;
- ajánlott olvasmányok olvasása és bemutatása, a szereplők jellemzése, annak megfogalmazása, hogy miért tetszett a könyv, miért ajánlják olvasásra másoknak;

- a helyesírás fejlesztése tollbamondással;
- idézés, az idézőjel és a gondolatjel használata;
- a névmások, a kötőszavak, a fokozott melléknév, a névelő és a névutó használata;
- az igeidők és igemódok rendszere és helyes használata, az alany és az állítmány és a tárgy bevezetése;
- a vesszők használata, az idézőjel, a kettőspont, pontosvessző, kötőjel és zárójel a központosításban;
- színdarab az osztály számára a keleti vagy a görög mítoszok vagy a görög történelem kapcsán;
- színdarab Petőfi Sándor műveiből.

Ajánlott szépirodalom:

Indiai regék; Rámájana; Mahábhárata, Védikus himnuszok; Pancsatantra; Bain: A hajnal leánya (hindu elbeszélés); Buddha élete; Egyiptomi teremtésmítoszok; Görög regék; Homérosz: Iliász, Odüsszeia (eredeti és próza is); Fekete István: Tüskevár; Hegedűs Géza: Az írnok és a fáraó, A milétoszi hajós; Burnett: A titkos kert; Verne-regények; Mark Twain regényei; Ifj. Gaál Mózes: A nyár szigetén; Ransome: Fecskék és fruskák, Galambposta, Téli szünidő, Fecskevölgy; Cooper: Nagy indiánkönyv.

KAPCSOLÓDÁSI PONTOK

Az anyanyelvi nevelés minden tantárgyhoz kapcsolódik.

KULCSFOGALMAK / FOGALMAK

Mitológia, védák, himnusz, görög istenek, teremtéstörténet, elbeszélő költemény, rím és ritmus, leíró kép, alany, állítmány, tárgy, a központosítás fogalmai, névmás, kötőszó, névelő, névutó.

A FEJLESZTÉS VÁRT EREDMÉNYEI

A gyermekek ebben az évben is szerepelnek az osztályszíndarabban.

A korábbi években tanultakat folytatva összetett koncentrációs gyakorlatokat végeznek.

Beszédben, versmondásban tudatosan alkalmazzák a helyes légzés, helyes ejtés szabályait.

A ritmusnak megfelelően tudnak időmértékes és ütemhangsúlyos verseket szavalni.

Képesek választékosan kifejezni magukat szóban, a téma stílusához illő szókinccsel.

Verseket, szövegeket mondásában különböző érzelmi állapotokat tudnak érzékeltetni. Megtanulják az ige, a főnév, a melléknév jellemzése mellett a leggyakoribb szófajok jellemzőit.

A gyermekek jártasságot szereznek a magán- és hivatalos levél írásában.

Elemi fokon szabatos kifejezésre képesek többféle írásbeli műfajban (elbeszélés, leírás, jellemzés).

Különböző stílusú könyveket olvasnak önállóan és tartalmukat szóban össze tudják foglalni.

Egy-egy ismeretlen szó jelentését ki tudják találni a szövegösszefüggésből.

Több rendhagyó helyesírású szót ismernek és használnak.

Felismerik az egyszerű mondatban az alanyt, az állítmányt és a tárgyat.

6. ÉVFOLYAM

TEMATIKAI EGYSÉG / FEJLESZTÉSI CÉL

A hatodik osztály irodalmi anyagának fókuszában Arany János költészete áll, különös tekintettel a Toldira. Toldi Miklós személyében a fejlődésre, növekedésre képes hős lép a gyermekek elé. Egy olyan személyiség sorstörténetét ismerik meg, aki küzd indulataival, szenvedélyeivel, ösztöneivel, vágyaival és a próbák során igazi lovaggá válik.

Egy epocha keretében foglalkozhatunk a költővel és művével. A tanév során a gyerekek több verset is megtanulhatnak, megismerkedhetnek a balladákkal. Dramatizálhatják a Toldi első két énekét vagy a költemény más részeit. A gyerekek legyenek képesek mondanivalójuk tömörítésére, ismerjék meg a mottó fogalmát, tegyenek különbséget a költői nyelv és próza nyelve és eszközei között. Beszélgessenek a nagyobb lélegzetű irodalmi mű szerkezeti sajátosságairól, a bonyodalom, tetőpont és a megoldás szerepéről.

Ezen felül jó, ha a gyerekek továbbra is természetről szóló költeményeket szavalnak az évszaknak megfelelően, klasszikus és modern, XX. századi műveket egyaránt.

A nyilvánosság előtti beszédet és alapvető retorikát rövid beszámolók tartásával, lelkesítő beszédek, utasítások készítésével és tartásával (a gyerekek az ókori Róma történelmét tanulják) lehet tanítani.

Az ókori római birodalomban játszódik Móra Ferenc Aranykoporsó című regénye, a honfoglalástól az Árpád-házi királyokig tartó történelmi időszakról szól Hegedüs Géza Az egyetlen út és Gárdonyi Géza A láthatatlan ember és az Isten rabjai című műve.

Hatodik osztályban a cél, hogy a nyelv belső mobilitása iránti erős érzék a gyerekek nyelvérzékének részévé váljon.

Ebben segít, ha a szófajok rendszerét teljessé egészítjük, azt vizsgáljuk például, miként változik meg az ige; az ige tárgyas és tárgyatlan ragozásának árnyalatbeli különbségeit érzékeltetjük, vagy azt, a szófajok hogyan alakulnak át mondatbeli szerepükben (melléknév-jelző, ragozott főnév-határozó stb.).

Ezért is foglalkoznak a 6. osztályban a gyerekek a tárgyas és tárgyatlan igékkel és az igenevekkel. Hivatkozva az igemódokra, remek lehetőség kínálkozik a közvetlen erkölcsi tanításra a szükségesség, lehetőség, kötelesség és törvényesség, képesség, óhaj és kívánság kapcsán.

A 6. osztályban folytatódik a mondatelemzés tanítása, az alany, az állítmány, a tárgy, a határozók és a jelzők fogalmának és mondatbeli szerepének megismertetésével.

A magyar történelem tanítása kapcsán (honfoglalás) meg lehet beszélni a magyar nyelv szókincsét. Lehet keresni olyan szavakat, melyek az ősi alapnyelvi készletbe tartoznak, lehet beszélni a jövevényszavak eredetéről (török, szláv, latin, német jövevényszavak) esetleg lehet beszélni a gyerekekkel arról, hogy mi is az a nyelvcsalád, s hogyan alakult ki belőle a mi nyelvünk.

Ebben az évben folytatódik az esszéírás gyakorlásában 5. osztályban megkezdett munka. Több hangsúlyt fektetnek a kísérletek pontos leírására, a történelmi események gazdag, képszerű és drámai elbeszélésére. A gyerekek a természet tanulmányozásával és földrajzzal kapcsolatban leírásokat is készítenek és természetesen továbbra is gyakorolják a helyesírást.

ÓRAKERET: 96 ÓRA

ELŐZETES TUDÁS

A gyerekek már ismernek irodalomelméleti fogalmakat, jártasak a szövegértésben, vázlatok készítésében, a lényeg kiemelésében. Olvasónaplóikban össze tudják foglalni az olvasottakat, jellemezni tudják a szereplőket. Szövegalkotásban néhány műfajban már kipróbálták fogalmazásbeli tudásukat, felismerik a legfontosabb műfajokat is. Megismerkedtek a szófajok rendszerével, az egyszerű mondat részeivel és a mondatelemzéssel is. Szókincsük bővebbé vált, képesek választékosan kifejezni magukat. A memoriterek tanulásában gyakorlatuk van. Képesek az önálló munkára.

TANTÁRGYI FEJLESZTÉSI CÉLOK

Érthető, jól artikulált beszéd.

Szó szerinti olvasás.

Folyékony, olvasható, a saját jegyeket hordozó írást tükröző íráskép kialakítása.

Kreatív szövegek alkotása különböző műfajokban.

A nyelvi egységek közötti egyszerűbb, rendszerszerű összefüggések felismerése.

Saját vélemény megfogalmazása és megvédése, mások véleményének meghallgatása, megértése.

Az aktív szókincs gazdagítása.

Alapvető nyelvhelyességi és helyesírási ismeretek tudatos alkalmazása.

Önálló kiselőadás készítése.

Ismerkedés helyesírási kézikönyvek használatával.

A költői nyelv sajátosságainak megfigyelése.

Az irodalmi művek értelmezése.

KÖVETELMÉNYEK - ISMERETEK / FEJLESZTÉSI KÖVETELMÉNYEK

- Arany János költészete, néhány versének megtanulása;
- Arany János: Toldi – a mű feldolgozása;
- a mondanivaló tömöríteni tudása;
- a költői nyelv és a próza nyelve és eszközei közötti különbségek;
- az irodalmi mű szerkezeti sajátosságai;
- alapvető retorika, rövid beszámolók;
- a szófajok rendszerének teljessé egészítése: az igenevek;
- az igemódok;
- a jelzők és határozók mondatban betöltött szerepe;
- mondatelemzés és ágrajz készítése;
- a magyar nyelv szókincse, az ősi alapnyelvi szavak, a jövevényszavak eredete (török, latin, német jövevényszavak);
- a nyelvcsaládok;
- természeti jelenségek pontos leírása;
- a történelmi események gazdag képszerű és drámai elbeszélése;
- a Toldi első két énekének vagy más részleteinek dramatizálása;
- osztálydarab a történelmi tanulmányokhoz kapcsolódva vagy zenés színdarab részlet előadása (pl. Mozart: Varázsfuvola).

Ajánlott szépirodalom

Móra Ferenc: Aranykoporsó; Hegedűs Géza: Az egyetlen út; Gárdonyi Géza: A láthatatlan ember, Isten rabjai; Molnár Ferenc: A Pál utcai fiúk; Kodolányi János: Julianus barát; Fazekas Mihály: Lúdas Matyi; Gárdonyi Géza: Egri csillagok; Cervantes: Don Quijote.

KAPCSOLÓDÁSI PONTOK

Az anyanyelvi nevelés minden tantárgyhoz kapcsolódik. Ebben a tanévben kiemelten a honfoglalást tárgyaló történelem epochához a nyelvtörténet szempontjából.

KULCSFOGALMAK / FOGALMAK

Lovagi értékek, költői kifejező eszközök, leíró képek, párbeszéd, drámai fordulat, nyelvtörténet, szókincsbővülés, határozók, jelzők, igenevek, igemódok, mondatelemzés, mondatrészek, ágrajz.

A FEJLESZTÉS VÁRT EREDMÉNYEI

A gyerekek képesek mondanivalójuk tömörítésére.

Különbséget tudnak tenni a költői nyelv és a próza nyelvének eszközei között.

Felismerik az irodalmi mű szerkezetét alkotó elemek (epizód, párbeszéd stb.) sajátosságait.

Rövid beszámolókat tartanak meghatározott szövegek alapján való felkészülés alapján.

A memoriterek szövegűen tudják előadni, a hallgatóság figyelmének felkeltésével és fenntartásával.

Különböző műfajban és stílusban képesek a szövegalkotásra: tudományos kísérlet leírása, napló, meghatározott hangulat bemutatása, élménybeszámoló, rövid vers.

Szövegeiket tudatosan szerkesztik (bevezetés, tárgyalás, befejezés).

Önálló munkához referenciakönyveket használnak.

Használni tudják a nagyszótárt és az etimológiai szótárt.

Rendszeresen olvasnak egyénileg választott házi olvasmányokat.

A különböző stílusú könyvek tartalmát írásban is szabatosan tudják összefoglalni.

Felismerik és szóban és írásban is meg tudják fogalmazni a hétköznapi helyzetek törvényszerűségeit.

7. ÉVFOLYAM

TEMATIKAI EGYSÉG / FEJLESZTÉSI CÉL

A hetedik osztályban, az év karakterének megfelelően nagy reneszánsz történetekkel ismerkednek meg a gyerekek. A reneszánsz embereszmény áll előttük. Azt kutatjuk, arra keresünk választ, miért alakul ki egy új irodalom. Szóba kerülhet Shakespeare életének és műveinek tükrében a színház belső világának taglalása, amely már előkészítheti a jövő évi színdarabot is. Egy epocha keretében foglalkozhatunk a nyelvtani összefüggések taglalásával vagy akár a reneszánsz irodalom stíluseszközeivel, műfaji (szonett, óda, himnusz, dal, elégia) karakterizálásával.

A diákok kedvenc versei megjelenhetnek az órákon, bátoríthatjuk őket ezek bemutatására.

Olyan szövegeket érdemes választani, amelyek a diákoknak más népekhez és kultúrákhoz való kapcsolatát elmélyítik. A történelemtanítás témakörei adják a szövegválasztáshoz az anyagot a

főoktatásban, ezek elsősorban a nagy földrajzi felfedezésekhez, a feltalálók életéhez és a reneszánszhoz kapcsolódnak. A gyermekeket ezeken a szövegeken, olvasmányokon keresztül arra ösztönözzük, hogy önállóan is olvassanak és kutassanak olyan területeken, amelyek az órai munkából merítve megérintették őket. Önálló munkáik eredményeit különböző módon ismertethetik: tanulmányt készíthetnek belőle, kiselőadást tarthatnak, írásban vagy szóban könyvismertetéseket végezhetnek.

Alternatívaként ebben az évben megismerkedhetnek a diákok a ballada műfajával is. Ezekben az irodalmi művekben a bűn és bűnhődés, igazság és hamisság, elhallgatás és szókimondás fogalmai – melyek a kamaszokat ebben az életkorban foglalkoztatják – a műfaj jellegéből adódóan tömören, drámaian jelennek meg. A népballadák mellett a középpontban Arany János balladái állnak.

A leíró nyelvtan keretében eljutnak az összetett mondatok elemzéséig. A gyerekeknek érezniük kell a minőségi különbséget az alárendelés és mellérendelés között.

A nyelv vizsgálatának másik előnye, hogy alkalmat ad a metaforák és költői képek világának felfedezésére. A költészet különböző módjainak feltárása is izgalmas terület a fiatalok számára.

Itt nem az irodalmi művek esztétikai elemzéséről van szó, hanem a nyelvek, mint jelenségnek a megtapasztalásáról.

Az önálló fogalmazások, tanulmányok, esszék írása tovább folytatódik ebben az osztályban.

A reneszánsz világa, felfedezők és feltalálók élete, távoli országok földrajzi sajátosságai, a csillagok világa számos önálló munkára buzdító témával szolgál.

A diákoknak azon kell dolgozniuk, hogy miként figyeljenek meg természeti vagy kultúrtörténeti jelenségeket, hogy mit érdemes ezekkel kapcsolatban elmondani úgy, hogy mondandójuk közvetlenül a tényekre vonatkozzanak. Írásban és szóban egyaránt pontos leírásokat kell adniuk folyamatokról, jelenségekről, eseményekről és más megfigyelésekről.

ÓRAKERET: 106 ÓRA

ELŐZETES TUDÁS

A gyerekek az előző évben behatóan tanulmányozták a nyelvi rendszert, és az egyszerű mondat elemzését és ábrázolását is megtanulták. Foglalkoztak retorikával és vitáztak egymással. A magyar nyelv történetével ismerkedtek. Feldolgozták Arany János életútját, néhány versét és balladáit. A szövegalkotás alapjain tovább építkeztek kreatív szövegek írásával. Olvasmányaikat egyre jobban értik, tudják tömöríteni, egymásnak ajánlani.

TANTÁRGYI FEJLESZTÉSI CÉLOK

Empatikus együttműködés a beszélgető társakkal.

Saját vélemény megfogalmazása adott témákban, adott szempontok szerint.

Az aktív és passzív szókincs bővítése önálló munkával.

Rövidebb, a mai nyelvhasználattól eltérő szövegek megértése (útleírások, útinaplók).

Az önálló jegyzetelés alapjainak elsajátítása.

A helyesírási szabályok alkalmazása.

Kiselőadások tartása, anyaggyűjtés könyvtárhasználattal.

Összefoglalás készítése megadott szempont alapján.

A nyelvi egységek szerkezeti, jelentéstani megfigyelése.

Az empátia fejlesztése dramatikus formák, játékok során.

KÖVETELMÉNYEK - ISMERETEK / FEJLESZTÉSI KÖVETELMÉNYEK

- Arany János balladái;
- modern költészet;
- reneszánsz költészet és drámarészletek;
- a reneszánsz irodalom stíluseszközei (szonett, epigramma, óda, himnusz, dal, elégia);
- Shakespeare élete és művei;
- a színház belső világa;
- életrajzok ismertetése és beszámolók a felfedezések korából;
- a stílus és nyelvi kifejezőeszközei szóban és írásban;
- a költői képek és alakzatok;
- mondatszerkezet;
- mondatfajták;
- az összetett mondat, alárendelés és mellérendelés;
- a központozás helyes alkalmazása;
- a témához megfelelő műfaj és stílus kiválasztása;
- a történelmi vagy társadalmi kérdések ellentétes irányokból való megközelítése;
- írásban és szóban egyaránt pontos leírások készítése folyamatokról, eseményekről és más megfigyelésekről;
- reneszánsz színdarab egészének vagy részletének előadása;
- a főoktatás témájához kapcsolódó színdarab előadása.

Ajánlott szépirodalom

Marco Polo életrajza; Bodo Kühn: Guttenberg mester élete; Barabás Tibor: Mágiák Firenzében; Baktay Ervin: Kőrösi Csoma Sándor élete; Leonardo da Vinci írásai; Erdődi Sándor: Így élt Magellán; Sasoknál magasabban, Így élt Husz János, Rónaszegi Miklós: Hínáros tenger; Karliczky Margit: Janus Pannonius; Eve Curie: Madame Curie; Hegedűs Géza: Megkondulnak a harangok, A menekülő herceg; Csingiz Ajtmatov: A fehér hajó; Gerarld Durrell: Madarak, állatok és rokonok; Mikszáth Kálmán: Szent Péter esernyője, A két koldusdiák; Jókai Mór: Az utolsó budai pasa, Törökvilág Magyarországon; Lamb: Shakespeare-mesék; Irwing Stone: Michelangelo; Majtényi Zoltán: Az utolsó ítélet; Gárdonyi Géza: Egri csillagok; Aszlányi Károly: Kalandos vakáció; Tarkovszkij: Az én nagy barátom; Mark Twain: Tom Sawyer.

KAPCSOLÓDÁSI PONTOK

Az anyanyelvi nevelés minden tantárgyhoz kapcsolódik. Ebben az évben a nagy földrajzi felfedezéseket feldolgozó epocha a legfontosabb kapcsolódási pont.

KULCSFOGALMAK / FOGALMAK

Reneszánsz világkép, himnusz, szonett, óda, dal, elégia, epigramma, ballada; költői képek: metafora, megszemélyesítés; alárendelő és mellérendelő összetett mondat; stílus.

A FEJLESZTÉS VÁRT EREDMÉNYEI

Adott témában különböző nézőpontokat és véleményeket tudnak védeni és cáfolni.

Rövid beszédet tudnak tartani meghatározott témában.

Saját jegyzeteik alapján be tudnak számolni az olvasott szövegekről, saját szavaikkal, szabadon.

Az olvasott vers és próza befogadói élményét árnyaltan tudják megfogalmazni, egyéni színezettel.

Olvasható, jó tempójú egyéni írásmóddal bírnak.

Előadás utáni beszélgetést követően önállóan tudnak összefoglaló jegyzeteket készíteni.

Olaszott szövegekből jegyzeteket tudnak készíteni.

A gyerekek felismerik az alárendelt és mellérendelt mondatok fajtáit.

Ismerik a költői stílus sajátosságait.

Össze tudják hasonlítani a magyar nyelv és a tanult idegen nyelvek nyelvtani rendszerének bizonyos elemeit.

Az egyszerű mondat részeit gyakorlottan tudják ábrázolni.

8. ÉVFOLYAM

TEMATIKAI EGYSÉG / FEJLESZTÉSI CÉL

Elsősorban az életrajzok, a történelmi eseményekről és a modern történelemről szóló regények tartoznak ennek az évnak a legfontosabb olvasmányai közé.

A XIX. század magas minőségű irodalmából érdemes meríteni: világirodalomban a világtörténelemhez kapcsolódva Dickens regényeiből vagy akár nem elbeszélői jellegű munkákból, mint Jefferson Függetlenségi Nyilatkozatának nyitó sorai, Martin Luther King beszédei, Voltaire, Rousseau, Diderot felvilágosult gondolatai. A magyar történelemhez kapcsolódva Kossuth Lajos és Széchenyi István beszédeiből ismerjenek meg részleteket, Kölcsey Parainesisének részleteit, a Himnuszt, Vörösmarty Szózatát.

Ösztönözzük a gyerekeket arra, hogy fedezzék fel saját érdeklődési körüket, ez egy egész éves munkájuk lehet, amelyet egy írásbeli dolgozat elkészítésével, egy szóbeli előadás megtartásával és egy hozzá kapcsolódó művészi munkával zárnak le. Az irodalom epocha kiemelkedő témája lehet a romantika, a romantikus látásmód, mely mintegy ellenpólusává válik a forradalmakban megfáradt európai polgárosodásnak. Választhatjuk például Vörösmarty életrajzát, költészetét, középpontba állítva a Csongor és Tünde című művét, Maeterlinck Kék madár című mesejátékát. Választhatunk azonban a XX. század irodalmából életrajzokat és műveket: pl. Kosztolányi Dezső vagy József Attila életrajzát.

A 8. osztály először ismerkedik meg egy jelentősebb drámai művel. Természetesen osztályként már adtak elő színdarabokat az évek során. Körültekintően kell a munkát előkészíteni, ha a cél egy teljes színházi alkotás.

Ebben a korban még mindig lehetséges, hogy az osztálytanító maga írja meg vagy adaptál egy színdarabot az osztály szükségleteire és képességeire szabott részekkel és témákkal.

Ami a szereposztást illeti, még mindig előnyös, ha a szerep pozitív kihívást jelent a diákok képességeinek fejlesztéséhez.

Nyolcadik osztályban összefoglalják az eddig tanult nyelvtani ismereteket, és a tanárnak törekednie kell arra, hogy a gyerekek előtt egységben jelenjen meg a magyar nyelv rendszere, a különböző nyelvi szintek (hangok, szavak, szófajok, mondatok). Új módszer a tanításban a szöveg felőli

megközelítés: mind írott formában, mind az élőbeszédben. Egy-egy mondat megismerése egyszerre több nyelvi szinten történhet, sőt egy-egy szépirodalmi idézet esetében a hangtani, szófajtani, mondattani megközelítés mellé hozzátehetik a stilisztikai ismérveket is.

ÓRAKERET: 142 ÓRA

ELŐZETES TUDÁS

Nyolcadik osztályban összefoglaljuk mindazt, amit már tanultak a gyerekek a leíró magyar nyelvtanból, kommunikáció témájából, szövegértésből és szövegalkotásból.

Irodalomból is a meglévő elméleti és gyakorlati képességekre építünk. A gyerekek adott témában különböző nézőpontokat és véleményeket tudnak védeni és cáfolni.

Rövid beszédet tudnak tartani meghatározott témában.

Saját jegyzeteik alapján be tudnak számolni az olvasott szövegekről, saját szavaikkal, szabadon.

Az olvasott vers és próza befogadói élményét árnyaltan tudják megfogalmazni, egyéni színezettel.

Olvasható, jó tempójú egyéni írásmóddal rendelkeznek. Előadás utáni beszélgetést követően önállóan tudnak összefoglaló jegyzeteket készíteni.

Olvasott szövegekből jegyzeteket tudnak készíteni.

A gyerekek felismerik az alárendelt és mellérendelt mondatok fajtáit.

Ismerik a költői stílus sajátosságait.

Össze tudják hasonlítani a magyar nyelv és a tanult idegen nyelvek nyelvtani rendszerének bizonyos elemeit.

Az egyszerű mondat részeit gyakorlottan tudják ábrázolni.

TANTÁRGYI FEJLESZTÉSI CÉLOK

Érvelési technikák elmélyítése.

Kommunikációs technikák alkalmazása a helyzetnek megfelelő módon.

Szókincsfejlesztés.

Nyomatott és elektronikus formájú irodalmi és egyéb szövegek önálló feldolgozása.

A tanult nyelvtani, helyesírási ismeretek normakövető alkalmazása.

Különböző vélemények összevetése.

A memória fejlesztése.

A nyelvi egységek szövegbeli szerepének megfigyelése.

A különféle irodalmi műfajok felismerése és megkülönböztetése.

Kreatív történet elbeszélési és történetátírási gyakorlatok.

Szituációk és instrukciók értelmezése.

Az önálló műbefogadás teljesebb és minél gyakoribb élménye.

KÖVETELMÉNYEK - ISMERETEK / FEJLESZTÉSI KÖVETELMÉNYEK

- Verseket, idézeteket a modern történelemhez kapcsolódva: Kossuth Lajos és Széchenyi István beszédeinek részletei, a Himnusz, Vörösmarty Szózata;
- erős életrajzi és érzelmi töltésű költemények (pl. Juhász Gyula: Párizsi elégia; József Attila: A Dunánál, Levegőt, Elégia; Radnóti Miklós: Nem tudhatom; Ady Endre: Föl-földobott kö);

- éves munka készítése szabadon választott témából, valamint előadása az osztály előtt;
- életrajzok, történelmi események és a modern történelemről szóló regények – a XIX. század világ-irodalmából: Dickens regényei, Martin Luther King beszédei, Voltaire, Rousseau, Diderot felvilágosult gondolatai;
- a magyar irodalomból az irodalom epocha témája lehet a romantika, a romantikus látásmód: például Vörösmarty életrajza, költészete, a Csongor és Tünde, Maeterlinck Kék madár című mesejátéka;
- életrajzok és művek a XX. század irodalmából (pl. Kosztolányi Dezső vagy József Attila életrajza);
- a tanult nyelvtani ismeretek összefoglalása és gyakorlása;
- a nyelv egységes, egész rendszerének vizsgálata a különböző nyelvi szinteken (hangok, szavak, szófajok, mondatok);
- a szöveg tanulmányozása mind írott formában, mind az élőbeszédben;
- egy-egy mondat megismerése egyszerre több nyelvi szinten, sőt egy-egy szépirodalmi idézet esetében a hangtani, szófajtani, mondattani megközelítés mellett stilisztikai ismérvek keresése is;
- egy teljes színházi előadás létrehozása: választható reneszánsz, klasszicista vagy akár romantikus darab is.

Ajánlott szépirodalom

Jókai Mór: A kőszívű ember fiai, És mégis mozog a föld, Fekete gyémántok, Egy magyar nábob; Mikszáth Kálmán: A gavallérok; Dumas: Három testőr, Monte Christo grófja; Jules Verne regényei; Dickens: Twist Oliver, Karácsonyi ének; Harriet Beecher Stowe: Tamás bátya kunyhója; Kertész Erzsébet: Harriet regénye; Móricz Zsigmond: Légy jó mindhalálig, Pipacsok a tengeren; életrajzi regények.

KAPCSOLÓDÁSI PONTOK

Az anyanyelvi nevelés minden tantárgyhoz kapcsolódik. Ebben az évben az év végi drámafeldolgozáshoz kapcsolódik leginkább a tantárgy.

KULCSFOGALMAK / FOGALMAK

Modern líra, életrajz, útkeresés, szöveg felőli megközelítés, szintézis.

A FEJLESZTÉS VÁRT EREDMÉNYEI

Önálló előadást tartanak – egyéni kutatás és forrásfeldolgozás után – szabadon választott témakörben. Tájékozódni tudnak alapvető tömegkommunikációs műfajokban.

A gyerekek szerepelnek egy teljes színdarabban.

Fogalmazást tudnak írni egy, az órán megbeszélte témáról a fő pontok összefoglalásával vagy egy bizonyos szempont kiemelésével.

A gyerekek jártasakká válnak a különféle érvelő műfajokban: ismertetés, magyarázat, tudósítás.

Ismerik a fő költői képek és alakzatok jelentését és használatát: hasonlat, metafora, megszemélyesítés, párhuzam, ellentét, ismétlés, fokozás.

Elemezni tudják az összetett mondatokat és szavakat.

A szavakat tagolni tudják szóelemekre.

Tudatosan használják a szókincs különböző rétegeit (köznyelv, szaknyelv, irodalmi nyelv).

Biztos helyesírással rendelkeznek a közkeletű idegen szavak és tulajdonnevek írásában.

SZÁMTAN ÉS MATEMATIKA

BEVEZETÉS 1-4. ÉVFOLYAM

A matematikában is, mint minden más tárgyban, a gyerekek természetét figyelembe kell venni. A matematikatanítás három szakaszra tagolódik a Waldorf-iskolában. Az első három osztályt felölelő első szakaszban a számtant a gyermekek életfunkcióival közvetlenül kapcsolódó tevékenységi területről hívjuk elő, itt a ritmusra és művészi képzelőerőre építünk, a számokkal végzett munkát ritmikus mozgással is segítjük, legyen az futás, tapsolás vagy ugrás. A kisgyermek a 9. életév tájáig a világot egységben látja. A számolás tanításában kezdetben az egészből indulunk ki, és az egésztől haladunk a részek felé. A harmadik osztály végén a gyerekek biztonsággal mozognak a természetes számok világában. Mikor 10 éves korban az egységes világ töredezni kezd, eljön az ideje, hogy a törtekkel foglalkozzunk. A gyerekek egyre tudatosabban élnek a világban, így a számtan feladatoknak is közelebb kell kerülniük a mindennapi élethez, valódi, praktikus, gyakorlati példákkal kell foglalkoznunk. Így a 4-8. osztályt felölelő második szakaszban a fő hangsúly teljes mértékben áttolódik a gyakorlatra. A 9. osztállyal kezdődő harmadik szakaszba való átmenetre a racionális szempontok belépése jellemző.

1. ÉVFOLYAM

TEMATIKAI EGYSÉG / FEJLESZTÉSI CÉL

Az akaratlagos tevékenység dinamikájának bensővé kell válnia a megszámlálhatóság megtapasztalása által. A képszerű ábrázolásban megnyilvánuló számminőség kell, hogy motiválja a gyermekek tevékenységét. Fontos szempont a test-orientált értelem iskolázása a mozgási tapasztalatok, a mozgáslehetőségek (nagy és finom motorikus mozgások) kihasználása, valamint a koordinációs gyakorlatok által. Emellett lényeges elem a számolás-tanulás első időszakában a képek alkalmazása.

Eleinte fontosnak látszik a tulajdonképpeni számolás lehető legkonkrétabb, legszemléletesebb megközelítése, valamint „az egésztől a részek felé” vezérmotívum szem előtt tartása. Ez azt jelenti, hogy ki kell alakítani az analitikus és a szintetikus gondolkodás helyes kapcsolatát.

A számolás tanításában kezdetben analitikusan kell eljárni. Az 1-ből, mint egységből kiindulva kvalitatív módon mutatjuk meg a többi számot 1-től 10-ig. A számok írása a szemléletesebb római számokkal kezdődik, amelyek az arab számoknál kevésbé absztraktak. Ezt követi az arab számok használata. A számfogalom kialakítását történetekkel segítjük, hogy a gyerekek érzelmi kapcsolatot tudjanak kialakítani a számokkal, így ne csupán egy absztrakt szimbólumrendszert lássanak a számokban. A számok bevezetését követi a négy alapművelet bevezetése. Az első években a fejszámolás képességének kialakítása kap nagyobb hangsúlyt és csak bemutató jelleggel ismerik meg a négy alapműveletet leíró matematikai jelrendszert. Tehát a szóbeliség kap nagyobb hangsúlyt a feladatok elvégzésénél. A matematikai műveleteket kezdetben analitikus módon - az egészből, az eredményből kiindulva - részekre bontással vezetjük be. Ezzel a módszerrel a gyerekek a matematika válaszok lehetőségének sokszínűségét is megtapasztalhatják. A négy alapművelet egyszerre kerül bevezetésre. A számsorok ritmikus, mozgásos tanulása is elkezdődik.

A feladatokat általában közösen vagy kisebb-nagyobb csoportban oldják meg, az egyéni feladatmegoldások még ritkán jelennek meg.

ÓRAKERET: 120 ÓRA

ELŐZETES TUDÁS

A gyerekek számlálási képessége, eddigi számélményeik.

TANTÁRGYI FEJLESZTÉSI CÉLOK

Elsődlegesen a számfogalom kialakítása a tanulóknál. Számjegyek írásának elsajátítása. A négy alpművelet segítségével a fejszámolás képességének fejlesztése.

KÖVETELMÉNYEK - ISMERETEK / FEJLESZTÉSI KÖVETELMÉNYEK

Számlálás és egyszerű fejszámolás 1-től 100-ig tartó számkörben. A számjegyek elsajátítása, kiindulva római/székely számjegyekből, amelyet az arab számjegyek bevezetése követ. Négy alpművelet bevezetése és alkalmazása a természetes számok körében 1-20-ig terjedő számkörben. Fejszámolás gyakorlása a megadott számkörben. Az alpműveletekhez kapcsolódó alapvető matematikai műveleti jelek megismerése. Számsorok mozgásos bevezetése.

KAPCSOLÓDÁSI PONTOK

A számlálás az egész életünket átszövi. Minden első osztályban tanított tantárgy lehetőséget biztosít a számlálásra, a négy alpművelet gyakorlására.

KULCSFOGALMAK / FOGALMAK

Számlálás. Minőségi számfogalom. Összeadás, kivonás, szorzás, osztás.

A FEJLESZTÉS VÁRT EREDMÉNYEI

A tanulók eligazodnak az 1-től 100-ig tartó számkörben. A számjegyeket ebben a tartományban felismerik. Fejben képesek egyszerű fejszámolásokat elvégezni a 100-as számkörben. Biztonsággal számolnak fejben és írásban a 1-20-ig terjedő számkörben.

2. ÉVFOLYAM

TEMATIKAI EGYSÉG / FEJLESZTÉSI CÉL

A második osztályban folytatódik az első osztály tanulási folyamata. A feladatok még mindig szóban hangoznak el, és fejszámolás segítségével oldják meg a tanulók. A mozgásgyakorlatok továbbkísérik a számolástanulást. Tapssal, lépéssel és egyéb ügyességet fejlesztő gyakorlatokkal: ujjgyakorlatokkal, fonaljáték segítségével fejlesztjük a koncentrációs és memória képességet és a finom motorikus készséget. Az írásos feladatok egyre nagyobb hangsúlyt kapnak a szóbeli megoldások mellett. Gyakoroljuk az analitikus és szintetikus formában megfogalmazott számolási feladatok leírását. A számsorok gyakorlásával egyidejűleg bevezetésre kerül a szorzótábla. A szorzótáblák elsajátítását segíti a számsorok grafikus megjelenítése.

ÓRAKERET: 120 ÓRA

ELŐZETES TUDÁS

Az első osztályban kialakult számfogalom és a négy alpművelet ismerete.

TANTÁRGYI FEJLESZTÉSI CÉLOK

A tanulók koncentrációs képességének fejlesztése. A számolás iránti érdeklődés fenntartása.

A természetes számok fogalmának bővítése. A négy alpművelet számkörének bővítése.

KÖVETELMÉNYEK - ISMERETEK / FEJLESZTÉSI KÖVETELMÉNYEK

A számkör kibővítése. A négy alpművelet gyakorlása 100-as számkörben. Fejszámolás gyakorlása. A négy alpművelet gyakorlása (a feladatmegoldás alapja még mindig a fejszámolás). Több különböző számtani műveletet tartalmazó feladatok bevezetése és leírása. Egyszerű szöveges feladatok megoldása. Az oszthatóság szabályszerűségeinek vizsgálata a páros és páratlan számok megismerésével. Számsorok rendszeres gyakorlása, ismerete. A szorzótáblák bevezetése 1-től 10-ig.

KAPCSOLÓDÁSI PONTOK

Idegen nyelveken folytatódhat a számlálás és számolás. A formarajz szimmetriaformáiban is megjelenik a számolás, de a második osztály más tevékenységeiben is megvan a lehetőség a matematikai feladatok gyakorlására.

KULCSFOGALMAK / FOGALMAK

Számtani sorok vizsgálata, páros és páratlan számok, alpműveletek.

A FEJLESZTÉS VÁRT EREDMÉNYEI

A tanulók képesek 100-as számkörben biztonsággal a négy alpműveletet elvégezni fejben és leírt formában. Ismerik a több műveletet tartalmazó feladatokat. Ismerik a páros és a páratlan számokat. Emlékezetből tudják a számsorokat és a szorzótábla egyszerűbb sorait.

3. ÉVFOLYAM

TEMATIKAI EGYSÉG / FEJLESZTÉSI CÉL

Amíg a korábbi évfolyamokon a számlálást és számolási feladatokat konkrét feladatokhoz kötöttük, addig a harmadik osztályban a számfogalmat a különböző mérésekkel és a mértékegységek bevezetésével általánosítjuk. A méréseket kezdetben alkalmilag választott, később szabvány egységekkel végezzük. A mérés-korszakban a gyerekek által a mindennapokban használt és „belakott” tereket vizsgáljuk. A mérés eszköze, a mérték az emberhez kötődik, ezzel szembesülnek a tanulók. A mértékegységek kialakulásának szociális szerepét és az egységes mértékegységek használatának fontosságát tapasztalják meg ezáltal. A mérés során a számegyenes bevezetésére is sor kerül.

Ebben az osztályban megismertetjük az írásbeli alapműveletekhez kapcsolódó feladatmegoldások módszereit, amelyek elsajátítása nagy hangsúlyt kap. Az „írásbeliség” a matematikában a helyi-, és alaki értékek megértésében nyújt segítséget. A fejszámolás továbbra is lényeges eleme a matematika-tanulásnak. Ehhez kapcsolódóan a szorzótábla egyéni, emlékezetből való ismerete a tanév végéig megtörténik.

ÓRAKERET: 110 ÓRA

ELŐZETES TUDÁS

A négy alapművelet használata fejből és írásban a százas számtartományon belül. Számsorok és a szorzótábla kezdeti ismerete.

TANTÁRGYI FEJLESZTÉSI CÉLOK

A számfogalom általánosabb fogalommá válik. Megismerik a tér, tömeg, űrtartalom és idő meghatározását, a tanult mértékegységeket alkalmazzák. Ezzel párhuzamosan megismerkednek az írásbeli számolás technikai eljárásaival. A közös feladatmegoldást egyre többször az egyéni feladatmegoldások váltják fel.

KÖVETELMÉNYEK - ISMERETEK / FEJLESZTÉSI KÖVETELMÉNYEK

Fejszámolás fejlesztése. Többjegyű számok összeadása és kivonása fejből. Számítási műveletek számkörének bővítése 1000 fölé. A számok helyi- és alaki értékének bevezetése. A négy írásbeli alapművelet bevezetése és gyakorlása. Kétjegyű számok szorzása írásban. Osztás egyjegyű számokkal írásban. Számok kapcsolatainak vizsgálata, osztó és többszörös fogalma. Mértékegységek ismerete, mérés választott és kialakított egységekkel. Tömeg, hosszúság, űrtartalom, idő fogalmának kialakítása.

KAPCSOLÓDÁSI PONTOK

Idegen nyelveken való számolás, tervek készítése a házépítés-korszakban, mérések a kézimunkában.

KULCSFOGALMAK / FOGALMAK

Mértékegységek. Becslés. Pontosság. Számegyenes. Írásbeli alapműveletek.

A FEJLESZTÉS VÁRT EREDMÉNYEI

A tanulók biztonsággal számolnak az 1000-es számkörben. Emlékezetből tudják a szorzótáblát. Ismerik a számok helyi- és alaki értékét. A négy alapműveletet képesek írásban is elvégezni. Ismerik a tömeg, a hosszúság, az űrtartalom és az idő mértékegységeit.

4. ÉVFOLYAM

TEMATIKAI EGYSÉG / FEJLESZTÉSI CÉL

A gyermekek fejlődésében a 9. életévük elérése körül lényeges változások mennek végbe. A környező világ és belső világuk harmóniája „darabokra törik”. A lelkükben végbemenő változásokhoz igazodik a számolás és matematika tanterve, amikor is a 4. osztályban a gyermekeket bevezetjük a törtszámok világába. Arra kell törekednünk, hogy a gyerekek megtapasztalják és megértsék a törtek lényegét. Ezután gyakorolják a törtekkel a négy alpműveletet, valamint az egyszerűsítést, bővítést, a közös nevezőre hozást és a törtek összehasonlítását.

A harmadik évfolyamban a mérés és az írásbeli alpműveletek során felmerült a maradék fogalma. A pozitív egész számok halmaza már nem elégséges, hogy ezt a problémát kezelni tudjuk. A közös törtek bevezetésével lehetőség nyílik a pozitív egész számok rendszeréből kilépni és új szempont szerint vizsgálni a világot. Az egész és a rész vizsgálata a gyermekben zajló változásokhoz is kapaszkodót biztosít.

ÓRAKERET: 110 ÓRA

ELŐZETES TUDÁS

A szorzótábla ismerte, a korábbi fejszámolási gyakorlatok és a négy alpművelet alkalmazása megfelelő alapot nyújtanak a törtek bevezetéséhez és a törtszámokkal való műveletek elsajátításához.

TANTÁRGYI FEJLESZTÉSI CÉLOK

A megfigyelőképesség, az önálló, fegyelmezett, logikus, problémamegoldó gondolkodás fejlesztése. A matematikai tartalom képi, szóbeli és írásbeli kifejezőképességének fejlesztése.

A matematikatanulással kapcsolatos tevékenységformák, szokások bővítése, erősítése.

A bővülő matematikai tartalomnak megfelelően a matematikai fogalomalkotás képességeinek fejlesztése. A szám- és műveletfogalom elmélyítése, tartalmi bővítése. A számolási rutin fejlesztése. Az önállóság növelése a feladatok értelmezésében és megoldásában.

KÖVETELMÉNYEK - ISMERETEK / FEJLESZTÉSI KÖVETELMÉNYEK

Fejszámolás gyakorlása. Számtani műveletek kiterjesztése 10 000-es számkörre. Írásbeli szorzás és osztás többjegyű számokkal. A műveletek közötti kapcsolat vizsgálata, műveleti sorrend és zárójel használata.

A közös törtek fogalmának bevezetése. Azonos és különböző nevezőjű törtek összehasonlítása, átalakítása. Négy alpművelet a közös törtekkel.

Becslés, közelítő érték megkeresése. A kerekített értékek fogalmának kialakítása. A legnagyobb közös osztó és a legkisebb közös többszörös fogalmának megértése és használata.

KAPCSOLÓDÁSI PONTOK

Kézimunka-tervkészítés (keresztzemes hímzés), zenetanulás, anyanyelvi beszédképzés (különböző ütemű dalok, versek éneklése, mondása).

KULCSFOGALMAK / FOGALMAK

Bennfoglalás. Egyenlő részekre osztás. Közöséges tört. Áltört, vegyes tört. Számláló, nevező. Reciprok fogalma. Egyszerűsítés, bővítés. Közös nevező. Összevonás. Tört szorzása és osztása egész számmal. Alapműveletek törtszámokkal.

A FEJLESZTÉS VÁRT EREDMÉNYEI

Elsajátítják az írásbeli szorzás és osztás műveletét többjegyű számokkal. Ismerik a törtszámokat és a hozzájuk kapcsolódó fogalmak jelentéseit. Elsajátítják a négy alapműveletet a közöséges törtekkel. A tanulók ismerik a közös osztó és közös többszörös fogalmát. Képesek összehasonlítani a törtet.

BEVEZETÉS 5-8. ÉVFOLYAM

A 11-12. életévüket betöltött gyermekek gondolkodási-logikai képessége lehetővé teszi, hogy a már meglévő tudásukat rendszerezni tudják. Ez a lépés, amely 7. osztálytól megjelenik az algebrában, elvezet a számolási folyamatok megfigyelésén át az általános érvényű összefüggések felismeréséhez. Ha a diákok gyakorlatot és biztonságot szereznek a matematikai törvények megismerése és a műveletek végzése során, magabiztossá válnak a matematikai feladatmegoldásokban. Ebben az életkorban felbreszthetjük a diákokban a világ iránti érdeklődést, ha a gondolkodást praktikus életszükségletekre, követelményekre irányítjuk. A számolás a gondolkodás területén végzett aktív akaratnevelés.

A geometria a legalapvetőbb fogalmak megismerésén át elvezet a világban lévő törvényszerűségek felismeréséhez. Ez a folyamat sokkal könnyebben sikerül, ha a diákok megismerik a geometriai törvényszerűségek mellett a szerkesztett formák szépségét is. Amit csodálkozással tapasztalnak meg az 5. osztályos szabadkézi geometriában, azt gondolati úton tanulmányozzák a 6-7. és a 8. osztályokban. A diákoknak meg kell ismerniük a matematika tanulásához szükséges nyelvi-logikai szerkezeteket, a köznyelvi és a matematikai nyelv különbözőségét és a szaknyelv szoros kötődését a tantárgyhoz.

5. ÉVFOLYAM

TEMATIKAI EGYSÉG / FEJLESZTÉSI CÉL

A négy alapművelet összekapcsolása, műveletek sorrendje. Számelméleti alapok. Műveletek közöséges törtekkel. A tizedes törtök bevezetése. Műveletek tizedes törtekkel. Szabadkézi geometria.

ÓRAKERET: 116 ÓRA

ELŐZETES TUDÁS

A négy alapművelet az egész számok körében (írásban és fejben). A tört fogalma, műveletek közöséges törtekkel.

TANTÁRGYI FEJLESZTÉSI CÉLOK

A 4. osztályban bevezetett törtszámítást gyakorolják. Az egyszerűsítést, bővítést a nevezők prímtényezőkre bontásával végzik. Ezt követik a tizedes törtek, mint a tört számok használata a mindennapokban. A maradékos osztás bevezetése után a diákok az 5. osztályban fedezhetik fel a tizedes törtekkel való számolás praktikusságát. Kifejlesztjük a gyermekekben azt a képességet, hogy az egész és törtszámokkal, valamint a tizedes törtekkel biztosan számoljanak. Az 5. osztályos szabadkézi geometriát a kör és az egyenes kettősségével kezdjük. Ahhoz, hogy a diákok számára ez a két mértani alakzat a lehető legintenzívebb élménnyé váljon, ajánlatos először körző és vonalzó nélkül, szabad kézzel rajzolni. A történelem órákon mesélt ó-egyiptomi történetekkel összefüggésben lehet tárgyalni Pitagorasz zsinórját (a derékszög kifeszítéséhez) és így a diákok először találkozhatnak Pitagorasz nevével.

KÖVETELMÉNYEK - ISMERETEK / FEJLESZTÉSI KÖVETELMÉNYEK

A fejszámolás állandó gyakorlása.

A négy alapművelet összekapcsolása, műveletek sorrendje.

Prím- és összetett számok.

Két szám közös osztói, közös többszörösei, legnagyobb közös osztó, legkisebb közös többszörös meghatározása (a nevezők prímtényezőkre bontása).

Számolás törtekkel.

Törtek ábrázolása számegyenesen.

A tizedes törtek bevezetése.

A helyi érték táblázat ritmikusan, mozgásszerűen és minőségileg bevezetve.

A tizedes tört és a helyi érték kapcsolata.

Számolás tizedes törtekkel, a törtszámítás begyakorlása.

Kerekítés.

Mértékegységek mint tizedes törtek.

A szabadkézi geometria elvezet a mértani alakzatokhoz.

Kör, négyzet, háromszög (egyenlő oldalú, egyenlő szárú, derékszögű háromszög).

Színezéssel és fantáziával különféle minták érhetők el. A gyermekek kiszínezik ezeket a virágszerű formákat és ezáltal új geometriai formákat fedeznek fel.

KAPCSOLÓDÁSI PONTOK

Növénytan epocha (virágszerű geometriai formák, szimmetriák vizsgálata).

Történelem epocha (egyiptomi törzs törtek, Pitagorasz zsinór).

KULCSFOGALMAK / FOGALMAK

Prím- és összetett szám fogalma. Közös osztó, közös többszörös fogalma, legnagyobb közös osztó, legkisebb közös többszörös fogalma. Tizedes tört.

Kör, négyzet, háromszög szemléletes fogalma.

A FEJLESZTÉS VÁRT EREDMÉNYEI

Az írásbeli szorzást, osztást a többjegyű természetes számokkal megbízhatóan végzik. A gyermekek ismerik a prím- és összetett számokat, a prímtenyezős felbontást, a legnagyobb közös osztó és a legkisebb közös többszörös meghatározását. Ismerik a számok tizedes tört alakját. Képesek összehasonlítani a tizedes törteket. A négy alpműveletet tizedes törtekkel képesek elvégezni. Felismerik a szabadkézi geometria során megismert alapvető síkbeli geometriai alakzatokat.

6. ÉVFOLYAM

TEMATIKAI EGYSÉG / FEJLESZTÉSI CÉL

A tanulók megismerkednek a racionális számokkal és a négy alpműveletet is ebben a számkörben végzik. A százalékszámítást elsajátítják és alkalmazzák feladatokban. Az euklidészi szerkesztés elemeinek segítségével szabályos sokszögeket, háromszögeket szerkesztenek. Megismerik a háromszögek és négyszögek fajtáit és tulajdonságait.

ÓRAKERET: 136 ÓRA

ELŐZETES TUDÁS

Közönséges és tizedes törtekkel végzett műveletek ismerete.

A geometria elemeinek és alakzatainak tapasztalati úton szerzett ismerete.

TANTÁRGYI FEJLESZTÉSI CÉLOK

A tanulók megismerkednek a százalékszámítással, mint a matematika gyakorlati alkalmazásával. Körzővel és vonalzóval pontos szerkesztéseket végeznek, képesek a szerkesztés menetének leírására. A geometriai törvényszerűségeket és összefüggéseket felismerik, bizonyítják a háromszögek egyszerű tételeit.

KÖVETELMÉNYEK - ISMERETEK / FEJLESZTÉSI KÖVETELMÉNYEK

Összetett aritmetikai feladatok végzése a nem negatív racionális számok körében.

Egyenes és fordított arányosság. Arányos osztás.

Százalékszámítás, az alap, a százalékláb és a százaléérték kiszámítása arányos következtetéssel.

A százalékszámítás alkalmazása a kereskedelmi számításokban: kamat-, árengedmény-, átváltás-, nyereség- és veszteség-, áfa-számítás, valamint a képletek használatának általános bevezetése az egyszerű kamatszámítás segítségével.

A negatív egész számok bevezetése.

A négy alpművelet a negatív számokkal.

Szabályos sokszögek szerkesztése a kör egyenlő részekre történő osztásával.

Háromszögek szerkesztésének alapesetei speciális (egyenlő szárú, egyenlő oldalú, derékszögű) és általános háromszögre.

A háromszögek belső szögeinek összege.

A szögek fajtái, nevezetes szögparok és tulajdonságaik.

Négyszögek fajtái és elemi tulajdonságaik.

KAPCSOLÓDÁSI PONTOK

Kertművelés, földrajz (tájékozódás a valóságos viszonyokról térkép és egyéb vázlatok alapján, arányos becslés).

KULCSFOGALMAK / FOGALMAK

Az egyenes és fordított arányosság definíciója. A százalék, alap, százalékláb, százaléktér fogalma. Számok ellentettje, abszolút értéke. Hegyesszög, tompaszög, homorú szög, egyenesszög és a teljeszög fogalma. Egyállású, váltó-, mellékszögek. Háromszögek egybevágósága. A négyszögek fajtái (négyzet, téglalap, paralelogramma, rombusz, trapéz, deltoid).

A FEJLESZTÉS VÁRT EREDMÉNYEI

A diákok készség szinten végzik a műveleteket a nem negatív racionális számok körében. Az egyenes és fordított arányosságot felismerik és alkalmazzák egyszerű, konkrét feladatokban. Ismerik a százalékszámítás fogalmait (alap, százaléktér, százalékláb), és ezek kiszámításának módját. Képesek körzővel és vonalzóval pontos szerkesztések elvégzésére. Szerkesztési feladatokban önállóan tudják alkalmazni a szakasz- és szögfelezést, szögmásolást, képesek adott egyenessel párhuzamos és adott egyenesre merőleges egyenesek szerkesztésére. Ismerik a háromszögek és négyszögek fajtáit és tulajdonságait. A nevezetes szög párokat, a háromszögek és a négyszögek belső szögeinek összegét alkalmazzák egyszerű feladatokban.

7. ÉVFOLYAM

TEMATIKAI EGYSÉG / FEJLESZTÉSI CÉL

Bevezetés az algebra. Elsőfokú egyismeretlenes egyenletek megoldása. Pozitív egész kitevőjű hatványozás az egész számok körében. Egybevágósági transzformációk. Kerület- és területszámítás.

ÓRAKERET: 126 ÓRA

ELŐZETES TUDÁS

A négy alpművelet végzése a racionális számok körében.
Tételek, síkbeli alakzatok ismerete.

TANTÁRGYI FEJLESZTÉSI CÉLOK

Az algebra bevezetésével a műveletfogalmat mélyítjük el és terjesztjük ki. Az egyenletek megoldása során a mérlegelv tudatos alkalmazására törekszünk, az eredmény ellenőrzése során a diákok megtanulják saját gondolkodásuk kontrollját és fejlődik az önellenőrző képességük. A geometriában a tanulók rendszerező képességét és a helyes kommunikációs képességet fejlesztjük.

KÖVETELMÉNYEK - ISMERETEK / FEJLESZTÉSI KÖVETELMÉNYEK

A négy alapművelet végzése racionális számokkal több zárójeles feladatokban, a műveletek tulajdonságainak alkalmazásával.

A végtelen szakaszos tizedes törtek vizsgálata, a maradékos osztástétel.

A pozitív egész kitevőjű hatványozás fogalma és műveleti tulajdonságai.

2, 3, 5 hatványai, négyzet- és köbszámok.

Négyzetre emelés és gyökvonás teljes négyzetből.

Összefüggések a szorzótáblában.

Grafikus formában megadott egyszerű statisztikai adatok vizsgálata és belőlük következtetések levonása.

Algebrai kifejezések fogalma, értéke, összevonása és szorzása.

Elsőfokú egyenletek zárójelekkel, törtekkel és gyakorlati alkalmazásuk feladatok megoldásában.

Arányok és aránypárok.

A négyszögek fajtái és szimmetriájuk, származtatásuk.

Logaritmikus spirál és archimédeszi spirál, levélformák szerkesztése.

Egybevágósági geometriai transzformációk: tengelyes és középpontos tükrözés, pont körüli elforgatás, párhuzamos eltolás fogalma, tulajdonságai.

Pitagorasz-tétel, a tétel bizonyítása és alkalmazása.

Szimmetrikus alakzatok vizsgálata.

A kör és egyenes kölcsönös helyzete.

A kerület és terület fogalma, a háromszög és a négyszögek kerület és terület képletei.

Egyszerű perspektíva vázlatok.

KAPCSOLÓDÁSI PONTOK

Történelem (a reneszánsz), rajzolás (perspektivikus ábrázolás), fizika (az emelőtörvény alkalmazásának matematikai alapjai).

KULCSFOGALMAK / FOGALMAK

Véges és végtelen szakaszos tizedes törtek fogalma. Az egész számok pozitív egész kitevőjű hatványának fogalma. Algebrai kifejezés, egynemű és különemű algebrai kifejezés, egy-, illetve többtagú algebrai kifejezés fogalma. Mérlegelv. Tengelyes és középpontos tükrözés, pont körüli elforgatás, párhuzamos eltolás fogalma. Szelő és érintő. A tengelyes, középpontos és forgás szimmetria. A kerület és a terület fogalma.

A FEJLESZTÉS VÁRT EREDMÉNYEI

A gyerekek tudatosan alkalmazzák a mérlegelvet elsőfokú egyismeretlenes egyenletek megoldásában. Képesek szöveges feladatokat egyenlettel, illetve következtetéssel megoldani. Ismerik a pozitív egész kitevőjű hatványozás fogalmát és műveleti tulajdonságait. Az egybevágósági transzformációkat (tengelyes és középpontos tükrözés, elforgatás, párhuzamos eltolás) képesek végrehajtani. Felismerik a szimmetriákat és tulajdonságaikat alkalmazzák háromszögek és négyszögek vizsgálatában. Képesek a tanult kerület és terület képletek alkalmazására. Ismerik a Pitagorasz-tételt, és alkalmazzák alakzatok egyes hiányzó adatainak meghatározására.

8. ÉVFOLYAM

TEMATIKAI EGYSÉG / FEJLESZTÉSI CÉL

Elsőfokú kétismeretlenes egyenletrendszerek, elsőfokú egyenlőtlenségek. Szöveges feladatok megoldása egyenlettel, illetve egyenletrendszerrel. Négyzetgyökvonás. A háromszögek nevezetes vonalai, a kör és érintői. Térgeometria, felszín és térfogatszámítás. Bevezetés a valószínűség-számításba.

ÓRAKERET: 126 ÓRA

ELŐZETES TUDÁS

Elsőfokú egyismeretlenes egyenletek megoldása. Algebrai kifejezés fogalma, összevonás. Pozitív egész kitevőjű hatványozás az egész számok körében. Geometriai alakzatok felismerése, tulajdonságaik, kerület és terület képleteik.

TANTÁRGYI FEJLESZTÉSI CÉLOK

A mérlegelv tudatos alkalmazása, értő, elemző olvasás, az összefüggések felismerése, modellezése. A következtetési képesség fejlesztése és az eredmények realitásának megítélése. Tájékozottság a koordináta-rendszerben. Függvényszemlélet kialakítása az algebrában és a számolási készség fejlesztése. Tapasztalatszerzés események megfigyelésben, relatív gyakoriság meghatározásában.

KÖVETELMÉNYEK - ISMERETEK / FEJLESZTÉSI KÖVETELMÉNYEK

Az algebrában a műveletek tulajdonságai (kommutativitás, asszociativitás, disztributivitás).

Többtagú algebrai kifejezések szorzása és szorzattá alakítása.

Elsőfokú kétismeretlenes egyenletrendszerek és elsőfokú egyenlőtlenségek megoldása.

Szöveges feladatok megoldása egyenlettel, egyenletrendszerrel.

Négyzetgyök fogalma, négyzetgyökvonás.

Számrendszerek. Bináris aritmetikai (számolás kettes alapú számrendszerben).

Valószínűségi kísérletek, gyakoriság, relatív gyakoriság, az átlag kiszámítása néhány elem esetén.

Descartes-féle derékszögű koordináta-rendszer, egyszerű lineáris kapcsolatok táblázata, grafikonja.

Lineáris függvények.

Elsőfokú egyismeretlenes egyenlet, illetve elsőfokú kétismeretlenes egyenletrendszerek grafikus megoldása.

A kör kerülete, területe.

Thalész-tétel, a kör és érintői, az érintősokszög fogalma.

A háromszögek nevezetes vonalai, beírt köre, körülírt köre.

Hasonlósági transzformációk (nagyítás, kicsinyítés).

Platóni testek (tetraéder, oktaéder, hexaéder, dodekaéder, ikozaéder), Euler-tétel.

Testek felszíne és térfogata (kocka, téglatest, gúla, hasáb, henger és kúp).

A sokszögek kerülete és területe, a szabályos sokszögek szögei, tulajdonságai.

Feladatok a Pitagorasz-tétel alkalmazásával.

KAPCSOLÓDÁSI PONTOK

Fizika (folyadékok törvényeinek vizsgálatában, optikai számítási feladatokban).

KULCSFOGALMAK / FOGALMAK

Magasságvonal, középvonal, súlyvonal, szögfelező, oldalflező merőleges. Háromszögek beírt és körülírt köre. Gyakoriság, relatív gyakoriság, átlag. Descartes-féle derékszögű koordináta-rendszer, koordináták (abszcissza, ordináta). Hasonlósági transzformáció.

A FEJLESZTÉS VÁRT EREDMÉNYEI

A gyermekek biztosan dolgoznak elsőfokú egyismeretlenes egyenletekkel, egyenletrendszerekkel és alkalmazzák azokat egyszerű szöveges feladatok megoldására. Ismerik a műveletek tulajdonságait (kommutativitás, asszociativitás, disztributivitás). Készség szinten tudnak pontot ábrázolni a derékszögű koordináta-rendszerben. Képesek elsőfokú függvények ábrázolására. Tudnak algebrai kifejezéseket összevonni, többtagú kifejezéseket szorozni és szorzattá alakítani. Képesek háromszögekkel és négyszögekkel kapcsolatos feladatokat elvégezni. Ismerik a Thalész- és Pitagorasz-tételt és képesek háromszögek és négyszögek ismeretlen adatainak kiszámítására. Képesek a tanult kerület-, terület-, felszín-, és térfogat-számítási képletek alkalmazására egyszerű gyakorlati feladatokban.

TÖRTÉNELEM

BEVEZETÉS

A történelemtanítás alapvető célja az, hogy segítsen megérteni a világot, amelyben élünk. A történelem – mint az emberiség múltjának ismerete – az emberi tudat fejlődésének folyamatára világít rá. A múlt tanulmányozása során felfedezzük a különböző történelmi korokat és kultúrákat, hogy azokat összehasonlíthassuk saját korunkkal. A történelem megismerése segít megérteni és feltárni a jelenkor összefüggéseit is. A történelem tanítása a jelenkorból, az adott helyzetből indul ki. Ez nem csak azt jelenti, hogy a jelenkorra vonatkozó, történelemmel kapcsolatos témakörökkel és azok hátterével foglalkozunk, hanem azt is, hogy a kiindulási pont megválasztásában a gyermekek életkorát, fejlettségét és érdeklődését is figyelembe vesszük. A történelemtanterv vezérmotívuma az emberiség tudatfejlődési folyamata és az egyes gyermek tudatfejlődése között meglévő párhuzam. Ez a tantervi anyag kiválasztásának szempontjait is meghatározza. A tanár példákban, a történelmi személyek és események képszerű megjelenítésén keresztül mutatja be a történelmi fejlődést előidéző erők meghatározó jellemzőit. A történelmi tanulmányokhoz nem csak a múlt, hanem a jövő is szorosan hozzátartozik. A minden egyes emberben benne rejlő lehetőségek jelentik azt a forrást, melyet a tanulás során fel kell tárunk. A tanulók várhatóan felismerik, hogy a különböző történelmi kultúráknak, vallásoknak, az egyes népek és nemzetek történelmi küldetésének mind megvolt a maga fontos szerepe az emberiség fejlődésében. Tisztelet ébred bennük az egymástól eltérő kultúrák, vallások, népek iránt, tisztelet és felelősségérzet a saját kultúrájuk iránt. Felismerik, hogy az emberi faj fogalma magába foglal minden népet, és az egyes népek kölcsönös függőségben, egymásra utalva élnek. Minden nemzetnek megvan a maga felelőssége a történelem alakításában. Az emberi szabadság alapjainak lerakásához a történelemtanítás úgy járulhat hozzá, ha nem szabja meg a jövő

generációjának gondolkodását, nem kész ideológiákat kíván átörökíteni, hanem segíti az önálló ítéletalkotás és gondolkodás, az erkölcsi értékek és a szociális érzékenység kialakulását. A mi felelősségünk, hogy olyan képességek kialakulását segítsük, amelyek által a felnövő fiatalok lelkesen és bátran lépnek az életbe és formálják jövőjüket.

5. ÉVFOLYAM

TEMATIKAI EGYSÉG / FEJLESZTÉSI CÉL

A tanulók ebben az életkorban figyelmesebbé, érdeklődőbbé válnak a világ iránt, egyre jobban behelyezkednek az őket körülvevő valóságba. A gyermekeket megismertetjük az első valóságos történelmi fogalmakkal. Az évfolyam témája alapvetően az ókor: az ősi India, Perzsia, Mezopotámia és Egyiptom kultúrája (lehetséges még: ókori Kína, Közép- és Dél-Amerika kultúrája), történetek a görög mitológiából, görög történelem Homérosz idejétől Nagy Sándor koráig. A tanulók élményszerűen, a tanár képszerű elbeszélése alapján tapasztalják meg, mennyire eltérők az ókori nagy kultúrkorszakok. Megfigyelhetik, hogy a földrajzi környezet és az akkori éghajlat mennyiben befolyásolta egy adott társadalmi kultúra kialakulását. Példákon keresztül a tanár bemutatja, hogyan alapozták meg a régmúlt idők a mai kultúránkat. Felébresztjük bennük azt az érzést, hogy a Föld népei együtt bontják ki az emberi civilizáció virágát, melyben minden kultúrának megvan a maga sajátossága, szerepe, ugyanakkor mindegyik hozzátartozik a történelem folyamatához, és szorosan kapcsolódik a jelen kultúrához is. Így a gyermekek látóköre nem zárul le saját földrajzi határaiknál, megélik az emberiség egyes kultúráinak egymással való kapcsolatát.

ÓRAKERET: 80 ÓRA

ELŐZETES TUDÁS

Előzetes szaktárgyi ismeretek nem szükségesek. Ebben az életkorban minden egészséges gyermekben megjelennek olyan képességek, melyek lehetővé teszik a történelmi múlt jelenségeinek megértését. Értelmi fejlődésüket az jellemzi, hogy jobban felfogják a kérdések, jelenségek reális, racionális vonatkozásait. A képi elem a gondolkodás folyamatában továbbra is fontos szerepet játszik a gyermekek tudatában, de kezdetét veszi az a folyamat, amikor a fogalmak alkotása és megértése már nem annyira az egyes képek és gondolatképek alkotásán alapul, hanem azon, hogy képesek tiszta, tényszerű, érzésektől mentes fogalmakat felfogni. Azáltal, hogy növekszik az emlékezőtehetségük, kialakul az időérzékük is. Emlékezetük fejlődésével egyre inkább képesek visszatekinteni a múltba.

TANTÁRGYI FEJLESZTÉSI CÉLOK

A tanulók megismerik az első valóságos történelmi fogalmakat és a tér- és időbeli tájékozódás alapelemeit. A tanári elbeszélés alapján megfigyelhetik a földrajzi környezet és éghajlat és egy adott társadalmi kultúra kialakulása közötti alapvető összefüggéseket. Felismerik az ókori nagy kultúrkorszakok közötti különbségeket. Példákon keresztül megfigyelik a múlt és jelen életviszonyai közötti különbségeket és párhuzamokat. A történelmi események elbeszélése és leírása által fejlődik a szóbeli és írásbeli kifejezőkészségük.

KÖVETELMÉNYEK - ISMERETEK / FEJLESZTÉSI KÖVETELMÉNYEK

Javasolt témakörök:

Az ókori India:

A Védák, az indiai mitológia (Upanishad és Bhagavad-gítá), a kasztrendszer kialakulása, a kasztok élete, Krisna gyermekkora, Krisna és Arjuna, a hindu vallás fejlődésének bemutatásához Buddha élete.

Az ókori Kelet világa:

Az ősi perzsa kultúra (a letelepülő közösségek fejlődése, a földművelés és az állattenyésztés kezdetei, Zarathustra élete, szövegek az Avestából);

Mezopotámia városi kultúrái (a Gilgames eposz, az ékírás fejlődése, zikkurátok, Hammurabi törvényei). Az ősi egyiptomi mitológia motívumai; a Nílus völgyének földrajza hogyan hatott az egyiptomiak életéről és halálról kialakult elképzeléseire; példák az egyiptomi kultúra nagy vívmányaira (piramisok, királysírok, hieroglifák, öntözőrendszerek); az állam kialakulása, a Nílus völgyének földrajza hogyan hatott az egyiptomiak életéről és halálról kialakult elképzeléseire.

Az ókori görögök:

Történetek az Iliászból és az Odüsszeiából;

A görög poliszok felemelkedése (Athén, Spárta - különbségek);

A görög-perzsa háborúk eseményei és hősei;

Periklész kora (művészetek, tudományok, hétköznapi élet);

Nagy Sándor és a görög kultúra elterjedése.

További lehetőségek:

Közép- és Dél-Amerika ősi indián kultúrái;

Az ókori Kína.

FEJLESZTÉSI KÖVETELMÉNYEK

Ismeretszerzés hallott elbeszélő szövegekből.

Híres emberek, történelmi személyiségek jellemzése.

Történelmi jelenetek eljátszása különböző szereplők nézőpontjából.

A különbségek felismerése (pl. Athén-Spárta), és a változások nyomon követése (pl. letelepedés, városok kialakulása) egy-egy történelmi jelenség kapcsán.

Események, történetek elbeszélése élőszóban és írásban.

Történelmi események helyszínének megkeresése térképen.

Egyszerű történelmi térkép készítése.

Időmeghatározás más ismert eseményre, jelenségre való utalással (pl. a görög-perzsa háborúk után, Nagy Sándor uralkodása idején, Krisztus előtt, Krisztus után).

Események, tárgyak, személyek stb. időrendbe állítása.

Kiegészítő anyag gyűjtése gyermekek számára készült ismeretterjesztő könyvekből.

A helyi gyermekkönyvtár használatának megismerése.

KAPCSOLÓDÁSI PONTOK

Euritmia (kultúrkorszakok). Földrajz (tájékozódás történelmi térképeken). Dráma (történelmi jelenetek eljátszása). Irodalom (mitológiai történetek, Homérosz művei, fogalmazások írása). Rajz-festés (füzet illusztrálása, a témákhoz kapcsolódó festmények készítése). Testnevelés (Waldorf-olimpia).

KULCSFOGALMAK / FOGALMAK

Időszámítás, kasztrendszer, földművelés, ékírás, hieroglifa, törvény, uralkodó, városállam, háború, ókor.

A FEJLESZTÉS VÁRT EREDMÉNYEI

A gyermek kezdi megkülönböztetni a régmúltat, a múltat és a jelent.

A tanult történelmi eseményeket időrendbe tudja állítani.

Képes megnevezni az események helyszíneit és azokat térképen megkeresni.

Képes társaival történelmi szituációk eljátszására, megjelenítésére.

A történeti anyagot meg tudja jegyezni a tanár elbeszélése alapján, a történelmi személyiségeket röviden jellemezni tudja.

A megismert történelmi fogalmakat alkalmazza.

Rajzot, festményt, modellt tud készíteni történelmi eseményről, helyszínről, élethelyzetről, tárgyakról.

Tanult történelmi eseményekre jellemző vonásokat ki tud emelni képben.

A tanultakat képes kiegészíteni a gyermekirodalomból származó információkkal.

Tájékozódni tud a gyermekkönyvtárban.

6. ÉVFOLYAM

TEMATIKAI EGYSÉG / FEJLESZTÉSI CÉL

A tananyag kb. 2000 évet fog át, az ókori római történelmet és a középkort egészen Kr. u. 1400-ig. Ebben az életkorban a gyermek kezdi megérteni az ok-okozati összefüggéseket, fontossá válik számára, hogy a tanult történelmi eseményeknek, jelenségeknek milyen előzményei és következményei vannak. Egyre inkább előtérbe kerül a letisztult, tárgyilagos gondolkodás. A tanulók látóköre kiszélesedik, személyiségük egyre erősebben, karakteresebben nyilvánul meg. Különösen érzékennyé válnak az igazságosság és a jogosság kérdésében. Pontosan ismerniük kell kötelességeiket és a szabályokat. Önmaguktól és másoktól is elvárják ezek következetes betartását. Hasonló folyamatokat élhetnek meg a római történelem tanulmányozása kapcsán az emberiség fejlődésére vonatkozóan. A korai középkor tanítása során a rómaiak világához képest új lehetőség nyílik meg a béke és a keresztényi szeretet átélésével. Korunkban is erős vágyat tapasztalunk az erőszakmentes világ megszületése iránt. A gyermek megérti, hogy a görög-római és a középkor történelmének egészen a mai napig tartó hatásai vannak (pl. köztársaság, városi polgár, polgári jog, keresztes hadjáratok, arab kultúra hatásai a tudományokra, kereskedelemre).

ÓRAKERET: 70 ÓRA

ELŐZETES TUDÁS

Az 5. osztályban megismert általános történelmi fogalmakat megérti és használja. Ebben az életkorban a gyermek már képes arra, hogy a történelmi okság fogalmát megértse.

TANTÁRGYI FEJLESZTÉSI CÉLOK

A tanulók világosan megkülönböztetik a jelen, múlt és régmúlt fogalmát. A megadott történelmi témákhoz kapcsolódó fogalmakat élőbeszédben is használják. Egyszerű kronológiai számításokat végeznek. A szónoki beszédek és viták megismerése során az érvekkel alátámasztott kulturált vita technikáját és szabályait gyakorolják. Tanári segítséggel megértik az egyszerű írásos források szövegét.

KÖVETELMÉNYEK - ISMERETEK / FEJLESZTÉSI KÖVETELMÉNYEK

Javasolt témakörök:

Az ókori Róma:

Az ókori Róma alapítása (Romulus és Remus, a királyság kora, patríciusok és plebejusok harca, a római vallás).

A Római Birodalom felemelkedése (államszervezet, a köztársaság megszilárdulása, római jog).

Hadvezérek, csaták, uralkodók az ókori Rómában (pun háborúk, Scipio és Hannibál, Julius Caesar és hadserege, császárság, Augustus kora).

Hétköznapi élet, műveltség az ókori Rómában (híres szónokok, Róma, az ókori nagyváros, élet Pannónia provinciában).

A középkori Európa:

A kereszténység elterjedése a Római Birodalomban (Szent Pál élete, keresztényüldözések, korai keresztény közösségek, a keresztény egyház kialakulása, Nagy Constantinus).

A népvándorlások kora (Róma hanyatlása, gótok, hunok).

Nagy Károly és a frank birodalom.

Az iszlám vallás, az arab hódítás és kulturális hagyatéka.

A középkori élet színterei és szereplői (uradalmak, kolostorok, városok, egyházi műveltség, katedrálisok).

A lovagi életmód és a keresztes hadjáratok, a templomos rend.

A pápaság és császárság harca.

A középkor technikai újításai (vízimalom, szélmalom, lovagi páncél).

A magyarság történetének kezdetei és beilleszkedése Európába:

Történetek a magyarság vándorlásáról és a honfoglalásról, a kalandozások időszakáról.

Az államalapítás (Géza és Szent István, pogánylázadások, Szent Gellért legendája).

Az Árpád-ház uralkodói, szentjei (Szent László legendák, IV. Béla és a tatárjárás, élet a várakban).

Városfejlődés Károly Róbert és Luxemburgi Zsigmond idején.

Hunyadi János a török ellenes küzdelmek élén.

FEJLESZTÉSI KÖVETELMÉNYEK

Gyermekkönyvek, lexikonok, térképek segítségével a tananyag önálló kiegészítése.

Ismeretszerzés olvasott elbeszélő szövegekből.

Ismeretszerzés tárgyak, épületek közvetlen megfigyeléséből.

Történetek kapcsán néhány mondatos összefüggő szöveg írása.

A műveltségi területhez kapcsolódó rövid szövegek olvasása.

Információgyűjtés adott témához segítséggel könyvtárban, múzeumokban.

Kérdések önálló megfogalmazása a tárgyalt témával kapcsolatban.
Fogalmazás írása valamely történelmi-társadalmi témáról.
A történelmi térképeken a változások nyomon követése.

KAPCSOLÓDÁSI PONTOK

Földrajz (Európa). Angol, német nyelv (a korszakhoz kapcsolódóan az adott nép mondáinak olvasása). Dráma (történelmi jelenetek eljátszása). Irodalom (fogalmazások írása). Rajz-festés (füzet illusztrálása, a témákhoz kapcsolódó festmények készítése).

KULCSFOGALMAK / FOGALMAK

Középkor, város, polgár, kereszténység, vallás, hadjárat, csata, egyház, pápa, császár, népvándorlás, szerzetes, lovag, honfoglalás, államalapítás, Kr. e., Kr. u., évtized, évszázad, évezred.

A FEJLESZTÉS VÁRT EREDMÉNYEI

A gyermek képes a megismert történelmi élethelyzetek, események és mai életünk közötti párhuzamok felismerésére.

Képes a képi és szöveges információkat együtt kezelni.

Történelmi személyek vagy csoportok konkrét tetteit képes megindokolni.

Képes a különböző léptékű térképeken tájékozódni.

A történelmi és földrajzi atlaszt össze tudja hasonlítani az egyes időszakokra és helyszínekre vonatkozóan.

Korabeli használati tárgyak funkcióit képes felismerni.

Egyszerűbb korabeli szöveget tanári segítséggel fel tud dolgozni.

Egyszerű mennyiségi mutatókat (lakosság, terület) össze tud hasonlítani és értelmezni.

A képek közötti összefüggéseket felismeri, rendszerezi.

Tárgyi és építészeti emlékeket megfigyelve kérdéseket tud megfogalmazni.

Képes összefüggően beszélni megadott történelmi témáról a megismert fogalmak felhasználásával.

Tanári segítséggel felismeri a történetek alapján elkülöníthető korszakok jellegzetességeit.

A történelmi térképek segítségével országok területi változásait nyomon tudja követni.

7. ÉVFOLYAM

TEMATIKAI EGYSÉG / FEJLESZTÉSI CÉL

Ebben az életkorban a tanári tekintély új, megváltozott szerepben jelenik meg. Ennek megfelelően a tanítás módja is megváltozik, egyre inkább helyet kap a tanuló önálló véleményalkotásának fejlesztése. A serdülőkor kezdetén állunk, amikor a gyermek szeretné felfedezni a világot, hasonlóan ahhoz, ahogy az emberiség történetében a XV. századtól az új világ felfedezése elkezdődött. Ezzel a korszakkal indul a 7. osztályos történelemtanítás. A tanuló előtt most a reneszánsz embere áll, aki egyre inkább saját megfigyeléseinek adott hitelt. Felfedezési vágya megnyilvánult a tudományok, a művészetek, a gazdasági és a hétköznapi élet területein, és tükrözte világméretű emberközpontú-

ságát. Ez a korszak egyben a tudományok megszületésének kezdete is. A történelemórák anyagának megértését segíti, ha a tanuló látja a történelmi események tágabb összefüggéseit, s ezt saját felfedezéseivel, következtetéseivel is összekötheti. Ezáltal világossá válik számára, hogy a történelmi események nem véletlenszerűen következnek be, előzményeik és következményeik egyformán szerteágazóak. A tananyag a kulturális és a technikai fejlődés szemszögén át, a nagy földrajzi felfedezések korától a modern kor kezdetéig tartó mintegy 300 évet öleli fel. A felfedezések, találmányok (iránytű, távcső, óra, lőpor) és a kereskedelem, illetve a vallási élet új formáinak bemutatása során a tanuló ráébredhet, hogy egy új, eddig még nem létező dolog milyen forradalmi változást képes előidézni.

ÓRAKERET: 60 ÓRA

ELŐZETES TUDÁS

Az 5–6. osztályban megismert általános történelmi fogalmakat megérti és használja. Minden területen sokkal nagyobb önállósággal képes dolgozni. A világ jelenségei iránti tudásvágy mellett megjelennek az egymás iránti figyelem és az önreflexió képességének első megnyilvánulásai. Megjelenik az absztrakt gondolkodás képessége.

TANTÁRGYI FEJLESZTÉSI CÉLOK

Az életrajzokról, az életképekről szóló önálló könyvtári kutatómunkák és kiselőadások nagyobb teret kapnak. A tanulók tájékozódnak a korosztályuknak készült lexikonok, ismeretterjesztő könyvek körében. Jártasságot szereznek a csoportmunkában. A vázlatkészítésen keresztül gyakorolják a lényegkiemelés képességét. Szerepjátékokban és színdarabokban jelenítik meg a tanult korszak történelmi alakjait, élethelyzeteit. A történelmi eseményekről kronologikus táblázatot készítenek. A különböző léptékű történelmi térképeken összehasonlító munkát végeznek.

KÖVETELMÉNYEK - ISMERETEK / FEJLESZTÉSI KÖVETELMÉNYEK

Javasolt témakörök:

Háborús konfliktusok és hatalmi törekvések Európában (a százéves háború, Jeanne d'Arc).

A nagy földrajzi felfedezések (az előzmények: a hajózás technikai fejlődése, csillagászat, Tengerész Henrik szerepe, Kolumbusz utazásai, spanyol hódítás, Magellán, Vasco de Gama, az Újvilág kulturális és gazdasági hatásai, a gyarmatosítás, rabszolga-kereskedelem).

A humanizmus és a reneszánsz (Firenze felemelkedése, a Mediciek, Leonardo da Vinci, Michelangelo, művészetek és tudomány).

Hunyadi Mátyás portréja, a reneszánsz Magyarországon.

Magyarország társadalma és gazdasága a XV–XVI. században (bárók, nemesek, jobbágyok, paraszt-felkelések, bányászat).

A tudományos világkép átalakulása a XV–XVII. században (könyvnyomtatás, Galilei, Kepler, Kopernikusz).

Vallási újjítók (Husz János, Luther Márton).

Az Oszmán Birodalom terjeszkedése.

Végvári küzdelmek, hétköznapok a három részre szakadt Magyarországon.

A gazdasági és kereskedelmi élet fejlődése a XVI–XVII. században (manufaktúrák, itáliai bankok, Fuggerek, Hanza-városok).

VIII. Henrik kora Angliában (anglikán egyház, küzdelem a tengerekért, William Shakespeare világa).

Az Erdélyi Fejedelemség virágkora Bethlen Gábor idején.

A török kiűzése és a Rákóczi-szabadságharc.

FEJLESZTÉSI KÖVETELMÉNYEK

Különböző emberi magatartástípusok, élethelyzetek megfigyelése.

Kulcsszavak és kulcsmondatok keresése szövegekben.

Önálló információgyűjtés adott témához, rövid szöveges tartalmi ismertető készítése.

Segédkönyvek, kézikönyvek, lexikonok, atlaszok használata.

Az olvasmányokról lényegyet kiemelő jegyzetek készítése.

A tanultak felhasználása új feladathelyzetekben.

Társadalmi-történelmi, erkölcsi problémák felismerése, megfogalmazása.

Az emberi (történelmi) cselekvés és annak következménye közötti kapcsolat felismerésének gyakorlása.

Önálló vélemény megfogalmazása eseményekről, személyekről.

A különbségek felismerése és a változások nyomon követése egy-egy történelmi jelenség kapcsán.

Szóbeli beszámoló önálló gyűjtőmunkával szerzett ismeretekről.

Rajzos vázlat készítése.

Néhány kiemelt esemény, jelenség időpontjának ismerete.

A tanultak elhelyezése az időben a kiemelt időpontokhoz képest.

KAPCSOLÓDÁSI PONTOK

Földrajz (Afrika, csillagászat). Fizika (tudománytörténet). Dráma (történelmi jelenetek eljátszása). Irodalom (fogalmazások írása). Rajz-festés (füzet illusztrálása, a témákhoz kapcsolódó festmények készítése).

KULCSFOGALMAK / FOGALMAK

Felfedezés, hódító, konkvisztádor, rabszolga, gyarmat, kereskedelem, nemesfém, reneszánsz, építészet, könyvnyomtatás, újkor, manufaktúra, reformáció, végvár, szultán, ostrom, janicsár, szabadságharc, kuruc, labanc, fejedelem, országgyűlés.

A FEJLESZTÉS VÁRT EREDMÉNYEI

A gyermek tájékozódni tud a korosztálynak készült történelmi tárgyú lexikonok, ismeretterjesztő könyvek körében.

Kiselőadást, rövid szöveges összefoglalást tud készíteni.

A tanult korok vívmányainak a mai napig érezhető hatására példákat tud felsorolni, felismeri jelentőségüket (pl. könyvnyomtatás).

Képes vázlatot készíteni tanári segítséggel.

Képes önállóan kérdést és választ megfogalmazni egy-egy történelmi témáról.

Élőbeszédben felhasználja a megismert történelmi fogalmakat.

Adott korban, szituációban élt, ellentétes nézeteket képviselő történelmi személyiségeket és a közöttük lévő különbségeket felismeri, jellemzi.

Életképeket tud megjeleníteni tanári segítséggel, előzetes kutatómunka alapján.

Képes adott témához képi információk gyűjtésére.

Be tudja mutatni egy-egy történelmi korszak jellemző alakját, jelenségét az adott korban élők szemszögéből.

Valamely témát fel tud dolgozni megadott szempontok alapján csoportmunkában.

Térségek gazdasági, politikai, társadalmi, technikai jelenségeit tanári segítséggel időben és térben elhelyezi, ezek hasonlóságait, különbségeit felismeri.

Önállóan képes kronológiai táblázat készítésére.

Képes történelmi eseményeket időben elrendezni, és az események egyidejűségét megállapítani.

Önállóan össze tudja hasonlítani országok területi változásait különböző történelmi térképeken.

8. ÉVFOLYAM

TEMATIKAI EGYSÉG / FEJLESZTÉSI CÉL

A 8. évfolyamon fontos az ipari forradalom vívmányainak és a kulturális fejlődés társadalomra gyakorolt hatásainak felismertetése. A tanulók hallanak arról, miként változtatta meg a gőzgép és a szövőgép feltalálása a világot. Az oksági összefüggések és a céltudatos emberi tevékenység kölcsönhatása jól megfigyelhető az ipari forradalomban. A gazdasági és technikai változásokat a társadalmi összefüggéseikkel együtt vizsgálva láthatjuk, milyen életforma- és tudati változások következtek be a XVIII. század végén (pl. hírközlés fejlődése), melyeknek máig ható következményei vannak. A tanulókkal feltérképezzük a pozitív fejlődési folyamatokat (orvostudomány, közlekedés, kereskedelmi és szociális szervezetek fejlődése), de áttekintjük a negatív jelenségeket is (munkások elszegényedése, gyermekmunka, gyarmatosítás, rabszolga-kereskedelem, haláltáborok, a meg nem újuló energiaforrások intenzív kihasználása, a nagyhatalmak közötti konfliktusok). A hangsúly a gyorsan változó világban élő személyiség megtapasztalásán van. A XVIII–XX. századi történelem fő eszméi, társadalmi és politikai irányvonalait, a történelmi eseményeket részletesebben csak a felső tagozaton (9–12. osztály) tárgyaljuk. A tanulók 8. osztályban a történelmi jelenségeket a rövid, de színes egyéniségrajzokon keresztül tudják jól megragadni. A történelmet a jelenkorig követjük, de ebben nem a szigorú időrend és a tények mennyisége a meghatározó, hanem egy-egy kiválasztott szempont, századokon átívelő folyamat nyomon követése.

ÓRAKERET: 60 ÓRA

ELŐZETES TUDÁS

Az 5-7. osztályban megismert általános történelmi fogalmakat megérti és használja. Még inkább előtérbe kerül a racionális gondolkodás és az ok-okozati összefüggések felismerésének képessége.

TANTÁRGYI FEJLESZTÉSI CÉLOK

A tanulók tanári segítséggel összehasonlítják a történelmi személyiségek korabeli és utólagos megítélését. Még gyakrabban teret kap a csoportmunka, melynek során a XIX. és XX. század törté-

nelmi eseményeiről szóló leírások, elbeszélések, korabeli tudósítások kerülnek feldolgozásra. Összefüggéseket keresnek a technikai-gazdasági fejlődés legfontosabb állomásai és a történelmi események között. Áttekintenek több korszakon átívelő fejlődési folyamatokat (pl. céhek–manufaktúrák–gyárak). A felismert összefüggéseket szóban és írásban önállóan fogalmazzák meg. Az ökológiai problémák összetevőit, azok okait, az ipari forradalomig visszanyúló történelmi gyökereit tanári segítséggel felismerik. Családjuk vagy lakóhelyük közelmúltját újszerű megközelítésben: pl. riport formájában is feldolgozhatják.

KÖVETELMÉNYEK - ISMERETEK / FEJLESZTÉSI KÖVETELMÉNYEK

Az ipari forradalom előtti időszak jellemzése (a földrajzi felfedezések korának következményei az új energiaforrások felhasználásának szempontjából).

Az alkotmányos királyság létrejötte Angliában.

Az ipari forradalom és hatásai (a textilipar fejlődése Angliában, a gőzgép, a közlekedés és a szállítás fejlődése, a vasút jelentősége, a mezőgazdaság gépesítésének következményei, az ipar munkaerőelszívó hatása, a gyermekmunka, a munkások életkörülményei, a középkori kézművesipar, manufaktúrák és a gyárak közötti különbségek).

Az Egyesült Államok létrejötte (pl. Benjamin Franklin életrajza, rabszolga-kereskedelem, az amerikai őslakosok sorsa).

Az európai hatalmak és a gyarmatok.

Napóleon fölemelkedése és bukása.

A magyar reformkor képviselői (az életrajzokban kiemelt hangsúlyt kap e történelmi személyek gyakorlati tevékenysége: Széchenyi István, Kossuth Lajos, Wesselényi Miklós).

Életképek a forradalom és szabadságharc történetéből.

Az Osztrák-Magyar Monarchia (Budapest világvárossá fejlődése, ipari fejlődés – pl. malomipar, hétköznapi élet a századfordulón).

Tudományos, technikai felfedezések, újítások és következményeik (távíró, telefon, elektromosság; feltalálók életrajza, a motorizáció fejlődése; Henry Ford, az orvostudomány fejlődése; Pasteur, Semmelweis Ignác).

Az első világháború jellemzői (a technikai fejlődés hatásainak megnyilvánulása a háborúban, élet a fronton, élet a hátszágban).

A második világháború jellemzői.

Az információs forradalom, a környezetvédelem mai kérdései, hatása hétköznapijainkra.

FEJLESZTÉSI KÖVETELMÉNYEK

Ismeretszerzés személyes beszélgetésekből.

Emberi élethelyzetek megfigyeléséből következtetések levonása.

A tanultak felhasználása új feladathelyzetekben.

Önálló vélemény megfogalmazása történelmi jelenségekről.

Mások véleményének türelmes meghallgatása.

Fogalmazás írása valamely történelmi-társadalmi, erkölcsi témáról.

KAPCSOLÓDÁSI PONTOK

Földrajz (Amerika). Dráma (történelmi jelenetek eljátszása, március 15.). Irodalom (fogalmazások írása). Rajz-festés (füzet illusztrálása, a témához kapcsolódó festmények készítése).

KULCSFOGALMAK / FOGALMAK

Gyár, termelés, környezet, munkás, gépesítés, alkotmányos királyság, parlament, ipar, mezőgazdaság, reformkor, sajtószabadság, nagyhatalom, szövetség, villámháború, állóháború, lövészárók.

A FEJLESZTÉS VÁRT EREDMÉNYEI

A gyermek képes korabeli írásos forrásokat összevetni megadott és saját szempontok alapján.

Történelmi személyiségek korabeli és utólagos megítélését tanári segítséggel képes összevetni.

A történelmi jelenségek jelentőségét megérti és nyomon tudja követni napjainkig.

A XIX–XX. századi eseményekhez kapcsolódó dalokat, mondákat, elbeszéléseket képes feldolgozni.

Olvasmányokból önállóan tud vázlatot készíteni.

Egyszerűbb statisztikai adatokat tartalmazó táblázatokat, grafikonokat tud értelmezni.

Riportot tud készíteni közösen gyűjtött kérdések alapján szemtanúkkal.

Gazdasági, társadalmi, technikai jelenségek összefüggéseinek, változásának, fejlődésének folyamatát képes tanári segítséggel felismerni és megfogalmazni.

Adott témát meg tud jeleníteni társaival szerepjátékban, színdarabban.

Adott történelmi vagy jelenkori témát képes társaival megvitatni.

A kulturált vita szabályait elemi szinten betartja.

HONISMERET ÉS FÖLDRAJZ

BEVEZETÉS

„A gyermekek érdeklődnek a világ iránt, törekszenek arra, hogy kimenjenek a természetbe, hogy saját identitásuk eléréséhez kialakítsák önálló világképüket. Ez része az ember individualizálódási készségének. Minden gyermeknek egyesítenie kell világképét a testi tudatosságával, annak érdekében, hogy tudja, hol a helye és ki is ő.” (D. L. Brierley)

A földrajz tanítását úgy építjük föl, hogy fölkeltsse a diák világ iránti érdeklődését, és egyben életbátorságot is közvetítsen. Ehhez tartozik a Földnek mint természeti környezetnek egyre jobb megértése, annak életritmusával, sajátosságaival. A természeti környezet alapvetően meghatározza az ott élő emberek életét, de egyúttal az emberek gazdasági és kulturális tevékenysége meg is változtatja azt. Az ember környezete iránti felelősségtudatát és az ökológiai tudatosságot a gyermekkorban kell megalapozni.

Az emberi lény térbeli tájékozódása, léte a térben, jellegzetes fejlődési fokokon halad át. A földrajz tantárgynak az egyik feladata a gyermek térbeli tudatosságának erősítése. Ahogy a földrajz a kifelé forduló tájékozódást segíti, „testvér” tantárgya, a geometria a belső térbeli tájékozódást fejleszti. A földrajz tantárgy másik feladata a tér és az idő összekapcsolása, amely főleg a történelmi tanulmányokban jelenik majd meg.

A földrajz minden aspektusában, a tanterv összességén belül integráló tárgy szerepét tölti be.

A földrajztanítás természetes, indirekt lehetőséget kínál a morális erők fejlesztésére is. Ha a gyermek megismeri az egymásmellettséget a térben, szeretetteljesebben fordul majd a „mellette lévő” ember (embertársa) felé is. Ezért a Waldorf-iskola módszertanában a földrajztanítás sarkalatos témái a következők:

- fizikai vagy természeti földrajz,
- társadalomföldrajz,
- belső vagy fejlődésföldrajz.

A fizikai vagy természeti földrajz szisztematikusan ismerteti a föld jelenségeit, felszínét, belső szerkezetét, valamint atmoszféráját. A társadalomföldrajz az ember környezetre gyakorolt hatásával, gazdasági következményeivel, valamint a földrajzi környezet sajátosságainak és az ott élő emberek társadalmi és kulturális fejlődésének viszonyával foglalkozik. A belső vagy fejlődésföldrajz azt elemzi, hogy az egyének környezetük iránti tudatossága miként tükröződik abban, ahogyan a világot látják. Célunk integrálni ezt a háromféle megközelítést.

Az első három osztály során a tanuló megismerkedik saját környezetével, az ott élő emberek által végzett munkákkal (pl. mesterségek – 3. osztály). Ezekben az években nagy szerepet kap a formarajz, a későbbi geometria előfutáraként, amely többek közt a gyermek saját testi viszonyainak megismerését is szolgálja. Az adott helynek és a környezetének a megértése két fontos lépés, amelyre ekkor válnak képessé a gyermekek, vagyis „én én vagyok, itt és ebben a családban, te meg te vagy, hozzám képest ott”. Miután ez kialakult, csak akkor képesek kilépni és a körülöttük levő világot felfedezni. Ezért kezdődik a földrajztanítás – a külső világról való tudatos tanulás értelmében – a 4. osztályban, amikor új módon ébred fel a gyermekben a kíváncsiság a környezete iránt. Az első évek földrajzzal kapcsolatos témáit is ide gyűjtöttük, jóllehet ezek nem sorolhatók a tudományos értelemben vett földrajzhoz, a későbbi földrajzi tanulmányokat azonban jól előkészítik.

1. ÉVFOLYAM

TEMATIKAI EGYSÉG / FEJLESZTÉSI CÉL

A gyermekek magától értetődőnek veszik környezetüket, vagyis az embereket, az állatokat, a növényeket, a köveket, a csillagokat, a Napot és a Holdat, valamint az évszakokat. Ha folytonosan meg tudjuk újítani a különböző területek és a gyermek lelki világának ezen egységét, ezzel erősítjük a gyermekek bizalmát, elfogadását és magabiztosságát. A gyermekek élete első hétéves periódusának alapvető lelkiállapotát azzal az érzéssel tudjuk kifejezni, hogy ’a világ jó’.

ÓRAKERET: INTEGRÁLTAN A MAGYAR NYELV ÉS IRODALOMBAN

ELŐZETES TUDÁS

Az első hét év alatt szerzett tapasztalatok a természettel, környezettel, azok jelenségeivel, anyagaival kapcsolatban.

TANTÁRGYI FEJLESZTÉSI CÉLOK

A gyermekeket történetekkel, a természet megfigyelésével, az évszakok váltakozásának követésével, tapasztalataik lerajzolásával ösztönözzük arra, hogy elgondolkodjanak olyan dolgokon, melyek kihangsúlyozzák, hogy mi a különleges abban, amit látnak. Mi végtelenül nagy és mi parányi, mi törékeny és mi végtelenül erős a természetben. Az ilyen történetek és megfigyelések csak akkor válnak világossá a gyermekek számára, ha azokat szívvel-lélekkel mondjuk el nekik, azaz ha megszemélyesítés által, képekben gazdagon az érzelmekhez szólnak. Ezáltal felfogják, hogy semmi sem értelmetlen vagy jelentéktelen a természetben. Ezek a tapasztalatok különösen fontosak, mivel felkészítenek arra a valóságos helyzetre, amelyben manapság nap mint nap találjuk magunkat. Ezzel nem csak megalapozzák a jövőt, hanem mintát is állítanak neki.

KÖVETELMÉNYEK - ISMERETEK / FEJLESZTÉSI KÖVETELMÉNYEK

A természet birodalmait, az elemeket, az évszakokat, a csillagokat úgy kell érzékeltetni, mintha saját maguk beszélnének. Ezen nem absztrakt történeteket értünk, hanem természetes meséket, melyek a dolgok lényegéről szólnak. Formájukat tekintve lehetnek példázatok vagy természetről szóló legendák.

KAPCSOLÓDÁSI PONTOK

Mesék, rajzok, a tájékozódást szolgáló nagytesti mozgások, mozgási memóriát fejlesztő gyakorlatok.

KULCSFOGALMAK / FOGALMAK

Írányok, évszakok, ismert égitestek (Nap, Hold), időjárás tényezői, csapadékfajták; települések alapszavai (utca, város, falu stb.).

A FEJLESZTÉS VÁRT EREDMÉNYEI

A gyermekben alakuljon ki egy fokozott odafigyelés a természet dolgai iránt, melynek során megérthetik, hogy a természetben minden lénynek és folyamatnak jelentősége van.

2. ÉVFOLYAM

TEMATIKAI EGYSÉG / FEJLESZTÉSI CÉL

Az első osztályban a gyermekek megtanultak „más” szemmel tekinteni környezetükre, és elkezdtek meghallani azt, amit a környezetük mond nekik. A második osztályban megtapasztalják, miként kapcsolódik az emberi lény a természet birodalmaihoz. A természet átélése, a benne való tevékenység, munkálkodás fontossá válik.

ÓRAKERET: INTEGRÁLTAN A MAGYAR NYELV ÉS IRODALOMBAN

ELŐZETES TUDÁS

Természetismereti alapok, egy-egy növény, állat. Eligazodás a testtájak között.

TANTÁRGYI FEJLESZTÉSI CÉLOK

Az állatmesék, mint például Ezópus meséi, antropomorfisztikus formában szólnak az emberek egymáshoz és környezetükhöz fűződő viszonyáról. A szentekről szóló legendák, de elsősorban Assisi Szent Ferenc személyéről elhangzó történetek a teremtett világ iránti alázat, odaadás és szeretet érzését erősítik meg a gyermekben. Erkölcsi érzékük fejlődik, anélkül, hogy tudatos megfogalmazást nyernének a tanulóknak felkeltett érzések.

KÖVETELMÉNYEK - ISMERETEK / FEJLESZTÉSI KÖVETELMÉNYEK

A gyerekek környezetének egyre tudatosabb bejárása és felfedezése. Az ember viszonya a természet-hez történeteken, legendákon keresztül. Tájékozódás a külső világ tárgyai szerint, tájékozódás a síkban (pl. tájékozódás a síkon ábrázolt térben; tájékozódás szavakban megfogalmazott információk szerint).

KAPCSOLÓDÁSI PONTOK

A gyermekek elmesélik, hogy mi történik körülöttük a természetben, például mit láttak iskolába menet vagy mit fedeztek fel egy kiránduláson. Azok a dolgok, amelyeket magukkal hoznak az iskolába (pl. madárfészkek, levelek, vadgesztenyék, gyümölcsök, kövek, agancsok, csigák) kiindulópontul szolgálhatnak a bennünket körülvevő világról szóló beszélgetéseknek.

A „szabadtéri tantermet” minden évszakban és többféle időjárási viszonyok között rendszeresen kell látogatni és megtapasztalni. A tanteremben berendezett ún. évszakasztal a külső természetet, az évjárás fordulópontjait, az ünnepeket reprezentálja.

KULCSFOGALMAK / FOGALMAK

A tájékozódást segítő viszonyok (pl. mellett, alatt, fölött, között, előtt, mögött).

A FEJLESZTÉS VÁRT EREDMÉNYEI

A gyermekben alakuljon ki egy ős tisztelet a természet dolgai iránt, amelynek az emberi tevékenységeket is át kell hatnia, mivel mi is a természet elválaszthatatlan részei vagyunk. Tudjon tájékozódni a saját környezetében.

3. ÉVFOLYAM

TEMATIKAI EGYSÉG / FEJLESZTÉSI CÉL

Kilencéves koruk táján a gyermekek világhoz való viszonya döntő változáson megy keresztül: a világ, amely eddig az ő részük volt, átváltozik az őket körülvevő világgá. A gyermekek képesek megérteni a hosszú ideig végzett komplex munkafolyamatokat (például a házépítés, a mesterségek vagy a földművelés epochán), amely végigvezeti őket az ásástól és vetéstől a végeredményig, vagyis a kenyérsütésig tartó teljes folyamaton. A konkrét realitások iskolázzák intelligenciájukat. A gyerekek a legtöbbet a valóságos helyzetekből tanulnak. Lényeges, hogy munka közben a tárggyal való kapcsolatuk ne törjön meg, ne forduljon át merő racionális és tárgyias absztrakcióba, hanem saját tevékenységeik vezessék őket önálló következtetésekhez.

ÓRAKERET: 60 ÓRA

ELŐZETES TUDÁS

Térbeli tájékozódás nagytести mozgással. Természeti körfolyamatok felismerése, megfigyelése, sorba rendezése.

TANTÁRGYI FEJLESZTÉSI CÉLOK

A lehetőségekhez képest a gyermekeknek saját kezű, közvetlen élményeket kell szerezniük a különböző foglalkozásokról, mesterségekről.

A lehetséges témák közül az iskola földrajzi elhelyezkedése figyelembe vételével kell választani.

KÖVETELMÉNYEK - ISMERETEK / FEJLESZTÉSI KÖVETELMÉNYEK

Az ember és a föld: a földműves és a termőföldön végzett munka, a szántás (a ló, a lószerszámok, a patkolás), a boronálás, a vetés (különféle gabonafajták), a különféle talajok (vízelvezetés a vizes szántóföldeken), a betakarítás, a cséplés, az őrlés, a kenyérsütés, a vetésforgó. A hagyományos földművelés megismerése után a gyermekek megértik, hogy milyen munkát végeznek a traktorok, a kombájnok stb.

A házépítés munkafolyamatainak alkalmazása: téglagyártás (szárítás, égetés), malterkészítés, falrakás, ácsolás, tetőfedés.

„Ősi” foglalkozások, mint például pásztor, vadász, halász, favágó, faszénégető, pék, szabó, suszter, fazekas, ács, tímár, szíjgyártó, fonó, takács vagy kovács.

KAPCSOLÓDÁSI PONTOK

Ószövetségi történetek. Mozgássor ismétlése visszafelé. Mértékegységek (hosszmérték). Tájékozódás az időben.

KULCSFOGALMAK / FOGALMAK

Földműveléssel kapcsolatos fogalmak, szerszámok nevei, a házépítés fogalmai, mesterségek fogalmai, a kenyérbiztosítással kapcsolatos fogalmak. A hosszúság mértékegységei.

A FEJLESZTÉS VÁRT EREDMÉNYEI

A gyermek legyen képes az ember természetbeni tevékenységeinek megfigyelése révén az ember természetformáló szerepét felismerni.

4. ÉVFOLYAM

TEMATIKAI EGYSÉG / FEJLESZTÉSI CÉL

Korábban általános szempontokra irányult a tanítás (kapcsolatok a természettel, munkafolyamatok megismerése), de mostantól a gyermekek figyelmét a térre és az időre irányítjuk. Jelentős fordulatot jelent a 10 évesek számára az oldalnézetből a felülnézetbe való átállás. Ennek a képzeletbeli felemelkedésnek a „tornáztatása” – minél gyakrabban, minél többféle formában – erősíti a térérzékelést. A térképábrázolás elemeit is ekkor tudjuk megalapozni.

Az első hat évben művészeti módon tanítunk a képek élő, eleven megteremtésével. A „vizualizáló szem” időszak ez, amelyben a hallás alapján belső képteremtés zajlik a gyermekben. Fontos, hogy eközben hozzájáruljunk az otthon megismeréséhez, megszeretéséhez. A gyermek számára a lakóhelye valóban a világ közepe, a legfontosabb viszonyítási pont. Ettől a kötődéstől függ, hogy mennyire tud majd elrugaszkodni és megismerni más tájakat, mennyire tud otthonná válni számára a nagyvilág.

ÓRAKERET: 30 ÓRA

ELŐZETES TUDÁS

Az életről szóló általános ismeretek: kapcsolatok a természettel, a munkafolyamatok megismerése. Tájékozódás az irányokban. A felszinformák felismerése, megnevezése. A múlt, jelen, jövő mint folytonosan változó fogalmak, például az előtte, utána, korábban, később megértése, használata; egy folyamat mozzanatainak időbeli elrendezése.

TANTÁRGYI FEJLESZTÉSI CÉLOK

Az iskola, a környék, a városka vagy nagyváros közvetlen környezetét mutatjuk meg a gyermekeknek a földrajzi, vagyis térbeli, és a történelmi, vagyis időbeli fejlődésében, egészen a jelenig. Célunk: az otthon megismerése, tudatosítani a szülőföld karakterét. A gyermekeket a világgal összekötő általánosabb kapcsolat átalakul a társadalmi és térbeli hovatartozás érzésévé. Igen hasznos az első félévbe beépíteni az égtájak megismerését és begyakorlását. A gyermekekben ez a képesség különböző pillanatokban ébred fel, ezért elegendő időt kell hagyni ennek. A honismeret epocha eredményességét viszont nagymértékben segíti, ha ekkorra már mindenki jártassá válik az égtájak felismerésében és alkalmazásában.

KÖVETELMÉNYEK - ISMERETEK / FEJLESZTÉSI KÖVETELMÉNYEK

A Nap mozgásának megfigyelése, felismerve a négy fő égtájat.

Néhány jellemző csillagkép mozgásának megfigyelése, ahogy a sarkcsillag körül felkel és lenyugszik, valamint a Hold mozgása.

A gyermekek különböző tárgyakkal (vagy építő kockával) megjeleníthetik a közvetlen környezetet vagy egy képzeletbeli falut. Fehér porral leszórva, majd a tárgyakat elvéve, könnyű meglátni a felülnézeti képet.

Az eddigi tapasztalatok tudatosításaként lerajzolni felülnézetben a saját szobát, házat, tantermet, iskolát. Rajz készítése az iskoláról (vagy a gyermek lakóhelyéről) és városáról madártávlatból.

Magas nézőpontról (hegyről, toronyból) valódi felülnézet megtapasztalása, a lefelé ereszkedés közben annak a változásnak a megfigyelése, hogy különböző szintekről hogyan látható a környező táj.

Az egyes gyerekek iskolába vezető útjának elmondása, lerajzolása.

A környező táj megformázása homokból terepasztalon.

Az első egyszerű térképek megrajzolása.

A közeli víz (patak, folyó, tó stb.) meglátogatása.

A földfelszín formakincsének elemei (domborzat, vízrajz).

A szárazföld és a légkör arányának megvizsgálása (hegy/völgy/síkság).

A természetes növényzet tudatosítása az adott helyen (hogyan majd más tájakat megismerve, viszonyítani tudjon).

A művelt területek aránya a környéken.

Az ember jelenléte a tájban.

A település, illetve közeli városok megismerése, feltérképezése.

A környék fejlődéséről szóló történelmi események és legendák elmondása.

A táj domborzata és az ott élő emberek életének összefüggései (hegyvidék — erdőgazdálkodás, vízpart — halászat stb.).

A helyi földművelési módok, a helyi ipar, munkahelyek és infrastruktúra vizsgálata.

A helyi vasútállomásra vagy buszpályaudvarra tett látogatás érzékeltetheti a gyermekekkel, miként kapcsolódik lakóhelyük más városokhoz, miért utaznak más emberek a lakóhelyükre, milyen árucikkeket szállítanak városukba, illetve onnan máshová.

KAPCSOLÓDÁSI PONTOK

A negyedik formarajzban a négyes szimmetriával is dolgozunk (+), ez szintén szolgálhatja az irányok megerősödését. A kereszt a tükrözéses forma mellett egy hely szimbóluma is. A bújtatott formáknál a centrum és a periféria közti folyamatos mozgás feltételezi a térbeli tájékozódás rugalmasságát.

KULCSFOGALMAK / FOGALMAK

A Nap járása és az égtájak, a térkép, alapvető térképjelek. Iránymérés, helymeghatározás eszközei, lehetőségei (az iránytű).

A FEJLESZTÉS VÁRT EREDMÉNYEI

A gyermek legyen képes – otthona és iskolája környezetében – térben és időben tájékozódni, azaz irányokat, távolságokat, hosszúságokat, nagyságrendeket megnevezni, megbecsülni.

Tudjon egyszerűbb térképeket (útvonalrajzot) készíteni, iránytűt használni.

BEVEZETÉS 5. ÉVFOLYAMHOZ

9-10 éves kor táján a gyermeknek „egocentrikus vilásképe” van, vagyis a világ középpontjaként éli meg önmagát. A helyet ismeri, ahol él és mozog, „honismerete” van. A világot ebből a középpontból kiindulva fedezi fel, egyre messzebb és messzebb merészkedve, a világ egyre nagyobbá válik, koncentrikus módon tágulva „koncentrikus vilásképpé”. A helyi polgárrá és a világpolgárrá válás párhuzamosan történik. Az ismert világból indulva az ismeretlen felé halad, majd visszatér az ismertbe. Ez a felfedezés útja. A földrajztanításnak a 7. osztályban van a középpontja. Itt következik be az a változás, amely az adott környezetünkön túljutni akaró vágyakozást ébreszti fel. Az ismeretlen iránti vonzódás az emberben élő mély érzés, ez fontos hajtóereje az új dolgok felfedezésének. A terjeszkedés kiterjed az egész földre, valamennyi kontinensre és ezáltal egy újabb rálátás születik meg a fiatalban. A „honismeret” átalakul „föld ismeretté”.

A gyermekek szellemi-lelki változásainak megfelelően ebben az időszakban áthelyeződik a földrajztanítás súlypontja is. A „gyermekkor közepén” – 10-12 éves korban – még semmiféle egoizmust nem fejlesztenek ki, ezért a Föld gazdasági hasznát és kihasználását még anélkül, – a később természetes módon meglévő egoizmus nélkül – tudja szemlélni, átélni és befogadni. Fontosak lesznek azok a témák, amelyek a közvetlen környezetünkől kiindulva bemutatják, hogy miként használja – gazdaságföldrajzi értelemben – az ember a különböző földrajzi és éghajlati adottságokkal rendelkező területeket.

Ahogy a külvilágban egyre otthonosabban érzi magát a gyermek, egyúttal belső magabiztossága is erősödik. Ezért előnyös olyan időszakra tenni a földrajz epochát, amikor változás van a természetben (ősszel vagy tavasszal), mert a figyelmünk ilyenkor kint is, bent is jelen van.

5. ÉVFOLYAM

TEMATIKAI EGYSÉG / FEJLESZTÉSI CÉL

Minden félelem nélkül kellene behelyezkednie a világba a gyermeknek, ezért nem beszélünk ebben az időszakban semmilyen környezeti problémáról. Jó szokásokat lehet kialakítani (pl. szelektív hulladékgyűjtés) a pozitív folyamatok megerősítésének szándékával, nem pedig a felhalmozódott környezeti ártalmak tudatosításának törekvésével. Ha meg tudja élni „a világ jó és szép” oldalát, kialakul benne a bizalom és az elkötelezettség, akkor lesz elég ereje és bátorsága, hogy az igazságérzetének felébredésével a felelősségérzete tenni akarással párosuljon. Összegezve elmondhatjuk, hogy 12 éves korig a földrajztanítás feladata, hogy közelebb hozza a Földhöz a gyermekeket, megszerettesse és tudatosítsa bennük a környező világot.

ÓRAKERET: 40 ÓRA

ELŐZETES TUDÁS

A magyar mondákkal és a honfoglalással kapcsolatos földrajzi ismeretek. A Kárpát-medence teremtésmondája. Környezettudatos jó szokások (pl. szelektív hulladékgyűjtés, újrahasznosítás). Térképészeti alapismeretek, a térkép legfontosabb alapelemeinek felismerése (vizek, domborzati jelölések, települések stb.).

TANTÁRGYI FEJLESZTÉSI CÉLOK

Megismerni, megérezni a hon nagyobb egységének (pl. Dunakanyarnak, a Bükknek) a sajátosságát. A kép táguljon addig, hogy az egész ország legyen benne a választott egységben. Mivel hazánk földrajzilag és kulturálisan is nagyobb egységhez tartozik, ezért a teljes Kárpát-medencét fontos érinteni. Az ismert földrajzi egységekből kiindulva építsük fel a nagyobb tájegységet. A térkép bevezetésére nagy gondot fordítsunk, mert a térkép egy absztrakt, elvont ábrázolás, amelynek az átlátását lépésről lépésre tudja megszerezni a gyermek. A térkép mélyebb megértése hasonló a betűk megismerésétől az olvasásig és az önálló írásig tartó folyamathoz.

A gyermekkoruk középső periódusában lévő gyermekek számára szóló földrajztanítás megkívánja, hogy tapasztalatokon és élményeken alapuló tényekkel ismertessük meg őket. A gyermekeknek meg kell ismerniük a világ egy darabkáját, de oly módon, hogy az ismeretekhez átélhető érzések is kapcsolódjanak. Ennek során az oksági összefüggéseknek még a háttérben kell maradniuk. A 4. osztályban a környezetismeret tanítása során megkezdett gazdasági és infrastrukturális ismeretanyagot más vidékekre is ki kell terjeszteni.

KÖVETELMÉNYEK - ISMERETEK / FEJLESZTÉSI KÖVETELMÉNYEK

Magyarország domborzati térképén az alapvető térképjelek megnevezése (államhatárok, felszínformák, vizek, főváros, települések, útvonalak).

A gyerekeket „felfedező utakra” lehet vinni közvetlen lakóhelyük közelében lévő folyók mentén.

Élet és gazdaság a hegységben, a dombvidéken és az alföldön.

Bányászat és más iparágak.

A térképrajzolás folytatása.

A térképek bevezetése, falitérképek, atlaszok használata.

Gazdasági és földrajzi kapcsolatok hazánk és a környező országok között, kiemelve a kölcsönös egymásrautaltságot.

Hazánk területi és fizikai földrajza.

KAPCSOLÓDÁSI PONTOK

Szabadkézi geometria, tájékozódás a másik ember nézőpontja szerint, a történelem epochában tanult területek térképeinek elkészítése.

KULCSFOGALMAK / FOGALMAK

Táj és ember kapcsolata a Kárpát-medencében. A Kárpát-medence és hazánk nagy tájai, vizei és felszínformái, éghajlati sajátosságai, példák a legjellegzetesebb növényekre, állatokra. Domborzati formák, felszíni és felszín alatti vizek. Hungarikumok. Magyarországon élő nemzetiségek és a szomszédos országokban élő magyarság.

A FEJLESZTÉS VÁRT EREDMÉNYEI

A gyermek ismerje hazánk és a Kárpát-medence főbb tájait és azok jellegzetességeit.

Tudjon kapcsolatot teremteni a táj adottságai, az ottani mezőgazdaság, ipar és kultúra között.

Ismerje és használja Földrajzi Atlaszát.

6. ÉVFOLYAM

TEMATIKAI EGYSÉG / FEJLESZTÉSI CÉL

Ahogy tovább tágul a koncentrikus világgép, a nagyobb földrajzi egységgel, a kontinensünkkel foglalkozunk, a mi esetünkben Európával. Mielőtt azonban belemélyednénk Európa megismerésébe egy kis világföldrajzot is tanulunk. Itt tárgyaljuk a csillagászat Földdel és évszakokkal kapcsolatos vonatkozásait. A pubertás kor kezdete szükségessé teszi, hogy egy kicsit eltávolodjunk a saját otthonunktól, hogy majd más szemmel tudjunk újra ránézni arra. Az éghajlati földrajz alapjaival ismerkedünk meg, az éltető nappal és vízzel, illetve ezek megjelenésével attól függően, hol vagyunk a Földön. Ebből jól látható, hogy Európa nem trópusi, nem sarki terület, hanem a kettő között van. Jól kirajzolódnak a tendenciák (pl. nedves – száraz, hideg – meleg) attól függően, merre megyünk, de nem szélsőségesen. Ez után könnyebb vizsgálni, hogy hazánk vagy bármely más terület milyen kapcsolatban áll az európai kontinens többi részével.

ÓRAKERET: 60 ÓRA

ELŐZETES TUDÁS

A Nappal kapcsolatos alapvető csillagászati ismeretek. Egymástól eltérő tájak, életmódok megkülönböztetése, ismerete a Kárpát-medencében. A növény- és állatvilág alapjainak ismerete. Görög korszak földrajzi háttere. A felszínváltozások főbb folyamatainak leírása, példák bemutatása, a változási folyamatok eredményeinek felismerése.

TANTÁRGYI FEJLESZTÉSI CÉLOK

A földművelésen, az ipari viszonyokon, a települések szerkezetén, a közlekedésen keresztül – a gyerekek még a 12. életévük előtt – megtanulják összekötni magukat a külvilággal, úgy, ahogy az emberek összekapcsolják a gazdasági életet a természettel. A 12. életév körül bekövetkező tudati változások eredményeként a gyerekek képessé válnak a törvényszerűségek megértésére; ez a szemlélet földrajztanításban a topográfia és a morfológia tanulmányozásában tükröződik.

A geológia (ásványtan és kőzetan epocha) és a növénytan (földrajzi övezetesség) szintén kapcsolódik a földrajz epochához. A kőzeteknek és az ásványoknak a megfigyelésével jutunk a természetnek az embertől legmesszebb eső területére. A kőzetek legfontosabb csoportjai, azok jellemzői és a gyakorlati előfordulásuk, illetve az ásványok csodálatos világa a lényeges tartalom a kőzetan epochában, a Föld keletkezése és a kontinensvándorlás elmélete, illetve gyakorlata majd a 9. osztály megértési feladata lesz. Az általános iskolai években kiemelten fontosak az érzéki benyomások. Ez teszi lehetővé, hogy a fiatalok mélyen összekapcsolódjanak a Földdel, szimpátia ébredjen bennük és harmonikus viszonyuk legyen térhez és időhöz.

KÖVETELMÉNYEK - ISMERETEK / FEJLESZTÉSI KÖVETELMÉNYEK

A Föld mint egységes egész, tágabb áttekintésével kapcsolatosan:
A kontinensek és az óceánok formája, elhelyezkedése. Az árapály és a Hold közötti összefüggés.
Hogyan függnek a vegetációs övek a nap állásától és a klimatikus viszonyoktól. Az évszakok kapcsolata a Föld Nap körüli keringésével.

Európa:

A polaritás szemszögéből vizsgáljuk, például elemezzük a víznek, a levegőnek, a fénynek, a hőmérsékletnek, a hegyeknek és a talajfajtáknak az egyes régiók tájaira és gazdaságára gyakorolt különféle hatásait. Össze lehet hasonlítani egymással egy mélyföldi országot (pl. Hollandia) egy hegyvidéki országgal (pl. Svájc), vagy egy tengerparti, hagyományos gazdaságú régiót (pl. Norvégia) egy szárazföldi országgal (pl. Csehország).

Gyűrt, lánchegységek (pl. Alpok, Himalája, Andok) és törési formák (pl. a Rhone völgye).

A nagy folyók és jellemzőik (pl. Rajna, Duna, Dnyeper).

Ásvány és kőzettan:

A kőzetek keletkezése és csoportosítása, a jellemző hegyformák.

Vulkanizmus, jellegzetes kőzetei, ásványai, hazai megjelenései.

Az üledékes kőzetek, jellegzetes fajtái, felhasználásuk (mészkő és rokonai).

Átalakult kőzetek, jellegzetes fajtái, felhasználásuk (gránit, márvány, palák).

Ásványok, drágakövek, gyűjtésük, megmunkálásuk.

Kövületek, élőlények a kőzetekben, energiahordozók.

KAPCSOLÓDÁSI PONTOK

Történelem: római birodalom földrajzi háttere. Fizika: hőtan, halmazállapot-változások. Biológia: növényzet, állatvilág. Geometria. Kertművelés: a talaj, talajtípusok.

KULCSFOGALMAK / FOGALMAK

Föld alakja, mozgásai, a tengelyforgás és a keringés következményei: napszakok, évszakok, éghajlati övezetek és övek jellemzői, éghajlati elemek. A vízszintes és a függőleges földrajzi övezetesség természeti, társadalmi-gazdasági és környezeti megnyilvánulásai. Az övezetesség elemeinek kapcsolatai regionális példákon. Az európai kulturális sokszínűség földrajzi alapjai. A kontinensrészek földrajzi jellemzői, különböző életterek közös és egyedi földrajzi-környezeti jellemzői, a kontinensrészek összehasonlítása. Ásványok és kőzetek, nyersanyagok és energiahordozók.

A FEJLESZTÉS VÁRT EREDMÉNYEI

A gyermek tudja elhelyezni Magyarországot és a Kárpát-medencét Európa tájai és országai között. Rendelkezzon egy általános képpel Európa földrajzi, gazdasági és kulturális viszonyairól.

Tudja megkülönböztetni a magmás, üledékes és metamorf kőzeteket főbb képviselők jellemzőik alapján.

Ismerje e kőzetek mindennapi jelentőségét.

7. ÉVFOLYAM

TEMATIKAI EGYSÉG / FEJLESZTÉSI CÉL

Ettől az évtől kezdve a tudományos módon, a jelenségeken keresztül megközelítésen, a megfigyeléseken van a fő hangsúly. A „racionalizáló szem” időszaka ez. A látás, a megfigyelés és az ebből való következtetés zajlik. Nem csak leírunk egy-egy helyszínt, jelenséget, hanem összehasonlítjuk a már ismerttel, kiválasztott szempontok szerint. Az összehasonlító módszertani érzékenységet fejlesztjük. Például egy új terület megismerésénél érvényesülő szempontok: a partvonal lefutása, a szárazföld alakja, szigetek, félszigetek, a vízhálózat (folyók, tavak), a domborzat (hegységek, magasföldek, medencék, alföldek), a természetes növénytakaró (erdők, sivatagok), az élővilág, a települések, az emberi kultúra. Ezen a módon felfedezve egy új területet a diák magáénak érezheti, mert az ő megfigyeléseiből indultunk ki, aktívan vett részt a folyamatban. A belső és a külső kép együtt mozog benne. Az egy helyhez való kötődéstől így eljuthatunk a bármely helyhez való kapcsolódási képességhez, a lényeg meglátásához. A felfedezések témaköréhez kapcsolódva csillagászattal is foglalkozunk ebben az évben. Debrecenben mindezek mellett kiváló lehetőséget nyújt a csillagászati megfigyelésekre a Hortobágy közelsége, illetve a városban található csillagvizsgáló.

ÓRAKERET: 50 ÓRA

ELŐZETES TUDÁS

5. osztály történelem epochájának földrajzi alapjai (India, Perzsia, Egyiptom). Összefüggések megfogalmazása a Nap járása, az időjárás és az éghajlat között, a Föld alakjának és tengelyforgásának következményei az éghajlati övezetekre. A Hold fázisainak megfigyelése, lerajzolása. Egy-egy jellegzetes csillagkép megfigyelése, lerajzolása.

TANTÁRGYI FEJLESZTÉSI CÉLOK

A diák a reneszánsz tudatosság idejét éli. Eltávolodunk Európától és újabb kontinenseket ismerünk meg. Közben azonban újra és újra visszanézünk a már megismert területekre és az újat összehasonlítjuk az ismerőssel, a hozzánk közelivel. A kontinensek földrajzának megismerésénél az összehasonlító módszertant használjuk, míg az adott környezetben élő emberekről a korábban alkalmazott művészi módon alkotunk képet (a kultúrák megismerése rajzzal, festménnyel vagy más művészi gyakorlati munkán keresztül). A legalapvetőbb földrajzi nevek ismerete fontos feladata az általános iskolai éveknél, az könnyebben bővíthető a későbbiekben, viszont az alapok hiányát nehezebb pótolni.

A csillagászat témakörében a látható égbolt csillagzatát tanulmányozzuk. Megismerjük a ptolemaioszítól a kopernikuszi világméretű átmenetet is. Ez érzékelteti a gyermekekkel, hogy a Földről és az Univerzumról kialakított mai kép fokozatos változáson ment és megy át, és egyáltalán nem örök időkre köbe vésett, megváltoztathatatlan rendszer.

KÖVETELMÉNYEK - ISMERETEK / FEJLESZTÉSI KÖVETELMÉNYEK

A kontinensek megismerési sorrendjének javasolt szempontja a történelmi megismerési sorrend, tehát a 7. osztályban az Óvilág, a 8. osztályban az Újvilág kontinensei. Kiemelhetjük az európai gyarmati rendszerhez kötődő történelmi helyzeteket (a mezőgazdasági nyersanyagok – gyapot, rizs, búza, kávé, tea stb. – származása) és a gyárpar közötti kapcsolatot. Ezeket sorjában összefüggésbe hozzuk a klimatikus zónákkal: például: Délkelet-Ázsia – rizs, gumi, keményfák, majd az észak-amerikai préri

– búza, Karib-szigetek – banán, Dél-Amerika – marhahús, Ausztrália – gyapjú és bányászat stb.

A 7. osztályos csillagászat epocha során megfigyeljük az éjszakai látható égboltot és a látható csillagképeket, illetve ezeket ábrázoló csillagtérképeket tanulmányozunk. Leírjuk a bolygók megjelenését és útját, valamint megfigyeljük és megértjük a Hold ciklusait.

ÁZSIA:

A kontinens természetföldrajzi megismerése, „felépítése”, összehasonlítása a már megismert kontinensekkel.

A „legek” kontinense (legősibb, legmagasabb-legmélyebb pontok helye, legnagyobb területű stb.)

A fő földrajzi régiók, úgymint a Himalája, illetve Hindukus, az Indiai szubkontinens, Tibet, illetve a Mongol fennsík, Észak- és Dél-Kína, Délkelet-Ázsia, Thaiföld, Fülöp-szigetek, Indonézia, Japán, Korea, Szibéria.

Nagy tájegységek kulturális és földrajzi polaritása (a buddhizmus, hinduizmus, iszlám és kereszténység Ázsiában). A délkelet-ázsiai szigetvilág, Kelet-Ázsia óriási népessége, a csendes-óceáni partvidék gyorsan fejlődő régiója, valamint az ázsiai kistigrisek gazdasági sikerei.

Miként változik az ázsiai emberek szerepe a mai világban?

AFRIKA:

A kontinens természetföldrajzi megismerése, „felépítése”, összehasonlítása a már megismert kontinensekkel.

Afrika fő földrajzi régióit jellemezzük a klimatikus, a topográfiai és a vegetációs zónák szempontjából. Különböző életformák a fekete-afrikai és az iszlám-afrikai különféle vegetációs zónákban (pl. pigmeusok és esőerdei emberek, nomád pásztorok, szamburuk, maszájok, farmerek és ültetvényen dolgozók, oázislakók, bányászok).

A különféle vallások és tradicionális afrikai társadalmak továbbélése.

Franciaország, Anglia, Hollandia és Németország mint gyarmatosító Afrikában. Afrika a gyarmatosítás után. Világnézeti különbségek. Példák a fejlődő országok és a fejlett világ gazdasági kapcsolataira. Az éhínség és a polgárháború problematikája Afrikában, feszültségek a törzsi rendszer és a modern kereskedelmi érdekeltségek között Nyugat-Afrikában. Multikulturális társadalmak Dél-Afrikában stb.

KAPCSOLÓDÁSI PONTOK

Történelem: reneszánsz kor, nagy földrajzi felfedezések, földrajzi kutatók, kopernikuszi fordulat a világszemléletben. Geometria: térbeli testek ábrázolása síkban, térbeli testek készítése, egybevágósági geometriai transzformációk. Képzőművészetek: perspektivikus ábrázolás.

KULCSFOGALMAK / FOGALMAK

Nap, Naprendszer. A Nap, a Föld és a Hold egymáshoz viszonyított helyzete, mozgásai (holdfázisok, fogyatkozások). A Nap energiájának kapcsolata a földi étellel. Világegyetem. A csillagok és a Nap hasonlósága. A távolságok viszonyítása. Csillagképek (néhány jellegzetes példa). Az égitestek látszólagos mozgása. A távoli kontinensek meghatározó jelentőségű országainak, országcsoportjainak földrajzi jellemzői és világgazdasági szerepe.

A FEJLESZTÉS VÁRT EREDMÉNYEI

Ismerje a gyermek a tanult kontinensek természeti adottságait, a földrajzi neveket, az ott élő emberek gazdasági viszonyait és kultúráját.

8. ÉVFOLYAM

TEMATIKAI EGYSÉG / FEJLESZTÉSI CÉL

Mivel egyre szorosabb kapcsolatba kerülnek a világgal, a 8. osztályos magáénak érzi a világ problémáit. Ez fordítva is igaz, hiszen saját problémáját a „világ” problémájaként éli meg. Így különösen a földrajztanításban kell ügyelni az „én és a világ” kölcsönhatására. A 8. osztályos földrajztanítás másik megközelítése az, hogy hol fordulnak elő metamorfózisok, polarítások és megerősítések a földrajzi jelenségekben. 8. osztályban a Föld különböző területeinek kulturális viszonyai jobban előtérbe kerülnek. A 13-14 éves gyerekek (7-8. osztály) fizikai fejlődésében leginkább a csontrendszer változása dominál, és ezzel párhuzamosan a korábbinál sokkal erőteljesebben vannak jelen a fizikai világban. Ennek ellensúlyozásaként foglalkozunk a népek sajátosságait adó lelki karakterrel, kulturális viszonyokkal. Hasonló célt szolgál az időjárás és változásainak törvényszerűségei témája is.

A debreceni szeméttelrepre, hulladékfeldolgozóba tett látogatás közelebb viheti a témát a gyerekekhez. Az iskola – ökoiskola lévén – a mindennapjaiba szervesen beépíti a környezetvédelem témáját és gyakorlati megvalósulását.

ÓRAKERET: 30 ÓRA

ELŐZETES TUDÁS

Tájékozódás a valóságos viszonyokról térkép és egyéb vázlatok alapján (pl. térkép olvasása, készítése; térbeli mérési adatok felhasználása számításokban, arányérzék; a valóságos viszonyok becslése térkép alapján, koordináta-módszer). Az anyag- és energiatakarékos szemlélet (pl. közlekedés, fűtés, csomagolás, étkezés, szelektív hulladékgyűjtés, újrahasznosítás terén).

TANTÁRGYI FEJLESZTÉSI CÉLOK

Az eddig nem tárgyalt kontinensek megismerésével teljes képe alakul ki a Földről a diákoknak. A testükben érvényesülő nehézség mellett az időjárásra, a felhőkre felfelé tekintő könnyűség is teret kap. A környezettudatos magatartás kialakításának fontos lépése, hogy megismerkednek a fenntarthatóság egyre több szempontjával, gyakorlati kérdésével. Eljött az ideje, amikor már szembe tudnak nézni a környezetet károsító hatások tényével. A 9-12. évfolyamok alatt egyre többet értenek majd meg a környezeti problémák hatásairól és okairól. Ezek alatt az évek alatt kell kialakulnia és megerősödni bennük a változtatás igényének.

KÖVETELMÉNYEK - ISMERETEK / FEJLESZTÉSI KÖVETELMÉNYEK

Észak- és Dél-Amerika:

A kontinensek természetföldrajzi megismerése, „felépítése”, összehasonlítása a már megismert kontinensekkel.

Jellegzetes észak- és dél-amerikai tájak bemutatása – pl. elképzelt utazás közben –, megnevezve az egyes helyeket a kulturális behatások bemutatására.

A kettős kontinens szerkezete, az egymástól eltérő állat- és növényviláguk.

Az indiánok bevándorlása, és alkalmazkodásuk a különféle földrajzi adottságú életterekhez.

A spanyol-portugál és az angol-francia hódítások és következményeik (ásványkincs-bőség, technika, a természet tönkretétele).

A különféle társadalmi és etnikai csoportok lelki beállítottsága.

Rövid rátekintés Ausztráliára, Óceániára és az Antarktiszra.

Meteorológia:

A felhőképződmények megfigyelése és lefestése. Meteorológiai adatok leolvasása különböző eszközről (barométer, szélzsák stb.) és táblázatba foglalása: csapadékmennyiség, páratartalom, légnyomás, szélsébség stb.

A felhőképződés és felhőfajták.

Magas és alacsony légnyomás, időjárási frontok. Különleges szelek (miztrál, fön, passzátszél, monszun és tájfun).

A klíma és a nappal-éjszaka hosszának hatásai az egyes népek kultúrájára és életvitelére (sarkvidéki, északi, mediterrán, sivatagi stb.).

Globális kitekintési lehetőségek:

Az összes megismert kontinens ismételése, összehasonlítások, kapcsolatok felfedezése.

Kína és a csendes-óceáni partvidék országainak kapcsolata Amerikával. Európa mint közép szerepe a mai globális gazdaság viszonylatában, polarizálódási veszélyek. Az Európai Unió fejlődése.

KAPCSOLÓDÁSI PONTOK

Történelem: Amerika történelme, gyarmatosítás. Fizika: a légkör fizikája.

KULCSFOGALMAK / FOGALMAK

A gazdaság természeti feltételei, a természeti erőforrások hasznosításának változása. A gazdasági ágazatok szerepe a földrészek, térségek, országok gazdasági életében. Földrészek, országok szerepe a világgazdaságban. Fogyasztási szokások változása; környezettudatosság, energiatakarékosság, hulladékkeletkezés, szelektív hulladékgyűjtés, biotermékek; személyes és közösségi cselekvési lehetőségek; tudatos vásárlói magatartás. Az életminőség különbségeinek példái, urbanizálódás, környezeti és gazdasági problémák. Harmatpont, felhőfajták, időjárási frontok.

A FEJLESZTÉS VÁRT EREDMÉNYEI

A gyermek ismerje a Föld természeti adottságait, a különböző területen élő emberek természet adta lehetőségeit, életviszonyait és kultúráját. Érezze otthonosan magát a Földön. Tudjon tájékozódni a világtalason, ismerje a főbb földrajzi neveket.

TERMÉSZETRAJZ ÉS BIOLÓGIA

BEVEZETÉS

A Waldorf-iskolák egész tantervében felfedezhetjük az ökológiai gondolkodást. Az egésztől a részek felé haladó módszer önmagában is segíti azt, hogy a gyerekek fejlődésük és tanulmányaik során mindig képesek legyenek egy szélesebb, nagyobb összefüggéseket figyelő hozzáállást kialakítani.

A különböző osztályokban biológiából tárgyalt témák szervesen beleillenek az egész iskolán végigvezető tantervbe, ily módon táplálva az egészen belüli egységérzetet.

Az első három évfolyamban az osztályt átható hangulat hordozza magában a biológiához tartozó témákat. A gyermekek fejlődésének e szakaszai során az osztályban elhangzó történetek tükrözik a kisgyermek és az élővilág folyamatosan változó kapcsolatát.

Az 1. és a 2. osztályban a történetek az átváltozás témakörével foglalkoznak, a béka királyfivá változik, a nádszálból királykisasszony pattan elő. Ezek a történetek lehetővé teszik, hogy a gyermekek megértsék az állatok nyelvét, és megismerjenek más lényeket – manókat, tündéreket –, akik titkokat őriznek és védik az életet. Az ilyen fantáziaelemek nem holmi szeszélyes hóbort szüleményei, ezek alapozzák meg ugyanis azt az egészséges érzelmi kapcsolatot, melyet az állatok és a növények komplex viszonyával, összefüggéseivel szemben ki szeretnének alakítani a gyerekekben. Ezek az érzések és gondolatok a bioszféra azon rejtett tulajdonságaihoz is közelebb visznek, amiket majd később, a felső tagozatban, a világos gondolkodás segítségével tanulmányoznak.

A 3. osztályban a teremtés története a maga teljességében ábrázolja a Föld, a növények, az állatok és az ember eredetét. A mezőgazdasági epochában a gyermekek megismerik, miként dolgozik a paraszt a természet erőivel. A szántáson, a vetésen és a betakarításon túl még rengeteg feladat van: élő sövényeket telepíteni, kerítések állítani, bárányokat gondozni, víztől mentesíteni földterületeket és gyomtalanítani a terményt.

Mindezek bevezetőül szolgálnak az élővilág következő évekbeli tudatosabb tanulmányozásához, valamint annak tudatalatti megerősítéséhez, hogy a Földet óvó ökológia etikai alapja nem más, mint az emberek erkölcsi fejlődése.

A gyermek fejlődésében a kilencedik életév körül határozottan érzékelhető határvonal mutatkozik: a 4. osztálytól a gyermekek nagyobb távolságot érzékelnek saját maguk és más emberek, valamint a környező világ között. A képzelőerőt még mindig nagyon megmozgatja egy-egy történet, de annak tartalma már pontosabb leírást igényel. Az állattan megjelenése ebben az osztályban jó lehetőséget teremt az önállósuló megfigyelések kezdő lépéseire.

4. ÉVFOLYAM

TEMATIKAI EGYSÉG / FEJLESZTÉSI CÉL

Az állattani epocha gondolati középpontjában az a sajátosan emberi tulajdonság áll, hogy a mi viselkedésünk nem csak ösztönös elemeket hordoz, hanem a gondolkodás, az emberi kultúra hatásai is befolyásolják. Az ember testi felépítésében sem találunk olyan specializációt, mint amilyen az állatokat segíti a természeti környezetben való tökéletes boldogulásban. Az állatok vizsgálatakor tehát mindig figyeljük az adott élőlény és az ember viselkedésbeli, testi felépítésbeli különbségét. Az emberi minőség megjelenését elsősorban a felegyenesedett testtartásban, a kéz szabaddá válásában, a beszéd komplexitásában és az öntudat erőteljes megjelenésében hangsúlyozzuk.

ÓRAKERET: 30 ÓRA

ELŐZETES TUDÁS

Nincs szükség konkrét tárgyi ismeretekre az állattan területéről.

TANTÁRGYI FEJLESZTÉSI CÉLOK

Az állatok és az ember összehasonlításával olyan szempontokat adunk a gyermekeknek, melyek segítségével értően tudják a környezetükben előforduló állatokat, azok életét megfigyelni. A testi jegyek, a viselkedés és a környezethez fűződő viszony alapos megismerése ebben az életkorban még jobban meg tudja erősíteni a gyerekek és az állatok amúgy is szeretetteljes kapcsolatát.

KÖVETELMÉNYEK - ISMERETEK / FEJLESZTÉSI KÖVETELMÉNYEK

Az ember testi felépítésének rövid formai és funkcionális vizsgálata, mely alapul szolgál az állatokkal történő összehasonlításhoz.

Ismert vagy kevésbé ismert állatokból alakíthatunk ki olyan csoportokat, melyek vizsgálata során jól megmutathatók az ember felépítésétől való eltérések különböző irányú formái, tendenciái. A testfelépítés, a fogazat stb. különböző formáit mutathatja be például az emlősök között a tehén, az egér és az oroszlán egymást követő tárgyalása, de hasonló módon sorba vehetjük a vízi világ olyan különböző formáit, mint a nyolckarú polip, a csiga és a tengeri sün. Az állatok végtagjait az emberével összehasonlítva jól megmutathatjuk a hasonlóságokat és a különbségeket. Az állati végtagok hatékonyságát (pl. ásóláb, szárny) az ember különböző technikai megoldásokkal (ásó, repülőgép) tudja utánozni, ez megmutatja, hogy nem testi módosulások, hanem szellemi tevékenység lesz jellemző az emberre.

Az állati viselkedésben megmutatkozó jellegzetességek is tanulsággal szolgálhatnak az ember megismeréséhez (pl. kitartás, agresszív viselkedés vagy önfeláldozó utódgondozás).

KAPCSOLÓDÁSI PONTOK

Mesterségek a 3. osztályban.

Honismeret: a környéken élő állatok és a környezet kapcsolata.

KULCSFOGALMAK / FOGALMAK

A test részei, táplálkozás, utódnevelés, környezet, viselkedés, emlősök, madarak, hüllők, kételtűek, halak, gerinctelenek.

A FEJLESZTÉS VÁRT EREDMÉNYEI

A gyermek képes az órán tárgyalt állatok karakteres jellemzésére.

Jól használja az újonnan megtanult kifejezéseket.

Képes összehasonlítást végezni a különböző állatok között, rámutatva a hasonlóságokra és a különbségekre.

Össze tudja hasonlítani az állat és az ember testfelépítését.

BEVEZETÉS 5. ÉVFOLYAMHOZ

A középtagozaton a biológia fokozatosan bontja ki a földi élet különböző rétegeit. Míg a negyedik osztályban az emberéhez hasonló testi és viselkedésbeli tulajdonságok jól érthető kapcsolatot mutattak az ember és az állat között, ez a kapcsolat az ötödik osztály növényteni megfigyeléseinél már jóval áttételesebb, kevésbé kézzelfogható. A hatodikosok az ásványok, a növények és az állatok összetett kölcsönhatásait gyakorlatban is megtapasztalhatják a kertművelés belépésével.

Az emberből kiindulva ismerték meg az élő természetet, s immár alkalmassá válnak arra, hogy a hetedik osztálytól kezdve újból az emberi test felé forduljon a biológiai érdeklődésük.

5. ÉVFOLYAM

TEMATIKAI EGYSÉG / FEJLESZTÉSI CÉL

Az ötödikes növénytan megjelenése fontos lépés a megfigyelés és a gondolkodás fejlődésében. A kamaszkor viharai előtt ez egy olyan nyugalmi időszak, ami alkalmas a higgadt megfigyelésekre, a növényi formák sokaságának és szépségének elmélyült átélésére. Ebből a lelki hangulatból táplálkozva megerősödhet a Föld mint élő organizmus iránti tisztelet.

ÓRAKERET: 30 ÓRA

ELŐZETES TUDÁS

Mezőgazdasági epocha a 3. osztályban.

TANTÁRGYI FEJLESZTÉSI CÉLOK

A növényeket a tájjal, a talajjal és az éghajlattal összefüggésben kell vizsgálni. A cserepes, de főként a földből kiemelt és lepréselt növények vizsgálatát nem tartjuk helyesnek, mert ebben az életkorban pontosan a növényvilággal való összekapcsoltságán van a hangsúly, nem pedig az analitikus, precíz összehasonlításokon, rendszerezésen. A növényre jellemző folyamatok ebből az összekapcsoltságból – a Nappal, a levegővel, a talajjal, a rovarokkal – érthetőek meg igazán, így juthatunk a formák sokféleségének érző megértéséhez és tiszteletéhez. A környékbeli növények nevének ismerete megerősíti a kapcsolatot, de óvakodnunk kell a növényhatározás sablonos menetétől, ami elidegeníthet a vizsgált élőlénytől. A növény részeinek elnevezéseit is megtaníttjuk, de itt is óvakodni kell a túlzott szisztematizálástól, inkább a minőségi jellemzéseket igyekezzünk kialakítani a növény felépítése kapcsán (méretbeli arányok megfigyelése és leírása, hangsúlyosabb formák észrevétele, polarítások és kontrasztok felfedezése a formák világában). A növényi formák metamorfózisának megfigyelése nem pusztán érzékszervi megfigyelés, hanem belső nyitottságot is fejleszt a folyamatok érzékelése irányában.

KÖVETELMÉNYEK - ISMERETEK / FEJLESZTÉSI KÖVETELMÉNYEK

Ismerős helyi tájak és az ott honos növényfajták bemutatása. Lényeges, hogy a gyermekek megtanulják a környéken fellelhető növények és fák közkeletű elnevezéseit.

A Föld különböző régióinak kontrasztja: sivatagi, erdei és tundra növényzet. A sarkvidéktől az egyenlítő felé, illetve a trópusokon a hegy tetejétől lefelé történő haladási irány növényzeti hasonlóságai.

A gombákat, a zuzmókat, a mohákat és a páfrányokat a virágos növényekhez viszonyítva vizsgáljuk, a formák változékony hangsúlyaira koncentrálna, és még nem előtérbe helyezve az evolúciós szempontokat.

Magok csírázásának és a növény növekedésének megfigyelése, most is nagy súlyt helyezve a formák alakulására és a növekedési mozgásokra.

A gyökér, a szár, a levél és a virág eleven fogalmait a különböző növényeknél fellépő polarítások megfigyelésén keresztül alkotjuk meg, stabilizáljuk.

A fák mint a növények és állatok együttélésének helye; kapcsolatuk az időjárással, a talajjal és a tájjal. Esetleg faiskola telepítése, amelyet a következő iskolaévekben is gondozni kell, és amely a facsemek megfelelő helyre történő kiültetésében csúcsosodhat ki.

Az iskola minden osztálya rendelkezik kiskerttel. Az itt végzett munkák szorosan kapcsolódhatnak az epochához.

KAPCSOLÓDÁSI PONTOK

Kertművelés a következő osztályfoktól kezdve.

Földművesség korszak a 3. osztályban.

Földrajz: éghajlat, növénytakaró a különböző övekben.

KULCSFOGALMAK / FOGALMAK

Növekedési formák, gomba, moszat, zuzmó, moha, haraszt, virágos növény, egyszikű, kétszikű, gyökér, szár, levél, virág, termés, mag, gyümölcs, lágyszárú, fás szárú.

A FEJLESZTÉS VÁRT EREDMÉNYEI

A gyermek ismerje a környéken élő növények közkeletű elnevezéseit.

Képes egy megfigyelt növényt karakterizálni, a növény részeit megnevezni.

Képes mind szóban, mind rajzban a növények fejlődésének fontos szakaszait megjeleníteni.

Ismeri a növényvilág és az éghajlat közötti összefüggéseket, az évszakok váltakozásának hatását a növényvilágra.

6. ÉVFOLYAM

TEMATIKAI EGYSÉG / FEJLESZTÉSI CÉL

Ebben az évben összekapcsolódik mindaz – amit korábban az állatokról és a növényekről tanultak – azzal, amit ebben az évben az ásványokról tanulnak. Ez a legintenzívebben a kertművelés tanulásával erősödik meg. Ebben az évben minden téren az oksági viszonyok feltárása lesz hangsúlyos a biológián belül is.

ÓRAKERET: 30 ÓRA

ELŐZETES TUDÁS

Növénytan az 5. osztályban, állattan a 4. osztályban, fafaragás az 5. osztályban.

TANTÁRGYI FEJLESZTÉSI CÉLOK

A növénytan területén a növény felépítése, környezete és az életciklusok közötti oksági összefüggéseket hangsúlyozzuk ki. A geológia megismerteti velünk a különböző talajtípusokat, a flóra és fauna felépülésének fizikai alapját. A földrajzzal együttműködésben egyre jobban kirajzolódnak a különböző területek klímájának, vegetációjának és gazdaságának összefüggései, a biológiai szemlélet tehát kapcsolatokra lel a gazdasági gondolkodással is. A fafaragás kapcsán a gyerekeknek már gyakorlati élményeik is vannak a különböző fafajok tulajdonságairól is, melyet így az éghajlati igényekkel is összefüggésbe tudnak hozni.

Az állattan területén különös figyelmet szentelhetünk a rovaroknak, ezen belül is az államalkotó rovarok tanulmányozásának. Ez a téma az állatok közötti viszonyok új szintjét világítja meg a gyerekek számára. A gerinctelenek közül olyan élőlényeket vizsgálhatunk, melyeknek fontos szerepe van a mezőgazdasági viszonyok megértésében.

KÖVETELMÉNYEK - ISMERETEK / FEJLESZTÉSI KÖVETELMÉNYEK

Egyszikű virágok – liliomok, a hagyma és a gyöktörzs.

Keresztes virágúak.

Fűfélék, ernyősvirágzatúak, pillangósvirágúak, katángfélék és fészkesvirágúak.

Ajakos virágúak és más fészkesvirágúak; a virágzatok példái.

Szarkalábfélék és rózsafélék, ezek változatai.

Ezeknek a virágos növényeknek a fejlődése követhető egész éven át. Az évszakonkénti ciklus is meg-
tárgyalandó.

A növénytan és az állattan kapcsolata a lepkék életciklusában.

A kertészkedéssel kapcsolatban – kártevő bogarak, fatetű stb.

A talajlakó férgek.

A rovarok formai jellemzése: a bogarak, a lepkék és a méhek formai és élettani sajátosságai.

A méhek életciklusa – beleértve a méhek gondozását, a méhészetet – méz, méhviasz stb.

A hangyák és a hangyaállam.

KAPCSOLÓDÁSI PONTOK

Kertművelés.

Földrajz: övezetesség, klíma, növényzet és gazdasági viszonyok.

Történelem: Róma mint állam és az államalkotó rovarok összehasonlítása.

Fafaragás: különböző fafajok igényei, tulajdonságai.

KULCSFOGALMAK / FOGALMAK

Rovarak testfelépítése, virágtípusok, fafajok, férgek, gerinctelenek.

A FEJLESZTÉS VÁRT EREDMÉNYEI

A gyermek minden témakör esetén mutasson egyre fokozódó pontosságot a megfigyelések terén, a leírások árnyaltságában.

Tudjon összefüggéseket találni a kertben végzett tevékenységek és az élővilág általános törvényszerűségei között.

Ismerje fel a különböző állatok helyét az ember által művelt természeti világban.

7. ÉVFOLYAM

TEMATIKAI EGYSÉG / FEJLESZTÉSI CÉL

Míg az előző években az emberi test felépítése és működése az állatvilággal és a növényvilággal összefüggésben jelent csak meg, addig ebben az évben újból a tanulmányok középpontjába kerül. Ebben az életkorban úgy lehet az egészséggel kapcsolatos ismereteket megtárgyalni a gyerekekkel, hogy már objektív, illetve még objektív módon tudnak ezekhez a témákhoz viszonyulni. Míg korábban sokkal egyszerűbben, ösztönösebben, józanabban viselkedtek a táplálkozás, a tisztálkodás, az öltözködés, az egészséges életmód terén, később pedig hajlamosak nagyon egocentrikusan, illetve trendeket követve foglalkozni ezekkel a dolgokkal, ebben az időszakban tényleg lehet velük tárgyszerűen beszélgetni, bármelyik témában. Ez a témakör olyan területet érint, melyek kultúráját főleg a családi környezetből hozzák a gyerekek, de ezt a szokásrendszert most tanári segítséggel tudatosan átvizsgálhatjuk. A tanulmányokat át kell járnia az „egészség több, mint a betegség hiánya” érzésének.

ÓRAKERET: 30 ÓRA

ELŐZETES TUDÁS

A korábbi évek biológiai tanulmányai.

TANTÁRGYI FEJLESZTÉSI CÉLOK

Ez a tanév a biológia egy sajátos fejezetét nyitja meg azzal, hogy az emberi test működését kezdi vizsgálni. Ezek a vizsgálatok a korábbi természettudományos szemléletet folytatják, ugyanis nem önmagában kiragadva próbálják az egyes szervrendszereket és funkciókat megtárgyalni, hanem a környezettel és a többi szerv működésével való kapcsolatukban. Ez a komplex megközelítés segítheti a diákokat abban, hogy felelős módon viszonyuljanak saját testükhöz, értékeljék annak nagyszerűségét.

Ez a felelősség manapság nagyon fontos az ebben az életkorban kibontakozó félben lévő szexualitás miatt is. A szerelem, az anyaság-apaság kérdése, a szexuális kapcsolatok, a fogamzásgátlás mind olyan témák, ahol a biológia és a lelki higiéne szorosan összekapcsolódik, nem pusztán élettani jelenségeket tisztázunk tehát ezek megtárgyalásakor.

KÖVETELMÉNYEK - ISMERETEK / FEJLESZTÉSI KÖVETELMÉNYEK

Az érzékek ápolása: gyakorlati ismeretek a látással, a hallással, az ízleléssel, a szaglással és érintéssel kapcsolatban.

A tüdő felépítése és szerepe, alapvető ismeretek a szívről és a keringésről, elég részletesen ahhoz, hogy gyakorlatias legyen (pl. a légcső védelme (csillós hám); a levegő és a vér közötti szoros

kapcsolat a légzőszervek vékony membránjain keresztül) – de itt nem cél a részletes anatómiai tanulmányozás.

Az étkezés fontossága: alapvető ismeretek az emésztőrendszerrel, de az előbbieket szerint a hangsúly azon legyen, hogy milyen tényezőkre kell ügyelni az egészség tartós megőrzése érdekében (pl. növényi rostok szükségessége a belek stimulálására, a táplálkozási ritmus szükségessége, nehéz ételek után a testmozgás és a fürdőzés elkerülésének szükségessége). Fehérjék, szénhidrátok, zsírok, ásványi anyagok és vitaminok. Különböző táplálkozási meggyőződések tárgyalása anélkül, hogy bármelyik módszer mellett kardoskodnánk. A gyorsétkeztetés jellemzői, veszélyei, a “fogyókúrák” eredményei, a rendszeres mozgás szerepe a testsúly kialakításában. Az egészséges testkép kialakítása.

Az alvás szükségessége és a napi tevékenységek (szellemi-fizikai) kiegyensúlyozása.

A fenti témákkal kapcsolatos betegségek (pl. tüdőrák, tüdőtágulás, elhízottság, anorexia, cukorbetegség).

Szenvedélybetegséget előidéző anyagok: alkohol, nikotin, drogok (pl. ópiumszármazékok, hallucinogének); a függőség alapvető természete (akár a koffeinhez, a csokoládéhoz, a cukorhoz, akár rossz szokásokhoz, mint a körömrágáshoz hasonlítva), valamint a felismerés és a változtatás lépései, a segítségkérés fontossága.

Gyógynövények (pl. kamilla, körömvirág) és alkalmazásuk különböző módokon.

Személyes egészség és higiénia: izzadás, a fogak, a bőr, a hajas fejbőr ápolása, a kézmosás, az ételek érintése, és ezek kapcsolata az egészséggel (pl. baktériumok, fejtetű, orsógiliszta fertőzések).

Minden egyes témával kapcsolatban fontos a modern média hatásainak megtárgyalása.

KAPCSOLÓDÁSI PONTOK

Kémia a 8. osztályban.

KULCSFOGALMAK / FOGALMAK

Érzékszervek, tápcsatorna, légzés, keringés, kiválasztás, nemi szervek, bőr, drogok.

A FEJLESZTÉS VÁRT EREDMÉNYEI

A gyermek ismerje fel a mindennapi tevékenységek és az emberi test biológiai funkcióinak összefüggését.

Tudja elemezni az olyan hétköznapi jelenségeket, mint a légzés, a táplálkozás folyamata.

Ismeri a tápcsatorna részeit, az egyes részekben történő folyamatokról tudjon általánosságokban beszélni.

Érti az ember légzésének folyamatát, képes összefüggések keresésére a ruházattal és a dohányzással kapcsolatban.

Az érzékszervek jelentőségével tisztában van, ismeri ezek ápolásának módjait.

8. ÉVFOLYAM

TEMATIKAI EGYSÉG / FEJLESZTÉSI CÉL

Ebben a korosztályban nagy testi változások zajlanak, a végtagok növekedése nagyon intenzívvé válik. A nemi érés is nagy hatással van a diákok mindennapjaira. Ezen fontos átalakulásokat jól kíséri az emberi test idei két nagy témája: a mozgásrendszer és az érzékszervek. A felegyenesedett testtartás szellemi-lelki vonatkozásai túlmutatnak a biológiai tényeken, jó beszélgetések táptalaja lehet ez a téma.

ÓRAKERET: 30 ÓRA

ELŐZETES TUDÁS

Az előző évek biológia epochája, különösen a hetedikes epocha; a hetedikes fizika mechanikai témaköre; a fénytán és a hangtan a hatodikos fizikából.

TANTÁRGYI FEJLESZTÉSI CÉLOK

A csontrendszer felépítése rávilágít az emberi szervezet és a minket körülvevő ásványi világ szoros kapcsolatára az anyagösszetétel területén valamint a gravitáció és az ember viszonyára a csontgerendák formálódásában. A mechanikai viszonyok, melyek a csontrendszer felépítésében és működésében jól tetten érhetők, érdekesek lehetnek ebben az életkorban. Az érzékszervek tárgyalásakor jól megmutatható, hogy a külvilágban érvényes fizikai (optikai, akusztikai) törvényszerűségek miképp érvényesülnek az emberi szervezet működésében. Ezeket az érzékszerveket nem csak ábrák, hanem kísérletek segítségével is vizsgáljuk.

KÖVETELMÉNYEK - ISMERETEK / FEJLESZTÉSI KÖVETELMÉNYEK

A csontváz összességében és részeiben. Az aranymetszés mint arányossági elv a csontvázban. A gerincoszlop formája és funkciója, a csigolyák felépítése, formagazdagsága, szerepük a felegyenesedett testtartás kialakításában. A gerincoszlop, a mellkas felépítése, a koponya és a végtagváz polaritása. Az egyes csontok formájának tanulmányozása, pl. a hátgerinc és a combcsont kontrasztja.

A végtagok felépítése és mechanikája, az emelőelv: az erőkar és a teherkar viszonya.

A láb formája, a láb boltozata és viszonya a felegyenesedett testtartáshoz.

Az alkar pronatioja és supinatioja.

Az izmok általános felépítése és működése.

A csontok és izmok kapcsolódása, az ízületek felépítése és működése.

Hajlító és feszítő izmok elhelyezkedése, az egymással együttműködő és az ellentétes működésű izmok elhelyezkedése, a mozgás és az izomrendszer komplex kapcsolata. Az izomgörcs.

Az emberi szem, illetve fül felépítése és funkciója.

KAPCSOLÓDÁSI PONTOK

Fizika: mechanika, erő fogalma, optika, akusztika. Művészetek: kupola és boltív mint építészeti megoldás és mint élettani forma a csontváz különböző területein, csontok ábrázolása szénnel, agyagból való megformálás.

KULCSFOGALMAK / FOGALMAK

Csontrendszer, izmok, inak, ízületek, a szem részei, a fül részei.

A FEJLESZTÉS VÁRT EREDMÉNYEI

A gyermek ismeri a gerincoszlop részeit, annak jelentőségét az ember testtartásában.

Tisztában van a végtagok és a függesztőövek felépítésével, az ízületek típusaival

Képes felismerni a fizikai törvényszerűségeket a csontváz felépítésében.

Érti a csontok és az izomrendszer együttműködését az emberi mozgásban

Ismeri a tanult érzékszervek felépítését, jelentőségét az ember és a külvilág közötti viszonyban.

A tanult szakkifejezéseket képes megfelelően használni.

FIZIKA

BEVEZETÉS

A tudományos ismeretek tanításának fő célja az, hogy kifejezze azt, hogy a tudomány az emberi létezés része, valamint az, hogy fantáziadúsan, az érzelmekre ható módon adja át azokat. Ez a természet valóságos jelenségeinek megfigyelésére, a jelenségek megfogalmazására és a modellalkotásra vonatkozó képesség kifejlesztését jelenti. A tényleges tudományos ismeretek oktatása a gyermek olyan életkorában kezdődik, amikor szert tesz arra a képességre, hogy oksági összefüggéseiben szemlélje a világot, és amikor ezek az ismeretek a gondolkodási képesség fejlesztésére szolgálnak. A cél az, hogy olyan minőségi gondolkodás fejlődjön ki, amely folyamatában képes szemlélni az emberi lény és a való világ változó kapcsolatát.

6. ÉVFOLYAM

TEMATIKAI EGYSÉG / FEJLESZTÉSI CÉL

A kísérleti úton nem vizsgálható modellek helyett valóságos érzékelésen, megfigyelésen alapuló gondolkodási módszert javasolt alkalmazni. Kezdetben a jelenséggel összefüggő érzelmi kapcsolatot kell kialakítani a tanulóknál. Később ezt meg kell szabadítani a szubjektív elemektől azzal a céllal, hogy a belső értékek megragadhatók legyenek a megértési tevékenység során.

Emiatt a tudományos ismeretek tanítása a Waldorf-iskolában az érzékelés minőségéből indul ki. Ez a tanítási módszer különösen érzékelés-orientáltnak írható le. Ez fontos szerepet játszik, és higiéniai-pedagógiai jelentősége is van.

ÓRAKERET: 40 ÓRA

ELŐZETES TUDÁS

A gyerekek a hangszeres zenélés során már megismertkedtek a hangok világával, a festésen keresztül pedig a színek világával.

TANTÁRGYI FEJLESZTÉSI CÉLOK

A fizikaoktatás a megtapasztalt és megfigyelt jelenségekből indul ki, nem pedig elméletekből vagy modellekből. Minden kínálkozó lehetőséget ki kell használni az ellentmondások bemutatására, a tények szembeállítására érdekében. A fizika szabályait sem szabad elszigetelten tárgyalni, hanem az egyéb tantárgyakkal való összefüggésben. Ezért a tanított gyermekek életkorának megfelelő időben be kell mutatni a művészethez és a technológiához való kapcsolódásokat. A középtagozat igyekszik gazdag tapasztalatokat nyújtani a fizikai jelenségekről, amelyekre ráépülhet a felső tagozat ismeretanyaga.

Kiemelt cél a pontos megfigyelés képességének fejlesztése és a megfigyelések írásbeli rögzítésének elsajátítása.

KÖVETELMÉNYEK - ISMERETEK / FEJLESZTÉSI KÖVETELMÉNYEK

A jelenségek egyszerű, teljesen érthető kísérletekkel történő megtapasztalása vezeti be a tanulókat a fizika világába.

A hangtan erre nagyon alkalmas. A különböző megközelítések közül álljon itt kettő:

- a) bevezetés az alapvető hangjelenségekbe (rezgés, hangmagasság, hangerő, hangszín).
- b) hangszerek vizsgálata, melynek során a tanulóknak módjukban áll felismerni a rezgést, mint a hang fizikai megfelelőjét:

- a hangforrás, valamint a hangerő, a hangmagasság, és a hangszín közötti kapcsolat bemutatása, hangközök a monochordon, hangterjedés;
- állóhullámok megfigyelése (Kladni-lemezen, húron, kötélben stb.), rezonancia hétköznapi példái (hinta, hangszer, lengő faág, billegő vizesztál stb.);
- a tanulóknak mindenképpen meg kell ismerniük a gége fizikai-élettani tulajdonságait.

A festés során szerzett tapasztalatokra építve továbblépnek a következő témákra:

Színelmélet:

- Egyszerű színtan (azaz elmélet nélküli ismertetés).
- A kiindulási pont a világosság, illetve sötétség ellentéte.
- Megvilágított színes felületek figyelésének abbahagyása után a szemben utóképek képződnek, ez vezetett a kiegészítő színek elméletéhez (Goethe „megidézett” színei).
- A színpompás és színes árnyékok szemléltetése, valamint keletkezésük feltételeinek bemutatása.
- Átlátszatlan közeg hátulról vagy oldalról történő megvilágításakor megjelenő színjelenség megmutatása.
- A színelméletben cél a sötét/világos határokon megjelenő idegen színcsíkok tanulmányozása prizmán keresztül.
- A színeken túl az árnyékok is tanulmányozhatók.
- A mágnesesség bemutatása a természetben előforduló magnetit (mágnesvasérc) segítségével. A mágnesesség vizsgálata.
- A közönséges mágnesek és a (burkolat nélküli) iránytű bemutatása. Ez a következő témák megvitatásához vezet:
  - az északi és a déli pólus fogalma,
  - a mágneses vonzás és taszítás fogalma,
  - a Föld mágneses mezeje.

Elektrosztatikában a vonzás és a taszítás jelenségének vizsgálata. Különbözőség a mágnességtől.

A hőtani elméletek a következő ellentétekkel foglalkoznak:

- meleg és hideg, hő- és hidegforrások, a hőáramlás irányának bemutatása, megvitatása a hűtés megvalósítási lehetőségével együtt (de még technikai részletek nélkül),
- az égés és a sűrlődés mint hőforrás tanulmányozása.

KAPCSOLÓDÁSI PONTOK

Gége működése (biológia), hangskálák (zene), iránytű (földrajz).

KULCSFOGALMAK / FOGALMAK

Rezgés, hangmagasság, hangerő, hangszín, hangterjedés, rezonancia.

Sötét/világos határokon megjelenő színek és azok minősége.

Az északi és a déli pólus fogalma, a mágneses vonzás és taszítás fogalma.

A Föld mágneses mezeje.

Elektrosztatikus vonzás és taszítás.

Hő- és hidegforrások.

Sűrlődés mint hőforrás.

A FEJLESZTÉS VÁRT EREDMÉNYEI

A gyermekek megtanulják a kísérletek megfigyelésének folyamatát, módját.

A látott, tapasztalt jelenségeket saját szavaikkal el tudják mondani.

Ismerik a fizika különböző területeinek alapjelenségeit: világosság-sötétség, színek, alapvető hangjelenségek, mágneses, illetve elektrosztatikai vonzás-taszítás, meleg-hideg.

7. ÉVFOLYAM

TEMATIKAI EGYSÉG / FEJLESZTÉSI CÉL

Ebben az évben a mechanika a tanítás középponti témája, majd utána következik a hangtan, a fénytán, a termodinamika, a mágnesség és az elektromosság további részeinek ismertetése, megvitatása.

ÓRAKERET: 30 ÓRA

ELŐZETES TUDÁS

Előző év alapjelenségeinek az ismerete. Egyenes és fordított arányosság és az azzal történő számolás.

TANTÁRGYI FEJLESZTÉSI CÉLOK

A kísérletezés megismerése, felvetett problémákra válaszok keresése kísérleteken keresztül. (tanulókísérletek). A természettudományos gondolkodás elsajátításának első lépései.

KÖVETELMÉNYEK - ISMERETEK / FEJLESZTÉSI KÖVETELMÉNYEK

A mechanikában az emelő tanulmányozására kerül sor. Ennek során az elméletalkotásnak kell dominálnia. A témakörök kulcsszavakban a következők:

- Az emelők különböző fajtái, az erőkar és a teherkar.
- Kétkarú mérleg (amely decimális beosztású és érzékeny).
- Lejtő. Állócsiga. Mozcócsiga, csigasor. Ék, csavar, csuklók, fogaskerék és szíjtárcsa, áttételek.
- Ezeknek az „egyszerű gépeknek” a kombinációit meg kell vitatni, és az a cél, hogy a tanulók megértsék a súlyhajtású óra, kerékpárváltó vagy daráló stb. működési elvét. Az emelő és a lejtő képleteinek levezetése (erő szorozva elmozdulással).
- Sebesség, munka, teljesítmény fogalma. Fonálinga lengésidejének tanulmányozása.

Összegzésként megbeszéljük a diákokkal, hogy egyszerű gépekkel munkát nem takarítunk meg, mert kisebb erőt hosszabb úton fejtünk ki. Energiamegmaradás törvénye.

HANGTAN

Lyuksziréna. Lemezjátszó. A hang irányítása (hangszóró, hangfal). Hangsebesség és annak mérése. Visszhang, sztereo hatás [a 8. osztályban is tanítható].

FÉNYTAN

A következők megfigyelése:

- Tükörképek és tükrözések (a rajzolással kombinálva, fénysugár pattogása a tükrök között).
- Fényvisszaverődés sík- és gömbtükrőről a gyakorlatban.
- Lencse nélküli kamera (az emberi szemmel összehasonlítva) [a 8. osztályban is tanítható]. Camera obscura.

HŐTAN

Hővezetés. Hőmérők.

MÁGNESESSÉG

- A föld mágneses mezejének deklinációja és inklinációja.
- A mágnesesség alapjelensége.
- Az elektromosság új témái összesűrítve:
  - Áramforrások (galvánelem, dinamó).
  - Elektromos áram, áramkör, kapcsoló.
  - Elektromos készülékek az elektromos áram hatásai.
  - Mágneses effektusok, elektromágnes.
  - Műszaki alkalmazások: elektromos tűzhely, bojler, vasaló, biztosíték.

Fel kell hívni a figyelmet az elektromos áram és a villámlás veszélyeire.

KAPCSOLÓDÁSI PONTOK

Mágnesség–hajózás–felfedezések (földrajz, történelem).

Munkavégzés–táplálkozás, áramütés–szívmegállás (biológia).

Elektrolit-vezető (kémia).

KULCSFOGALMAK / FOGALMAK

Kétkarú mérleg. Lejtő. Állócsiga. Mozcócsiga, csigasor. Ék, csavar, csuklók, fogaskerék áttételek. Forgatónyomaték. Mechanikai munka. Sebesség. Hangsebesség.

Beesési szög, beesési merőleges, törési szög, visszaverődési szög, fókuszpont.
Hővezetés. Áramforrások, egyenáram és hatásai, elektromágnes.

A FEJLESZTÉS VÁRT EREDMÉNYEI

A kísérletek pontos megfigyelése mellett a gyerekek önállóan meg tudják fogalmazni és leírni a látott jelenségeket.

Képesek ok-okozati következtetések levonására, magyarázatok adására, amik közös megbeszélésre kerülnek.

Ismerik a kétkarú mérleg, az emelő, a csigák működését, gyakorlati alkalmazását.

Egyszerű áramkört tudnak építeni.

Egyszerű számolási feladatokat el tudnak végezni.

8. ÉVFOLYAM

TEMATIKAI EGYSÉG / FEJLESZTÉSI CÉL

Elsősorban a hidrosztatika, a hidrodinamika, az aerosztatika és az aerodinamika erősen gyakorlatiasan előadott új területei állnak ebben a korban a tanulók érdeklődésének középpontjában, de folytatódnak az előző évek témakörei is.

ÓRAKERET: 40 ÓRA

ELŐZETES TUDÁS

Az előző években tanultak ismerete. Számolás elsőfokú egyismeretlenes egyenletekkel.

TANTÁRGYI FEJLESZTÉSI CÉLOK

Az embert körülvevő technikai világ működésének megértése.

KÖVETELMÉNYEK - ISMERETEK / FEJLESZTÉSI KÖVETELMÉNYEK

- Arkhimédész törvénye (vízre és levegőre).
- Hidrosztatikus felhajtóerő, a hidrosztatikai nyomás.
- Közlekedőedények (hidraulikus mérleg).
- Cartesius-féle bűvár.
- Szilárd anyagok, folyadékok és gázok fajsúlya.
- Stabilitás (pl. hajók stabilitása).
- Statikus nyomás (összehasonlítva a vízben és a levegőben).
- Szivattyúk elve (főképp a hidraulikus kos felé haladva).
- Lamináris és turbulens áramlás.
- Örvények és ellenállás (vízben és levegőben, a hozzájuk tartozó ellenállási formákkal összefüggésben).

A HANGTANban például az alábbiak kifejtésére kerülhet sor:

- A hang sebessége (a levegőn kívül más anyagokban is).
- A hang irányítása: visszaverődése (visszhang) és elnyelődése [a 7. és 9. osztályban is tanítható]

- Kundt-féle cső.
- Épületek akusztikája, különböző hangszerek akusztikája.

A TERMODINAMIKÁban az alábbiak lehetnek a témakörök:

- Folyadékok, szilárd anyagok, és gázok állapotváltozása, párolgás.
- A víz nevezetes pontjai és jelentőségük a természetben [a 9. osztályban is tanítható].
- Meleg- és hidegvíz vezetékrendszerek, hőközlés légáramlás útján, hőszigetelés. Hővezetés és hőszigetelés különböző anyagokban [a 7. osztályban is tanítható].

AZ ELEKTROMOSSÁG hatásai és törvényei

- Az elektromos áram hőhatása és vegyi hatása.
- Különböző anyagok vezetési tulajdonságai, valamint a földelés.
- Az áram mágneses hatása és alkalmazásai: elektromotor, dinamó (lehetőleg a generátor is; mindenképpen mélyebben kell foglalkozni ezzel a témával a felsőbb osztályokban), mérések.
- Ohm törvénye.

KAPCSOLÓDÁSI PONTOK

Meteorológia (földrajz). Ipari forradalom (történelem).

KULCSFOGALMAK / FOGALMAK

Nyomás, felhajtóerő, Arkhimédész törvénye, fajsúly. Állapotváltozások. Ohm-törvény.

A FEJLESZTÉS VÁRT EREDMÉNYEI

A kísérletek megfigyelésével szerzett tapasztalatokból egyre pontosabb következtetéseket képesek levonni.

Ismerik a hidrosztatikai alapjelenségeket és törvényszerűségeit.

Tudják az elektromos áram hatásait és ezek gyakorlati alkalmazását.

KÉMIA

BEVEZETÉS

A Waldorf-iskolákban a kémia tanításának módszertana nagyban eltér a hagyományosan megszokottól. Fontos megjegyezni, hogy a Waldorf-iskolák kémiatanítását nem a hagyományos módszerrel szembeni bizalmatlanság, az azzal egyet nem értés alakította és alakítja ki, tehát nem valaminek a tagadására alapoz. A tartalmat és a módszert a gyermek lényének (a korábbi fejezetekben részletesebben tárgyalt) fejlődéséhez igazítja, nem pedig az általánosan elterjedt szaklogikához. A kémia tanításának itt tehát nem szakmai, hanem pedagógiai célja van. Ez természetesen nem zárja ki, hogy a tudomány ezen ága iránt érdeklődők a számukra megfelelő mélységben tájékozottak legyenek a világ kémiai oldaláról, de igyekszik kizárni azt, hogy a kémia nevében elidegenedjenek magától a kémiától.

Annak érdekében tehát, hogy a tárgy tanítása ne öncélú legyen, hanem annak segítségével a tanulók az egész világ szemléléséhez nyerjenek új szempontokat (melyek szervesen beépülnek gondolko-

dásukba), nem szabad a kémia tanítását a legmodernebb elméletek leegyszerűsített változataival kezdeni. Ha a kezdés a gyermekek által jól ismert anyagokkal és változásokkal történik, ahol az újdonság csak a szempontokban és a vizsgálat módszereiben rejlik, akkor biztos tapasztalati alapot adhatunk a későbbiekben egyre bonyolultabbá váló ismeretanyagoknak. A jelenségekből indulunk ki, nem pedig a modellekből. Az elméleteket, modelleket a jelenségekből, tapasztalatokból vezetjük majd le, abban az életkorban, amikor a tanulók már pontosan meg tudják különböztetni a valóságot a valóságot leírni próbáló elmélettől. E két dolog különválasztása rendkívül fontos a modern tudományos gondolkodás kialakításában, de ehhez már megfelelően érett gondolkodás és elegendő tapasztalat szükséges.

7. ÉVFOLYAM

TEMATIKAI EGYSÉG / FEJLESZTÉSI CÉL

A kémia tanításának kezdetén nem lehet cél az atomelmélet bevezetése és a kémiai elemek rendszerezése. Ez utóbbiak nagyrészt nincsenek is jelen elemi állapotban a természetben, így tárgyalásuk – kevés kivételtől eltekintve – nem hozza közelebb a diákat a körülötte lévő világhoz. A kémia tanításának első évében azokat az alapokat kell letenni, melyekre a továbbiakban építeni lehet. Ez vonatkozik a fogalmak kialakítására, a megfigyelés folyamatára, a kísérletezés módszertanára egyaránt. Az égés, a sav-bázis ellentétpár, a különböző sók, az indikátorok használata, a fémek tulajdonságai mind-mind előkerülnek a későbbi évek során is, de ezek alapszintű tárgyalása jó lehetőséget ad a kémiai szemlélet kialakítására.

ÓRAKERET: 30 ÓRA

ELŐZETES TUDÁS

Hőtani ismeretek a 6. osztályból.

TANTÁRGYI FEJLESZTÉSI CÉLOK

A metodika alapja a kémiai folyamatokba történő bevezetés. A folyamatokat nem mennyiségi szempontból kezdjük el vizsgálni, hanem minőségi megközelítést alkalmazunk. Ez segítheti a diákokat abban, hogy újfajta megértés fejlődjön ki bennük az eddig is ismert világ irányában. Ennek érdekében a hétköznapi életben is rendszeresen használt, természetes anyagokkal kezdjük a vizsgálatokat. Nem az új anyagok szokatlan viselkedésével ébresztünk fel érdeklődést, hanem új szempontokat nyitunk, újfajta kérdéseket vetünk fel a jól ismert folyamatok kapcsán. A kémia ilyenkor úgy jelenik meg, mint az ember és az ismert környezet frissen felfedezett viszonya, nem pedig a gyorsan múló szenzáció eszköze.

Ebben az évben a kémia még nem szigorúan analitikus, sokkal inkább az összefüggéseket tanulmányozza, mintsem az alkotó elemeket. A vizsgálatok közben elsősorban a tanulók megfigyeléseire, élményeire támaszkodva építkezünk, nem pedig a mérésekre.

KÖVETELMÉNYEK - ISMERETEK / FEJLESZTÉSI KÖVETELMÉNYEK

A tűz különböző megjelenési formáinak minőségi vizsgálata (a szén másképp ég, mint a szalma és a fa; a gyertya másképp, mint az alkohol és a kőolaj; a kén másképp, mint a foszfor).

Az égés termékeinek és maradványainak vizsgálata (hamu, szén, szén-dioxid).

Indikátorok (növényi eredetű indikátorok, pl. vörös káposztalé).

A levegő áramlása a tűz környezetében: az égést tápláló oxigén, az O₂ és a CO₂ szerepe a vérkeringésben és az égésben

A mész és a mészégetés. A savakat képző gázok (szén-dioxid, kén-dioxid) és a bázis megjelenése (mészlúg, hamulúg). További savak (pl.: sósav, foszforsav, kénessav).

Fémek (arany, réz, ón, bronz, vas).

Kultúrtörténeti és technikai vonatkozások:

A gyertya vizsgálata (M. Faraday) és gyertyakészítés.

A tűzhelyek és a kémény fejlődése.

A savak és lúgok vizsgálata, semlegesítés, sóképződés.

Néhány gondolat az arany bányászatáról és feldolgozásáról.

Sóbányászat.

KAPCSOLÓDÁSI PONTOK

Fizika, ásványtan, földrajz 6. osztály, rajz-festés.

KULCSFOGALMAK / FOGALMAK

Égés, savak, lúgok, indikátor, levegő, szén-dioxid, oxigén, fémek, oldódás.

A FEJLESZTÉS VÁRT EREDMÉNYEI

A gyermek képes pontos megfigyeléseket végezni.

Egyszerű kísérleteket biztonságosan végre tud hajtani.

Tisztában van az égés feltételeivel.

Megérti a mészégetés, a mészoltás és a mész megkötésének kémiai hátterét.

Képes egyszerű következtetések levonására.

Le tudja írni az órán látottakat, jellemző rajzokat tud a jelenségekről készíteni.

Tisztában vannak a sav-bázis indikátorok felhasználásával.

8. ÉVFOLYAM

TEMATIKAI EGYSÉG / FEJLESZTÉSI CÉL

A 8. osztály kémiája a kiindulási pontba a táplálékot készítő embert helyezi. A környezet és az ember viszonya itt egyértelmű. Az ember a táplálkozása érdekében különböző élőlények életfolyamatait szakítja meg, szétválaszt, feldolgoz, átalakít, tisztít, finomít. Az egyes tápanyagokban mindezek után is tükröződik mindaz a folyamat, amely létrejöttükkor lejátszódott. A vizsgált anyagokban tehát az életfolyamatok pillanatképeit tapasztalhatjuk, ezen folyamatoktól nem elválaszthatóak anyagi tulajdonságaik sem. A tanítás egyik fontos célja ezen karakterisztikus tulajdonságok megragadása, megértése. A tanulói kísérletek ezt a folyamatot még elevenebbé tehetik

ÓRAKERET: 40 ÓRA

ELŐZETES TUDÁS

Táplálkozástani ismeretek 7. osztályban, kémiai alapismeretek a 7. osztályból.

TANTÁRGYI FEJLESZTÉSI CÉLOK

A táplálékok és a tápanyagok kémiai vizsgálati módszerei. Olyan szemléletmód kialakítása, ami az élőlényekből származó anyagok minőségére érzékennyé teszi a diákokat. Az alapvető tápanyagok kémiai megismerése alapot ad a későbbi szerves kémiai tanulmányoknak. A vaskohászat a fémekkel történő kémiai ismerkedést bővíti az előző évhez képest.

KÖVETELMÉNYEK - ISMERETEK / FEJLESZTÉSI KÖVETELMÉNYEK

A magtól a lisztig – különböző gabonatípusok, az őrlés technikái (az őrlőkötől a vízi- és szélmalmon át a hengermalomig). Kísérletek a liszttel: a tészta, a sikér.

Keményítő előállítás lisztből, burgonyából, a keményítő jellegzetességei, jód–keményítő reakció.

A sikér mint a liszt fehérjekomponense (elszenesítési próba).

A fehérje: tej, tojás, hús, toll, szőr, „állati eredetű termékek”.

A fehérje denaturációja, xantoprotein-reakció.

A cukor (a hozzá tartozó kultúrtörténettel): cukor a természetben. A keményítő cukorra való átalakítása sav segítségével (hidrolízis), a keményítő vízhez és a tűzhöz való viszonya. Fehling-oldat és felhasználása, ezüsttükör-próba, redukáló cukrok, nem redukáló cukrok.

Zsírok és olajok: növényi olajforrások, állati zsiradékok. A zsír meleghez és a tűzhöz való viszonya, vízzel szembeni viselkedése.

A szappan-előállítás folyamata.

Cellulóz, papír-előállítás.

Cukor-előállítás répából.

Cukorfogyasztás mint civilizációs probléma (a cukortúlfogyasztás következményei a fogazatra), vér-cukor és cukorbetegség.

A bőr és a cserzés folyamata.

Sajtkészítés.

A fémfeldolgozás folytatása, a kohóban zajló folyamatok.

KAPCSOLÓDÁSI PONTOK

Táplálkozás és egészség a 7. osztályban, hőtan és mechanika a fizikában, különböző élelmiszerek megjelenése a történelem során, az ipari forradalom jelentősége (kohászat), növénytan, állattan a korábbi osztályokban.

KULCSFOGALMAK / FOGALMAK

Lugol-oldat, xantoprotein-próba, Trommer/Fehling-próba, különböző cukrok lenevezése, redukáló cukrok, szappan, denaturáció, hidrolízis.

A FEJLESZTÉS VÁRT EREDMÉNYEI

A tanuló képes egyszerű próbák segítségével a keményítő, a cukor, a fehérje kimutatására.
 A látott kísérletek alapján önálló kísérleteket is meg tud tervezni, képes ezek kivitelezésére.
 A tanult anyagok legfontosabb tulajdonságait képes ismertetni.
 Képes felismerni az összefüggéseket a különböző élelmiszerek összetétele és tulajdonságai között.
 A tanult ipari folyamatokat képes lépésekre tagolni és az egyes lépéseket karakterizálni is tudja.
 Ismeri a tanult savak és lúgok előállítás módját.

IDEGEN NYELVEK ÁLTALÁNOS BEVEZETŐ

A nyelvtanítás fontos eszköz a népek közötti kölcsönös megértés, a kulturális különbségek iránti fogékonyság kialakításában, a sztereotípiákat elutasító magatartás fejlődésében. Így a nyelvtanítás a kisiskolás korban az empátia iskolázása az érzékek fejlődésén és fejlesztésén keresztül. Fontos feladat az érdeklődés és kíváncsiság felkeltése a nyelvek iránt, valamint a kultúrák közötti kommunikáció iránt általában.

Az idegennyelv-oktatás elsődleges célja továbbá a mindennapi életben jól alkalmazható idegen-nyelv-tudás biztosítása. Ezért a Waldorf-iskolai nyelvoktatás egyrészt praktikus, hasznos célként törekszik arra, hogy a tanuló hallás és olvasás útján idegen nyelven megértsen másokat, és folyékonyan fejezze ki magát az adott idegen nyelven szóban és írásban egyaránt. Továbbá célja bemutatni a diákoknak az adott nyelven beszélő népek karakterét, szokásait, kultúráját, földrajzát, történelmét. Az idegen nyelvek tanításának pedagógiai célja, hogy segítse a gyermek fejlődését az életkori sajátosságainak megfelelő tematikával, és hogy betekintést nyújtson a világ árnyalt szemlélési módjaiba, ezzel tágítva perspektíváját. A nyelvtanításon keresztül szeretnénk segíteni a diákokat abban, hogy pozitívan forduljanak más kultúrájú és nyelvű népekhez, valamint abban, hogy közelebb kerüljenek a különböző gondolkodású emberek megértéséhez, jártasságot szerezzenek a kommunikációban, hogy empátiát alakítsanak ki magukban mások szemlélete és világlátása iránt. Az idegen nyelvek tanulása új perspektívát kínál az egyén számára saját nyelvéhez, kultúrájához, szemléletéhez, mentalitásához, ily módon segítve a diákokat, hogy a világot árnyaltabban láthassák.

Az idegen nyelv verbális tanulása a diáknak azt a képességét fejleszti, hogy egy másik emberre figyeljen, hogy követni tudja a másik ember kimondott és ki nem mondott szándékait. Az idegen nyelvek ismerete ösztönzi a rugalmas és mozgékony gondolkodást, mivel a különböző nyelvek kaput nyitnak a tapasztalás különböző birodalmaiba, így növekszik bennünk a világ és a más emberek iránti érdeklődés is.

A pedagógus a nyelvtanítás első éveiben az érző figyelem nevelésével nyújt alapot a későbbi életkorban ma már nélkülözhetetlen képességhez, a más kultúrájú és nyelvű népekhez való oda-forduláshoz, mások szemlélete és világlátása iránti érzékenység, empátia kialakításához. A kisiskolás korú gyermek még érzékein keresztül fogadja be, így gyakorlatilag nem tanulja, hanem elsajátítja a nyelvet, belső képalkotása az idegen nyelv megértését is segíti. A nyelvtanításnak ebben a fázisában fontos, hogy a gyermek merüljön bele teljes intenzitással az élő nyelvtanítás folyamatába. Ebben az életkorban az érzékszervi benyomásoknak erősen kitett gyermek rendkívül fogékony az élősóra. Ekkor alakul ki benne az idegen nyelv intonációs mintái iránti fogékonyság, amit sokkal nehezebb később, 10 éves kor után kifejleszteni, amikor már a beszédszervek plaszticitása csökken. Fontos, hogy a tanulók megszeressék a nyelvet, hozzászokjanak intonációjához, dallamához és nyelvi bizton-

ságot szerezzenek. A tanítás során fontos szerepet kap a költői nyelv. A gyermekek mondókákkal, dalokkal, játékokkal, rövid mesékkel, párbeszédekkel és olyan tevékenységekkel ismerkednek meg, melyek közvetlenül vezetik be őket az idegen nyelv világába. Nem absztrakt vagy sematikus módon sajátítanak el egyszerű nyelvtani szerkezeteket, szókincset, hanem életkoruknak megfelelően, játékosan tanulva a gyakorlatban teszik meg az első lépéseket a nyelvtanulás terén.

A tanulók lépről lépésre megértik, amit hallanak és ismétlenek. A szókincs tanulását a gyermeket körülölelő környezet alapozza meg, életkorának megfelelő érdeklődésre és a gyermek képzeletvilágára épül. A jelentés ilyenkor még gyakran helyhez és tárgyhoz kötött. Mivel a tanítás írott szöveg nélkül, nagyrészt idegen nyelven történik, így a beszéd nem-verbális formái mindvégig fontosak maradnak. A történeteket nem kell szó szerint érteniük. A megértést gesztusok, mozdulatok, a történeteknél pedig képek, bábok segítik.

Az órák és a tanév anyaga lépcsőzetes, ismétlésre és bővítésre épít, az új anyagot a tanár mindig a meglévő tudásra alapozza. Az első három évben döntően együtt szólal meg az osztály, az egyéni megnyilatkozások kevésbé hangsúlyosak, de a bátrabb tanulókat is biztatjuk és segítjük egyéni fejlődésükben.

3. osztály végére a gyermekek ismerik a testrészek, a ruhák neveit, az osztályterem tárgyait, a színeket, a hét napjait, a hónapokat, az évszakokat, az időjáráshoz, természethez kapcsolódó kifejezéseket, foglalkozások neveit, a mindennapi élethez kapcsolódó egyszerű tárgyakat és cselekvéseket.

Képesek egyszerű kérdéseket feltenni és megválaszolni a fent felsorolt szókincs segítségével. Az írásbeli munka még nem jelenik meg, de első osztálytól lehet olyan füzetük, amelybe a tanult dalokat, verseket lerajzolják. Mivel a Waldorf iskolában az írás-olvasáskészség megerősítése magyar nyelven a 3. osztályban történik, ezt nem előzheti meg az idegen nyelven történő írás-olvasás, de megjelenhet az ABC, elkezdődhet egy képes szótár bevezetése is.

4. osztálytól a gyermeki fejlődés új szakasza kezdődik, melynek egy tudatosabb nyelvtanulás felel meg, elkezdődik az önállósodási folyamat. A 9. életév környékén a gyermek már a világra és önmagára is tárgyilagosabban tud nézni. Már nem benne él a nyelvben, hanem kívülről tud rátekinteni, így már képes felismerni törvényszerűségeket az idegen nyelvben. Mindez a gondolkodás ébredését jelenti.

A kilencedik évtől kezdve, a gyermekkor közepén, előtérbe kerül az írás-olvasás. Az olvasás képessége az ismert szöveg felolvasásától a helyes hangsúlyok kialakításán át a maximális érthetőségig fejlődik. Az íráskészség fejlesztése a már tanult versek, dalok, ismert rövid szövegek leírásával és feldolgozásával, sok másolási feladattal kezdődik, majd egyszerűbb gondolatok kifejezését szolgálja. A tanulók saját szótáruk vezetésének segítségével folyamatosan ismerkednek a szótárhasználattal. A szóról szóra fordítást e szakasz végéig lehetőleg elkerüljük. Amennyiben szükséges, megjelenhet a kétnyelvűség, a tanulók idegen nyelvű szövegek tartalmát foglalják össze az anyanyelvükön, és egyszerű szövegeket alkotnak idegen nyelven.

A nyelvtani szabályokon keresztül tudatossá váló nyelvhelyesség élményéhez hozzájárul a nyelv szépségének átélése. A mondatok, versek, történetek helyes ritmusban való előadása, a karakterisztikus hanglejtés, a pontosabb kiejtés ennek az esztétikai igénynek a kielégítését szolgálja. A kiejtési szabályokat nem absztrakt módon tanulják meg a tanulók, hanem a tanár példái alapján.

Elkezdődhet az idegen nyelven történő írás, megjelennek az olvasmányok. Az emlékezést, a felidézést nagyban segíti, hogy a diákok a már ismert, feldolgozott szövegekből a nyelvtani szabályokat kezdik felfedezni, megfogalmazni. Mivel a két tanult idegen nyelv témái sokszor megegyeznek, illetve átfedik egymást, a két nyelvből - lehetőség szerint egyeztetve - nem ugyanabban a sorrendben tanítjuk az egyes témaköröket.

ANGOL

1. OSZTÁLY

TEMATIKAI EGYSÉG / FEJLESZTÉSI CÉL

Az alsó tagozaton az idegen nyelvek tanításánál kezdetben az anyanyelv elsajátításának mintáját tűzi maga elé a Waldorf-pedagógia. A nyelv természetével folytatott munka azt eredményezi, hogy a gyermek teljes lényével belemerül a nyelvbe, ezért a nyelvórák elsősorban az adott idegen nyelven folynak. A gyerek utánzó és befogadó készségével odaadja magát a tanár szándékának, érzéseivel – és nem intellektuálisan – kapcsolódik a tanári tevékenységhez. Ezek az érzések, melyek a beszéd-szándék megragadására, felfogására irányulnak, inkább érzékelő, megismerő jellegűek. A gyermek a jelentést szituatív tapasztalás útján ragadja meg, ami lehetővé teszi a sokoldalú alkalmazást.

A tanár idegen nyelven köszön, búcsúzik, idegen nyelvű utasításokat ad. Rendszerint egy kis verssel, fohással kezdődik az óra és egy másik fohással fejeződik be. Mondókákat, dalokat és játékokat játszanak újra és újra, az óra kisebb részében foglalkoznak az új anyaggal.

A mozgással, gesztusokkal kísért dalok, mondókák, játékok segítik a ritmus, dallam- és hangzás-világ érzéki tapasztalását, a helyes kiejtés formálását, valamint a tanultak hosszú távú memóriába való bevéődését.

A Waldorf-iskola korai nyelvtanítása (1-3. osztály) módszertan és tematika szempontjából egységet alkot, a feldolgozott témakörök és a szókincs spirálisan bővülve épülnek egymásra. A szavakat dalokban, versekben, történeteken keresztül élő szöveggörnyezetben tanulják a gyerekek, de néhány tematikus csoportot érintve is találkoznak már az alapszókinckészlettel. Az első három iskolaévben tehát a gyermek utánzás útján tanul idegen nyelven beszélni, az írásbeliség még nem vagy csak a harmadik év végén jelenik meg.

ÓRAKERET: 72 ÓRA

ELŐZETES TUDÁS

Nincs szükség előzetes tudásra.

TANTÁRGYI FEJLESZTÉSI CÉLOK

Az első osztályban a nyelvtanulás elsődleges célja ismerkedés az idegen nyelvvel, annak kiejtésével, ritmusával, dallamával, valamint az egyszerű utasítások megértése, reagálás rájuk.

KÖVETELMÉNYEK - ISMERETEK / FEJLESZTÉSI KÖVETELMÉNYEK

Az első osztályos gyermekek a szóban tanult mondókákat, dalokat, rövid meséket együtt mondják, éneklnek az osztállyal. Egyéni megszólalások lehetségesek, megtanulnak köszönni, bemutatkozni, de a közös, csoportos versmondás, éneklés, játék kerül előtérbe. Használhatnak füzetet: a hallott-tanult mesékhez, történetekhez, játékokhoz, dalokhoz kapcsolódóan képeket rajzolhatnak segítve a memorizálást.

KAPCSOLÓDÁSI PONTOK

Elsősorban a főoktatáshoz kapcsolhatóak egyes történetbeli témák, valamint a számoláshoz az idegen nyelvű számok tanulásával.

KULCSFOGALMAK / FOGALMAK

A gyermek közvetlen környezetéből erednek: köszönések, számok 1-20, osztályterem tárgyai, színek, család, főbb irányok (up, down, right, left, behind, in front of), testrészek, egyszerű cselekvések, szokások és utasítások az osztályban. A versek, dalok, mondókák, játékok szavai, kifejezései is beépülnek memóriájukba.

A FEJLESZTÉS VÁRT EREDMÉNYEI

A gyermekek:

- tudnak reagálni egyszerű utasításokra, köszönésekre,
- segítséggel követni tudnak egy egyszerű mesét,
- az osztállyal együtt tudnak emlékezetből felidézni, elmondani verseket, mondókákat, énekelni dalokat,
- nem idegenkednek az angol nyelv kiejtésbeli sajátosságaitól.

2. ÉVFOLYAM

TEMATIKAI EGYSÉG / FEJLESZTÉSI CÉL

Az első osztályban szerzett nyitottságot az idegen nyelv iránt tovább erősítjük. A második osztályban folytatódnak az első osztályban megkezdett tevékenységek, az órák továbbra is a szóbeli munkára épülnek. A gyermekekben erősebb az igény az egyéni megszólalásra, ebben bátorítjuk őket. A tanításban még mindig dominál a ritmikus elem mind az óra felépítésében, mind a tevékenységek jellegében. Tapsolós mondókák és pergőbb ritmusú versek is előtérbe kerülnek, ezeket nagy, lendületes mozdulatokkal kísérik. A gyerekek hosszabb meséket mondanak és játszanak el a tanár segítségével (pl. láncmesék, verses mesék).

ÓRAKERET: 72 ÓRA

ELŐZETES TUDÁS

Az első osztályban való ismerkedés a nyelvvel.

TANTÁRGYI FEJLESZTÉSI CÉLOK

A diákok egyre otthonosabban érzik magukat az órán a nyelvi környezetben. Az órai történések fő célja az idegen nyelv iránti érdeklődés, a kíváncsiság fenntartása. Közben hangsúlyt kap a szókincs bővítése, a beszédértés erősítése, a közös megszólalásokban való bátor részvétel és egy-egy egyéni megszólalás.

KÖVETELMÉNYEK - ISMERETEK / FEJLESZTÉSI KÖVETELMÉNYEK

Az alapvető idegen nyelvű utasítások megértése, reagálás rájuk. A tanulók képesek egyszerű, de már hosszabb történeteket, meséket megérteni, kórusban mondani, eljátszani.

KAPCSOLÓDÁSI PONTOK

Továbbra is elsősorban a főoktatáshoz kapcsolhatók egyes témák. A számok ismétlése, bővítése a számolás epochával egy időben történhet.

KULCSFOGALMAK / FOGALMAK

A szókincs elsősorban a természethez (állatok, növények, időjárás stb.) kötődik, valamint a hét napjai, a számok 1-100, bemutatkozás, egyszerű kifejezések, köszönés és arra reagálás alkotják a szókincs-bővítés alapjait.

A FEJLESZTÉS VÁRT EREDMÉNYEI

A gyermekek:

- az ismert történeteket, verseket, meséket értik, emlékezetből fel tudják idézni, együtt mondják,
- a nyelvi játékokban szívesen, örömmel, aktívan vesznek részt,
- az órákon használt angol nyelvű utasításokat könnyedén megértik,
- egyszerű, begyakorolt kérdésekre megfelelően reagálnak, válaszolnak.

3. ÉVFOLYAM

TEMATIKAI EGYSÉG / FEJLESZTÉSI CÉL

A harmadik évfolyamon még mindig a célnyelven, az anyanyelv kizárásával dolgozunk együtt a gyerekekkel. Továbbra is alapvetően szóban folyik a tanítás. A tanárnak tudatosan kell arra törekednie, hogy olyan verseket tanítson, gyakoroljon ebben az évben, amelyekkel szeretné bevezetni az angol írást. Nagyban segíti a későbbi tanulmányokat, ha nyelvtani szerkezetek is előkerülnek ezekben a versekben. Ebben az életkorban a gyerekeknek már sokkal nagyobb érzékük van a nyelvhez, az árnyalatokhoz, mind a kiejtés, mind a jelentés terén. Hosszabb, változatosabb szövegekkel is boldogulnak. Párbeszéd, nyelvtörök, versek jelennek meg az órákon.

Füzetükbe a tanulók lerajzolhatják a hallott, olvasott történeteket, dalokat. Az év vége felé leírhatják az ABC-t, esetleg néhány szót vagy egyszerű mondatokat.

ÓRAKERET: 72 ÓRA

ELŐZETES TUDÁS

Az első két évben tanultak, azaz ismerkedés a nyelvvel versek, dalok, játékok és rövidebb-hosszabb történetek formájában.

TANTÁRGYI FEJLESZTÉSI CÉLOK

Az idegen nyelven hallott történeteken keresztül a gyerekek bepillantást nyernek egy másik kultúrába. Elfogadják az idegen nyelv sajátosságait, egyre pontosabbak a helyes kiejtés, intonáció terén. A szókincs bővítése, az egyéni szereplések bátorítása fontos szerepet kap.

KÖVETELMÉNYEK - ISMERETEK / FEJLESZTÉSI KÖVETELMÉNYEK

Képesek egyszerű mondatokat alkotni. Megértik a történeteket, válaszolnak a begyakorolt kérdésekre. Önállóan is meg mernek szólalni.

KAPCSOLÓDÁSI PONTOK

Egyes epochákhoz, például számtan, mesterségek, földművelés, házépítés.

KULCSFOGALMAK / FOGALMAK

Szókincs: ABC, tőszámok (1-100), gyümölcsök, évszakok, hónapok, napszakok, további állatok, ruhák, tárgyak, mesterségek, foglalkozások, napi cselekvések szókincese. Nyelvtani fogalmak még nem kerülnek bevezetésre.

A FEJLESZTÉS VÁRT EREDMÉNYEI

A gyermek

- válaszolni tud önmagára vonatkozó egyszerű kérdésekre (pl.: Where do you live? How old are you? Have you got a pet...? What is your mother's/father's name...?),
- az órákon használt angol nyelvű utasításokat könnyedén megérti,
- követni tud egy egyszerű történetet, amelyet egyszerű mozdulatokkal kísérve mesélünk el,
- kívülről tud már egyedül is dalokat, verseket, mondókákat,
- ismeri az ABC-t (szóban, „versszerűen”).

4. ÉVFOLYAM

TEMATIKAI EGYSÉG / FEJLESZTÉSI CÉLOK

A 10. életévben a gyermekek az 'Én'-tudatosság egy új szintjére lépnek. Individualizálniuk kell mindazt, amit együtt tanultak meg. Az egyéni odafigyelés rendkívül fontos ebben a korban, mert az írás elsajátítása és a gyakori egyéni feladatok előtérbe emelik az esetleges nehézségeket, amelyek eddig ezen a téren nem voltak szembetűnőek. Néhány gyermek külön segítséget igényelhet.

Az első három év alatt kívülről megtanult szövegeket használva kezdenek a diákok angolul írni. Mind az írás, mind az olvasás sok gyakorlást igényel, ez segíti elő a szókép és a kiejtés összekapcsolását. Mielőtt nyomtatott szövegekkel ismerkednének meg, először azt olvassák, amit saját maguk írtak. A tollbamondások is elkezdődnek jól ismert szövegek alapján. Fontos figyelni a tollbamondás lépéseire. A látó-halló tollbamondást követi a hallás utáni írás. A házi feladatok bevezetésénél fontos a következetesség. Rövid szövegek, mondatok memorizálása, írásgyakorlás, rendszeres otthoni olvasás segítheti a későbbi sikeres nyelvtanulást.

Ahol csak lehetséges, a szavakat mondatokban, szövegösszefüggésekben tanulják meg. Elkezdődik az egyszerűbb nyelvtani szabályok tudatosítása és gyakorlása. Még mindig a ritmikus szövegek állnak

előtérben, de történeteket is dolgozhatnak fel. A gyakorlás egyik leghatékonyabb módja ebben az életkorban a dramatizálás, a szerepjáték. A szóbeli munkát nyelvtörők, versek, mondókák, dalok, valamint kérdés-feleletek követik. Az elhangzott történetek tartalmát kérdések és válaszok segítségével idegen nyelven összefoglaljuk, esetleg elmesélhetjük anyanyelven is, ezzel támogatva a nehézségekkel küzdő gyerekeket.

A csoportos szereplés háttérbe kerül az egyéni megszólalással szemben. Az írás-olvasás tanulás mellett a szituációs játékok, rövid darabok, találós kérdések, az éneklés, egyszerű párbeszédok és szójátékok az órák fontos részét képezik.

ÓRAKERET: 72 ÓRA

ELŐZETES TUDÁS

Az első három év tananyaga: versek, dalok, mesék ismerete, szókincs, egyszerű mondatok.

TANTÁRGYI FEJLESZTÉSI CÉLOK

Az olvasás-írás elsajátítása, gyakorlása a cél ebben az évben. A memoriterekkel való munka folytatódik, az egyéni szerepléseket bátorítja a tanár. Folytatódik a helyes kiejtéssel, intonációval kapcsolatos gyakorlás. A szókincs tovább bővül. Az anyanyelv és az idegen nyelv szerkezete, felépítése közötti különbség kezd tudatosulni.

KÖVETELMÉNYEK - ISMERETEK / FEJLESZTÉSI KÖVETELMÉNYEK

Megértik az elhangzott történeteket, válaszolni tudnak a feltett kérdésekre. Gyakorolják az ismert szövegeken keresztül az írást, olvasást. Képesek egyszerű nyelvtani szabályokat felfedezni és használni. Vállalják az önálló szereplést.

KAPCSOLÓDÁSI PONTOK

Anyanyelv, állattan, földrajz-környezetismeret.

KULCSFOGALMAK / FOGALMAK

Rövid párbeszédok, rövid történetek, hozzájuk kapcsolódó szókincs.

Nyelvtan:

- egyes szám – többes szám,
- spelling, ABC ismerete
- személyes és mutató névmások.
- felszólító mód szóban és írásban (szövegkörnyezetben),
- mondat szerkezet, igék, főnevek, melléknevek gyűjtése, gyakorlása,
- to be és to have igék ragozása,
- egyszerű kijelentő, kérdő, tagadó mondatok,
- egyszerű kérdőszavak használata,
- folyamatos jelen idő.

A FEJLESZTÉS VÁRT EREDMÉNYEI

A gyermekek:

- helyesen betűzik a nevüket és néhány gyakori szót,
- pontosan olvasnak begyakorolt szavakat és mondatokat, írásban felismerik azokat,
- önállóan alkotnak egyszerű mondatokat,
- otthonosan mozognak az egyszerű, begyakorolt kommunikációs helyzetekben, pl. bemutatkozás,
- eldöntendő kérdésekre tudnak válaszolni,
- alapvető szókinccsel rendelkeznek a feldolgozott témakörökben,
- képesek egyszerű nyelvtani szabályok felismerésére és alkalmazására.

BEVEZETÉS 5-8. OSZTÁLY

Kisiskolás korban a nyelvelsajátítás, a nyelvtanulás még főként személyekhez, szituációkhoz kötött, és csak a kilenc-tizenharmadik évben kezdődik el egy önállóbb, tudatosabb tanulás.

A szóbeli munka a középtagozaton is a tanítás középpontjában marad. Bevezetjük a különféle szociális, csoportos munkaformákat. A kórusbeszédet egyre inkább felváltja a gyermekek egyéni megnyilatkozása. A beszédgyakorlatok során a diákok megtanulnak egyszerűen társalogni az iskolai és otthoni életről, önmagukról, családjukról, az időjárásról, az időről, az évszakokról, napszakokról, az olvasott szövegek tartalmáról. A tevékenységek között szerepel versek és beszédgyakorlatok együttes és egyéni előadása, közös éneklés, nyelvtani kérdések megtárgyalása, gyakorlása, az adott nyelv hazájának történelmi, kulturális, földrajzi jellegzetességeivel való ismerkedés. Sor kerülhet egy-egy rövid színdarab vagy jelenet előadására is.

Az epochafüzetek mintájára vagy a tanár saját elképzelése szerint saját kis tankönyvet szerkeszthetnek a gyermekek, amibe a tanult verseket, dalokat, mondókákat és gyakorlatokat feljegyezhetik, nyelvtani szabályokat, ragozási táblázatokat írhatnak. Megjelennek az olvasmányok, a szövegeket már alaposabban feldolgozzák. A folyamat, ahogy a diákok a nyelvtani szabályokat már ismert, feldolgozott szövegekből levezetik, illetve a lehető legegyszerűbben önmaguk megfogalmazzák, nagyban segíti az emlékezést, a felidézést. Gyakorlófüzetükben gyakorolhatják az írásbeli munkát akár az órán, akár házi feladatként.

A gyermek a tizenkettedik életév táján már képes ok-okozati összefüggéseket meglátni, az előzőleg tanultakra összefoglalóan rátekinteni. A hetedik-nyolcadik osztályban felébrednek az intellektuális, gondolkodási erők, lehetővé téve a nyelvtani szabályok gondolati úton történő megértését és tudatosabb alkalmazását is.

A nyolcadik osztály végére egy átlagos képességű, az órákon figyelemmel részt vevő diák képes az ismert és feldolgozott témakörökben az alapszintű kommunikációra, azaz:

- képes egyszerű nyelvezetű, hosszabb, írott szöveg megértésére, önálló feldolgozására (kérdések megválaszolására, kulcsinformációk megtalálására),
- képes rövidebb, egyszerű, összefüggő fogalmazás megalkotására,
- képes alapszintű történetek lényegének megértésére,
- képes alapszintű kommunikációra életszerű helyzetekben az ismert témakörökben (pl. bemutatkozás, vásárlás, időpont-egyeztetés, telefonbeszélgetés),
- képes alapszinten beszélgetni egy-egy ismert témáról.

5. ÉVFOLYAM

TEMATIKAI EGYSÉG / FEJLESZTÉSI CÉL

Ebben a korban (11. életév) erősödik és a környezettől függetlenedik a gyermekek memóriája, így sokat képesek tanulni. Ekkor már használhatnak nyomtatott olvasókönyvet, melyet az órán közösen dolgoznak föl. Ez az a kor, amikor a nyelv szépségét képesek felismerni, ami nagyon fontos ahhoz, hogy a gyerekek élvezzék a nyelvet és a nyelvtanulást. A szóbeli munka nyelvtörőket, párbeszédet és verseket, életkoruknak megfelelő éneket tartalmaz, amelyek jó része memoriter. A valódi értékén túl a versmondás a tiszta kiejtés és mondatdallam begyakorlásának kiváló eszköze, és erősíti az idioma jellegű szókincset is.

A negyedik osztályban tanult egyszerű szerkezetekre építve erősödik a nyelvtan iránti érzékük. Nagy gondot kell fordítani arra, hogy a gyerekek megértsék és alaposan elsajátítsák a szóban forgó nyelvtani szerkezeteket. Az alapvető szabályokat deduktív módon maguk fedezik föl és fogalmazzák meg.

A szavakat ekkor már tudatosan tanulják és gyakorolják szövegösszefüggéseikben az olvasmányok feldolgozása során. Az egyre bővülő, változatos szókincssel a gyerekeket arra ösztönözzük, hogy képzeletüket használva alkalmazzák a szavakat. Színes és jellegzetes leírásokat hallanak és olvasnak, ösztönözzük az olvasás szeretetét.

Ötödik osztálytól javasoljuk a csoportmunkát, a rendszeres pármunkát, nagyobb létszámú osztályok esetén a csoportbontást. Ebben az életkorban könnyen, jól motiválhatók a gyerekek és a megtanulandó tananyagot eredményesebben tudják gyakorolni és alkalmazni kisebb létszámú csoportokban.

ÓRAKERET: 72 ÓRA

ELŐZETES TUDÁS

A negyedik osztályban tanult szókincs, nyelvtani szerkezetek.

TANTÁRGYI FEJLESZTÉSI CÉLOK

Az olvasás-írás gyakorlásán, megerősítésén, a szókincs bővítésén van a legnagyobb hangsúly ebben az évben. Továbbra is fontos a memoriterekkel való munka, az egyéni szereplések bátorítása meghatározó a jövőbeni nyelvtanuláshoz való pozitív hozzáállás elősegítéséért. Folytatódik a helyes kiejtéssel, intonációval kapcsolatos gyakorlás. Az idegen nyelv nyelvtani szerkezeteivel ismerkednek a diákok, erősödik a komparatív nyelvtani vizsgálódás, tovább tudatosodik a különbség az anyanyelv és az idegen nyelv szerkezete, felépítése között.

KÖVETELMÉNYEK - ISMERETEK / FEJLESZTÉSI KÖVETELMÉNYEK

Kis segítséggel megértik az olvasott történeteket, válaszolni tudnak az olvasmányra vonatkozóan feltett kérdésekre. A csoportos szereplés helyett egyre inkább az egyéni megszólalás a jellemző. Képesek nyelvtani szabályokat felfedezni és használni.

KAPCSOLÓDÁSI PONTOK

Egyes epochákhoz köthetőek egyes olvasmányok, versek, dalok. A nyelvtan epochához jól kapcsolhatóak egyes tanult nyelvtani elemek, szerkezetek.

KULCSFOGALMAK / FOGALMAK

Az olvasott történetekhez, a tanult párbeszédtekhez kapcsolódó szókincs.

Nyelvtan:

- szófajok (főnevek, melléknevek, igék),
- szórendek,
- újabb kérdőszavak,
- egyszerű jelen idő, kijelentő mondatok,
- egyszerű és folyamatos jelen idő felismerése kérdésben, tagadásban,
- birtoklás kifejezése,
- melléknévfokozás,
- elöljárószók körének bővítése,
- óra, idő kifejezése, dátum.

A FEJLESZTÉS VÁRT EREDMÉNYEI

A tanulók:

- emlékezetből önállóan is el tudnak mondani verseket, párbeszédtek,
- a tanult nyelvtani formákat felismerik,
- egyszerű, rövid szövegeket megértenek,
- az ismert szavakat, mondatokat tollbamondás után le tudják írni,
- önállóan tudnak a tanult szavakkal és nyelvtani szerkezetekkel mondatokat alkotni,
- kiegészítendő kérdésekre tudnak válaszolni,
- a tanult szókincset fel tudják idézni.

6. ÉVFOLYAM

TEMATIKAI EGYSÉG / FEJLESZTÉSI CÉL

A hatodik osztályban a prepubertás kor jellegzetes vonásaival találkozhatunk. A rend és rendszer, az áttekinthető tervezés nagyon fontos ebben az életkorban. Hatodik osztálytól a földrajz, a kulturális sajátosságok, legendák, balladák, történelmi és mitikus személyiségek alkotják a fő témaköröket. A diákok idegen nyelven is érdeklődve fogadják ezeket a témákat. Egyre több idiómát, kifejezést és mindennapi társalgási szókincset építünk be a szóbeli munkába. Továbbra is folytatódik az olvasás- és íráskészség fejlesztése. Ebben az évben ezeket a készségeket meg kell erősíteni. Elkezdődik a kreatív fogalmazások írása, először közösen, majd önállóan is. A diákok rendszeresen kapnak írásbeli és szóbeli házi feladatokat.

A nyelvtani szabályok és szerkezetek 6-8. osztályban gyakran átfedik egymást, és bármilyen praktikus sorrendben vehetők. Az eddig tanult nyelvtan és szókincs alapján a diákokat egyre inkább bátoríthatjuk arra, hogy szabadabban fejezzék ki magukat.

ÓRAKERET: 72 ÓRA**ELŐZETES TUDÁS**

Az ötödik osztályban tanult szókincs, nyelvtan.

TANTÁRGYI FEJLESZTÉSI CÉLOK

A szókincs további bővítése, az írás-, olvasáskészség megerősítése, újabb nyelvtani fogalmak és formák megismerése, az önálló szótárhasználat elősegítése jellemzi ezt az évet. A diákokat egyre inkább arra ösztönözzük, hogy bátran fejezzék ki magukat idegen nyelven, szólaljanak meg egyedül.

KÖVETELMÉNYEK - ISMERETEK / FEJLESZTÉSI KÖVETELMÉNYEK

A diákok egyre többet tudnak magukról, környezetükről elmondani, egyre több mindenre tudnak válaszolni. A tanulók a koruknak megfelelő idegen nyelvű szövegek környezetben el tudnak igazodni, egyszerű önálló mondatokat tudnak alkotni. Képesek önállóan olvasni egyszerűbb szövegeket, nem riadnak meg ismeretlen szavaktól. Ismert szövegre, ismert szövegek környezetben kérdéseket tudnak alkalmazni. A rendszeres házi feladatok (szótanulás, írásbeli feladatok, olvasásgyakorlás) az önálló tanulás terén is fejlesztik a diákokat.

KAPCSOLÓDÁSI PONTOK

Elsősorban a földrajz epochához és a történelem epochához kapcsolhatóak könnyen egyes szövegek, történetek, legendák. A nyelvtan epocha és az idegen nyelv nyelvtanának tanulása közötti egyezések és különbségek erősítik a tanulók grammatikai kompetenciáit.

KULCSFOGALMAK / FOGALMAK

Szókincsbővítés az olvasmányokra, párbeszédre alapozva. A gyakoribb igék három alakja.

Nyelvtan:

- egyszerű és folyamatos jelen idő gyakorlása,
- birtokos névmások,
- egyszerű, összetett mondatok,
- egyszerű múlt idő.

A FEJLESZTÉS VÁRT EREDMÉNYEI

A diákok:

- szabadabban beszélnek önmagukról, családjukról, környezetükről,
- felismerik a tanult nyelvtani szabályokat és példákat találnak rájuk egy adott szövegben,
- bizonyos helyzetekben meg tudják értetni magukat pl. útbaigazítás, vásárlás,
- röviden tudnak beszélni Magyarországról, esetleg néhány más országról,
- ismernek brit vonatkozású kulturális értékeket,
- használják a kibővült szókincset: iskola, tantárgyak, órarend, napirend, utazás, közlekedési eszközök, étkezés, vásárlás, tájékozódás.

7. ÉVFOLYAM

TEMATIKAI EGYSÉG / FEJLESZTÉSI CÉL

A hetedik osztályban alkalmazott módszer szorosan követi a hatodik osztályban leírtakat. Több a tanulnivaló, rendszerek a tudáspróbák, szódolgozatok. A helyesírás fejlődését továbbra is segítik a diktálások. Gyakoribb a csoportos, a páros és az önálló munka. Az ügyesebb gyerekek már mernek saját tudásukra támaszkodva az adott idegen nyelven gondolkodva szöveget alkotni (és nem fejből fordítani). Segíteni kell őket abban, hogy el tudják fogadni, hogy gondolataikat még nem mindig tudják idegen nyelven megfogalmazni, és abban is, hogy törekedjenek a meglévő nyelvi eszközeik alkalmazására.

Az olvasáskészségüket, a szövegértést tovább fejlesztjük. Az irodalmi szövegek mellett továbbra is hangsúlyt kapnak a kulturális, földrajzi, történelmi és a mindennapos társalgási témák. Füzetüket a nyelvtani szabályokkal – a tanár segítségével – következetesen, szépen vezetik. Rövid írásos munkák készülhetnek, önálló fogalmazások: naplóírás, egy tárgy, város, táj leírása, elfogadható pontossággal. Szituációs helyzetekkel továbbra is bővítjük a beszédértés és beszédképesség fejlesztését. Egyre több ismerettel rendelkeznek az idegen nyelv hazájáról.

ÓRAKERET: 108 ÓRA

ELŐZETES TUDÁS

Az előző hat osztályban tanult szókincs, nyelvtan.

TANTÁRGYI FEJLESZTÉSI CÉLOK

A szókincs további bővítése, újabb nyelvtani fogalmak és formák megismerése jellemzi ezt az évet. Az értő, önálló olvasás fejlesztése fontos feltétele a továbblépésnek. A diákok egyre bátrabban szólalnak meg, fejezik ki magukat idegen nyelven, megbízhatóan tudják használni a szótárat. A diákokat különböző módszerekkel, kreatív írásokkal hozzásegítjük az önálló gondolatok megfogalmazásához, a megszólalásoknál az egyéni ötleteik alkalmazásához, hogy egyre bátrabban és jobban merjenek elrugaszkodni a betanult szövegektől, sémáktól. Megtanulnak szöveget értelmezni fordítás nélkül, szöveggel kapcsolatos kérdésekre önállóan válaszolni.

KÖVETELMÉNYEK - ISMERETEK / FEJLESZTÉSI KÖVETELMÉNYEK

Önállóan tudnak korosztályuknak megfelelő szövegeket szóban elmondani, olvasni, írásban megfogalmazni. A motivált tanulók mind az írott, mind az olvasott szövegek értésében egyre határozottabbak. Szókincsük, nyelvtani tudásuk tovább szélesedik. A rendszeres tanulás már megszokássá válik.

KAPCSOLÓDÁSI PONTOK

A legkönnyebben továbbra is a nyelvtan, a történelem és a földrajz epochához lehet kapcsolódni a témákkal, történetekkel, olvasmányokkal.

KULCSFOGALMAK / FOGALMAK

Az olvasott, tanult szövegek fontos szavai.

Nyelvtan:

- folyamatos múlt idő,
- jelen idők további használatai,
- egyszerű jövő idő,
- rendhagyó többes számok,
- rendhagyó igék rendszerezése,
- melléknevek fokozása,
- megszámlálható és megszámlálhatatlan főnevek,
- jelzős szerkezetek,
- időhatározók.

A FEJLESZTÉS VÁRT EREDMÉNYEI

A diákok:

- felismerik és alkalmazzák a tanult nyelvtani formákat,
- jártasak a koruknak megfelelő szövegek önálló olvasásában, megértésében,
- képesek világos, egyszerű mondatokban kifejezni magukat pl. meghívás, segítség kérése,
- egyre aktívabban és kreatívabban használják a gyakorolt szókincset.

8. ÉVFOLYAM

TEMATIKAI EGYSÉG / FEJLESZTÉSI CÉL

A nyolcadik osztályban is fontosak a mindennapos társalgási témák mellett a kulturális, földrajzi, történelmi érdekességek és életrajzok. A brit kultúra mellett az amerikai, ausztrál és egyéb angol nyelvű kultúrák is szóba kerülhetnek. Az órákon rendszeresen a párban, csoportban folytatott beszélgetések idegen nyelven. Az íráskészség fejlesztését rövid levelek, egyszerű leírások, egy-egy történet összefoglalása biztosítja.

A nyolcadik osztályra a diákok tisztában vannak a nyelvtani alapokkal, áttekintik és bővítik a már korábban megtanult nyelvtani formákat, szabályokat.

ÓRAKERET: 108 ÓRA

ELŐZETES TUDÁS

Az előző hét osztályban tanult szókincs, nyelvtan.

TANTÁRGYI FEJLESZTÉSI CÉLOK

A nyolcadik osztályban az eddig tanult nyelvtani szerkezetek ismétlése, áttekintése időszerű. Újra gyakorolják az igeidőket, hogy biztosan el tudjanak igazodni a nyelvtani szerkezetek között. Beszédben, írásban és szövegértésben egyaránt kreatívak, önállóak. Alapszinten jól kommunikálnak.

KÖVETELMÉNYEK - ISMERETEK / FEJLESZTÉSI KÖVETELMÉNYEK

Rövidebb-hosszabb szövegek olvasása, önálló feldolgozása már nem jelent gondot. Életszerű párbeszédet hallgatnak meg és gyakorolnak. A tanult szerkezeteket bátran variálják írásban és szóban egyaránt.

KAPCSOLÓDÁSI PONTOK

A földrajz és a nyelvtan epochához kapcsolódva lehet könnyen témát, szöveget találni.

KULCSFOGALMAK / FOGALMAK

A szövegekhez, olvasmányokhoz, párbeszédkezekhez kapcsolódó szókincs.

Nyelvtan:

- idiómák,
- segédigék,
- határozók és határozószók,
- Perfect igeidők,
- kijelentő-kérdő-tagadó mondatok a tanult igeidőkben.

A FEJLESZTÉS VÁRT EREDMÉNYEI

A diákok:

- elsajátítják a nyelvtan és a helyesírás alapjait,
- képesek önállóan egyszerű szövegeket feldolgozni,
- képesek önállóan rövid szöveget alkotni,
- képesek önállóan bemutatkozni, kérdésekre válaszolni,
- nyelvtudásuk A1 szintnek megfelelő.

NÉMET

1. OSZTÁLY

TEMATIKAI EGYSÉG / FEJLESZTÉSI CÉL

Az alsó tagozaton az idegen nyelvek tanításánál kezdetben az anyanyelv elsajátításának mintáját tűzi maga elé a Waldorf-pedagógia. A nyelv természetével folytatott munka azt eredményezi, hogy a gyermek teljes lényével belemerül a nyelvbe, ezért a nyelvórák elsősorban az adott idegen nyelven folynak. A gyerek utánpótlás és befogadó készségével odaadja magát a tanár szándékának, érzéseivel – és nem intellektuálisan – kapcsolódik a tanári tevékenységhez. Ezek az érzések, melyek a beszéd-szándék megragadására, felfogására irányulnak, inkább érzékelő, megismerő jellegűek. A gyermek a jelentést szituatív tapasztalás útján ragadja meg, ami lehetővé teszi a sokoldalú alkalmazást.

A tanár idegen nyelven köszön, búcsúzik, idegen nyelvű utasításokat ad. Rendszerint egy kis verssel, fohással kezdődik az óra és egy másik fohással fejeződik be. Mondókákat, dalokat és játékokat játszanak újra és újra, az óra kisebb részében foglalkoznak az új anyaggal.

A mozgással, gesztusokkal kísért dalok, mondókák, játékok segítik a ritmus, dallam- és hangzásvilág érzéki tapasztalását, a helyes kiejtés formálását, valamint a tanultak hosszú távú memóriába való bevésoédését.

A Waldorf-iskola korai nyelvtanítása (1-3. osztály) módszertan és tematika szempontjából egységet alkot, a feldolgozott témakörök és a szókincs spirálisan bővülve épülnek egymásra. A szavakat dalokban, versekben, történeteken keresztül élő szöveggörnyezetben tanulják a gyerekek, de néhány tematikus csoportot érintve is találkoznak már az alapszókinckészlettel. Az első három iskolaévben tehát a gyermek utánzás útján tanul idegen nyelven beszélni, az írásbeliség még nem vagy csak a harmadik év végén jelenik meg.

ÓRAKERET: 72 ÓRA

ELÖZETES TUDÁS

Nincs szükség előzetes tudásra.

TANTÁRGYI FEJLESZTÉSI CÉLOK

Az első osztályban a nyelvtanulás elsődleges célja ismerkedés az idegen nyelvvel, annak kiejtésével, ritmusával, dallamával, valamint az egyszerű utasítások megértése, reagálás rájuk.

KÖVETELMÉNYEK - ISMERETEK / FEJLESZTÉSI KÖVETELMÉNYEK

Az első osztályos gyerekek a szóban tanult mondókákat, dalokat, rövid meséket együtt mondják, éneklük az osztállyal. Egyéni megszólalások lehetségesek, megtanulnak köszönni, bemutatkozni, de a közös, csoportos versmondás, éneklés, játék kerül előtérbe. Használhatnak füzetet: a hallott-tanult mesékhez, történetekhez, játékokhoz, dalokhoz kapcsolódóan képeket rajzolhatnak segítve a memóriázást.

KAPCSOLÓDÁSI PONTOK

Elsősorban a főoktatáshoz kapcsolhatóak egyes történetbeli témák, valamint a számoláshoz az idegen nyelvű számok tanulásával.

KULCSFOGALMAK / FOGALMAK

A gyermek közvetlen környezetéből erednek: köszönések, számok 1-20, osztályterem tárgyai, színek, család, főbb irányok, testrészek, egyszerű cselekvések, szokások és utasítások az osztályban. A versek, mondókák, dalok, játékok szavai, kifejezései is beépülnek emlékezetükbe.

A FEJLESZTÉS VÁRT EREDMÉNYEI

A gyerekek:

- tudnak reagálni egyszerű utasításokra, köszönésekre,
- segítséggel követni tudnak egy egyszerű mesét,
- az osztállyal együtt tudnak emlékezetből felidézni, elmondani verseket, mondókákat, énekelni dalokat,
- nem idegenkednek a német nyelv kiejtésbeli sajátosságaitól.

2. ÉVFOLYAM

TEMATIKAI EGYSÉG / FEJLESZTÉSI CÉL

Az első osztályban szerzett nyitottságot az idegen nyelv iránt tovább erősítjük. A második osztályban folytatódnak az első osztályban megkezdett tevékenységek, az órák továbbra is a szóbeli munkára épülnek. A gyermekekben erősebb az igény az egyéni megszólalásra, ebben bátorítjuk őket. A tanításban még mindig dominál a ritmikus elem mind az óra felépítésében, mind a tevékenységek jellegében. Tapsolós mondókák és pergőbb ritmusú versek is előtérbe kerülnek, ezeket nagy, lendületes mozdulatokkal kísérik. A gyerekek hosszabb meséket mondanak és játszanak el a tanár segítségével (pl. láncmesék, verses mesék).

ÓRAKERET: 72 ÓRA

ELŐZETES TUDÁS

Az első osztályban való ismerkedés a nyelvvel.

TANTÁRGYI FEJLESZTÉSI CÉLOK

A diákok egyre otthonosabban érzik magukat az órán a nyelvi környezetben. Az órai történések fő célja az idegen nyelv iránti érdeklődés, a kíváncsiság fenntartása. Közben hangsúlyt kap a szókincs bővítése, a beszédértés erősítése, a közös megszólalásokban való bátor részvétel és egy-egy egyéni megszólalás.

KÖVETELMÉNYEK - ISMERETEK / FEJLESZTÉSI KÖVETELMÉNYEK

Az alapvető idegen nyelvű utasítások megértése, reagálás rájuk. A tanulók képesek egyszerű, de már hosszabb történeteket, meséket megérteni, kórusban mondani, eljátszani.

KAPCSOLÓDÁSI PONTOK

Továbbra is elsősorban a főoktatáshoz kapcsolhatóak egyes témák. A számok ismétlése, bővítése a számolás epochával egy időben történhet.

KULCSFOGALMAK / FOGALMAK

A szókincs elsősorban a természethez (állatok, növények, időjárás stb.) kötődik, valamint a hét napjai, a számok 1-100 (20 fölött tízesével), bemutatkozás, egyszerű kifejezések, köszönések és arra reagálás alkotják a szókincsbővítés alapjait.

A FEJLESZTÉS VÁRT EREDMÉNYEI

A gyermekek:

- az ismert történeteket, verseket, meséket fejből tudják, értik, együtt mondják,
- a nyelvi játékokban szívesen, örömmel, aktívan vesznek részt,
- az órákon használt német nyelvű utasításokat könnyedén megértik,
- egyszerű, begyakorolt kérdésekre tudnak reagálni, válaszolni.

3. ÉVFOLYAM

TEMATIKAI EGYSÉG / FEJLESZTÉSI CÉL

A harmadik évfolyamon még mindig a célnyelven, az anyanyelv kizárásával dolgozunk együtt a gye-rekkel. Továbbra is alapvetően szóban folyik a tanítás. A tanárnak tudatosan kell arra törekednie, hogy olyan verseket tanítson, gyakoroljon ebben az évben, amelyekkel szeretné bevezetni az német írást. Nagyban segíti a későbbi tanulmányokat, ha nyelvtani szerkezetek is előkerülnek ezekben a versekben. Ebben az életkorban a gyerekeknek már sokkal nagyobb érzékük van a nyelvhez, az árnyalatokhoz, mind a kiejtés, mind a jelentés terén. Hosszabb, változatosabb szövegekkel is boldogulnak. Párbeszéd, nyelvtörök, versek jelennek meg az órákon.

Füzetükbe a tanulók lerajzolhatják a hallott, olvasott történeteket, dalokat. Az év vége felé leírhatják az ABC-t, esetleg néhány szót, vagy egyszerű mondatokat.

ÓRAKERET: 72 ÓRA

ELŐZETES TUDÁS

Az első két évben tanultak, azaz ismerkedés a nyelvvel versek, dalok, játékok és rövidebb-hosszabb történetek formájában.

TANTÁRGYI FEJLESZTÉSI CÉLOK

Az idegen nyelven hallott történeteken keresztül a gyerekek bepillantást nyernek egy másik kultúrába. Elfogadják az idegen nyelv sajátosságait, egyre pontosabbak a helyes kiejtés, intonáció terén. A szó-kincs bővítése, az egyéni szereplések bátorítása fontos szerepet kap.

KÖVETELMÉNYEK - ISMERETEK / FEJLESZTÉSI KÖVETELMÉNYEK

Képesek egyszerű mondatokat alkotni. Megértik a történeteket, válaszolnak a begyakorolt kérdésekre. Önállóan is meg mernek szólalni.

KAPCSOLÓDÁSI PONTOK

Egyes epochákhoz, például számtan, mesterségek, földművelés, házépítés.

KULCSFOGALMAK / FOGALMAK

Szó-kincs: abc, családtagok, testrészek, tőszámok (1-100), gyümölcsök, állatok, évszakok, hónapok, napszakok, ételek, ruhák, tárgyak, esetleg foglalkozások nevei. Nyelvtani fogalmak tudatosítva még nem kerülnek bevezetésre.

A FEJLESZTÉS VÁRT EREDMÉNYEI

A gyermek

- válaszolni tud önmagára vonatkozó egyszerű kérdésekre (pl. Wo wohnst du? Wie alt bist du? Hast du einen Bruder? Wie heisst deine Mutter?),
- az órákon használt német nyelvű utasításokat könnyedén megérti,

- követni tud egy egyszerű történetet, amelyet egyszerű mozdulatokkal kísérve mesélünk el,
- kívülről tud már egyedül is dalokat, verseket, mondókákat,
- ismeri az abc-t (szóban, „versszerűen”).

4. ÉVFOLYAM

TEMATIKAI EGYSÉG / FEJLESZTÉSI CÉLOK

A 10. életévben a gyermekek az 'Én'-tudatosság egy új szintjére lépnek. Individualizálniuk kell mindazt, amit együtt tanultak meg. Az egyéni odafigyelés rendkívül fontos ebben a korban, mert az írás elsajátítása és a gyakori egyéni feladatok előtérbe emelik az esetleges nehézségeket, amelyek eddig ezen a téren nem voltak szembetűnőek. Néhány gyermek külön segítséget igényelhet.

Az első három év alatt kívülről megtanult szövegeket használva kezdenek a diákok németül írni. Mind az írás, mind az olvasás sok gyakorlást igényel, ez segíti elő a szókép és a kiejtés összekapcsolását. Mielőtt nyomtatott szövegekkel ismerkednének meg, először azt olvassák, amit saját maguk írtak. A tollbamondások is elkezdődnek jól ismert szövegek alapján. Fontos figyelni a tollbamondás lépéseire. A látó-halló tollbamondást követi a hallás utáni írás. A házi feladatok bevezetésénél fontos a következetesség. Rövid szövegek, mondatok memorizálása, írásgyakorlás, rendszeres otthoni olvasás segítheti a későbbi sikeres nyelvtanulást.

Ahol csak lehetséges, a szavakat mondatokban, szövegösszefüggésekben tanulják meg. Elkezdődik az egyszerűbb nyelvtani szabályok tudatosítása és gyakorlása. Még mindig a ritmikus szövegek állnak előtérben, de történeteket is dolgozhatnak fel. A gyakorlás egyik leghatékonyabb módja ebben az életkorban a dramatizálás, a szerepjáték. A szóbeli munkát nyelvtörök, versek, mondókák, dalok, valamint kérdés-feleletek követik. Az elhangzott történetek tartalmát kérdések és válaszok segítségével idegen nyelven összefoglaljuk, esetleg elmesélhetjük anyanyelven is, ezzel támogatva a nehézségekkel küzdő gyerekeket.

A csoportos szereplés háttérbe kerül az egyéni megszólalással szemben. Az írás-olvasás tanulás mellett a szituációs játékok, rövid darabok, találós kérdések, az éneklés, egyszerű párbeszéd és szójátékok az órák fontos részét képezik.

ÓRAKERET: 72 ÓRA

ELŐZETES TUDÁS

Az első három év tananyaga: versek, dalok, mesék ismerete, szókincs, egyszerű mondatok.

TANTÁRGYI FEJLESZTÉSI CÉLOK

Az olvasás-írás elsajátítása, gyakorlása a cél ebben az évben. A memoriterekkel való munka folytatódik, az egyéni szerepléseket bátorítja a tanár. Folytatódik a helyes kiejtéssel, intonációval kapcsolatos gyakorlás. A szókincs tovább bővül. Az anyanyelv és az idegen nyelv szerkezete, felépítése közötti különbség kezd tudatosulni.

KÖVETELMÉNYEK - ISMERETEK / FEJLESZTÉSI KÖVETELMÉNYEK

Megértik az elhangzott történeteket, válaszolni tudnak a feltett kérdésekre. Gyakorolják az ismert szövegeken keresztül az írást, olvasást. Képesek egyszerű nyelvtani szabályokat felfedezni és használni. Vállalják az önálló szereplést.

KAPCSOLÓDÁSI PONTOK

Anyanyelv, állattan, földrajz-környezetismeret.

KULCSFOGALMAK / FOGALMAK

Rövid párbeszéddek, rövid történetek, hozzájuk kapcsolódó szókincs.

Nyelvtan:

- főnevek neme, többes száma,
- tőszámnevek,
- sein és haben igék ragozása,
- alany- és tárgyeset,
- kijelentő, kérdő, tagadó mondatok,
- egyszerű kérdőszavak használata,
- jelen idejű igeragozás.

A FEJLESZTÉS VÁRT EREDMÉNYEI

A gyermekek:

- helyesen betűzik a nevüket és néhány gyakori szót,
- pontosan olvasnak begyakorolt szavakat és mondatokat, írásban felismerik azokat,
- önállóan alkotnak egyszerű mondatokat,
- otthonosan mozognak az egyszerű, begyakorolt kommunikációs helyzetekben, pl. bemutatkozás,
- eldöntendő kérdésekre tudnak válaszolni,
- alapvető szókincssel rendelkeznek a feldolgozott témakörökben,
- képesek egyszerű nyelvtani szabályok felismerésére és alkalmazására.

BEVEZETÉS 5-8. OSZTÁLY

Kisiskolás korban a nyelvelsajátítás, a nyelvtanulás még főként személyekhez, szituációkhoz kötött, és csak a kilenc-tizenharmadik évben kezdődik el egy önállóbb, tudatosabb tanulás.

A szóbeli munka a középtagozaton is a tanítás középpontjában marad. Bevezetjük a különféle szociális, csoportos munkaformákat. A kórusbeszédet egyre inkább felváltja a gyermekek egyéni megnyilatkozása. A beszédgyakorlatok során a diákok megtanulnak egyszerűen társalogni az iskolai és otthoni életéről, önmagukról, családjukról, az időjárásról, az időről, az évszakokról, napszakokról, az olvasott szövegek tartalmáról. A tevékenységek között szerepel versek és beszédgyakorlatok együttes és egyéni előadása, közös éneklés, nyelvtani kérdések megtárgyalása, gyakorlása, az adott nyelv hazájának történelmi, kulturális, földrajzi jellegzetességeivel való ismerkedés. Sor kerülhet egy-egy rövid színdarab vagy jelenet előadására is.

Az epochafüzetek mintájára vagy a tanár saját elképzelése szerint saját kis tankönyvet szerkeszthetnek a gyermekek, amibe a tanult verseket, dalokat, mondókákat és gyakorlatokat feljegyezhetik, nyelvtani szabályokat, ragozási táblázatokat írhatnak. Megjelennek az olvasmányok, a szövegeket már alaposabban feldolgozzák. A folyamat, ahogy a diákok a nyelvtani szabályokat már ismert, feldolgozott szövegekből levezetik, illetve a lehető legegyszerűbben önmaguk megfogalmazzák, nagyban segíti az emlékezést, a felidézést. Gyakorlófüzetükben gyakorolhatják az írásbeli munkát akár az órán, akár házi feladatként.

A gyermek a tizenkettedik életév táján már képes ok-okozati összefüggéseket meglátni, az előzőleg tanultakra összefoglalóan rátekinteni. A hetedik-nyolcadik osztályban felébrednek az intellektuális, gondolkodási erők, lehetővé téve a nyelvtani szabályok gondolati úton történő megértését és tudatosabb alkalmazását is.

A nyolcadik osztály végére egy átlagos képességű, az órákon figyelemmel részt vevő diák képes az ismert és feldolgozott témakörökben az alapszintű kommunikációra, azaz:

- képes egyszerű nyelvezetű, hosszabb, írott szöveg megértésére, önálló feldolgozására (kérdések megválaszolására, kulcsinformációk megtalálására),
- képes rövidebb, egyszerű, összefüggő fogalmazás megalkotására,
- képes alapfokú szinten történetek lényegének megértésére,
- képes alapszintű kommunikációra életszerű helyzetekben az ismert témakörökben (pl. bemutatkozás, vásárlás, időpont-egyeztetés, telefonbeszélgetés),
- képes alapszinten beszélgetni egy-egy ismert témáról.

5. ÉVFOLYAM

TEMATIKAI EGYSÉG / FEJLESZTÉSI CÉL

Ebben a korban (11. életév) erősödik és a környezettől függetlenedik a gyermekek memóriája, így sokat képesek tanulni. Ekkor már használhatnak nyomtatott olvasókönyvet, melyet az órán közösen dolgoznak föl. Ez az a kor, amikor a nyelv szépségét képesek felismerni, ami nagyon fontos ahhoz, hogy a gyerekek élvezzék a nyelvet és a nyelvtanulást. A szóbeli munka nyelvtöröket, párbeszédet, és verseket, életkoruknak megfelelő éneket tartalmaz, amelyek jó része memoriter. A valódi értéken túl a versmondás a tiszta kiejtés és mondatdallam begyakorlásának kiváló eszköze, és erősíti az idioma jellegű szókinccset is.

A negyedik osztályban tanult egyszerű szerkezetekre építve erősödik a nyelvtan iránti érzékük. Nagy gondot kell fordítani arra, hogy a gyerekek megértsék és alaposan elsajátítsák a szóban forgó nyelvtani szerkezeteket. Az alapvető szabályokat deduktív módon maguk fedezik föl és fogalmazzák meg.

A szavakat ekkor már tudatosan tanulják és gyakorolják szövegösszefüggéseikben az olvasmányok feldolgozása során. Az egyre bővülő, változatos szókinccsel a gyerekeket arra ösztönözzük, hogy képzeletüket használva alkalmazzák a szavakat. Színes és jellegzetes leírásokat hallanak és olvasnak, ösztönözzük az olvasás szeretetét.

Ötödik osztálytól javasoljuk a csoportmunkát, a rendszeres pármunkát, nagyobb létszámú osztályok esetén a csoportbontást. Ebben az életkorban könnyen, jól motiválhatók a gyerekek, és a megtanulandó tananyagot eredményesebben tudják gyakorolni és alkalmazni kisebb létszámú csoportokban.

ÓRAKERET: 72 ÓRA

ELŐZETES TUDÁS

A negyedik osztályban tanult szókinccs, nyelvtani szerkezetek.

TANTÁRGYI FEJLESZTÉSI CÉLOK

Az olvasás-írás gyakorlásán, megerősítésén, a szókincs bővítésén van a legnagyobb hangsúly ebben az évben. Továbbra is fontos a memoriterekkel való munka, az egyéni szereplések bátorítása meghatározó a jövőbeni nyelvtanuláshoz való pozitív hozzáállás elősegítéséért. Folytatódik a helyes kiejtéssel, intonációval kapcsolatos gyakorlás. Az idegen nyelv nyelvtani szerkezeteivel ismerkednek a diákok, erősödik a komparatív nyelvtani vizsgálódás, tovább tudatosodik a különbség az anyanyelv és az idegen nyelv szerkezete, felépítése között.

KÖVETELMÉNYEK - ISMERETEK / FEJLESZTÉSI KÖVETELMÉNYEK

Kis segítséggel megértik az olvasott történeteket, válaszolni tudnak az olvasmányra vonatkozóan feltett kérdésekre. A csoportos szereplés helyett egyre inkább az egyéni megszólalás a jellemző. Képesek nyelvtani szabályokat felfedezni és használni.

KAPCSOLÓDÁSI PONTOK

Egyes epochákhoz köthetőek egyes olvasmányok, versek, dalok. A nyelvtan epochához jól kapcsolhatóak egyes tanult nyelvtani elemek, szerkezetek.

KULCSFOGALMAK / FOGALMAK

Az olvasott történetekhez, a tanult párbeszédhez kapcsolódó szókincs.

Nyelvtan:

- szófajok (főnevek, melléknevek, igék),
- újabb kérdőszavak,
- személyes névmások alany- és tárgyesete,
- mein, dein,
- birtoklás kifejezése,
- melléknévfokozás,
- egyenes szórend.

A FEJLESZTÉS VÁRT EREDMÉNYEI

A tanulók:

- kívülről önállóan is el tudnak mondani verseket, párbeszédet,
- a tanult nyelvtani formákat felismerik,
- egyszerű, rövid szövegeket meg tudnak érteni,
- az ismert szavakat, mondatokat tollbamondás után le tudják írni,
- önállóan tudnak a tanult szavakkal és nyelvtani szerkezetekkel mondatokat alkotni,
- kiegészítendő kérdésekre tudnak válaszolni,
- a tanult szókinccset fel tudják idézni.

6. ÉVFOLYAM

TEMATIKAI EGYSÉG / FEJLESZTÉSI CÉL

A hatodik osztályban a prepubertás kor jellegzetes vonásaival találkozhatunk. A rend és rendszer, az áttekinthető tervezés nagyon fontos ebben az életkorban. Hatodik osztálytól a földrajz, a kulturális sajátosságok, legendák, balladák, történelmi és mitikus személyiségek alkotják a fő témaköröket. A diákok idegen nyelven is érdeklődve fogadják ezeket a témákat. Egyre több idiómát, kifejezést és mindennapi társalgási szókinccset építünk be a szóbeli munkába. Továbbra is folytatódik az olvasás- és íráskészség fejlesztése. Ebben az évben ezeket a készségeket meg kell erősíteni. Elkezdődik a kreatív fogalmazások írása, először közösen, majd önállóan is. A diákok rendszeresen kapnak írásbeli és szóbeli házi feladatokat.

A nyelvtani szabályok és szerkezetek 6-8. osztályban gyakran átfedik egymást, és bármilyen praktikus sorrendben vehetők. Az eddig tanult nyelvtan és szókinccs alapján a diákokat egyre inkább bátoríthatjuk arra, hogy szabadabban fejezzék ki magukat.

ÓRAKERET: 72 ÓRA

ELŐZETES TUDÁS

Az ötödik osztályban tanult szókinccs, nyelvtan.

TANTÁRGYI FEJLESZTÉSI CÉLOK

A szókinccs további bővítése, az írás-, olvasáskészség megerősítése, újabb nyelvtani fogalmak és formák megismerése, az önálló szótárhasználat elősegítése jellemzi ezt az évet. A diákokat egyre inkább arra ösztönözzük, hogy bátran fejezzék ki magukat idegen nyelven, szólaljanak meg egyedül.

KÖVETELMÉNYEK - ISMERETEK / FEJLESZTÉSI KÖVETELMÉNYEK

A diákok egyre többet tudnak magukról, környezetükről elmondani, egyre több mindenre tudnak válaszolni. A tanulók a koruknak megfelelő idegen nyelvű szövegek környezetben el tudnak igazodni, egyszerű önálló mondatokat tudnak alkotni. Képesek önállóan olvasni egyszerűbb szövegeket, nem riadnak meg ismeretlen szavaktól. Ismert szövegre, ismert szövegek környezetben kérdéseket tudnak alkalmazni. A rendszeres házi feladatok (szótanulás, írásbeli feladatok, olvasásgyakorlás) az önálló tanulás terén is fejlesztik a diákokat.

KAPCSOLÓDÁSI PONTOK

Elsősorban a földrajz epochához és a történelem epochához kapcsolhatóak könnyen egyes szövegek, történetek, legendák. A nyelvtan epocha és az idegen nyelv nyelvtanának tanulása közötti egyezések és különbségek erősítik a tanulók grammatikai kompetenciáit.

KULCSFOGALMAK / FOGALMAK

Szókincsbővítés az olvasmányokra, párbeszédre alapozva. A gyakoribb igék három alakja.

Nyelvtan:

- névelőragozás (határozott, határozatlan) alany- és tárgyesetben,
- birtokos névmások,
- egyszerű összetett mondatok (und, oder, aber, denn),
- melléknévfokozás,
- múlt idő felismerése (Imperfekt),
- gyakori előjárószavak,
- módbeli segédigék (können, mögen),
- időhatározók.

A FEJLESZTÉS VÁRT EREDMÉNYEI

A diákok:

- szabadabban beszélnek önmagukról, családjukról, környezetükről,
- felismerik a tanult nyelvtani szabályokat és példákat találnak rájuk egy adott szövegben,
- bizonyos helyzetekben meg tudják értetni magukat pl. útbaigazítás, vásárlás,
- ismernek német vonatkozású kulturális értékeket,
- használják a kibővült szókincset: iskola, tantárgyak, órarend, napirend, utazás, közlekedési eszközök, étkezés, vásárlás, tájékozódás.

7. ÉVFOLYAM

TEMATIKAI EGYSÉG / FEJLESZTÉSI CÉL

A hetedik osztályban alkalmazott módszer szorosan követi a hatodik osztályban leírtakat. Több a tanulnivaló, rendszerese a tudáspróbák, szódolgozatok. A helyesírás fejlődését továbbra is segítik a diktálások. Gyakoribb a csoportos, a páros és az önálló munka. Az ügyesebb gyerekek már mernek saját tudásukra támaszkodva az adott idegen nyelven gondolkodva szöveget alkotni (és nem fejből fordítani). Segíteni kell őket abban, hogy el tudják fogadni, hogy gondolataikat még nem mindig tudják idegen nyelven megfogalmazni, és abban is, hogy törekedjenek a meglévő nyelvi eszközeik alkalmazására.

Az olvasáskészségüket, a szövegértést tovább fejlesztjük. Az irodalmi szövegek mellett továbbra is hangsúlyt kapnak a kulturális, földrajzi, történelmi és a mindennapos társalgási témák. Füzetüket a nyelvtani szabályokkal – a tanár segítségével – következetesen, szépen vezetik. Rövid írásos munkák készülhetnek, önálló fogalmazások: naplóírás, egy tárgy, város, táj leírása, elfogadható pontossággal. Szituációs helyzetekkel továbbra is bővítjük a beszédértés és beszédképesség fejlesztését. Egyre több ismerettel rendelkeznek az idegen nyelv hazájáról.

ÓRAKERET: 108 ÓRA

ELŐZETES TUDÁS

Az előző hat osztályban tanult szókincs, nyelvtan.

TANTÁRGYI FEJLESZTÉSI CÉLOK

A szókincs további bővítése, újabb nyelvtani fogalmak és formák megismerése jellemzi ezt az évet. Az értő, önálló olvasás fejlesztése fontos feltétele a továbblépésnek. A diákok egyre bátrabban szólalnak meg, fejezik ki magukat idegen nyelven, megbízhatóan tudják használni a szótárat. A diákokat különböző módszerekkel, kreatív írásokkal hozzásegítjük az önálló gondolatok megfogalmazásához, a megszólalásoknál az egyéni ötleteik alkalmazásához, hogy egyre bátrabban és jobban merjenek elrugaszkodni a betanult szövegektől, sémáktól. Megtanulnak szövegeket értelmezni fordítás nélkül, szöveggel kapcsolatos kérdésekre önállóan válaszolni.

KÖVETELMÉNYEK - ISMERETEK / FEJLESZTÉSI KÖVETELMÉNYEK

Önállóan tudnak korosztályuknak megfelelő szövegeket szóban elmondani, olvasni, írásban megfogalmazni. A motivált tanulók mind az írott, mind az olvasott szövegek értésében egyre határozottabbak. Szókincsük, nyelvtani tudásuk tovább szélesedik. A rendszeres tanulás már megszokássá válik.

KAPCSOLÓDÁSI PONTOK

A legkönnyebben továbbra is a nyelvtan, a történelem és a földrajz epochához lehet kapcsolódni a témákkal, történetekkel, olvasmányokkal.

KULCSFOGALMAK / FOGALMAK

Az olvasott, tanult szövegek, párbeszéd fontos szavai.

Nyelvtan:

- Perfekt,
- felszólító mód,
- módbeli segédigék (dürfen, können, müssen),
- fordított szórend (dann),
- részes eset,
- személyes névmások részes esete,
- elöljárószók (tárgy- és részes esettel).

A FEJLESZTÉS VÁRT EREDMÉNYEI

A diákok:

- felismerik és alkalmazzák a tanult nyelvtani formákat,
- jártasak a koruknak megfelelő szövegek önálló olvasásában, megértésében,
- képesek világos, egyszerű mondatokban kifejezni magukat pl. meghívás, segítség kérése,
- egyre aktívabban és kreatívabban használják a gyakorolt szókincset.

8. ÉVFOLYAM

TEMATIKAI EGYSÉG / FEJLESZTÉSI CÉL

A nyolcadik osztályban is fontosak a mindennapos társalgási témák mellett a kulturális, földrajzi, történelmi érdekességek és életrajzok. Az órákon rendszeresen a párban, csoportban folytatott beszélgetések idegen nyelven. Az íráskészség fejlesztését rövid levelek, egyszerű leírások, egy-egy történet összefoglalása biztosítja.

A nyolcadik osztályra a diákok tisztában vannak a nyelvtani alapokkal, áttekintik és bővítik a már korábban megtanult nyelvtani formákat, szabályokat.

ÓRAKERET: 108 ÓRA

ELŐZETES TUDÁS

Az előző hét osztályban tanult szókincs, nyelvtan.

TANTÁRGYI FEJLESZTÉSI CÉLOK

A nyolcadik osztályban az eddig tanult nyelvtani szerkezetek ismétlése, áttekintése időszerű. Újra gyakorolják az igeidőket, hogy biztosan el tudjanak igazodni a nyelvtani szerkezetek között. Beszédben, írásban és szövegértésben egyaránt kreatívak, önállóak. Alapszinten jól kommunikálnak.

KÖVETELMÉNYEK - ISMERETEK / FEJLESZTÉSI KÖVETELMÉNYEK

Rövidebb-hosszabb szövegek olvasása, önálló feldolgozása már nem jelent gondot. Életszerű párbeszédet hallgatnak meg és gyakorolnak. A tanult szerkezeteket bátran variálják írásban és szóban egyaránt.

KAPCSOLÓDÁSI PONTOK

A földrajz és a nyelvtan epochához kapcsolódva lehet könnyen témát, szöveget találni.

KULCSFOGALMAK / FOGALMAK

A szövegekhez, olvasmányokhoz, párbeszédkehez kapcsolódó szókincs.

Nyelvtan:

- helyhatározók (tárgy- és részes esettel),
- általános alany (es, man),
- módbeli segédige (sollen)
- mellékmondati szórend bevezetése (weil, dass),
- jövő idő bevezetése.

A FEJLESZTÉS VÁRT EREDMÉNYEI

A diákok:

- elsajátítják a nyelvtan és a helyesírás alapjait,
- képesek önállóan egyszerű szövegeket feldolgozni,

- képesek önállóan rövid szöveget alkotni,
- képesek önállóan bemutatkozni, kérdésekre válaszolni,
- nyelvtudásuk A1 szintnek megfelelő.

MOZGÁS ÉS TESTNEVELÉS

BEVEZETÉS

A mozgástanterv általános célkitűzése annak az alapvető folyamatnak a támogatása, melynek során a gyermek lelki-szellemi lényé a mozgáson keresztül összekapcsolódik testi organizmusával.

Így a tanmenet hozzájárul a mozgásérzék, a térbeli tudatosság, az egyensúlyérzék, a belső kiegyensúlyozottság, valamint a testi jólét érzésének fejlődéséhez a finom- és nagymotoros mozgások által.

A mozgástanterv célja, hogy segítse a gyermeket mozgásrendszere fölötti kontrolljának és tudatosságának formálásában és differenciálásában, hogy energiáit a megfelelő helyen és időben mozgósíthassa és értelmesen irányíthassa.

A tanterv igyekszik a gyermek segítségére lenni mozgásrendszere átalakításában, hogy belső mozgékonyt hozhasson gondolkodásába, érzésébe és akaratába, ezáltal is lehetővé téve az egyéni szándék teljesebb kifejeződését.

A tanterv a gyermek fejlődési útját korának megfelelő módon támogatja.

A gyermek fejlődő mozgásrendszerének támogatása során kialakul a közösségi élet alapja, és azon keresztül, hogy a gyermek ráébred az önmaga és az őt körülvevők között fennálló kapcsolatra, valós szociális rátermettség fejlődhet ki.

A mozgás tanterve igyekszik támogatni és kiegészíteni az átfogó tanterv egészét.

A mozgás tanterve azzal a középpontban álló fejlődési folyamattal foglalkozik, melynek minden ember részese: a fizikai testbe való megérkezés, a test irányítása és a test által történő önkifejezés.

A mozgáson keresztül az individuum fizikailag lép a világba, ennek pedig elsődleges eszköze a fizikai test.

A mozgástanterv az ember mozgásrendszerével dolgozik, és segít az ahhoz vezető egyéni út megformálásában. Így az individuum megtalálhatja azt a biztonságos középpontot, ahonnan el tud indulni a világ felé.

Ezt a folyamatot támogatja a következő három tényező:

1. a gyermekfejlődés archetipikus természetének bensőséges ismerete,
2. magának a mozgás természetének bensőséges ismerete,
3. a külső körülmények, erőforrások és lehetőségek.

A következőkben a tanterv elemei és kulcsfontosságú gyakorlatai körvonalazódnak. A példaként említett gyakorlatok, játékok és azok variációinak részletes leírása megtalálható az ajánlott irodalomban. Ahol külön nem említjük, az általános szempontokat és célokat kifejtő részben az idézőjelek között szereplő szövegrészek és a tartalomra vonatkozó részben szereplő játékok Kim Payne: *Gyermekeink játéka* c. könyvében található meg. A Bothmer-gimnasztikai gyakorlatok Gróf Fritz von Bothmer, az első Waldorf-iskola testnevelője által kidolgozott gyakorlatokra utalnak. Ezeket Bothmer *Gymnastische Erziehung* című könyvében írja le.

1. ÉVFOLYAM

TEMATIKAI EGYSÉG / FEJLESZTÉSI CÉL

A legfontosabb célkitűzés, hogy a gyermekek lelkesen vegyenek részt az órai tevékenységekben, szívesen mozogjanak. Figyelmesek legyenek a tanár utasításai felé. Az osztályteremnél nagyobb térben képesek legyenek a tanár köré gyűlni, őt figyelmesen meghallgatni, a játék hevéből lecsendesni. Elfogadják egymás különbözőségeit, a megbeszélte szabályokat betartsák. A számukra kínált képekbe, történetekbe bele tudjanak helyezkedni, ez által megértsék a feladatokat, szabályokat, utasításokat.

ÓRAKERET: 72 ÓRA

ELŐZETES TUDÁS

Dalok, mondókák ismerete. Az óvodai foglalkozások alkalmával elsajátított tevékenységek.

TANTÁRGYI FEJLESZTÉSI CÉLOK

Az együtt játszás öröme, egymás tiszteletben tartása, játékszabályok betartása.

A finommozgások minél szélesebb körű ismerete. A mozgás könnyedségének megőrzése, dalokkal, mondókákkal kísért mozdulatsorok elsajátítása. A koordináció, a mozgékonyág, a térbeli orientáció fejlesztése, a ritmus, az utasítások követésének képessége és a növekvő magabiztosság erősítése. Testkép és a tanulás testi alapjainak (saját mozgásérzék, tapintó- és egyensúlyérzék) erősítése, megszilárdítása.

KÖVETELMÉNYEK - ISMERETEK / FEJLESZTÉSI KÖVETELMÉNYEK.

Az együtt játszás öröme, egymás tiszteletben tartása, játékszabályok betartása. Ujj- és fonaljátékok, tapsos játékok, szökkenések, hosszú ugrókötel és babzsák használata, tárgyakkal végzett manipuláció. Dalokkal, mondókákkal kísért körjátékok, népi játékok. A tevékenységek kapcsolódnak a főoktatás tevékenységeihez.

KAPCSOLÓDÁSI PONTOK

Az finommotorikus tevékenységek, a szem-kéz koordinációt segítő gyakorlatok az írás előkészítését segítik, valamint kapcsolódnak a kézimunka órák tevékenységeihez. A nagymotoros tevékenységek a tanítás-tanulási folyamat egészét támogatják. A játékok, tevékenységek bevezetéséhez használt képek, történetek a korosztályra jellemző mesevilág hangulatához, a dalokkal kísért körjátékok az ének-zene órákhoz kapcsolódnak. Öltözködési és higiéniai szokások kialakítása az egészséges életmódra való nevelés részeként.

KULCSFOGALMAK / FOGALMAK

Biztonságérzet, elfogadás, tapintat, örömteli játék, szökkenések, ujj-, kézkoordináció, sok mozgást, futást kívánó körjátékok, dalok, mondókák. Szokások, szabályok kialakítása.

A FEJLESZTÉS VÁRT EREDMÉNYEI

A gyerekek örömmel vesznek részt a játékokban, tevékenységekben.

Kialakulnak a közösség szabályai, melyek lehetővé teszik, a sokmozgásos játékok, feladatok biztonságos végrehajtását.

Képesek a képi megközelítésben való tájékozódásra, értik a képekbe, történetekbe ágyazott feladatokat, játékokat, fejlődik képzelőerejük.

Javulnak a nagy- és finommotorikus képességek, a mozgáskoordináció, az egyensúly- és ritmusérzék.

Ujj-, tapsos és fonaljátékokat ismernek meg.

Képességeik szerint futnak, szökdelnek az ugrálókötél alatt, felett.

Ismerik a dalokkal, mondókákkal kísért mozgássorokat, körjátékokat.

2. ÉVFOLYAM

TEMATIKAI EGYSÉG / FEJLESZTÉSI CÉL

Célkitűzésünk az első évek során a játékokban lehetőséget nyújtani a gyermeknek, hogy a csoport biztonságát fokozatosan elhagyhassa, hogy kergethessék és elválaszthassa magát a többiétől. Az izgalom és a megnyugvás megfelelő aránya. A játékszabályok elegendő segítséget nyújtsanak ahhoz, hogy kereteiken belül a gyermekek annyit kockáztassanak, amennyire készen állnak és vállalkoznak. Mindezek a tevékenységek szoros kapcsolatot alkotnak mindazzal, ami a főoktatások alatt történik.

ÓRAKERET: 72 ÓRA

ELŐZETES TUDÁS

Az előző év tevékenységeinek ismerete. A játékokban való lelkes részvétel, szabályaik ismerete.

TANTÁRGYI FEJLESZTÉSI CÉLOK

A gyermekek veleszületett mozgásszeretetének megőrzése a számukra kínált csoportos játékok, feladatok (pl. dzsungeljátékok, állatok mozgásait utánozó játékok) által. Korábbi képességek (kis- és nagymotoros mozgások, mozgáskoordináció, téri orientáció, testséma, egyensúly, ritmusérzék) további fejlesztése.

Önállóságuk növekedjen. Utasításokat képesek legyenek követni, tartsák be a játékszabályokat.

KÖVETELMÉNYEK - ISMERETEK / FEJLESZTÉSI KÖVETELMÉNYEK

Fokozódjon a gyermek biztonságérzete a csoportban. Önállósága növekedjen. Utasításokat képes legyen követni, tartsa be a játékszabályokat. Fejlődjön a gyermekek koordinációja, mozgékonyága, térbeli orientációja, ritmusérzéke. További ujj- és fonaljátékok, valamint szökdelésszerű játékok. Korának megfelelő fogók, állatokat utánozó mozgássorok. Dalokkal, versekkel kísért játékok, mozgások.

KAPCSOLÓDÁSI PONTOK

A mozgás a tanítás-tanulás minden elemét áthatja a kisiskolás korban. A játékok során megélt minőségek (pl. kitartás, igazságosság, tapintat, együttműködés) közvetve hatással vannak más órákon folytatott tevékenységekre is. Az állatok mozgásait utánzó mozdulatok a főoktatás történeteire is kapcsolódnak.

KULCSFOGALMAK / FOGALMAK

Biztonság, önállóság, szabálykövetés, ritmus, koordináció, mozgékonyág, térbeli orientáció.

A FEJLESZTÉS VÁRT EREDMÉNYEI

A mozgások által fejleszthető képességek javulása. A csoport nyújtotta biztonság által az önbizalom erősödése. Szociális érzékenység fejlődése. Önállósága növekszik. Utasításokat képes követni, betartja a szabályokat. Fejlődik a gyermekek koordinációja, mozgékonyága, térbeli orientációja, ritmusérzéke. Újabb fonaljátékokat, fogókat, dalokkal, versekkel kísért mozgássorokat tanulnak meg. Mindazoknak a testi alapoknak a további fejlesztése, amelyek az első osztályban elkezdődtek.

3. ÉVFOLYAM

TEMATIKAI EGYSÉG / FEJLESZTÉSI CÉL

A mozgás tanítása kötöttebb formát kap, fokozatosan elválik a beszédétől és az énekléstől. A tornaterem új eszközöket biztosít a gyerekek számára, ismerkednek a speciális eszközökkel, a biztonsági szempontokkal, a viselkedés közösségi szabályaival, valamint a megfelelő öltözéssel és higiéniaiával. A foglalkoztatási módok kialakítása, a szabályok elmélyítése, betartása, változtatásuk lehetősége. A játékok és különböző mozgásformák bevezetésében továbbra is támaszkodunk a gyermek képzelőerejére, ezeket képekben közvetítjük feléjük. Fontos a szabályok pontos ismerete és betartatása, ezek alakítása a csoport és a tárgyi feltételek figyelembe vételével. A kritikai érzék, a rálátó képesség megjelenésével elengedhetetlen az egymás iránti türelem és elfogadás fejlesztése.

ÓRAKERET: 72 ÓRA

ELŐZETES TUDÁS

Az előző években tanult körjátékok, ritmusok, mondókák.

TANTÁRGYI FEJLESZTÉSI CÉLOK

Tornatermi, öltözői rend kialakítása. Öltözék tisztázása, tanórai fegyelm kialakítása. Tornatermi felszerelések gyermek közeli bevezetése (torna zsámoly, szőnyeg, ugródeszka, svédsekreány stb.). Alapelve, hogy minden mozgást a hó hasson át, minden mozgásformát történet, kép készítsen elő. Ünnepkörnek, időszaknak, évszaknak megfelelő játékok választása.

KÖVETELMÉNYEK - ISMERETEK / FEJLESZTÉSI KÖVETELMÉNYEK

- Bothmer első körjátéka. A gyerekek körben futnak és a mondóka szerint galoppoznak, dobognak, ritmusra lépnek és egyhelyben állnak. Különböző tevékenységeket utánzó, imitáló mozdulatokat végeznek.
- A tanár köré gyűlni a feladat meghallgatására, bemutatására, majd annak elvégzése után újra egybegyűlni.
- Fogók, ahol egy gyermek áll szemben a csoporttal: pl. Sárkányfogócska, Elefántfogó, Bolhás fogó, Madárijesztők.
- „Dzsungel”-jellegű játékok, tornaeszközökből és a torna mozgáselemeiből épített akadálypályák.
- Ugrókötel használata: átfutások, ugrások, egyéni és páros gyakorlatok.
- Állatok mozgását utánzó járások, szökdelések, mászások.
- Fonaljátékok.
- Egyszerű, végtelenített fogójátékok. Egyensúlyozós játékok. Torna: guruló átfordulás előre, hátra. Korcsolyázás.

KAPCSOLÓDÁSI PONTOK

A megfelelő autoritás felismerése az együttműködés fontos eleme a harmadik osztály sok epochájának. A különböző mesterségekhez kapcsolódva utánzó mozdulatokkal, versekkel mélyítjük el ezeket az élményeket.

KULCSFOGALMAK / FOGALMAK

Állóképesség, fegyelem, egyensúly, koordináció, képi gondolkodás. Öszinteség, tapintat, elkötelezettség, autoritás. Bátorítás, nagyvonalúság, szimpátia.

A FEJLESZTÉS VÁRT EREDMÉNYEI

- A gyermekek egyre inkább képesek csak a mozgásra koncentrálni.
- Elsajátítják a tornatermi viselkedés szabályait.
- Megtanulnak csoportként dolgozni, összegyűlni a tanár köré a feladatok meghallgatására, majd azok elvégzése után újra visszatérni oda.
- A mozgásformák által nyújtott kihívások révén javulnak képességeik, növekszik önbizalmuk.
- A tornaeszközökön biztonsággal mozognak.
- Képesek szabályok szerint együtt játszani.
- A játékokban örömmel vesznek részt.

4. ÉVFOLYAM

TEMATIKAI EGYSÉG / FEJLESZTÉSI CÉL

A „mi”-ről az „én”-re helyeződik át a hangsúly: „*Itt vagyok én, ott vagytok ti.*”. Ezen belül a gyerekek olyan polarításokat tapasztalnak meg, mint álom és ébrenlét, gyengeség és erő, biztonság és veszély, vagy alkotás és rombolás. Megerősödik a különválás elve az olyan játékokban, ahol egy ember áll az egész csoporttal szemben. Egyre több feszültség, izgalom és kihívás jelenik meg azokban a játékokban, ahol a gyerekeknek fel kell ébredniük a képekből, melyekbe a tanár a játékot ágyazta, és azokat, akik még mindig álmodoznak, elkapják. “Levegő”, ritmus hatja át a mozgásokat, tevékenységeket.

ÓRAKERET: 72 ÓRA

ELŐZETES TUDÁS

A gyerekek már megszokták a tanórai rendet, az eszközöket biztonságosan, képességeik szerint használják, a játékszabályokat betartják, tisztelettel, tapintattal fordulnak egymás és a tanár felé.

TANTÁRGYI FEJLESZTÉSI CÉLOK

Az eddig tanultak elmélyítése. Egyre összetettebb játékok elsajátítása, egyének szembenállása egy csoporttal. Gyors szerepcserén, váltáson alapuló fogójátékok segítségével az éberség, a jelenlét iskolázása. A tornatermi eszközök egyre biztonságosabb használata.

KÖVETELMÉNYEK - ISMERETEK / FEJLESZTÉSI KÖVETELMÉNYEK

- Bothmer második körjátéka (*Állok, sétálok, futok...*)
- A gimnasztikában, a tornában a gyermekek nehezebb, formáltabb elemekkel találkoznak. A tanár bemutatja a gyakorlatot, például a guruló átfordulást előre és hátra, melyet (le)utánoznak, de rész-elemeit a gyakorlás során továbbra is képeken keresztül írja le.
- Fogók, amelyekben a szerepek gyorsan cserélődnek. Átfutós fogójátékok, a fogójátékokban tudatosan megjelenik az egyenes és görbe minőség.
- Olyan játékok, amelyekben valamilyen negatív erővel kell szembeszállni, például *Folyami banditák* és *Cápaszáj*.
- Figyelemre és figyelmes hallgatásra épülő játékok, mint például az *Iromba*, mely egyéni bátorságot, kiállást, csoport előtti végrehajtást igényel.
- Egyszerű, elkapásra és dobásra épülő játékok egyre bonyolultabb helyzetekben, pl. padon egyensúlyozva.
- Tevékenységek, melyek az ütős (Méta-jellegű) labdajátékokra és alapelveire felkészítő játékok felé vezetnek, pl. *Óra*; *Vasútvonal*; *Kisiklatós*.
- Játszóterei játékokkal is megismertethetjük a gyermekeket, ha nem ismernék azokat, például a faltenisszel, tengóval, ugróiskolával, a golyózással és különféle reflex játékokkal, például *Öklözős*; *Krokodilszáj*; *Jancsika*; *Amőba*; *Bakugrás*.
- Bonyolultabb dzsungeljátékok (akadálypályák).
- Talajon és tornapadon végrehajtott támaszgyakorlatok a későbbi tornaelemek megalapozására. Új talajgyakorlati elem: fejjállás.
- Sor- és váltóversenyek, kötélhajtás: egyéni és páros gyakorlatok. Korcsolyázás.

KAPCSOLÓDÁSI PONTOK

A gyermekek fizikai testének ügyesebbé válása lelki, szociális, gondolkodási képességeik finomodását is magával hozza. Éberségük, felelősségvállalásuk, összedolgozásuk az iskolai tevékenységeiket általánosságban támogatja. A játékokat bevezető történetek, a tevékenységeket kísérő képek mind a korosztály kultúrtörténeti tartalmaihoz kapcsolódnak.

KULCSFOGALMAK / FOGALMAK

Rálátás, éberség-álmodozás, egyéni felelősségvállalás, összedolgozás.

A FEJLESZTÉS VÁRT EREDMÉNYEI

- A gyermekek képesek egyéni feladatokat végrehajtani, akár a csoporttal szemben állva is.
- Egyaránt megtanulják elfogadni a vesztes és a győztes szerepét.
- Egyre inkább képesek végtagjaikat egymástól függetlenül használni.
- Egyre nagyobb biztonsággal mozognak a tornaszereken.
- A gyors szerepcseréket követelő játékokban szívesen vesznek részt.
- Egyre több játszótéri játékkal ismerkednek meg.
- A tanult játékokban és tornamozgásokban aktívan vesznek részt.

BEVEZETÉS

Az 5-8. osztályokban folytatódik az a munka, amelyet az alsó négy osztályban megkezdünk. Jól elkülöníthetően két részre bontható az elkövetkező négy iskolai év.

Az 5. és 6. osztályokban az órai tevékenységek azt az átmeneti időszakot támogatják, amely a gyermekkort a serdülőkor felé vezet. A játékosság, könnyedség mellett az egyéni erejüket, felelősségüket, lehetőségeiket élik át a gyerekek egyre inkább. A 7. és 8. osztályokban egyre szembetűnőbbek lesznek az egyéni különbségek testi, lelki, gondolkodásbeli területeken egyaránt. A másik fejlődésének segítése, másságának elfogadása egyenlő súllyal esik latba a gyerekek egyéni képességeinek fejlesztése közben. Önmaguk határainak folyamatos szélesítéséhez, képességeik folyamatos kimunkálásához próbálunk segítséget adni.

Az a célunk, hogy az órákon megjelenő feladatokkal, gimnasztikai és más mozgásformákkal, játékokkal, sportokkal is segítsük a felnövekvő gyermek világ- és önmegismerő képességét.

5. ÉVFOLYAM

TEMATIKAI EGYSÉG / FEJLESZTÉSI CÉL

Ez a fizikai serdülést megelőző utolsó év; a gyermekkori szíve. A gyermek erőteljesen él a vér folyamataiban, a szívdobogás és a lélegzés üteme közti dinamikában. Szeretnek zabolátlanul szaladgálni, ám ugyanakkor keresik a ritmusos mozgás kimért fegyelmét is. Vágynak a kihívásra. Ebben az életkorban nagyra értékelik a bátorságot és az óvatosságot is, a kockázatot és a körültekintést. Ilyenkor különösen fontos a mozgásban a ritmus. Legyen egyensúly a könnyűség és a nehézkedés, a képzelet és az intellektus, valamint az egyéni és csapat kihívások között. A gyermek öntevékenysége erősödik azzal, hogy a ritmusok gyors váltakozása közepette is képes a középpontot megtartani. Ez egy fontos átmeneti lépcsőfok a csapatjátékok bevezetése előtt.

ÓRAKERET: 72 ÓRA

ELŐZETES TUDÁS

A foglalkoztatási formák alapos ismerete. Az alsóbb osztályok játékaiknak, tevékenységeinek biztos ismerete, jártasság elsajátítása.

TANTÁRGYI FEJLESZTÉSI CÉLOK

A Bothmer-gimnasztika gyakorlatain keresztül a harmonikus mozgásra törekvés. A torna mozgásanyagán keresztül az önálló, szép, erőteljes feladatvégzés. A játékokon keresztül az éberség, a körültekintő, becsületes játék megteremtése. Az állóképesség továbbfejlesztése, az igazság-szépség-erő ideáljának megélése a mozdulatokban, mozgássorokban.

KÖVETELMÉNYEK – ISMERETEK / FEJLESZTÉSI KÖVETELMÉNYEK

- Bothmer-gimnasztika: a Könnyű ütem – Nehéz ütem gyakorlatok, melyekben a könnyűség és nehézség ritmikusan váltakoznak egymással.
- Torna: haladás az egyéni gyakorlatok felé; egyszerűbb szekrényugrások: guggoló felugrás különböző leugrási fajtákkal; repülő guruló átfordulás (tigrisbukfenc); cigánykerék; egyensúlyozás, lengés és ugrás egyre nagyobb kihívásokkal (pl. csukott szemmel). Az öt klasszikus görög gyakorlat.
- Részvétel a korosztályuknak megfelelő sportprogramban. Például a magyarországi Waldorf-iskolák „ókori görög olimpiáján”.
- Játékok: Ez az életkor átmenet a játék és a sportok között. *Macska-egér ház; Hajók, cápák, part; Színek háborúja; Várostrom. Stratégiai fogójátékok. Üstökös. Kéztenisz.*
- Atlétika: Tartós futás, sprint futás, váltófutás, magas- és távolugrás, diszkoszvetés, gerelyhajítás.
- “Görög” birkózás. Ugrós fogójátékok. Kötélhajtás: egyéni és páros gyakorlatok. Dobások-elkapások. Korcsolyázás. Úszás. Lazító-nyújtó gyakorlatok.
- Gúlatorna alapjai.

KAPCSOLÓDÁSI PONTOK

A görög kultúrkorszakhoz kapcsolódunk a görög gyakorlatokkal, az ókori ideált idéző Olimpiai játékokkal.

KULCSFOGALMAK / FOGALMAK

Könnyűség-nehézség közti váltakozás, harmónia, vérkeringés, görög gyakorlatok, állóképesség, kitartás, igazság-szépség-erő ideálja.

A FEJLESZTÉS VÁRT EREDMÉNYEI

- A gyermekek a ritmusok gyors váltakozása közepette is képesek a középpontot megtartani.
- Arra törekszenek, hogy mozgásuk tükrözze az ókori görög olimpia igazság-szépség-erő ideálját.
- Ismerik az öt klasszikus görög gyakorlatot, és részt vesznek az Olimpián.
- A korosztályuknak megfelelő Bothmer-gimnasztika gyakorlatokban alapvető jártasságot szereznek.
- Képesek a tanult tornamozgások végrehajtására.
- Aktívan bekapcsolódnak a tanult játékokba.
- Különböző labdákat képesek biztosan és pontosan dobni és elkapni.

6. ÉVFOLYAM

TEMATIKAI EGYSÉG / FEJLESZTÉSI CÉL

Míg az előző év az ógörög kultúrához, a 6. osztály kultúrtörténetileg a római korhoz és annak értékeihez kapcsolódik. Jellemző fogalmai: a rend, a forma, a pontosság. A gyermekek ebben az életkorban lelkükben azt az egyensúlyt tapasztalják meg, amelynek fizikai képe a folyékony és a szilárd közti egyensúlyt megtartó izomrendszer.

Az egyenesség fontos minőség ilyenkor, és ez megkívánja a belső erők egyensúlyát.

A gyakorlatok végzésekor a játékosság mellett egyre nagyobb hangsúlyt kap a pontosság és a formák tisztasága, a rendre való törekvés.

Méréseken és a játékok pontozásán keresztül, valamint a tanár bíróként, vezetőként való elfogadásával a tárgyilagosság alapelve kerül előtérbe.

A gyakorlatok végzésekor a tanulók magasság szerint állnak sorba, a legmagasabb leghátul.

ÓRAKERET: 72 ÓRA

ELŐZETES TUDÁS

Az előző évek mozgásanyagában való jártasság, a tanult játékok alapos ismerete.

TANTÁRGYI FEJLESZTÉSI CÉLOK

A rend, a következetesség, a pontosság kialakítása az órai tevékenységekben. Az állóképesség, az izomzat fejlesztése. Csoportmunka. Mérések (alapképességek, ügyesség). Kevés bevezetés a feladatok előtt és nagyon sok munka. Eltűnnek a történetek, helyettük szabályok lesznek. Edzés jellegű órák megalapozása, kialakítása. Szigorú szabályokhoz való alkalmazkodás képességének kialakítása.

KÖVETELMÉNYEK – ISMERETEK / FEJLESZTÉSI KÖVETELMÉNYEK

- Bothmer-gimnasztika: *Könnyű, Nehéz, Nagyon nehéz háromszög*. Fő elemük a függőlegesből való kizuhanás a vízszintesen keresztül és az éber egyenességbe való átváltozás. A botgyakorlatok: a gördülő bot, a négyszög, a háromszög gyakorlat bottal, a rendgyakorlatok, vívások, egyensúlygyakorlatok, mind az egyenesség élményét és a határok megélését erősítik. Felfelé nyújtózás közben is biztosan meg kell állniuk a földön.
- Testnevelés: Jól meghatározható fokozatok a gyakorlatok felépítésében: kézállás, kézállásból átfordulás, fejállás, egyszerűbb elemek (statikus és dinamikus) a korlátokon, a gyűrűn és a gerendán, az egészségre és a biztonságra mind több figyelmet fordítva. Kötél- és rúdászás. Ugrókötel gyakorlatok nagyobb ismétlésszámmal. Szekrényugrás: kismacska, guruló átfordulás ugrószekrényen, terpeszfelugrás, zsugorkanyar, huszárugrás. Nyújtógyakorlatok (stretching).
- Atlétika: rövid és hosszú távú futások (60 m, 600 m, 12 perces futás), magasugrás, távolugrás, kislabdahajítás, sprint- és rajtgyakorlatok, váltófutás, hosszútávfutás akadályokkal. Év végén felmérés keretében az elért eredményeket rögzítjük.
- Cirkuszművészetek: Akrobatikus elemek, gúlaépítés. Zsonglorködés: diaboló, zsonglórlabda, buzogány stb.

- Játékok: Átmenet a sportjátékok felé. Ez a következők előkészítését igényli: pontozás, vannak győztesek és vesztesek, az ellenfelet ki lehet cselezni, előfordulhat fizikai kontaktus. A kidobós játékok jó felkészülést jelentenek. Jellemző játékok: *Fallabda, Ütős (méta jellegű) labdajátékok, Röplabdára előkészítő labdajátékok, Kidobósok*. Tollaslabda. Saját súllyal dolgozó fogójátékok. (pl. *Elsősegély, Testvér segíts!*) Légiós játékok. Labdás ügyességfejlesztés – sportjáték előkészítő játékok.
- Menet-, rend- és formagyakorlatok.
- Életkoruknak megfelelő csapatversenyeken való részvétel. Például: Waldorf Partizán Bajnokság.
- Általános erő, állóképesség és koordinációt fejlesztő gyakorlatok saját test- vagy minimális (edzetségi állapottól függően 1-5 kg) túlsúllyal.

KAPCSOLÓDÁSI PONTOK

Kultúrtörténetileg a római korhoz kapcsolódunk. Ezen kívül a geometriához a pontossággal, a történelemhez az ok-okozat megtapasztalásával.

KULCSFOGALMAK / FOGALMAK

Rend, forma, pontosság, következetesség, mérés, pontozás, tárgyilagosság, erő, izommunka, állóképesség, labdás ügyesség, stratégia.

A FEJLESZTÉS VÁRT EREDMÉNYEI

- A gyermekek az órai munka során a pontosságra, a formák tisztaságára és a rendre törekszenek.
- Ismerik a korosztályuknak megfelelő Bothmer-gimnasztika gyakorlatokat, és azok pontos végrehajtására törekszenek.
- A tanult akrobatikai, atlétikai és tornagyakorlatokat biztonságosan, összerendezetten végzik.
- A tanult csapatjátékok technikai alapelemeit ismerik, szabályaikat alkalmazzák.
- Életkoruknak megfelelő csapatversenyeken vesznek részt.

7. ÉVFOLYAM

TEMATIKAI EGYSÉG / FEJLESZTÉSI CÉL

A diákokban most már megvan az a fajta erő és finom mozgékonyosság, amely képessé teszi őket az egyik tevékenységből a másikba való gyors áttérésre. Ez a mobilitás annak kifejeződése, hogy a gyermekek izomrendszere szépen fejlődik, ám a csontváz statikus tulajdonságai még nem kötik meg őket. A gyermekek mozgásfejlődésüket ebben az életkorban az inszalagokon és az inakon keresztül fejezik ki.

Képesek önmagukat a csoporttól elválasztani, és egyenként is elég erősek ahhoz, hogy megállják helyüket a versenysportok kihívásaival szemben. Egyéni álláspontot tudnak formálni, amely nem csak azt teszi lehetővé, hogy képesek legyenek helyezkedni és helyüket megtartani a játék ideje alatt, hanem lassan az egész játszma és taktikájának átlátása is lehetővé válik.

Ahhoz, hogy a csapatsportokban valóban részt tudjanak venni, a tanulóknak világos képet kell alkotniuk saját helyükről a környezetükkel szemben, és tisztában kell lenniük a pálya dimenzióival és határaival. Ez az érzékszervek jó összehangoltságát igényli.

ÓRAKERET: 108 ÓRA

ELŐZETES TUDÁS

Az előző évek mozgásanyagában való jártasság, a tanult játékok alapos ismerete. A megismert foglalkoztatási formák alkalmazása, a kidolgozott képességek használata.

TANTÁRGYI FEJLESZTÉSI CÉLOK

Vidám, jó hangulat kialakítása kemény munka közben. Egyéni kihívást jelentő feladatok.

A különböző lendülő mozdulatokkal a középpont és a periféria megtapasztalásához vezetni a tanulókat. A lendülő és inga gyakorlatokon keresztül megtanulják, hogyan lehet a súlyt, a súlyosságot élvezni, pl. a korlátról lógva a lendület segítségével tapasztalják meg a gravitáció új középpontját (új, a serdüléssel járó nyúlás, növekedés miatt). A játékokat a sportok bemelegítőiként használjuk. Az óra felezéssel telik, az új technika megtanulásával és begyakorlásával. A különböző képességekre egyenként is figyelmet fordítunk.

KÖVETELMÉNYEK – ISMERETEK / FEJLESZTÉSI KÖVETELMÉNYEK

- Bothmer-gimnasztika: A *Ritmus* gyakorlat kiegészíti a *Zuhanás* gyakorlatát, amely kimondottan arra hivatott, hogy megragadja a serdülőkor térbeli térélményét. Bothmer eredetileg azt javasolta, hogy az *Ugrás a középpontba* előzze meg a *Zuhanás* gyakorlatot. Ennek mérlegelése és a döntés az érintett tanárok feladata. *Oldalsó körzés, Egyensúly, Galopp, Álló és Mozgó ritmus*. Megtalálják saját ritmusukat és felfedezik a mozdulásra készítő impulzus pillanatát.
- Testnevelés: Kézállás, fejjállás, tarkóbillenés, kézenátfordulás, fejenátfordulás, kézenátfordulás oldalra és 180 fokos fordulattal. Szaltó, zuhanások, dölések szekrényről matracokra. Szekrényugrások: guggoló átugrás, átterpesztés, repülő gurulóátfordulás. Trambulín és ugródeszka használata. A birkózások és reflexjátékok különböző fajtái: *Görög, Római, Indián, Pingvinharc, Csoportos, Öklözős, Krokodilszaj*. Egyensúlyozás, botgyakorlatok. Ugrókötel gyakorlatok az állóképesség fejlesztésére. Kötélmászás, rúdmászás.
- Atlétika: Az eddig tanultak gyakorlása, felmérése. Új elem: állórajt, mezei futás, sokszor a tájékozódási futáshoz kapcsolódva, térképhasználattal és előre jelölt utakkal. Gyakorlás után év eleji és év végi felméréseken vetjük össze a tanulók fejlődésének eredményeit.
- Játékok és sportok: Sportjátékokat előkészítő játékok. A főbb sportágak között található: kosárlabda: tempó dobás, fektetett dobás, sarkazás, „létrázás”, ismerkedés a szabályokkal, játék egy palánkra; röplabda: alkarérintés, kosárérintés, röplabdára előkészítő játékok (rabrópi, dupla labda, vakrópi stb.); kézilabda: egykezes felső átadás, kitámasztásos, beugrásos és felugrásos lövés, indítások, ismerkedés a szabályokkal, játék; softball (Méta jellegű ütős játékok): egyre bonyolultabb szabályokkal; tollaslabda: alsó és felső ütés, szerva; floorball: ütéstechnikák és szabályok, játék; tenisz; asztalitenisz, Ultimate (Freesbee); úszás; teke; korcsolyázás.
- Akrobatikus és zsonglőr elemek továbbfejlesztése.
- Sportágválasztás elősegítése.
- Versenyzés életkoruknak megfelelő bajnokságokon.

KAPCSOLÓDÁSI PONTOK

Felfedezések kora, tájékozódás, térképismeret. A reneszánsz ember sokszínűsége, polihisztor jellege.

KULCSFOGALMAK / FOGALMAK

Ínszalagok, inak, versenysportok, egyéni álláspont, taktika, tájékozódás, technikai elemek, labdás ügyesség, sokszínűség.

A FEJLESZTÉS VÁRT EREDMÉNYEI

- A gyermekek képesek a tevékenységek közötti gyors váltásokra.
- Újabb, életkoruknak megfelelő Bothmer-gimnasztika gyakorlatokat sajátítanak el.
- Képesek a tanult atlétikai és tornamozgások megközelítően helyes technikai végrehajtására.
- Megismerik néhány sportág alapvető mozgásanyagát és szabályait.
- A játékokban, sportokban képesek helyezkedni és pozíciójukat megtartani; képesek az egyszerű taktikai elemek alkalmazására.
- Életkoruknak megfelelő bajnokságon vesznek részt.
- Délutáni elfoglaltságként sportolnak.

8. ÉVFOLYAM

TEMATIKAI EGYSÉG / FEJLESZTÉSI CÉL

Ebben az életkorban a tanulók szembetalálják magukat fizikai testük teljes súlyával. Mozgásérzékük a csontváz szerkezetéig hatol. Testük új súlya lefelé húzza őket, ám fel is töltődnek ettől az új fizikai erőtől. Sok olyan lehetőségre van szükségük, ahol kipróbálhatják és tapasztalatot szerezhhetnek a súly és az erő ezen új kombinációjáról, vagyis több hangsúlyt kell, hogy fektessünk a nagymotoros tevékenységekre, mint a finom technikai fogásokra.

Sokfajta szabadtéri tevékenységet vezethetünk be ilyenkor, többek között a sziklamászást, kenuzást és kajakozást, túrázást, hegymászást, sielést stb. Az itt példaként említett tevékenységek mindegyikének megvan a saját nehézsége, alkalmazásuk az iskola helyi lehetőségeitől függ.

A nemek közti különbséget különösen tisztelnünk kell. A fizikai erőben és méretekben megjelenő különbségeket tudomásul kell venni a kontaktust igénylő sportokban, mint ahogyan a két nem egészen különböző energiaforrásait is. Legyenek az együttes és a külön választott tevékenységek egyensúlyban.

ÓRAKERET: 108 ÓRA

ELŐZETES TUDÁS

Az előző évek mozgásanyagában való jártasság, a tanult játékok, sportjátékok alapos ismerete. A megismert foglalkoztatási formák alkalmazása, a kidolgozott képességek használata.

TANTÁRGYI FEJLESZTÉSI CÉLOK

Az erőnlét és állóképesség folyamatos fejlesztése a gyermekek egyéni képességeihez mérten. Erejüket tudatosan a feladatok elvégzésére fordítsák. A szabadtéri tevékenységeken keresztül felismertetni velük, hogy a sport sohasem vezethet a környezet rongálásához, beszennyezéséhez. Újabb Bothmer-gimnasztika gyakorlatok elsajátítása, a már ismertek gyakorlása. Az eddig tanult atlétikai, torna és sportági mozgásanyag elmélyítése, továbbfejlesztése. A tanult sportágak technikai alapelemeinek pontosítása, a különböző játékhelyzetekhez való alkalmazkodás. Életkoruknak megfelelő bajnokságokon való részvétel. A versenyzést mértéktartóan fokozzuk, és ezt fontos pedagógiai eszközként kezeljük. A versenyzés olyan, a tanár által használt és felügyelt elem, amellyel nevelheti a csapatmunkát, ösztönözheti a részvételt, egyes embereket teljesítményük újabb fokaira segíthet és előhívhatja legjobb tulajdonságaikat a bennük rejlő lehetőségekhez intézett kihívással. A pontozás egészséges marad mindaddig, míg alapvetően biztonságos, megbízható légkörben zajlik.

KÖVETELMÉNYEK – ISMERETEK / FEJLESZTÉSI KÖVETELMÉNYEK

- Bothmer-gimnasztika: Az *Ugrás a középpontba* gyakorlat.
- Testnevelés: a hetedik osztály folytatása, bár a gyakorlatok más minőséget kapnak a tanulók fejlődéséből adódóan. Folytatódnak a szekrényugrások, a kézenátfordulás, a szaltó. A legfőbb különbség a nyolcadik osztályban az, hogy a diákok sokszor húzódozóbbak, és tudatosabban kell összegyűjteni erőiket a szekrényhez futás előtt. Kerülő utakon helyes és életkoruknak megfelelő módszereket taníthatunk nekik. Hangsúlyossá válik az állóképesség és az erőnlét fejlesztése (erősítő gyakorlatok, köredzés).
- Torna: repülő gurulóátfordulás 4-5 részes szekrény fölött, trambulín használata, szaltó, páros akrobatikus elemek, egyensúlyelemek és lépések a gerendán, gyűrűgyakorlatok.
- Atlétika: az eddig tanultak gyakorlása, felmérése. Új elem a súlylökés és a térdelőrajt.
- Játékok és sportok: a hetedikben játszott játékok folytatódnak: kosárlabda (büntető dobás, dobások gyakorlása, támadási és védekezési taktikák, játék); röplabda (alsó és felső nyitások, nyitás-fogadás, feladás, játék könnyített szabályokkal); kézilabda (kapura lövések gyakorlása, büntető dobás, gyors indítások, támadás és védekezés, támadó szerepekkel való ismerkedés, szabályok alkalmazása játékban); floorball (ütéstechnikák és szabályok, játék); softball (Méta jellegű ütős játékok); tollaslabda; tenisz; asztalitenisz; úszás; ha lehet, bevezetjük a rögbi (dobások-kapások, biztonsági és egyéb szabályok, játék). Egyre többet használjuk a medicinlabdát.

KAPCSOLÓDÁSI PONTOK

A környezet megóvása, kitarató, tudatos munkavégzés, tervezés, elmélyülés, csonttan.

KULCSFOGALMAK / FOGALMAK

Folyamatos fejlődés, tudatos összpontosítás, környezetvédelem, tervezés, csont, középpont, periféria, általános taktikai rendszerek, állóképesség, erőnlét, elmélyült munka, nagymotoros tevékenységek.

A FEJLESZTÉS VÁRT EREDMÉNYEI

- A gyermekek képesek erőnlétük és állóképességük önmagukhoz mért folyamatos fejlesztésére.
- Képesek erejüket tudatosan a feladatok elvégzésére fordítani.
- A szabadtéri tevékenységeken keresztül felismerik, hogy a sport sohasem vezethet a környezet rongálásához, beszennyezéséhez.
- Újabb Bothmer-gimnasztika gyakorlatokat tanulnak, a már ismerteket gyakorolják.
- Az eddig tanult atlétikai, torna és sportági mozgásanyagot képesek használni, és ezekben továbbfejlődni.
- Pontosítják a tanult sportágak technikai alapelemeit, alkalmazkodnak a különböző játékhelyzetekhez.
- Életkoruknak megfelelő bajnokságon vesznek részt.
- Délutáni elfoglaltságként sportolnak.

KERTMŰVELÉS

BEVEZETÉS

A Waldorf-pedagógia elsődleges feladata, hogy minden gyermek egészséges fejlődéséhez megteremtse a szükséges feltételeket. Az iskolakert mint szabad tér az iskola szerves része. A heti rendszerességgel végzett tevékenységek során az évjárás nagy ritmusait élhetjük át. Ez kihívást és örömet jelent a gyermekek számára.

Ahhoz, hogy a gyermekek képessé váljanak saját lehetőségeik felismerésére, a kertművelés tantárgy bevezetésére és művelésére van szükség. Az élővel (az élő környezettel) való találkozás és tapasztalat-szerzés elengedhetetlenül fontos a felelősségre nevelés szempontjából.

A kertművelés során a gyermekek elsajátítják az alapvető kerti munkákat, megtanulnak balesetmentesen bánni a szerszámokkal. Megtanulják és tapasztalják, hogy a komposztálással hogyan növelhető a talaj termékenysége – ez a környezetvédelem alapja. Megismerik a kert élővilágát, miközben saját maguk termelnek zöldséget, gyümölcsöt, virágot.

Mindezek olyan képességek kibontakozását segítik elő, amelyek az ember által kialakított természeti világhoz való kapcsolódásukban szükségesek.

Természetesen fontosak az előzmények, amikre építhetünk. Mire a 6. osztályban a kertművelés tantárgy bevezetésre kerül, a gyerekek túl vannak a földművelés-gabona epochán és lehetőségük volt valamely közeli állatot tartó gazdához, vagy akár egy lovardába ellátogatni, ahol az állatokkal (ló, szarvasmarha, juh, kecske, szamár stb.) való találkozás, az állatápolás személyes élményét megtapasztalhatták. Erre az óvodáskor és az 5. osztály között kellett sort keríteni.

A kertészet nem csupán egy különálló tantárgy a többi között, hanem sok szállal kapcsolódik a történelemből, földrajzból, irodalomból tanultakhoz. Az igényes kerttervezésnél felhasználhatók a geometriában tanultak. Az ásványtani ismeretek jó alapot szolgáltatnak a talajvizsgálathoz, biológiából a szaporodás, növekedés, fejlődés fázisai, valamint az elfogyasztható növények táplálkozás-élettani szerepe játszik fontos szerepet.

Ez a fajta „egybeszöttség” segít a gyerekeknek kapcsolódási pontokat találni, illetve egyre nagyobb tájékoztatást nyújt a kertben végzett tevékenység sokrétű összefüggéseivel.

A kertművelés oktatásának súlypontja elsősorban a gyakorlati munka, ezen keresztül válik érthetővé a gyerekek számára, hogy mit is kell és lehet tennünk a növények jó és kiegyensúlyozott fejlődéséért.

- A növények egészséges fejlődésének feltételei.
- Mi a különbség az élettelen kőzet és a termőtalaj között, a termőtalaj kialakulása.
- A humusz, mint a talajtermékenység hordozója.
- A komposztálás jelentősége.
- A komposzt hatékonyságának fokozása a biodinamikus preparátumok segítségével.
- Az egyes növények talaj- és tápanyagigénye.
- A talajmegtanulás eszközei.
- Mi a különbség a természetes táj és a kultúrtáj között?
- A kultúrtáj életének támogatása a biodinamikus preparátumokkal.
- Hogyan alkothat életközösséget a növény, az állat és az ember?
- Az egészséges táplálkozás kérdése.

6. ÉVFOLYAM

TEMATIKAI EGYSÉG / FEJLESZTÉSI CÉL

Ebben az életkorban jelentős fizikai, lelki és értelmi változásokon megy keresztül a gyermek. A külvilág iránti érdeklődésük jelentősen megnövekszik. A meghosszabbodott végtagok és a megnövekedett fizikai erőnlétük képessé teszi őket arra, hogy megtanuljanak helyesen bánni a kerti szerszámokkal, ami mozgáskoordinációjuk fejlődését is segíti. A tudati változások eredményeképp képessé válnak a törvényszerűségek megértésére. Az oksági összefüggéseket működés közben értik meg, így a talaj-táj-klíma kapcsolatot a heti rendszeres munka során élhetik meg. Növekvő érdeklődésük a szociális kapcsolatok iránt jó alapot adhat a felelősségérzet kialakulásához, amit az élő környezettel való munka erősít. A gyerekek megismerik a kert talaját, rovar- és madárvilágát.

ÓRAKERET: 72 ÓRA

ELŐZETES TUDÁS

Első osztálytól kezdődően az őszi időszakban a gyerekek az osztálytanítóval tavaszi hagymás növényeket ültetnek az iskolakertbe.

A 3. osztályban a földművelés epochán megélt kétkezi élmények a gabona vetésétől a betakarításon át a kenyérsütésig.

TANTÁRGYI FEJLESZTÉSI CÉLOK

A 11–12. életévben a kitartást igénylő munka a nevelési cél, amelyre a földdel való munka a legalkalmasabb (ásás, földhordás, ültetés). A földdel, a talajjal való munka hangsúlyos az egész év során. Ehhez javasolt egyes munkákhoz (pl. gyomlálás) a rövid nyelű szerszámok használata. Elvárás a pontos és folyamatos munkavégzés.

KÖVETELMÉNYEK – ISMERETEK / FEJLESZTÉSI KÖVETELMÉNYEK

- A kéziszerszámok szakszerű használatának bevezetése;
- a talajművelés alapjai;
- az ágyások megtervezése és kialakítása;
- vetés, növényápolás (öntözés, gyomlálás, kártevők elleni védekezés) bio módszerekkel;
- egyéves zöldségfélék és dísnövények termesztése.

Téli hónapokra:

- szerszámok, kerti eszközök karbantartása;
- az év során gyűjtött vetőmagok tisztítása, válogatása és előkészítése a tavaszi vetésekhez;
- talajminták vizsgálata;
- a téli természet megfigyelése: Magyarország főbb erdőalkotó fái (tölgy, gyertyán, bükk), a fák felismerése, habitusuk, kérgük és rügyeik alapján;
- az adventi időszakra: a kertészethez kapcsolódó kézműves foglalkozások természetes anyagok felhasználásával.

KAPCSOLÓDÁSI PONTOK

Történelem: az ősi folyó menti kultúrák felidézése, különös tekintettel gazdálkodásukra, az ehhez kapcsolódó hiedelemvilágukra, matematikai, csillagászati tudásukra, naptárjaikra, valamint az ókori görög és római kor birodalmat megalapozó gazdálkodására.

Szent Columbán élete kapcsán tanultak a gyerekek a közösségek önellátó mezőgazdálkodásának kialakulásáról.

Növénytan: a növény részei (gyökér, szár, levél, virág, termés), a növények életciklusai.

Ásványtani ismeretek: jó alapot szolgáltatnak a talajvizsgálathoz; alapközetek típusai.

Fafaragás: a felhasznált fafajták tulajdonságainak felismerése.

KULCSFOGALMAK / FOGALMAK

Alapközetek, talaj, talajművelés, trágyázás, komposzt, humusz, egyszikű, kétszikű, egyéves, kétéves, évelő növény, kultúrnövények, gyomok, vetőmag, vetés, ültetés, palántázás, környezetvédelem, madárvédelem.

A FEJLESZTÉS VÁRT EREDMÉNYEI

A tanulók a kert talajának főbb tulajdonságait ismerik.

Tudnak helyes testtartásban ásni, kapálni és gereblyézni, a szerszámokkal balesetmentesen dolgozni.

Ismerik a vetés, palántázás alapvető szabályait.

Ismerik a kert rovar- és madárvilágát.

Megismerkednek a környezetvédelem alapjaival.

Tudnak komposztot készíteni.

Összefüggéseket találnak a kertben végzett tevékenység és az élővilág összefüggései között.

7. ÉVFOLYAM

TEMATIKAI EGYSÉG / FEJLESZTÉSI CÉL

Ennek az életkornak a jellemzője a külső aktivitás és a dinamikus belső állapot. A fizikai változások általában megelőzik a lelki fejlődést. Figyelmüket a világ felé kell terelni és arra ösztönözni őket, hogy merjenek kezdeményezni, ugyanakkor az egyéni szociális felelősségnek is fontos szerep jut. Ennek kapcsán hangsúlyossá válik a környezetvédelmi oktatás. Az ökológiai gazdálkodásban nagy szerepe van a sokszínűségnek. A gazdálkodás során úgy kell kialakítani a gazdaságot, iskolakertet, hogy az adott tájba beleilleszkedjék.

Az egészséges táplálkozás előfeltétele az egészséges talaj-növény-állat kapcsolat. Az egyes növények táplálkozásban betöltött szerepe megbeszélésre kerül. Hangsúlyosabb szerepet kap a gyógynövények ápolása és felhasználása. A komposztkészítés, trágyakezelés a talaj tápanyag-utánpótlása szempontjából elengedhetetlen. A téli órákon a gyerekek megtervezik a zöldséges kertet a vetésforgó és a növénytársítás fogalmát figyelembe véve.

ÓRAKERET: 72 ÓRA

ELŐZETES TUDÁS

A 6. osztályban a talajművelésről, a komposztálásról, a vetésről, az ültetésről és a környezetvédelem alapjairól tanultak.

TANTÁRGYI FEJLESZTÉSI CÉLOK

A pubertás elérkeztevel a gyerekek érdeklődővé válnak önmaguk változásaival szemben és nyitottá a külvilág iránt. Ebben az életkorban motiválja őket, ha a kapott feladatok „erőpróba-jellegűek” és végrehajtásuk kitartást igényel.

KÖVETELMÉNYEK – ISMERETEK / FEJLESZTÉSI KÖVETELMÉNYEK

Minden alapvető fogás átismétlésre kerül és innen léphetünk tovább:

- kétéves zöldségnövények termesztése;
- málna, ribizli, szőlő művelésének megismerése;
- szaporítás dugványozással;
- növénytársítások;
- talajvédelmi eljárások (teraszozás, mulcsozás stb.);
- komposztálás, komposzt oltása biodinamikus preparátumokkal és a komposzt felhasználása;
- trágyázás szerves trágyával: fontos, hogy egy, az iskola körzetében található állattartó telepre a tanulók ellátogassanak és lehetőség szerint dolgozhassanak is;
- a szüretelt termények tárolása;
- új eszközök szakszerű és balesetmentes használata (metszőolló, vasvilla, ásóvilla, talicska, aprítógép);

Téli hónapokra:

- szárított gyógynövények csomagolása és felcímkézése;
- az eszközök karbantartása;

- erdészeti alapfogalmak, honos növények, adventív fajok. A különböző társulások (erdők, rétek stb. szerepe a tájban);
- az adventi időszakra: a kertészethez kapcsolódó kézműves foglalkozások, természetes anyagok felhasználásával;
- az év során gyűjtött vetőmagok tisztítása, válogatása és előkészítése a tavaszi vetésekhez;
- kertterv készítése a növénytársítások figyelembe vételével és a vetésforgó alkalmazásával.

KAPCSOLÓDÁSI PONTOK

Történelem: a középkori Európa jellegzetes gazdálkodási formái.

Földrajz: a nagy földrajzi felfedezések miként változtatták meg a kontinensünkön és hazánkban termesztett növénykultúrákat, ennek milyen társadalmi következményei lettek.

Csillagászat: ennek kapcsán a vetési naptár bemutatása.

Biológia: a növekedés, fejlődés szakaszai. Táplálkozásán.

KULCSFOGALMAK / FOGALMAK

Talajvédelem, komposztoltás, honos növények, fotoszintézis, egészséges táplálkozás, talaj tápanyag-utánpótlás, dugványozás.

A FEJLESZTÉS VÁRT EREDMÉNYEI

A gyermekek balesetmentesen és szakszerűen használják a metszőollót, a vasvillát, az ásóvillát. Ismerik a komposztálás folyamatát, jártasak a trágya és növényi komposzt készítésében. Alapszintűen elsajátítják a fás szárú növények gondozását, ápolását.

Ökológiai tanulmányaik új fogalmakkal bővülnek. Ismerik egyes növények táplálkozásban betöltött szerepét.

8. ÉVFOLYAM

TEMATIKAI EGYSÉG / FEJLESZTÉSI CÉL

A gyerekek egyre szorosabb kapcsolatba kerülnek a világgal, érzelmekkel telített kritikai hajlamuk mellett nagyobb szerepet kap a racionalitás. A végtagok nagyon megnyúlnak, mozgásukban robosztusabbak lesznek, ezért nagyobb hangsúlyt kell fektetni a nagyobb erőbedobást igénylő munkákra, amivel erőnlétüket és állóképességüket is folyamatosan fejleszthetik. Megjelennek az ún. projekt-munkák, amelyek során utak, kerítések, sziklakertek, szőlőültetvény stb. létesülnek.

Folytatódik az ökológiai tanulmányok elmélyítése a helytelen gazdálkodás környezetterhelő szerepéről. A metszés szerepe, fontossága. Az egyes koronaformák szerkezete.

ÓRAKERET: 36 ÓRA

ELŐZETES TUDÁS

A komposzt és a szerves trágya oltása, kezelése, növénytársítások, dugványozás, kétéves növények, gyümölcstermő bokrok, az egészséges táplálkozás.

TANTÁRGYI FEJLESZTÉSI CÉLOK

A 8. osztályban fontossá válik, hogy kinek milyen egyéni képességei vannak, de ugyanilyen hangsúlyos az is, hogy csoportmunkában ki mit tud elérni. A kertészetben mindkét aspektust tisztán elkülönülve ki tudják próbálni a diákok, mert sok egyéni feladatot ad a kert, ugyanakkor a munkamegosztással hatékonyabban elvégezhető feladatok száma is nagy.

KÖVETELMÉNYEK – ISMERETEK / FEJLESZTÉSI KÖVETELMÉNYEK

- Gyógy- és fűszernövények ismerete, gondozása;
- gyümölcsfák ápolása, metszése;
- új eszközök: fűrész, balta, fejsze használatának bevezetése;
- növényvédő biolevek készítése, permetezőpreparátumok használata;
- dombágyás készítése (csoportnak);
- terménytárolás, feldolgozás (pl. aszalás), gyógyteák készítése.

Téli hónapokra:

- a növénynevelés alapelvei, a géntechnológia veszélyei;
- a közép-kelet európai kultúrtáj kialakulása;
- a mezőgazdálkodás szerepe a környezetkialakítás szempontjából;
- az adventi időszakra: a kertészethez kapcsolódó kézműves foglalkozások, természetes anyagok felhasználásával;
- az év során gyűjtött vetőmagok tisztítása, válogatása és előkészítése a tavaszi vetésekhez;
- kertterv készítése a növénytársítások figyelembe vételével és a vetésforgó alkalmazásával;
- favágás, gallyak aprítása;
- gyűjtött és szárított gyógynövények feldolgozása.

KAPCSOLÓDÁSI PONTOK

Történelem: az ipari mezőgazdaság hatása a talaj termékenységére és az élelmiszer minőségére, az ökológiai problémák összetevői.

Földrajz: az időjárás változásának törvényszerűségei, meteorológiai alapismeretek, felhőképződés.

Kémia: különböző gabonafajták, kísérletek.

KULCSFOGALMAK / FOGALMAK

Talajszelvény, talajbiológia, növénynevelés, biolevek, allelopátia, közép-európai kultúrtáj, a GMO és veszélyei, génbank, koronaszervezet.

A FEJLESZTÉS VÁRT EREDMÉNYEI

A gyermekek felismerik a legfontosabb gyógy- és fűszernövényeket, megtanulják gondozásuk főbb tudnivalóit. A metszést elsajátítják. Ismerik a terménytárolás módszereit és eszközeit.

Megtanulják a fák metszését, a metszés során megismerik a különböző koronaformák szerkezetét. Jól bánnak a fűrészsel, baltával, fejszével. Megtanulnak zöldséges- és virágoskertet tervezni.

SZABAD VALLÁS

BEVEZETÉS

A Waldorf-iskolákban is dönthet a szülő arról, hogy kívánja-e gyermekét vallásoktatásban részesíteni. Amennyiben igen, a tanulók abban a vallásoktatásban vesznek részt, amelyet szüleik választanak. Ha az iskola helyet tud adni és időt biztosítani saját épületében és órarendjében, akkor a tanítás az iskola épületében történik. Ha erre nincs mód, akkor a tanulók a különböző felekezetek által felajánlott helyen és időpontokban részesülnek vallásoktatásban.

A Waldorf-iskola elsősorban a felekezeti vallásoktatásban nem részesülő gyermekek számára szabadvallás-oktatást tart. A részvétel fakultatív. E tantárgy megjelenésének oka, hogy a Waldorf-iskola fontosnak tartja, hogy a tanuló valamilyen vallásoktatásban részesüljön. A tanítás a Waldorf-pedagógia módszerei és embertani megfontolásai alapján történik, az életkori sajátosságokhoz alkalmazkodva, a tanterv részeként. Ugyanúgy, ahogy az emberiség fejlődésének kezdetekor a tudomány, a művészet és a vallás együtt, egymással összefonódva jelent meg, ma sem jut érvényre az ember továbbhaladásának lehetősége vallásos érzések és az ehhez fűződő akarat nélkül.

A szabadvallás-oktatás a gyermek természetéből adódó spontán vallásosság lépésenkénti tudatosulásához nyújt támaszt.

1–2. ÉVFOLYAM

TEMATIKAI EGYSÉG / FEJLESZTÉSI CÉL

A természet és a környezet jelenségei, melyek a teremtett világ értelmét megérező tiszteletet és érdeklődést váltanak ki a gyermekből – a vallásórák és a szülői ház bizalmat sugárzó légköre biztonságot ad a tanulók érzésvilágának és akaratának: ezáltal elkerülhetővé válik Istenre vagy a Gondviselésre vonatkozó bizonyítás szükségessége.

Az évkört követő hagyományokat, szokásokat az évkör nagy ünnepeihez kapcsolva ápoljuk.

ÓRAKERET: 72 ÓRA

ELŐZETES TUDÁS

A vallásos érzület, az áhítat és a csodálkozás, a tisztelet és az odaadás, az iskoláskor előtti időszakban már erőteljesen kifejlődhetnek egy egészséges lelkületű családi és óvodai környezetben, amely pedagógiai tudatossággal teremt légkört a gyermek számára. Ezekre a magukkal hozott „erényekre” építjük fel a vallásoktatás kezdetét, felekezeti színezet nélkül, egyformán, minden résztvevőre vonatkozóan.

TANTÁRGYI FEJLESZTÉSI CÉLOK

Az isteni, emberi és természeti világ szentsége iránti érzékenység, és a világ jelenségei iránti tisztelet továbbápolása, illetve felébresztése meséken és a keresztény hitvilág legendáin át történik.

KÖVETELMÉNYEK – ISMERETEK / FEJLESZTÉSI KÖVETELMÉNYEK

Mindegyik olyan mese, történet, amelyben közvetlenül szólal meg egy természeti jelenség: a felhő, a patak, az erdő, magában rejti a teremtett világ szépsége és nagyszerűsége iránti hálaérzet elmélyítését. A szentek életéről szóló legendák a lélek megnevelésének, megtisztításának lehetőségére mutatnak példát. Az elhangzott mesék, történetek, legendák átélése és az ehhez kapcsolódva szabadon történő megnyilatkozás szóban és rajzban.

KAPCSOLÓDÁSI PONTOK

A szabad vallás tantárgy az életkori sajátosságoknak megfelelő mesék, történetek és az ezekhez kapcsolódó beszélgetés, éneklés, megjelenítés, rajzolás és más képzőművészeti tevékenység által közvetlenül kapcsolódik az alsó tagozatos műveltségterületekhez.

KULCSFOGALMAK / FOGALMAK

Természetről szóló mesék, legendák, történetek: Szent Mihály, Szent Márton, Szent Erzsébet, Szent Ferenc, Szent György és más szentek ünnepéhez kapcsolódva.
Jeles napok.

A FEJLESZTÉS VÁRT EREDMÉNYEI A KÉT ÉVFOLYAMOS CIKLUS VÉGÉN

A természetben működő élet, a teremtett világ szépsége, és annak teremtője iránti hálaérzet és tisztelet ápolása, illetve felébresztése az elhangzott mesék, legendák és azok megbeszélése során.

3–4. ÉVFOLYAM

TEMATIKAI EGYSÉG / FEJLESZTÉSI CÉL

Az embert Isten képmásaként állítjuk a gyermekek elé. A világra és önmagukra vonatkozó, a korosztályra jellemző kérdésekre, kételyekre az Ószövetségből merített történetekkel növeljük biztonságérzetüket és hitüket. A történetek által mutatunk rá a **test** és a **lélek** mindig továbbfejlődő kapcsolataira a világgal és az embertársakkal.

A régi korok mítoszaiban, a legendákban átélhetjük a népek sorsát, kapcsolatukat égi és földi vezetőikkel, örömeiket, vesződéseiket, ünnepeiket, mindennapi életüket, szokásaikat és a közösségüket összetartó törvényeiket.

ÓRAKERET: 72 ÓRA

ELŐZETES TUDÁS

Szentek életéről szóló legendák és az évkör ünnepeihez kapcsolódó korábbi történetek.

TANTÁRGYI FEJLESZTÉSI CÉLOK

Átélik a fájdalom és az öröm megjelenését, és annak fontosságát az emberi kapcsolatokban. A cél, hogy tudatosuljon bennük, hogy milyen módon okozhatjuk az egyiket és a másikat. Ezzel a szociális élet természetes gyökereit erősítjük. Az engedelmesség szerepe a világfejlődésben és az ember életében az Ószövetség példáin kerül a látószögükbe. Ezeknek a történeteknek gondolat- és érzésköréből kiindulva alapozzuk meg a keresztény értékrendet: A tízparancsolat, Dávidban élő kegyelem Saul iránt, Dániel próféta hűsége Istenéhez, az irgalmas samaritánus, a hit általi gyógyulások és más példák, melyek az említett reális folyamat részei a Bibliában.

KÖVETELMÉNYEK – ISMERETEK / FEJLESZTÉSI KÖVETELMÉNYEK

Az Ótestamentum történetei, a kereszténység történetének előkészítése a héber nép sorsában megerősítik bennünk, hogy az ember az isteni világból a földre helyeztetett, a léleknek helyet adó, testet öltött isteni teremtmény. Ezt közvetítik az elhangzó történetek.

A történetek elmondása és a beszélgetések során példák adódnak az isteni világ bölcs vezetése és az egyes emberi sorsok közti kapcsolatra (magyar mitológia, a magyarok őstörténetének részletei, a kereszténység felvétele, más népek mitológiájának ismertetése: például az északi-germán mitológiáé). A Messiásról szóló jövendölés és a Máté evangéliumának néhány részletének feldolgozásával zárul az alsó tagozatos szabadvallás-órák témája.

Az évkört követő hagyományokat, szokásokat, Szent Mihály, Szent Márton, Szent Lucia, Szent Erzsébet, Szent Ferenc, Szent György és más szentek ünnepéhez, az évkör nagy ünnepeihez és a jeles napokhoz kapcsolhatjuk. (Betlehemes játék, Pünkösdi királyválasztás stb.)

KAPCSOLÓDÁSI PONTOK

Az anyanyelv és rajz-festés órákon mitológiai történetek képeinek megjelenítése.

KULCSFOGALMAK / FOGALMAK

Ószövetségi történetek. A tízparancsolat. Mitológiai történetek.

A FEJLESZTÉS VÁRT EREDMÉNYEI A KÉT ÉVFOLYAMOS CIKLUS VÉGÉN

Olyan értékrend felé vezető ösvények közös felfedezése a cél, mely majd az 5–8. osztályban hivatkozási alapként szolgálhat az Újszövetség tanításakor, mint minden emberre vonatkozó értékrend.

BEVEZETÉS

Az alsó tagozatban megalapozott területek az életkori sajátosságok változásával újabb nézőpontból kerülnek megvilágításba, az emberi értelem fejlődésére, az érzelmi élet és az akarat megnevelésére szolgáló világirodalmi, történelmi és újtestamentumi példákon keresztül.

5-6. ÉVFOLYAM

TEMATIKAI EGYSÉG / FEJLESZTÉSI CÉL

Az emberi sors iránti érzékenységet ápoljuk a család, a barátság, az emberi kapcsolatokkal foglalkozó történetekben, és az ehhez kapcsolódó beszélgetésekben. Az erkölcsösség alapját képző hálaérzés ápolásával fejlődik ki az emberek iránti szeretet és a kötelességtudat, mely a későbbiekben nem erkölcsi előírásoknak, hanem belső meggyőződésnek engedelmeskedik. A tanulók számára kiderül (ha magukba néznek), hogy él bennük a szeretet érzése. Ezt az érzést az újtestamentumi példák alapján tágítani kezdjük, olyan emberek, természeti lények irányába, akik felé esetleg eddig nem fordultak szeretettel.

Az órák meghitt légkörében a tanulókkal őszinte, mély beszélgetésekre nyílik lehetőség.

ÓRAKERET: 72 ÓRA

ELŐZETES TUDÁS

Az alsó tagozatban a mesék, a történetek és a hozzáfűződő beszélgetések, tevékenységek által megalapozott vallásos érzület, mely a 4. osztályban a mitológiai történetek és a Messiásról szóló jövődölésekkel zárul. Jártasság az ünnepekhez kapcsolódó ismeretekben és szokásokban.

TANTÁRGYI FEJLESZTÉSI CÉLOK

A jó és rossz, a bűn és erény megjelenésére a mitológiai történetek, életrajzok bőséges példát adnak. A lovagkor nemes érzelmeihez, az akarat jó irányba történő edzéséhez a lovagkori erények megismerésével juthatunk közelebb. Az ösztönök néha életet mentenek, néha tönkreteszik azt. Történetek kapcsán megbeszéljük, hogyan tanuljunk meg bánni velük.

KÖVETELMÉNYEK – ISMERETEK / FEJLESZTÉSI KÖVETELMÉNYEK

Az Arthur királyról és Parzivalról szóló történetekben a betegség, a gyógyulás és a megbocsátás kérdé-seivel találkozunk. Jézus Krisztus élete, a példázatok, Jézus gyógyításai, a gyógyulások, melyek elsősorban a lélek gyógyulására vonatkoztak, minden évfolyamnál egyre magasabb szinten részei az órának. Szent Pálról, Tarsiciusról vagy Milonról, a kereszténnyé vált árva rabszolga fiúról szóló történeteken keresztül a kereszténység korai időszakára világítunk rá.

Milon sorsának követése során a családról, a barátságról a sors kérdéseiről, a Gondviselésről szóló beszélgetésekre adódik jó lehetőség.

KAPCSOLÓDÁSI PONTOK

A történelem tantárgyhoz kapcsolódva az ősi kultúrákkal és vallásokkal ismerkednek meg. Zarathusztra tanításaiban a jó és rossz, Buddha tanításaiban az együttérzés és a lélek megnemesítése, megtisztulása, melyek a szabadvallás-órákon közvetlenül kapcsolódnak a történelmi ismereteikhez. Az ókorról és a korai középkorról tanultak a szabadvallás-órákon elmélyítésre kerülnek. Az évkör ünnepeinek és az ezekhez fűződő szokásoknak, hagyományoknak ápolása a tanévben.

KULCSFOGALMAK / FOGALMAK

Sors, család, barátság, emberi kapcsolatok, életút, együttérzés, megbocsátás, gyógyulás. Ókori kultúrák, vallások, Jézus tanításai, Szent Pál, korai kereszténység, lovagi erények.

A FEJLESZTÉS VÁRT EREDMÉNYEI

Az elhangzottakhoz kapcsolódva szabadon nyilatkoznak meg az órán folyó beszélgetésekben.

A tárgyalt témakörökben a sors, a Gondviselés, az emberi kapcsolatok, a szeretet megnyilatkozásainak átélése.

7-8. ÉVFOLYAM

TEMATIKAI EGYSÉG / FEJLESZTÉSI CÉL

A nagy földrajzi felfedezések, feltalálások hátterére, nagyjaink az emberiség továbbhaladása érdekében vívott küzdelmeire világítunk rá életrajzok segítségével. A **meggyőződés, kitartás, a közösségért hozott áldozatok** átélése a történelmi hősök életútjának követésében domborodik ki.

ÓRAKERET: 72 ÓRA

ELŐZETES TUDÁS

Az 5-6. osztályban megalapozott ismeretek, a sors, az emberi kapcsolatok, az együttérzés megbocsátás, az eddig tárgyalt kereszténységgel kapcsolatos és más vallásokról szóló tanítások, az évkör ünnepei és az ezekhez kapcsolódó szokások ismerete.

TANTÁRGYI FEJLESZTÉSI CÉLOK

A tárgyalt életrajzokban finom összefüggéseket fedezhetünk fel a gyermekkorban átéltek, az ifjúkori évek és a felnőttkor kapcsán. A szerelemről, párkapcsolatokról, a házasságról, a gyermekáldásról, az anyaságról emberi sorsok bemutatásával és ezekhez kapcsolódó beszélgetésekkel alapozzuk meg a 9-12. évfolyamokban a családi életéről szóló témaköröket. Példaképpé akkor válik igazán az életrajzokban tárgyalt kiváló személy, ha egész emberi lényé ragadja meg a gyermekeket, s az erényei, nagyszerűsége mellett a hibáit sem kendőzzük el. Ez a lelki folyamat csendesen, a lelkük mélyén játszódik le, nem feltétlenül szükséges szavakba önteni.

A szegények világának javításán segítő munkásságának megismerése által a harmadik világ életmódja, szegénysége, egészségi helyzete együttérzést vált ki a gyerekekből.

Az egyén és a közösség, a szabadság és korlátozottság, a felelősség- és áldozatvállalás kérdéseinek átélése életrajzokon keresztül.

Az Apostolok cselekedeteihez vagy egy-egy evangéliumi részlet ismertetéséhez a jelenkor etikai kérdései is kapcsolódnak. Gandhi, Albert Schweitzer vagy Teréz anya munkásságának megismerése által a harmadik világ életmódja, szegénysége, egészségi helyzete iránti együttérzés erősödik a tanulóknál. A szegénység, az elhanyagoltság, a felemelkedésre vágyódó emberekről szerzett közeli tapasztalatok, olvasmányok, hírek közvetlenül kapcsolódnak a témához.

A fogyatékkal élők elfogadására és megértésére szép példa Helen Keller *Csendes, sötét világom* című naplója. A naplóból részleteket dolgozunk fel önállóan és csoportosan.

A székelyek középkori szervezete, az ősi indián társadalmak berendezkedése, a szerzetesrendek közössége, a szabad királyi városok élete és más történelmi példák alkalmasak arra, hogy a szabadság és a korlátozottság, a felelősségvállalás, az egyén és a közösség életének változásait nyomon kövessék és beszélgessenek róla.

A keresztény és nem keresztény vallások megértése, az ókori vallások, a zsidó vallás, a pogány magyarok hitvilága, az iszlám vallás, a buddhizmus és ezek gyakorlásáról szóló ismeretekben való elmélyülés lehetőséget ad arra, hogy nyitottá váljanak a tanulók más vallások előítélet nélküli elfogadására.

KAPCSOLÓDÁSI PONTOK

A 7–8. osztályban a szabadvallás-órák témáiban való eligazodáshoz a történelem- és földrajzóra ismeretei hozzásegítik a tanulókat a térben és időben való jobb tájékozódáshoz.

KULCSFOGALMAK / FOGALMAK

Emberi kapcsolatok, szerelem, család, párkapcsolatok, anyaság, egyén, közösség, felelősségvállalás, hazaszeretet, szabadság és korlátok, együttérzés, Apostolok cselekedetei, Szent Johanna, Albert Schweitzer, Teréz anya, Gandhi.

Aktuális etikai kérdések.

A FEJLESZTÉS VÁRT EREDMÉNYEI

A példaképek, a közösségért tevékenykedő személyek életén keresztül a családi élet, az ifjúkori elhatározások, áldozatok vállalása, a kitartás, a hazaszeretet, az együttérzés, a segíteni akarás, a nemes célokért való munkálkodás, az egyén felelőssége a közösségért, a közösségek élete, a másokkal való együttélés, együttérzés és elfogadás példáinak átélése, a jelenkori etikai kérdéseinek összekapcsolása a megbeszélésre kerülő témákkal, más vallások ismerete, és ezek iránti nyitottság és elfogadás.

GAZDASÁGI ISMERETEK

BEVEZETÉS

A Waldorf-iskola egyik célja, hogy a gyermeket bevezesse az őt körülvevő társadalomba, hogy annak építő, formáló tagja tudjon lenni. Ehhez elengedhetetlenül szükséges, hogy megismerje, értse, átgondolja kora és a régebbi korok társadalmi, gazdasági folyamatait. A társadalmi szociális organizmus megismerésének alapjául a társadalom egymással életösszefüggésben lévő három egységének, a gazdasági, a jogi és a szellemi életnek a szabályszerűségeit kell a gyerekek elé tárunk a 10-18. életév között, a mindenkor életkori sajátosságoknak megfelelően. Meg kell mutatnunk, hogyan áll benne az ember mint egyén a társadalom három rétegében. A tantárgy tanítása során fokozottan támaszkodik a földrajzi, történelmi, matematikai ismeretekre.

Rudolf Steiner az első Waldorf-iskola megalapításával a jövő nemzedékek számára vázolt fel egy utat. A modern kori ember legégetőbb kérdése, a szociális kérdés megválaszolására, egy új szociális impulzus megjelenítésére tett kísérletet. A szociális és gazdasági ismereteket az életismeret, a szabad vallás és az euritmia mint szociális művészet mellé állította alapnak.

CÉLOK ÉS FELADATOK AZ 5-8. ÉVFOLYAMIG

Az általános iskolai szakaszban a szociális és gazdasági ismeretek tanulása során arra törekszünk, hogy a gyerekekben kialakuljon egy kép arról, hogy a gazdasági folyamatokban a testvériség, a jogi viszonylatokban az egyenlőség, a szellemi-kulturális szférában a szabadságnak kell lennie a meghatározók erőinek ahhoz, hogy megfelelő környezetet biztosítson a társadalom a szociálisan érzékeny, de kiteljesedő emberi személyiség kifejlődéséhez. Ezen az új nézőponton keresztül mutatjuk meg a gyerekeknek az ember kapcsolatát az őt körülvevő természeti és társadalmi környezettel, és alakító szerepét a világban.

Mára már a gazdasági életben a javak előállításában kialakult a világméretű testvériség, hiszen mire szellemi tervből és ásványi nyersanyagból elkészülnek és a kereskedelem segítségével a használatunkba kerülnek a minket szolgáló használati eszközeink, addigra az egész Földet bejárják. A jog előtti valódi egyenlőségre is egyre komolyabb törekvések láthatók az elmúlt évszázadokban. A szellemi életnek a jog által biztosított szabadsága és a gazdaság általi nem piaci alapú finanszírozása terén is naponta élénk tárnak a jelen feladatai és eredményei is. Ezekre az emberiség élete során kibontakozó folyamatokra kívánunk e tantárgy keretein belül rátekintést nyújtani a felnövekvő nemzedékeknek, hogy ezáltal is képesek legyenek alkotó állampolgárokká válni.

5. ÉVFOLYAM

TEMATIKAI EGYSÉG / FEJLESZTÉSI CÉL

A Waldorf-tanterv egyik gazdasági ismeret epochája által a 11 éves gyermek úgy pillanthat rá az ember születésére, mint ahogy azt a görögség tette: az isteni világ felé forduló ember tekintete egyre inkább a többi ember felé fordul. Felfedezik, hogyan kíséri egyik ember a másikat, hogyan állnak egymással harmóniában az együtt élő emberek, akik más-más képességek birtokában vannak. Hogyan szerveződik az egymásrautaltságban társadalommá az emberiség. Az ember ember közti testvériség legkifejezöbben a gazdasági életben jelenik meg. Ennek a szépségét, sokrétűségét kell, hogy felfedezzék a képzeletbeli és a valós utazások során.

JAVASOLT TÉMAKÖRÖK

Az ötödik osztályban a napi élet ismeretéből indulunk ki. Kiválasztunk egy tárgyat a környezetünk-ből: végigkövetjük azt az utat, ahogy hozzánk került ez a tárgy. Lehet ez például egy füzet, egy csomag tea, vagy vaj a konyhaasztalról, vagy bármi más.

A füzet útját visszavezethetjük: az azt elvárásként megjelenítő tanároktól, az iskolai igényeket összesítő gazdaságvezetőn át a szállítóig, a kereskedőig a füzetgyáron át a papírgyárig és onnan egészen az alapanyagul szolgáló megfelelő cellulóztartalmú facsemetéket elültető gazdáig.

Felfedezhetjük, hány ember munkája kellett hozzá közvetlenül: tisztelettel tekinthetünk a papírgyári munkásokra, akik a hőségben dolgoznak; a kamionsofőrökre, akik hetekig az úton vezetik az óriás teherautóikat; a darusra a kikötőben, aki nagy magasságba felemelkedve rendezi a fülkéből a hatalmas konténereket; a büfésre, aki a szolgáltatói oldalról enni ad mindkettőjüknek stb.

Az igazi meglepetést az okozza, amikor áttérünk a közvetve segítőkre: az útépítő munkásokra; a mérnökökre, akik a gépeket tervezték; a tanítókra, akik mindnyájuknak megadták az alapot ahhoz, hogy azzá váljanak, amivel épp a közösséget szolgálják stb.

Érdemes felkeresni egy-egy üzemet, meghívni a választott témánkban megjelenő szakembereket, meséljenek az életükről, munkájukról.

Kísérletet tehetünk arra is, hogy az időben rátekintsünk arra is, mikor, hol, hogyan született meg a történelem során az első abból a vizsgált eszközből, aminek a kialakulását végigkövettük a jelenben; és arra is, hogy milyen valós emberi igényből születik meg egy tárgy. Megpróbálhatjuk magunk is előállítani a választott terméket.

ÓRAKERET: 30 ÓRA

ELŐZETES TUDÁS

A gyermekek a harmadik osztályos „mesterségek-korszakban” megismerkednek a földre teremtett embernek azzal a képességével, hogy a természetben talált, természetből anyagokból hogyan képes önmagát ellátni az életszükségleteihez elengedhetetlen tárgyakkal. Negyedik osztályban pedig egyszerű módon ismereteket szereznek a „honismeret-korszakban” az ember és a táj viszonyával, kölcsönhatásával. Ezenkívül rendelkeznek azokkal az alapvető számolási és önálló ismeretszerzési képességekkel, melyekre a gazdasági és szociális ismertek tanulása során építünk.

TANTÁRGYI FEJLESZTÉSI CÉLOK

A gyerekek szerezzenek egy eleven, átélhető képet arról, hogyan kapcsolódik egyik ember munkája a másikéhoz az embertársainkban felmerülő igények kielégítése során. Kezden el ébredni a gyerekekben egy szociális érzékenység az őket körülvevő tárgyak kapcsán.

KÖVETELMÉNYEK – ISMERETEK / FEJLESZTÉSI KÖVETELMÉNYEK

Legyen képes a gyermek a választott tárgy útját a készterméktől az alapanyagig néhány mondatban elmesélni. Fedezze fel, hogy az egyes emberi munkatevékenységek miféle képességek által válnak hasznossá a társadalom számára!

KAPCSOLÓDÁSI PONTOK

A tantárgy tanulása során jól használhatók a Kárpát-medence földrajza kapcsán tanult ötödik osztályos ismeretek: hiszen mai világunkban egy nemzetgazdaság teljes mértékben a világgazdaság részeként működik. A tantárgy sokrétű lehetőséget biztosít a matematikából szerzett ismeretek gyakorlására, valamint a mértékegységváltások gyakorlati hasznosítására.

KULCSFOGALMAK / FOGALMAK

Munka, közvetett és közvetlen, alapanyag, áru, szállítás, szociabilitás, kölcsönösség, termék, késztermék.

A FEJLESZTÉS VÁRT EREDMÉNYEI

A gyermek ismerje fel az öt körülvevő tárgyi környezetben azt a rengeteg emberi erőfeszítést, ami által ő használhatja azokat. Legyen képes néhány szóban elmondani a választott termék születését. Megpróbálhatja önállóan kikutatni egy általa választott másik tárgy születését. Megjelenhetnek a környezettudatosságnak az alapjai is a tanulmányok következtében. Felébredhetnek a másokért érzett felelősség és hála érzései is az epocha során.

6. ÉVFOLYAM

TEMATIKAI EGYSÉG / FEJLESZTÉSI CÉL

A gyermekben a 12 évében egyre inkább el kezd ébredezni a világ megértése iránti vágy. Még egy inkább gyermeki nézőpontból, de a gyerekek megnyílnak a felnőttvilág kérdései felé. Nagyon szeretnének nagy, komoly, a családban, a környezetben hallott problémákhoz, gondolatokhoz kapcsolódni. Rendkívül nyitottak az emberek közötti viszonyok észlelésére és megértésére: ezekben a kérdéseknél a fókuszban testvériség eszméje helyett sokkal inkább a kölcsönösség elve áll. Ahogy a római történelemben az ember és ember közötti törvényekben, úgy közöttük is megjelennek az első kérdések a jogi étellel kapcsolatban.

Megjelenik a pénz természetének, a pénz ismeretének megértésére való igény is. A hatodik osztályban a gazdasági ismeretek tanítása során a középpontban a pénz metamorfózisa áll. Fő kérdésünk, hogyan juthatunk el a pénz születésétől annak felismeréséig, hogy a pénz a legszellemibb jelenség a világban: mi módon szolgálja a pénz a szellemi életünk működését – feladatunk, hogy a gyermek ismerje meg az alapvető gazdasági folyamatok egészséges kialakulását, hogy majd ráismerhessen azokra a környezetében is.

Javasolt témakörök

- A gazdaság fő részeinek, a termelésnek, a kereskedelemnek és a fogyasztásnak az összekapcsolódását bemutatni az epocha során.
- Megmutatni a pénz nélküli kereskedelmet Hérodotosz és XIX. századi utazók leírásai alapján.
- Bemutatni a cserekereskedelmet.
- Tárgyaljuk a pénz keletkezését: Miért épp a görög gondolkodás megjelenésével egy időben születik? A pénz keletkezésének helye az a Lüdia, ahová a görög hagyomány Tantalosz legendáját teszi.
- Hogyan lett az arany-ezüst ötvözetből a mai papírpénz.
- Kik voltak, vannak a pénzeinken?
- A munkamegosztás megjelenése a társadalomban. A pénz összehozza a termelőt a fogyasztóval. Milyen, amikor a pénz kommunikációs eszköz, és milyen, amikor csereeszköz? Hogyan biztosítja a kölcsönösséget a termelők és fogyasztók között?
- Piac. Ahol individuális teljesítmények találkoznak szükségletekkel a pénz segítségével. Tegyük látogatást egy nagybani zöldségpiacon. Hozzuk létre az osztályban is egy cserepiacot kisebb használati tárgyakkól. Figyeljük meg az itt lezajlott folyamatokat.
- A középkori városok piaccal kapcsolatos szabályait is tekintsük át. Hogyan védték a vevőt? Hogyan jön létre az áru?
- A pénz mint jogi kategória. Az áru-pénz egyensúlyának szükségességét megmutatni. Mutassuk be az infláció és a defláció kialakulását.
- A tőkepénz kialakulása. A munka képességek szerinti differenciálódásával megjelenik a tőke keletkezésének a lehetősége. A tőke megszületésével lehetővé válik a hitel-pénz megszületése. Ahhoz, hogy az ég (a szellemi) a földdel (fizikai) összekapcsolódjon, szükség van a 'bizalomra', és a vele szorosan összekapcsolódó 'hitelre' (a 'hit' szóból ered a kifejezés; mint ahogy a 'credit' szó is a 'credó'-ból). A hitel segítségével tud a találmány megvalósulni és a gazdaságban más emberek szükségleteit kielégíteni.
- Végül manapság megjelent a számlapénz is, ami már fizikálisan nincs is megjelenítve. Ezen epocha során fel lehet keresni egy piacot, egy bankot és a Nemzeti Bank oktatóközpontját is.

ÓRAKERET: 20 ÓRA

ELŐZETES TUDÁS

Az ötödik osztályban megszerzett gazdasági alapfogalmak, mint szükséglet, áru, fizikai és szellemi munka, termelés, alapanyag. Görög mitológia.

TANTÁRGYI FEJLESZTÉSI CÉLOK

A gyermek ismerje meg a pénz természetét, a pénz mögött álló gazdasági folyamatokat.

KÖVETELMÉNYEK – ISMERETEK / FEJLESZTÉSI KÖVETELMÉNYEK

A gyerekek szerezenek ismereteket a valós gazdasági folyamatokról. Ismerjék fel az egyes ember szerepét és felelősségét a társadalom gazdasági szereplőjeként. Ismerkedjenek meg olyan alapfolyamatokkal, melyekkel az egyén kapcsolódik a társadalom többi szereplőjéhez.

KAPCSOLÓDÁSI PONTOK

A korszak során építünk a földrajzból szerzett ismeretekre Európa földrajzával kapcsolatban. Kapcsolódunk a középkor történelme során tanult városok kialakulásához, valamint a társadalomban megjelenő új szerepek ismeretéhez. Matematikában pedig a százalékszámítás gyakorlati felhasználására is jó lehetőséget nyújt ez a tárgy.

KULCSFOGALMAK / FOGALMAK

Valós emberi szükségletek, cserekereskedelem, vásárlópénz, hitel, hitelpénz, árupénz, tőkepenz, munkamegosztás, gazdaság, termelő, fogyasztó.

A FEJLESZTÉS VÁRT EREDMÉNYEI

A gyermek ismerje fel, hogy a kezébe kerülő pénznek nincs saját értéke és értékteremtő képessége. Tudjon különbséget tenni a pénz egyes szerepei között. Ismerje fel azt a morális felelősséget, ami az áruk előállításához és a pénzzel való vásárláshoz kötődnek. Legyen képes saját szavaival leírni gazdasági fogalmakat. Tudjon önállóan példát hozni tőkeképzési helyzetekre egy kisvállalkozásban. Nyerjen rátekintést az egészséges gazdasági folyamatokra, hiszen hatodik osztályban még az alkotó ember megismerésén van a hangsúly.

7. ÉVFOLYAM

TEMATIKAI EGYSÉG / FEJLESZTÉSI CÉL

A hetedik osztályban az adó mint adomány megismerése a fő cél a gazdasági ismeretek elmélyítése során. A gyerekek a saját iskolájuk mint a szabad szellemi élet egy intézménye felől közelítve ismerhetik meg annak a jog által biztosított gazdasági környezetnek a kialakulását, amiben élnek. A gyermekek megismerésében egyre nagyobb szerep jut a vitának mint megismerési útnak. A tantárgy feldolgozása során egyre nagyobb teret biztosítunk eme képesség kialakulásának. Rövid rátekintést kaphatnak arra a folyamatra, ami során a felismert érdekekből a jogi élet segítségével társadalmi megegyezés alakulhatott ki az emberek között a teokratikus társadalmi formáktól a demokráciához vezető úton. Eljuthatnak az alapvető állampolgári ismeretek kialakulásától a valós állampolgári kompetenciák felé. Felismerhetik az emberi együttélés szabályainak születését a belátástól az alkotmányig; a tizedtől egy lehetséges igazságos adózáshoz, közteherviseléshez.

JAVASOLT TÉMAKÖRÖK

Mint mindig a Waldorf-pedagógiában itt is a jelenből, az egészből haladunk a részek, részletek megismerése felé. Az iskolánk működéséből a múltba, és onnan egy lehetséges jövő felé.

- Mi kell ahhoz, hogy az iskolánk működni tudjon: dologi feltételek, szolgáltatások, személyi feltételek stb. Ezek költségek, amik fedezéséhez tervezésre, költségvetésre van szükség. Honnan van ehhez a pénz? Hogyan kerül a pénz a gazdaságból, ahol megtermelődik az oktatásba? Ki garantálja, hogy ez megtörténjen? Kik, milyen arányban járuljanak hozzá? Mit jelent az, „az egyenlők egyformán, a nem egyenlők pedig különbözően járuljanak hozzá” elv? Hogyan lehet eljutni az ehhez szükséges társadalmi megegyezésig?

- Az oktatás, a „szellemi élet” költségeinek fedezése a gazdaságban megtermelt értékekből lehetséges. Az állam szerepe, hogy a társadalmi megegyezést törvénybe foglalja és gondoskodik a betartásáról.

- Az állam szerepe: törvényekkel biztosítani a szabad iskolaválasztás jogát.

- Megvizsgálni egy régi falu működését. Miben voltak az emberek önállóak? Mit tudtak közmunkával, összefogással tenni a közösségért? Miből lehetett fenntartani a jegyzőt mint a jog, a tanítót mint a szellemi élet és a papot mint a lelki élet gondozóját? Miért nem lehetett helyi szinten gondoskodni a külső és a belső biztonságról? Miért kellett ehhez országos összefogás? Mik azok a közös terhek, amiket együtt kellett vállalni?

- Megvizsgálni az István király által kialakított államszerkezetet. Kik milyen szolgálatot láttak el? És kik felé irányult a szolgálat? Ki gondoskodott az ország külső biztonságáról, ki a belső jogi bíraskodásról, ki a lelki egészségről, ki a gyógyításról? Kik adóztak terményben, kik szolgálatban, kik katonai szolgálatban, kik pénzben? Hogyan valósult meg a végrehajtás, elszámoltatás?

- Milyen adózási lehetőségek, ötletek élnek, jelennek meg ma a világban? Milyen lenne, ha minden adó megszűnne és csak fogyasztási adókkal járulnánk hozzá a közösség életéhez? Ebben az esetben mindenki a fogyasztása mértékében adózna. Képesek lennének-e a közgazdászok, képviselők egy ilyen rendre átalakítani a jelenlegi rendszerünket?

- Lehet kitölteni egy szja-bevallást a gyerekekkel.

ÓRAKERET: 30 ÓRA

ELŐZETES TUDÁS

A gyermekek rendelkeznek az alapvető gazdasági fogalmak terén ismeretekkel. Ismeretek a középkori társadalmak társadalmi berendezkedéséről.

TANTÁRGYI FEJLESZTÉSI CÉLOK

A gyermekek kapjanak egy életkoruknak megfelelő rálátást a társadalom szerkezetére. Legyenek tudatos állampolgárok, akik belátásból járulnak hozzá munkájukkal, akaratukkal a társadalomhoz.

KÖVETELMÉNYEK – ISMERETEK / FEJLESZTÉSI KÖVETELMÉNYEK

Jussanak a gyerekek belátásra a kulturális, a gazdasági és a jogi szféra feladatairól és kapcsolódási pontjairól a társadalomban. Fedezzék fel, milyen felelősséggel jár az ember részvétele a társadalomban.

KAPCSOLÓDÁSI PONTOK

Történelemből az európai városok, társadalmak, társadalmi rendek kialakulása. Matematikából az arány és százalékszámítás már képletek szerinti számítása. Anyanyelvből az üzleti levélírás felhasználására mutatkoznak lehetőségek.

KULCSFOGALMAK / FOGALMAK

Adó, állami szféra, gazdasági szféra, kulturális szféra, közteher, közfeladat, közbiztonság, állampolgári szabadság és kötelesség.

A FEJLESZTÉS VÁRT EREDMÉNYEI

Ezen nagy képek megvitatásán, vezetett beszélgetésein keresztül felébredhet a gyerekek érdeklődése a felnőtt világ eme sokat emlegetett társadalmi kérdései iránt. Képesek lehetnek felismerni és elmondani a modern társadalom működésében az adók, az adózás szerepét. Röviden legyen képes a saját szavai-
val elmondani, mi az állami-jogi élet, a gazdasági élet és a szellemi élet feladata a társadalomban. A tanulók értsék az alapvető állampolgári kompetenciákat.

8. ÉVFOLYAM

TEMATIKAI EGYSÉG / FEJLESZTÉSI CÉL

A 14 éves gyerekek figyelme befelé, az ember belső kérdései felé fordul. Az individuum szerepe, feladata a világban a fő kérdés, melyhez csatlakozik a személyes jövővel kapcsolatos kérdések ébredése is. Ekkor mintegy összegzi az addig megszerzett tudását és kíváncsi arra, miként tudja a szintetizált ismereteit alkalmazni. Ebben az életszakaszban a figyelem az egyéni biográfiák felé fordul.

JAVASOLT TÉMAKÖRÖK

A tanulók ismerjék meg részletesen egy nagy gazdasági világszereplő életútját. Jó lehetőséget nyújt erre Henry Ford vagy a Rothschild család felemelkedésének bemutatása. Megjelenhet esetleg a kortárs Steve Jobs is a feldolgozható életrajzok között. Ehhez a következő szempontokat alkalmazzuk:

- Melyik életszakaszában találkozott a későbbi életfeladatával?
- Milyen volt a világ, a gazdasági társadalmi környezet, amikor megkezdte tevékenységét?
- Milyen társadalmi igényt fedezett fel?
- Hogyan építette fel a vállalkozásait?
- Milyen emberi képességei segítették az életműve megalkotásában?
- Milyen hatást gyakorolt kora közvetlen gazdaságára és tágabb környezetére?
- Milyen hatással volt a történelem alakulására?
- Hogyan van jelen a kiválasztott személy munkásságának eredménye a mai világgazdaságban és a ma élő hétköznapi emberek életében?

ÓRAKERET: 20 ÓRA

ELŐZETES TUDÁS

A gyermekek rendelkeznek az alapvető gazdasági ismeretekkel. Az előző tanév során megismerkedtek sok ember biográfiájával. Földrajzból sokféle módon megismerkedtek az ember és táj viszonyával, az ember környezetformáló tevékenységével. Matematikából az arány- és a százalékszámítással.

TANTÁRGYI FEJLESZTÉSI CÉLOK

A gyerekek jussanak el oda, hogy teljes mértékben megközelítsék, hogy egy-egy "kiválasztott" ember milyen módon képes megváltoztatni kora gazdasági, társadalmi életét, és ennek milyen hatásai lehetnek akár az egész emberiség történelmére is.

KÖVETELMÉNYEK – ISMERETEK / FEJLESZTÉSI KÖVETELMÉNYEK

Legyen képes a gyermek megtalálni olyan helyzeteket egy külső ember életében, amikor az ráismer egy-egy élethelyzetben a feladatára! Legyenek képesek alapvető szinten összefüggéseket találni az egyén és a társadalom kapcsolatában, és jussanak belátásra az egyéni döntések felelősségéről.

KAPCSOLÓDÁSI PONTOK

Történelemből az ipari forradalom, ipari felfedezések. Földrajzból a világgazdaság kialakulásának következményei.

KULCSFOGALMAK / FOGALMAK

Egyéni adottságok, társadalmi környezet, egyéni felelősség, az egyes életszakaszokban rejlő feladatvállalási lehetőségek.

A FEJLESZTÉS VÁRT EREDMÉNYEI

A gyermek ismerje meg az egyén, mint önálló individualitás világformáló szerepét. Keresse a saját magában esetleg megjelenő képességeket. Legyen képes tanári segítséggel kapcsolatot találni az egyes ember gazdasági tettei és annak politikai következményei között. Ébredjen benne egy elemző kíváncsiság az őt körülvevő technikai eszközök kialakulása és világban betöltött szerepe iránt. Legyenek képesek tanári segítséggel mérlegelni az emberi döntések közvetlen és közvetett következményeit és kockázatát.

A FŐOKTATÁS EGYÉB RÉSZEI

1-8. ÉVFOLYAM

A főoktatás egyéb részeit – amely a mindennapos testmozgás tantervi követelményeit teljesíti – az adott korszak témájához kapcsolódó mozgásos, verseket, énekeket, körjátékokat tartalmazó tevékenység alkotja.

Ebben a tanítási részben követjük az év ritmusát, tartalmával kapcsolódik az évszakokhoz és az ünnepekhez is. A főoktatás ezen időszaka lehetőséget teremt a különböző szituációs- és drámajátékok gyakorlására.

ÓRAKERET: 45 ÓRA

MŰVÉSZETI NEVELÉS AZ 1-8. ÉVFOLYAMOKON

A Waldorf-iskolákban a tanulók felkészítése az alábbi művészeti ágakban történik (a 27/1998. (VI.10.) MKM rendeletben foglalt szakági besorolás szerint):

- Zeneművészeti ág – klasszikus zene – furulya tanszak: a Waldorf-kerettantervben Zene tantárgyként jelölve, valamint a tanulók által szabadon választható egyéb hangszer szakon;
- Táncművészeti ág – kortárs tánc tanszak: a Waldorf-kerettantervben Euritmia tantárgyként jelölve (modern mozgásművészet), ill. a helyi tantervben néptánc, mint helyi sajátosság a Waldorf Szövetség által jóváhagyott néptánc tanterv alapján;
- Képző- és iparművészeti ág – grafika, festészet, szobrászat tanszak – fatárgykészítő (vagy fém-műves/bőrműves/bábkészítő) és textilműves tanszak: a Waldorf-kerettantervben Képzőművészetek és Mesterségek tantárgyként jelölve;
- Színművészeti-bábművészeti ág – színjáték tanszak vagy bábjáték tanszak: a Waldorf-kerettantervben Dráma tantárgyként jelölve (valamint a Magyar nyelv és irodalom tantárgyban, a Gyakorlatok 'Színház' részében), illetve Bábkészítés tantárgyként jelölve;
- Elméleti tárgy: a Waldorf-kerettantervben Művészeti tanulmányok/Esztétika tárgyként jelölve.

A fenti tanszakok **mindegyike** szerepel a Waldorf-iskolák művészeti nevelésének 12 éves programjában, **minden tanuló számára kötelező tantárgyként** (a keret- és a helyi tanterv felkínálta kötelező választási lehetőségekkel) a kerettantervben megjelölt évfolyamokon és kidolgozott tartalmakkal.

A WALDORF-ISKOLÁK MŰVÉSZETI NEVELÉSÉNEK SZAKASZAI ÉS VIZSGÁI

ALAPFOKÚ KÉPZÉS ÉS MŰVÉSZETI ALAPVIZSGA

A művészeti képzés alapfokú szakasza az 1-8. évfolyamokat foglalja magában, ezt a szakaszt zárja a művészeti alapvizsga. A nyolcadik tanév során a tanulók 'éves munkát' végeznek, mely egy szabadon választott témának elméleti, művészeti és gyakorlati összetevőket tartalmazó feldolgozása. Része egy „mestermunka”, mely egy tárgy művészi kivitelezésű megvalósítása, illetve előadóművészeti tárgy választása esetén élőben bemutatott zenei vagy színi alkotás.

A VIZSGA MENETE ÉS ÉRTÉKELÉSE

Az alapfokú művészeti vizsga a gyerekek 8. osztályos éves munkájának része. Az alapfokú művészeti vizsga, az éves munka szóbeli előadása elsősorban az osztály és a szülők (esetleg más meghívott tanárok és diákok) előtt viszonylag szűk, zárt körben zajlik. A szóbeli előadás keretében a gyerekek szabadon mesélnek az általuk végzett munkáról, a személyes élményeiről és benyomásairól. Fontos szempont, hogy a gyakorlati-művészeti munkájuk álljon az előadásuk középpontjában is, és lehetőleg kerüljék az általuk át nem élt vagy nem tapasztalt „tudományos” magyarázatokat. Az előadást követően a hallgatóság kérdéseket tehet fel az előadónak, aki ezáltal is bizonyíthatja az adott témában való jártasságát.

A korábban leadott írásbeli munkát, a gyerekek által maguk készített gyakorlati-művészeti munkát és a szóbeli előadást egyaránt az osztálytanító értékeli. Az osztálytanító írásos értékelése, az év végi szöveges értékelés az év végi bizonyítvány része.

KÉPZŐMŰVÉSZET

FESTÉS

BEVEZETÉS 1-4. ÉVFOLYAM

Az első nyolc osztályban a festés az osztálytanító birodalmába tartozik, munkáját 5. osztálytól szaktanár is segítheti. Megkülönböztetjük a szemléltetés gyanánt, viasz- vagy zsírkrétákkal, később színes ceruzákkal a füzetekbe végzett festést és rajzolást, valamint a szakórai időszakban zajló festést. Az előbbi végigkíséri az összes tantárgyat, része a rendszeres órai munkának, segíti az órák témájának feldolgozását. Utóbbiban a festészet mint önálló művészi tevékenység jelenik meg.

A következő általános irányelvek segítségével szolgálhatnak:

1. A festés órát minden szinten áthatja egyfajta művészi hozzáállás. Az elcsendesedésnek, a színekben élésnek a lehetőségét teremtjük meg, gondosan előkészítve az órákat. A vízfestéket a „nedves-nedvesen” technikával használjuk a kezdetekben, teljesen benedvesített papírra festünk vízzel hígított akvarellfestékekkel, vastag ecsettel. Ezzel lehetővé tesszük, hogy a színek fényel összefüggő, áramló természetét megélhessék a gyerekek. A színek sajátos világába élhetik bele magukat a gyakorlatok segítségével, ami a további tanulmányokat alapozza meg.

2. Magával a festékekkel történő művészi munkától kezdetben ne vonja el a figyelmet az az elvárás, hogy a gyermekeknek valamilyen dolog bizonyos „képét” kellene megalkotniuk. Az absztrakt festéshez igen hasonló módon kezdünk el a gyermekekkel festeni. Az effajta „színből kiinduló

festésnek” a gyermekek számára lélektanilag egyértelmű, konkrét módon kell történnie. Az első osztályban a festés órákon szín-történetekre épített színgyakorlatokat végzünk, ezzel bevezetjük a színeket és a festés módszereit. Csak ezután, a második osztálytól kezdhetünk el az óra elbeszélő anyagához (a mesékhez, legendákhoz, fabulákhoz és mítoszokhoz) kapcsolódó képeket festeni. A kitűzött feladat meghatározott lelki minőségekhez kell kapcsolnia a színek érzelmi minőségeit, például leírható hangulatokhoz, mint csendes és visszahúzódó, erős és vakmerő, hideg és kemény, meleg és szétterülő. A külső forma belső élményt juttat kifejezésre. Ezeket az élményeket a tanár „szín-történetek”, „színmesék” elmondásával készíti elő, amelyek életre keltik a színeket, mielőtt még használatukra sor kerülne. A szín-történet képeket, az életkornak megfelelő módon, az egész alsó tagozatban használhatjuk fantáziadús, ám mégis tárgyilagos hozzáállással. Kezdetben inkább arról van szó, hogy visszaadjuk egy-egy történet hangulatát, az erdő sűrű sötétjét, a tündér arany hajának, vagy a királyfi palástjának színét, később azonban fokozatosan megjelenhetnek a formák: növények és állatok, majd később az emberi formák is. Mindig arra törekszünk, hogy az alakok magukból a színekből emelkedjenek ki, semmint hogy szemléletes körvonalak legyenek. Nem erőltetjük a perspektíva semmilyen formájának megjelenését egészen ötödik osztályig, kivéve a legelemibb megnyilvánulásokat, ám a gyermekek szabadon kell, hogy megjelenítsék a képeket érzéseik szerint. Ez a folyamat jelen van az első négy osztály mindegyikében.

1. ÉVFOLYAM

TEMATIKAI EGYSÉG / FEJLESZTÉSI CÉL

Az első osztályos festésórák az érzékek iskolázásához a gyermek lelkét melegengető, éltető módon járulnak hozzá. Színészleléskor egy, az érzékektől független elem is munkálkodik, vagyis a színek észlelése túlmutat az érzékek határain és a tárgyilagos, erkölcsi minőségek világába vezet. Az első osztályban az a cél, hogy megismerjük és jellemezzük a színek által felébresztett „lélek-mozdulatokat.” A gyermekek a festésen keresztül ismerik meg ezeket a lélek-mozdulatokat; jellemezni pedig akkor tanulják meg őket, amikor a festésóra utáni napokon közösen beszélgetnek a képekről. Az ún. „szín-történetek” bevezetik a feladatokat és megszemélyesítik a színeket, valamint egymásra való hatásaikat.

ÓRAKERET: 36 ÓRA

ELŐZETES TUDÁS

A Waldorf-óvodákban is vannak festésfoglalkozások, ahol ugyanezzel a technikával festenek a gyerekek. Az iskolai munka ennek folytatása.

TANTÁRGYI FEJLESZTÉSI CÉLOK

A gyermekeket bevezetjük a vizuális művészetekbe a festésen keresztül. Lefektetjük a festészeti technika alapjait a vizes festéssel. Az első osztályban a szín-történeteken keresztül az életkori sajátosságoknak megfelelően mese hangulatban bevezetjük a színhasználat alapjaiba.

KÖVETELMÉNYEK – ISMERETEK / FEJLESZTÉSI KÖVETELMÉNYEK

A színelületeket a gyermekek szabadon alakítják ki azután, hogy a tanár elmesélte a szín-történetet. Így érzéseiknek, belső világunknak megfelelően töltik be a színekkel a papír fehér terét. A színek találkozásában átélhetik a színek keveredéséből kialakuló új színminőségeket anélkül, hogy ezt intellektuálisan elmagyaráznánk. A világban létező színek és emberi lélek világának összefüggéseit élhetik át a gyerekek a színmesék megfestésén keresztül.

Megalapozzuk a nedves-nedvesen festés technikáját, a szükséges előkészületekkel együtt (a papír benedvesítése és táblára erősítése). Erre a technikai tudásra épülnek majd a festésórák egyre nehezebb technikái.

Az elsődleges színekkel festünk: sárgával, pirossal, kézzel, kezdetben egyszerre egy színnel, hogy űa gyermek minél jobban átélhesse az adott szín természetét. Ezen keresztül sajátítja el, majd finomítja a festéstechnikát. Ezt követően egy színvilágban tartjuk a színeket (pl. ultramarin kék, kobalt kék, poroszkék), így egy-egy színvilág gazdagságát élhetik meg a gyerekek. Majd ezután vezetjük be két szín használatát. A sárga/kék polaritással kezdjük és megismerjük azokat a színtónusokat, amelyek nagy/kis feszültséget hordoznak (pl. sárga/zöld). Tágítjuk a palettát a három kevert szín hozzáadásával. Itt építhetünk a két szín használatával kialakuló keveredésekről szerzett tapasztalatokra.

KAPCSOLÓDÁSI PONTOK

A színek választása összhangban áll az év körforgásával és az ünnepekkel. A színek hangulati erejét szem előtt tartjuk a feladatok megválasztásában, hogy a gyermek összhangot élhessen át a festésórák és az aktuális események között.

KULCSFOGALMAK / FOGALMAK

Szín-történetekre épülő színgyakorlatok. Vizes festés technikájának elsajátítása. Egy színnel, egy színvilággal, két színnel festés, három kevert szín bevezetése.

A FEJLESZTÉS VÁRT EREDMÉNYEI A KÉT ÉVFOLYAMOS CIKLUS VÉGÉN

A gyerekek elsajátítják a festés alapjait, megtanulják a helyes ecsethasználatot és a vizes festés technikáját.

A színmesék segítségével elmerülnek a három alapszín világában.

A három alapszín használatával eljutnak a kevert színekhez.

A festésen keresztül megtapasztalják a különböző színharmóniákat, színhangulatokat.

2. ÉVFOLYAM

TEMATIKAI EGYSÉG / FEJLESZTÉSI CÉL

A második osztályban az óvodai és első osztály festésóráinak folyamatait visszük tovább. Továbbra is a szín-történetek jelentik a festés alapját, de egyre nagyobb figyelmet igénylő munkára, finomabb ecsethasználatra törekszünk. A technika elsajátítását mutatja, ha már nem csak „magától” áramlik a nedves papíron a festék, ahogy a korábbi években, hanem a gyermek az ecsetet a törlőkendőbe is törölheti, s így maga is irányítani kezdi a papíron zajló folyamatokat; szárazabb és nedvesebb felületek és határozottabb formák megalkotására is kezd képessé válni.

ÓRAKERET: 36 ÓRA

ELŐZETES TUDÁS

Az első osztály festészeti tanulmányai, különös tekintettel a szín-történeteken keresztül megélt tapasztalatokra.

TANTÁRGYI FEJLESZTÉSI CÉLOK

A második osztály témáinak megfelelően a színharmóniákkal, színek kapcsolataival foglalkozunk. A gyermekek gyakorolhatják a hiány kiegyensúlyozását, a szimmetria és a dualitás megteremtését. A cél az, hogy tevékenyvé tegyünk a gyermekek lelkét ebben az irányban, megtapasztalják, hogy a színharmóniák életében részt tudnak venni. Ehhez technikai tudásuk is megfelelőbbé válik.

KÖVETELMÉNYEK – ISMERETEK / FEJLESZTÉSI KÖVETELMÉNYEK

Második osztályban javasoltak olyan gyakorlatok, amelyek által a gyermekek a következő színharmóniákat tapasztalhatják meg: karakteresek (piros és sárga, sárga és kék, kék és piros, narancs-sárga és zöld, zöld és lila, lila és narancssárga); karakter nélküliek (sárga és narancssárga, narancs-sárga és piros, piros és lila, lila és kék, sárga és zöld, kék és zöld).

Végezhetünk „felcserélős gyakorlatokat”: például a középső színt egy másik színre cseréljük, míg körülötte a színek változatlanok maradnak. Aztán a körben lévő színeket cseréljük fel és a középső marad változatlan. Ezt a gyakorlatot a gyermekek megfestett képeivel végezzük, vagyis a saját festmény a gyakorlat tárgya. Ezt egymás után következő gyakorlatokkal tehetjük meg. Ezzel bevezetjük a festésfolyamatokat, egy-egy festmény nemcsak egy alkalomhoz köthető.

KAPCSOLÓDÁSI PONTOK

Dolgozunk a festésórától függetlenül elhangzó mesék, legendák, történetek, fabulák stb. hangulataival.

KULCSFOGALMAK / FOGALMAK

Elsődleges és másodlagos színek használata, színek kapcsolatok bevezetése (karakteres és karakter nélküli színek).

A FEJLESZTÉS VÁRT EREDMÉNYEI

A gyermekek a nedves-nedvesen technikában továbbfejlődnek, a színtörténet-képeket egyre nagyobb pontossággal képesek megalkotni. Tudatosabban tevékenykednek a színek közötti kapcsolatok megalkotásában, a színharmóniák és színhangulatok konkrétabb, érthetőbb jelentéssel bírnak számukra.

3. ÉVFOLYAM

TEMATIKAI EGYSÉG / FEJLESZTÉSI CÉL

Harmadik osztályban a hangsúly a “világteremtés hatalmas tettére” (A teremtés könyvére) és a kisebb méretű világ megformálására kerül (gazdasági munkán és házépítésen keresztül). A gyermekek nem csak a színekből történő képalkotást vizsgálják, hanem azt is, hogyan születnek maguk a kevert színek.

ÓRAKERET: 36 ÓRA

ELŐZETES TUDÁS

A második osztály festészeti tanulmányai, különös tekintettel a történetekhez, legendákhoz kapcsolódó festésgyakorlatokra.

TANTÁRGYI FEJLESZTÉSI CÉLOK

Harmadik osztályban a Teremtéstörténet epochához kapcsolódóan előkerül a színek keletkezése. Tegyük megfigyeléseket a természetben: a gyermek felfedezi, hogy a primér (elsődleges) vörös, sárga és kék színek a fény és a sötétség folyamataiból keletkeznek. A sötétség-világosság témája a kék-sárga polarításban új módon kerülhet elő. Az ismert és használt színeket sötétséghez és világosságához tartozásuk szerint is bemutatjuk.

A kevert (másodlagos) színek: zöld, narancssárga és lila születése.

KÖVETELMÉNYEK – ISMERETEK / FEJLESZTÉSI KÖVETELMÉNYEK

A teremtés hét napja színesfestési gyakorlatként. A fény megteremtéséből kiindulva a fény és a sötétség polaritása, a fent és a lent, a föld és a vizek megteremtése, a növények és az állatok, és végül az emberi forma, amely egységes egészként emelkedhet ki a színekből, majd válhat kettővé.

A színek helyzeti komponálásával a teremtésben lejátszódó elrendezést tehetjük megélhetővé.

A festésfolyamatok megélésében is továbbléphetünk a téma által.

Ezt segítheti a következő gyakorlat is: fessünk színes papírra, vagy először fessünk egy halvány réteget valamelyik színből és miután a papír azt teljesen beszívta, festhetünk egy második színnel, vagy további színekkel (lazúrozást bevezető gyakorlat).

KAPCSOLÓDÁSI PONTOK

A főoktatás tanulmányai, különös tekintettel a Teremtéstörténetet feldolgozó tanulmányokra.

KULCSFOGALMAK / FOGALMAK

Világosság, sötétség, a kék és sárga polarítás, a színek keletkezése (elsődleges és másodlagos) színek, a barna kikeverése, a színfoltokban festés bevezetése.

A FEJLESZTÉS VÁRT EREDMÉNYEI

A színek különböző árnyalatainak a papíron történő megalkotását és használatát gyakorolják a gyerekek. Ennek felhasználásával a fény és a sötétség megjelenítésére képesek a képeiken.

Az ószövetségi történetek nyomán a teremtés hét napját megfestik, kifejezve az adott nap számukra megragadható színhangulatát.

A színes lapokra festés során újabb szempontokhoz jutnak a színharmóniák és színhangulatok megalotásában.

4. ÉVFOLYAM

TEMATIKAI EGYSÉG / FEJLESZTÉSI CÉL

A negyedik osztályban bevezetjük a figurális festést, a színfoltokkal való formateremtést a főoktatás történeteire kapcsolódóan.

Ez az új irány nagy figyelmet igényel a gyermekektől. A nedves-nedvesen technika alapjainak alapos elsajátítása után lehet ezen a területen sikert elérni, hiszen a formák kialakításához jól kell tudni az ecsettel színeket felhordani, szárítani, visszatörölni, sűríteni vagy ritkítani a festéket, megérezni, hogy mit bír el a papír, mennyi vízre van szükség a rétegek hígításához. A vastag ecset mellett megjelenhetnek újfajta, finomabb festékmozgatást lehetővé tevő ecsetek. Érdekes ugyanazzal, de kevésbé hígított festékkel dolgozni a formák kialakítása érdekében. A sűrűbb és ritkább anyagfelhordás lehetővé teszi, hogy a képen megjelenjen a színperspektíva, amit a következő években egyre tudatosabban használunk majd.

A formák mellett továbbra is maradjanak színgyakorlatok, amelyek a színek minőségeivel foglalkoznak és a színekhez kapcsolódó témákat dolgozzák fel.

ÓRAKERET: 36 ÓRA

ELŐZETES TUDÁS

A harmadik osztály festészeti tanulmányai, különös tekintettel az ószövetségi történetekhez kapcsolódó, színhangulatokat megragadó festésyakorlatokra.

TANTÁRGYI FEJLESZTÉSI CÉLOK

A negyedik osztály kezdetéig a gyermekek vízfestékkel festettek, s így szabadon teremtettek színharmóniákat és színtörténeteket. Most, összefüggésben az állattannal vagy a főoktatás témájával (pl. az északi mitológiával), a feladatokat úgy vezetjük be, hogy a színek a téma lényegét figurális módon megragadó formákat ölthessenek. A nedves-nedvesen technika árnyaltabbá válik, a vastag ecset mellett finomabb ecseteket is használunk.

KÖVETELMÉNYEK – ISMERETEK / FEJLESZTÉSI KÖVETELMÉNYEK

Kapcsolódunk a főoktatás tárgyaihoz: pl. engedjük, hogy állatformák bújjanak elő a színekből.

Végezhetünk a természetismerethez, fákhoz, egyszerű tájképekhez (dombok, hegyek, ég), a mező mintázataihoz a barna, a zöld és a sárga árnyalataiban, és az egyszerű, általánosított épületformákhoz (mint pl. vár, hatalmas templom, tanya, istálló) kapcsolódó festést.

KAPCSOLÓDÁSI PONTOK

Figurális témák a főoktatás történeteihöz kapcsolódva (északi mitológia), pl. Niflheim, Yggdrasil, a Világ Fa, Hel, a sötét birodalma, Ragnarok, Viking hajók vitorlákkal stb.

KULCSFOGALMAK / FOGALMAK

A figurális festés bevezetése. A formák kialakításának technikai ismeretei.

A FEJLESZTÉS VÁRT EREDMÉNYEI

A különböző epochák témáihoz kapcsolódva megismerkednek az egyszerűen megragadható formák (fák, házak, állatok) festésével.

BEVEZETÉS - 5-8. ÉVFOLYAM

A gyermekek az első három évben a nedves-nedvesen technika segítségével hathatósan és megfelelően hosszú ideig tapasztalhatták meg és fedezhették fel a színeket, majd a negyedik osztályban továbblépünk afelé, hogy formákat találjunk a színekben: ásványok (hegységek, kövek) és az atmoszféra (felhők, naplementék, az égbolt hangulatainak) formáit, a növények és állatok alakjait. Ezáltal a színek elsődleges minőségeit érzékelni képes tudat egyre erősödik. A külső formának a színérzékelés belső élményéből kell kiemelkednie. Az ötödik osztályban a formák megalkotása egyre tudatosabbá, határozottabbá válik, és csodálatos összhangban áll a színek lelkünkre ható minőségeivel. A színek és formák harmonikus egységének megélésére van lehetőségünk.

Ahogy más tantárgyak, a festésnek is figyelembe kell vennie a gyermekek tizenkettedik életévét és a vele járó jellemző lélektani változásokat. Ebben az életkorban lehetőséget kell teremteni az árny és fény játékanak és az árnyék tanulmányozásának megközelítésére. Ehhez különböző utakon is eljuthatunk: az egyik lehetőség, hogy elhagyjuk a színeket és kizárólag szénrel vagy krétával dolgozunk. Ez azt jelenti, hogy a 6. osztálytól kezdve a festést felváltja a rajzolás (lásd 'Rajzolás a hatodik osztályban' című részt). Egy másik lehetőség, hogy folytatjuk a festést, és a felmerülő kérdéseket festő gyakorlatokkal igyekszünk megválaszolni.

A 7. és 8. osztályban a nedves-nedvesen módszer kiegészül egy egészen más elemmel, a rétegesen felvitt, ún. lazúrtechnikával (a „veil-painting”, azaz fátyol-festés technikájával).

A főoktatás füzeteibe készített illusztrációk, a természet-megfigyeléshez vagy később a földrajzhoz kapcsolódó képek, és a pontos, esztétikailag is kielégítő, fizikai és kémiai kísérleteket bemutató rajzok mind folyamatos gyakorlást és a rajzolás technikáinak továbbfejlesztését kívánják meg; csak így teljesíthetők a tantárgy által támasztott igények. A festés lazúrtechnikájából a rajzoláson keresztül fokozatosan eljutunk a fedőfestékek (tempera, gouache, olaj, tojástempera) használatáig. Ennek alapjait rakjuk le ezekben az években.

5. ÉVFOLYAM

TEMATIKAI EGYSÉG / FEJLESZTÉSI CÉL

A mindennapi élet eseményeihez, a tantárgyakhoz egyre szorosabban kapcsolódnak a festésgyakorlatok. A figurális ábrázolás egyre határozottabbá és tudatosabbá válhat, a festés olyan vizuális nyelvvé válik, amelynek használatában és értésében a gyermek egyre pontosabb.

ÓRAKERET: 36 ÓRA

ELŐZETES TUDÁS

A nedves-nedvesen technika, az első négy osztály festészeti ismeretei, különös tekintettel a színminőségekről, színhangulatokról szerzett ismeretekre és a figurális festészet alapjaira.

TANTÁRGYI FEJLESZTÉSI CÉLOK

Ötödik osztályban a festésórák visszatükrözik a főoktatás különböző témáit. Ily módon a festésórák lehetővé teszik a minőségi elmélyülést a főoktatás adta témákban. Ugyanakkor a növénytan témái arra teremtenek lehetőséget, hogy mindazt, amit a tanulók az órán láttak és hallottak, áthozzák festésórára is. Ehhez tartozik, hogy a tanulmányok készítése felé megtegyük az első lépéseket.

Mostantól fogva a gyermekek elkezdhetnek dolgozni a színek finomabb megkülönböztetésével és árnyalataival. Ahelyett, hogy az óra eredményeinek megfigyelésekor és megbeszélésekor egy vízfestéssel készített kép csodálatos „véletlenjeit” vennénk szemügyre, most inkább azt figyeljük, hogyan akartak a gyermekek tudatosan felfedezni és megalkotni különböző színekülönbségeket. A cél továbbra is az, hogy a formák a színekből lépjenek elő, a háttér és az abban megjelenő formavilág egymást éltető módon tartozzon össze.

KÖVETELMÉNYEK – ISMERETEK / FEJLESZTÉSI KÖVETELMÉNYEK

Növény-hangulatok teremtése zöldből és sárgából.

Állítsuk szembe a „rózsapirosat” és a „liliomfehéret” a vízililiom rózsaszínes fehérjével. Találjuk meg a minőségi különbséget a „mohazöld” és a „nyír-zöld” között. Fantáziából dolgozzuk fel a növényi motívumokat (fa, levél, termés), játszva a ritmussal.

Festhetünk térképeket, megmutatva a minőségi különbségeket partvonal és óceán, a folyó formái valamint a hegységek és a síkságok között.

Mitológiai képekkel is dolgozhatunk, a görög művészethez kapcsolódva.

KAPCSOLÓDÁSI PONTOK

A főoktatás tantárgyai, különös tekintettel a természettudományos tárgyra és a történelemre.

KULCSFOGALMAK / FOGALMAK

Formák és színek harmóniája, komplementer színek, színárnyalatok minőségi különbségei, bevezetés a tanulmányfestésbe.

A FEJLESZTÉS VÁRT EREDMÉNYEI

Egyre tudatosabban ragadják meg a gyerekek a különböző színminőségeket.

A térkép-és növényfestés során egyre árnyaltabb, tagoltabb és finomabb képi világot teremtenek.

6. ÉVFOLYAM

TEMATIKAI EGYSÉG / FEJLESZTÉSI CÉL

A festés mellett új technikák is megjelennek, amelyek egyúttal átmenetet jelentenek a rajzolás és festés között (porpasztell, olajpasztell, színes ceruza, pitt-kréta, szén, tinta stb.). A hangsúly a sötét és világos minőségeken vannak, s ezzel a polarítások területére irányítjuk a figyelmet. A konkrét megfigyelések, a tónusok, a határokat kijelölő kontúrok megjelenése a festmények főbb motívumai.

ÓRAKERET: 54 ÓRA

ELŐZETES TUDÁS

Az ötödik osztály festészeti ismeretei, különös tekintettel a formák és színek harmonikus használatára.

TANTÁRGYI FEJLESZTÉSI CÉLOK

A hatodik osztályban a színekre mint a térteremtés eszközeire tekintünk, és elindulunk a geometrikus formák felé. A polarítások a komplementer színek használatában, valamint egy szín világos és sötét árnyalatainak használatában jelennek meg. A színkeverésben a színes szürkék, barnák árnyalatai is fontosak. A tanulmányokban a tárgyak és tér geometriája mellett felfigyelünk az árnyékokra mint a látvány vizuális alkotóelemére.

KÖVETELMÉNYEK – ISMERETEK / FEJLESZTÉSI KÖVETELMÉNYEK

Jussunk el a szürkéhez és a feketéhez a három primér színen és a kevert színeken keresztül. Ez egy hosszú festési folyamat, amelyet fokozatosan építhetünk fel.

A színek használatával nyert szürkét és feketét kipróbálhatjuk növénytani témákban (fák) vagy a közzettanban. Tanulmányozzuk az árnyékokat. Ha az árnyék tanulmányozása fák megfigyelésével történt, most átváltoztathatjuk őket színes képekké.

Festhetünk a főoktatások (pl. geológia vagy történelem) témáiból is.

Pasztellkrétával is készíthetünk képeket, akár fekete papírra is.

A színekkel kapcsolatos eddigi ismereteket rendszerezhetjük (hatrészes színekör).

KAPCSOLÓDÁSI PONTOK

Főoktatás tantárgyai, különös tekintettel a történelem, ásványtan, irodalom ismereteire.

KULCSFOGALMAK / FOGALMAK

Szürke, fekete kikeverése és használata, új festészeti technikák bevezetése.

A FEJLESZTÉS VÁRT EREDMÉNYEI

A főoktatás epocháihoz kapcsolódva (pl. ásványtan) a gyerekek elsősorban a fekete, a szürke és a barna színekkel festenek. Egyre nagyobb jelentősége van a tónusoknak, s ezek térteremtő szerepének. A fák és különféle tárgyak megfigyelését kiegészíti az árnyékok tanulmányozása és ezek képi megformálását gyakorolják.

7. ÉVFOLYAM

TEMATIKAI EGYSÉG / FEJLESZTÉSI CÉL

Az új technika, a lazúrozás, amely türelmet és kitartást igényel a tanulóktól. Ez a technika sok új lehetőséget nyújt a színek differenciálására és mélységeik tapasztalására. A rajzolás 'perspektíva' témáját így vesszük fel a festésen keresztül. A megvalósítás érdekében érdemes a festésnek a főoktatás egy bizonyos idejére bekerülnie, hogy egymás utáni napokon tudjanak festményeiken továbbdolgozni a gyerekek. A technika lényege, hogy a megszáradt festékrétegre visszük fel a következőt, így a gyerekek megélik az átalakulási folyamatok jelentőségét és szerepét.

Cél a színek tudatosabb használata, a formák és színek egységének megértése, ugyanakkor egy érzékenyebb határfelület alkotásának átélése.

ÓRAKERET: 54 ÓRA

ELŐZETES TUDÁS

A 6. osztály festészeti ismeretei, különös tekintettel az új festészeti technikákra.

TANTÁRGYI FEJLESZTÉSI CÉLOK

Egy témán való hosszabb dolgozás, vázlatkészítés, a kivitelezés lépcsőfokainak felismerése.

A természet-megfigyelések egyre határozottabbak, teljes egészében a színekből emelkednek ki, különböző technikák használatával. A különböző technikák egyre pontosabb használata hangsúlyos.

Metamorfózis gyakorlatok a „nedves-nedvesenből” a lazúr technikába és fordítva.

A festést kiszélesíthetjük egy másik módon is, a földrajzzal kapcsolatosan. Ha hetedikben Ázsia a témánk, a tanulók gyakorolhatják a tintával festést. A kínai ecsettechnika olyan komoly összpontosítást igényel, hogy terápiás hatásúnak tekinthető, nem csak egyes gyermekek esetében, hanem a serdülő évekre jellemző általános lazaságra, hanyagságra nézve is. Az önfegyelmet illetően jó utódja lehet a lazúrnak.

KÖVETELMÉNYEK – ISMERETEK / FEJLESZTÉSI KÖVETELMÉNYEK

Hetedik osztályban a történelem a reneszánsz idősakkal foglalkozik. A nagy felfedezésekhez kapcsolódhatunk új eszközök kipróbálásával is (pl. gouache, tempera, viaszkréta).

Lazúrozás vízfestékekkel. Kezdetben egyetlen színnel gyakoroljunk.

A perspektíva tudatos megteremtése a színekkel.

Figyeljük meg, mit követel meg egy szín egy festői kompozícióban.

Rajzolás és festés tintával a földrajzórákhoz kapcsolódva.

Dolgozzunk tintával, ecsettel és tollal.

A papír megfelelő előkészítése.

A festő belső felkészülése festés előtt.

KAPCSOLÓDÁSI PONTOK

Főoktatás tantárgyai, különös tekintettel a földrajz, történelem, irodalom ismereteire.

KULCSFOGALMAK / FOGALMAK

Színperspektíva, lazúrozás (veil-painting), metamorfózis, új technikák.

A FEJLESZTÉS VÁRT EREDMÉNYEI

Új technikákat (pl. lazúrozás) próbálnak ki és gyakorolnak a gyerekek.

Megtanulják a perspektivikus ábrázolás alapjait.

A különböző technikák használatával metamorfózis gyakorlatokat végeznek. (Pl. kísérleteket tesznek az árnyék és fény játékának színes képekbe való átváltoztatására konkrét művek alapján.)

8. OSZTÁLY

TEMATIKAI EGYSÉG / FEJLESZTÉSI CÉL

A 8. évfolyamban folytatódik a lazúrozás és technikájának tökéletesítése. A gyermekek megpróbálhatják ugyanazt a feladatot a nedves-nedvesen módszerrel, majd lazúrozással elvégezni. Az ilyen gyakorlatoknak az a célja, hogy a tanulók döntésképességét fejlesszük, valamint hogy elmélyítsük a festésről mint művészetről alkotott fogalmaikat. Mit jelent a színekkel együtt dolgozni egy bizonyos technikán és témán belül, és mit jelent ellenükben, és így a téma ellenében is dolgozni? Ilyen módon a szükségszerűséget, a szembenállást és a szabadságot művészi eszközökkel gyakorolhatják. Ezeket a gyakorlatokat, melyek kéz a kézben haladnak a tanulók önkeresésével, még tovább erősíthetjük. Az ehhez hasonló gyakorlatok felfedhetik a festésben rejlő lehetőségeket és a munka megfelelő módszereit.

ÓRAKERET: 54 ÓRA

ELŐZETES TUDÁS

A 7. osztály festészeti ismeretei, különös tekintettel a lazúrozásra és a színperspektívával kapcsolatos ismeretekre.

TANTÁRGYI FEJLESZTÉSI CÉLOK

A lazúrozás technikájának további gyakorlása, valamint a fekete-fehér kép színesbe való átírása. A konkrét megfigyelés, másolás és a fantáziából alkotás a színekről alkotott ismeretek alapján egyaránt hangsúlyos. Új technikák tudatosabb használata vizuális játékokra és kísérletekre ad lehetőséget, amely támogathatja a gyermekek önkereső attitűdjét is. Hangsúlyosabbá válik az elkészített alkotások közös megbeszélése, a gyermekek maguk kezdik megfogalmazni tanulságaikat. Az érték a művészetben/műben olyan téma, ami saját ízlésük alakításához alapvető. Ezekkel a beszélgetésekkel támpontokat adhatunk, támogatva őket az értékek felfedezésében.

KÖVETELMÉNYEK – ISMERETEK / FEJLESZTÉSI KÖVETELMÉNYEK

Tanulmányok készítése egy színvilágban vagy komplementer színekkel.

Az árny és fény játékanak vagy fekete-fehér kompozícióknak színes képekbe való átváltoztatása, pl. Dürer Melancoliája vagy a Szt. Jeromos dolgozószobájában [a 9. osztályban is, ha vannak festés-órák]. Hasonló feladatokat végezhetünk Franz Marc ceruzarajzait és színes állattanulmányait változtatva. Kapcsolódhatunk az osztály által készített színdarabhoz.

KAPCSOLÓDÁSI PONTOK

A főoktatás tantárgyai, különös tekintettel a természettudományos tantárgyak, az irodalom, a történelem ismereteire, valamint az osztály-színdarab készítésére

KULCSFOGALMAK / FOGALMAK

Lazúrtechnika; fekete-fehér képek színes átírata; értékesség; vizuális játékok pl. monogram, ritmus, motívum.

A FEJLESZTÉS VÁRT EREDMÉNYEI

A gyermek a lazúrtechnikát használja; másolásban ügyesebbé válik. Képes fekete-fehér képet megadott szempontok alapján színesben újraalkotni.

Kísérletező, játékos, fantáziáját megmozgató képek alkotásával lelki minőségek megragadására törekszik a vizuális eszközök segítségével.

A különböző technikák használatával metamorfózis gyakorlatokat végeznek. (Pl. Kísérleteket tesznek az árnyék és fény játékanak színes képekbe való átváltoztatására konkrét művek alapján. Évszakok, őselemek témájának feldolgozása.)

Törekszik megfogalmazni, hogy milyen értékek vannak egy-egy alkotásban.

RAJZ – GRAFIKA

BEVEZETÉS 1-8. ÉVFOLYAM

A rajzórák sok mindenben különböznek a festésóráktól. A rajzórák elsősorban a folyamatra, a képességre és a tevékenység ideje alatt születő érzésekre helyezik a hangsúlyt.

Kezdetben a gyermekektől nem azt várjuk, hogy valamilyen külső tárgyat rajzoljanak le, hanem egy mozgásminőséget kell, hogy megtapasztaljanak. Ezt a fajta rajzolást – amely az 5. osztályban a szabadkézi geometriához vezet – a Waldorf-iskolákban formarajznak hívják.

Az iskola korai éveiben a gyermekek egyszerű formákat rajzolnak, és átalakításokat végeznek, miközben megtapasztalják ezek minőségeit is. Ez segítséget jelent számukra a formák megragadásához szükséges élő, belső képességek kialakításában. A gyermekek egyre erőteljesebben kezdik megérteni a természet és ember alkotta környezetben fellelhető formagesztusokat.

Tehát kezdetben a formarajz célja az, hogy felébressze a gyermekek formaérzékét. Ezért írás-előkészítő gyakorlatként is használjuk az írástanításban.

Amikor 5. osztályban elkezdődik a geometria, a formarajz beleolvad a geometrikus ábrázolásba, a rajzolás és grafika önálló területként kezd megjelenni. Hatodik osztályra a gyermekek elérnek az

„okozatiság korába”, amely igazi pontosságot követel rajzaiktól. Ezzel egy időben a művészi rajz újabb válfajával kezdenek ismerkedni, nevezetesen a szénnel való rajzolással. Ez kezdetben több hasonlóságot mutat a festéssel, és tartalma főleg a fény és árnyék játékában fellelhető kontrasztokból áll. Ez a fajta rajz elvezet majd a vetület és az árnyékok tanulmányozásához. Mielőtt ezeket a gyermekek felsőbb osztályokban geometriailag megszerkesztenék, az „árnyékok érzékelését” és az „árnyékkeresést” teljességgel művészi eszközökkel közelítjük meg.

1. OSZTÁLY

TEMATIKAI EGYSÉG / FEJLESZTÉSI CÉL

A rajzolás kiindulópontja az egyenes és a görbe vonal. A gyermekek tapasztalatot szereznek az egyenes vonalak és a görbék közti jellemző különbségről rajzoláson keresztül is, miután előzőleg már felfedezték jellemzőiket úgy, hogy egész testükkel mozogtak a térben. Az egyenes vonal egyértelmű iránya összpontosítást követel és azt, hogy az akaratnak a gondolkodás mutasson utat. A dinamikus, vándorló görbe vonal, melynek pontos céliránya nincs, helyet ad az egyéni variációknak; az akaratot az érzés irányítja. Miután a gyermekek biztonságra tettek szert a vonalrajzolásban, az első osztály fő elemei a szimmetrikus forma és a formakiegészítés lesznek. A formarajz előkészíti az írás bevezetését.

ÓRAKERET: 36 ÓRA

ELŐZETES TUDÁS

A kisgyermekkorban megszerzett forma- és térérzékelés segíti a formák pontos kialakítását. Ugyanakkor a mozgás- és egyensúlyérzék is fontos szerepet játszik ebben a tanulás folyamatban.

TANTÁRGYI FEJLESZTÉSI CÉLOK

A betű- és írástanulás bevezetését formarajz epocha előzi meg. Felváltva gyakoroljuk az egyenes és görbe vonalakat, ezekből különböző formákat alkotunk. Nagy- és finommotorikus mozgásokon keresztül tapasztalatot szereznek és átélik a gyerekek a nyomtatott nagybetűket alkotó alapvető formákat.

KÖVETELMÉNYEK – ISMERETEK / FEJLESZTÉSI KÖVETELMÉNYEK

Függőleges, vízszintes és átlós vonalak gyakorlása tompa- és hegyesszögekkel, csillagformával, négy- szögekkel és más szabályos oldalú alakzatokkal.

Homorú és domború görbék, hullámok, körök, ellipszisek, spirálok és más dinamikus formák gyakorlása.

Folyamatos minták és sorozatok a folyó írás előkészítéséhez.

KAPCSOLÓDÁSI PONTOK

A formarajz mint írás-előkészítő gyakorlat közvetlenül kapcsolódik a betűtanuláshoz, a szabályos íráskép kialakításához.

KULCSFOGALMAK / FOGALMAK

Egyenes, görbe, mozgás.

A FEJLESZTÉS VÁRT EREDMÉNYEI

A gyermekek elsajátítják a zsírkréta használatát.

Biztonságot szereznek az egyenes és a görbe vonalak megrajzolásában.

A megrajzolt formákat meg tudják nevezni.

Eligazodnak a térben, azt követően átlátják az írásbeli munkában számukra adott kereteket.

Az írásbeli munkában formák méreténél és elhelyezésénél képesek a megfelelő arányokkal dolgozni.

2. OSZTÁLY

TEMATIKAI EGYSÉG / FEJLESZTÉSI CÉL

A formarajznak az a célja, hogy oly módon ösztönözze a belső észlelést, hogy általa a gondolkodás az intellektuális formákba való visszalépés nélkül fejlődhessen. Ezt a következőképpen lehet még gyakorolni: a gyermekeknek odaadjuk egy szimmetrikus forma egyik felét, majd hagyjuk, hogy maguktól találják meg és egészítsék ki a másik felét. Tehát a cél a kiegészítés, hogy tökéletessé tegyenek egy formát a képzeletükben (és természetesen papíron is), ami egyelőre még befejezetlen és nem tökéletes.

ÓRAKERET: 36 ÓRA

ELŐZETES TUDÁS

Az első osztályban kialakított formaérzékre támaszkodhatunk. A formáknak mozgáson keresztül történő átélése nagy segítséget jelent a második osztályos szimmetrikus formák kiegészítésében.

TANTÁRGYI FEJLESZTÉSI CÉLOK

A formarajz ezen az évfolyamon még mindig elsősorban az írástanulást, a nyomtatott kisbetűk írásának – és esetleg a folyóírás – elsajátítását szolgálja. Mivel a nyomtatott kisbetűk írása és az írott betűk a térben és a papírlapon egy másfajta eligazodást követelnek, ezért a kisbetűk írását és a folyóírást is – a nagybetűkéhez hasonlóan – a formarajz segítségével alapozzuk meg. A szimmetrikus formák rajzolása – a hiányzó formarészek kiegészítése által – a gondolkodás erőit iskolázza.

KÖVETELMÉNYEK – ISMERETEK / FEJLESZTÉSI KÖVETELMÉNYEK

Függőleges tengely körüli gyakorlatok, amely tengelyt lehet, hogy csak elképzelik. Egyenes és görbe vonalak tükrözése; szimmetria és tükröződések. Ezt követően hasonló gyakorlat a vízszintes tengellyel.

Készítsenek átalakításokat: egyenes vonalú formákat alakítsanak görbe vonalúvá és visszafelé, valamint változtassanak át olyan formákat is, amelyekben görbe és egyenes vonalak egyaránt találhatóak.

Átlós tengely körüli gyakorlatok; később két egymást metsző tengelyt is használva (vagy függőleges/vízszintes vagy két átlós tengely).

Keret rajzolása írott munka vagy illusztráció köré.

Folyamatos vagy ritmusosan ismétlődő formák.

KAPCSOLÓDÁSI PONTOK

Az írástanulás folyamatához kapcsolódik közvetlenül a formarajz. A szimmetrikus formákhoz a természetben fellelhető formákat (pl. levelek formáit) kapcsolhatjuk.

KULCSFOGALMAK / FOGALMAK

Síkbeli és térbeli tájékozódás, arányok, szimmetria, hiányzó formák kiegészítése.

A FEJLESZTÉS VÁRT EREDMÉNYEI

Szimmetrikus nagy mozgásokon keresztül átéli a különböző szimmetrikus formákat.

Év végére képesek a vízszintes és függőleges szimmetrikus formákat kiegészíteni, megalkotni.

Eligazodnak a papírlapon és sorokban, amely a nyomtatott kisbetűk és az írott betűk arányos és pontos írásához szükséges.

3. OSZTÁLY

TEMATIKAI EGYSÉG / FEJLESZTÉSI CÉL

Miután a gyermekek gyakorolták a tengelyes szimmetriákat, most már elkezdhetnek szabad, „aszimmetrikus” formákkal dolgozni. Ez segíti a forma- és stílusérzékük fejlődését, mivel most szabadon kell felfedezniük a megfelelően illeszkedő formákat. Ezek a feladatok alkalmasak egy belső tér-érzékelés ápolására, valamint minőségileg előkészítik a geometriai ábrázolást. A formaérzék bonyolultabb szimmetriák és kereszteződő minták segítségével fejlesztjük. Ezek az elemek alapvető fontosságúak a tervezésben, és jól szolgálják az alakzatok kiegyensúlyozására és megértésére, valamint a formák szembeállítására képes érzékeket. A tanult mintákat felhasználhatjuk illusztrációkhoz (pl. címlapokhoz) vagy a kézimunkában (pl. hímzésben).

ÓRAKERET: 36 ÓRA

ELŐZETES TUDÁS

A gyerekek egyre határozottabban megjelenő tér- és formaérzéke kellő alapot nyújt a harmadik osztályos bonyolultabb formák kialakításához. A korábbi minták pedig megfelelő alapot jelentenek az önálló, esztétikus formák létrehozásához.

TANTÁRGYI FEJLESZTÉSI CÉLOK

A folyóírás elsajátításához szükséges forma- és mozgásérzék megalapozása történik a betűelemeket is tartalmazó folyamatos formák gyakorlása során. A bonyolultabb szimmetrikus formák megrajzolása az esztétikai élmény mellett kellő intellektuális kihívást is nyújt a gyerekek számára. Az önálló forma-keresés és alkotás a fantázia képességüket iskolázza.

KÖVETELMÉNYEK – ISMERETEK / FEJLESZTÉSI KÖVETELMÉNYEK

Bonyolultabb folyamatos és ritmikusan ismétlődő minták.

Egymással összefonódó, tekeredő és átfedésben lévő spirálok és más dinamikus formák.

Tükörképek és tükrözött formák függőleges és vízszintes elrendezésben.

Háromszögre, négyszögre, ötszögre stb. épülő formák.

Négyes szimmetriák, vagyis a függőleget, a vízszintest és az átlós szimmetriákat ötvöző formák.

Találjunk megfelelő külső formát a belsőhöz és fordítva, pl. ha a belső forma szögletes, találj rá „görbe választ”, és fordítva.

Harmonikus formák gyakorlása.

KAPCSOLÓDÁSI PONTOK

Az anyanyelvi gyakorlásban még mindig erőteljes szerepet játszik a formarajz, hiszen a folyóírás begyakorlásához szükséges betűelemeket itt alapozzuk meg. A harmadik osztály új honismereti kurzusaihoz (mesterségek, házépítés) az egyszerűbb népi motívumformák vagy részek bemutatásával kapcsolódik.

KULCSFOGALMAK / FOGALMAK

Folyamatos, dinamikus formák, önálló formaalkotás, esztétikai élmény, vízszintes és függőleges szimmetria, egyszerű geometriai alapformák.

A FEJLESZTÉS VÁRT EREDMÉNYEI

Képesek a bonyolultabb szimmetrikus formák kiegészítésére, megalkotására.

A folyóíráshoz szükséges íráselemek arányosan és pontosan rajzolják.

Ismerik az alapvető geometriai formákat.

4. OSZTÁLY

TEMATIKAI EGYSÉG / FEJLESZTÉSI CÉL

Folytatódik a térbeli képzelőerő gyakorlása. Több tudatosság szükségeltetik akkor, amikor a vonalak különböző szögekben metszik egymást, valamint fejlődik az összpontosítás képessége is.

ÓRAKERET: 30 ÓRA

ELŐZETES TUDÁS

Az előző évek gyakorlásai biztonságot adnak a negyedik osztályos formák megrajzolásához. A szimmetrikus formák rajzolásában és kiegészítésében szerzett jártasság jó alap nyújt a bonyolultabb ornamentális minták megalkotásában.

TANTÁRGYI FEJLESZTÉSI CÉLOK

A negyedik osztály történeti anyaga (északi mitológia) szolgáltat témát a formarajzhoz, egymásba fonódó díszítő motívumok formájában, pl. bevésések brossokon és karpereceken, díszítések fegyvereken, sisakokon és hajóorrokon, összefonódó kelta szegély és csomózásos motívumok. Új vonás, hogy a kereszteződéseknél megmutatjuk, hol mennek a szálak egymás alatt és fölött. Ezzel kapcsolatosan gyakorolhatjuk tengerészcsomók kötését, majd rajzolását.

KÖVETELMÉNYEK – ISMERETEK / FEJLESZTÉSI KÖVETELMÉNYEK

Egyszerűbb, jól átlátható fonott, ornamentális formák megrajzolása.

Bonyolultabb motívumok pontos másolása, lerajzolása.

Csomózási technikák, csomóformák megismerése.

Az északi mitológia történeteire kapcsolódó illusztrációk elkészítése.

KAPCSOLÓDÁSI PONTOK

A negyedik osztályos mitológiai és mondakincshez közvetlenül illeszkedik a formarajz az ornamentális formák rajzolásával. A fonott, csomózott formavilággal való ismerkedés már egy kezdeti történelmi-művészettörténeti betekintést is jelent.

KULCSFOGALMAK / FOGALMAK

Fonott formák, csomók, ornamentika.

A FEJLESZTÉS VÁRT EREDMÉNYEI

Átlátják a gyerekek a fonott formák szabályszerűségeit, az egymás alatt és fölött futó szálak rendszerét.

Képesek követni és önállóan megrajzolni az egyszerűbb és bonyolultabb ornamentális formákat.

Képesek színezéssel esztétikusan kiegészíteni a megrajzolt formákat.

5. ÉVFOLYAM

TEMATIKAI EGYSÉG / FEJLESZTÉSI CÉL

Az ötödik osztályban a formarajz szabadkézi geometriai ábrázoláshoz vezet. Itt is lehet kiinduló pont az egyenes és a görbe vonal közti polaritás. Azért, hogy a tanulók intenzív tapasztalatokat szerezhessenek erről, kívánatos lehet szabad kézzel rajzolni, színes ceruzák használatával.

ÓRAKERET: 30 ÓRA

ELŐZETES TUDÁS

A formarajz és dinamikus rajz ismeretei.

TANTÁRGYI FEJLESZTÉSI CÉLOK

A szabadkézi geometria a formarajz és tanulmányrajz között alkot átmenetet. A gyerekek kör, négyzet, háromszög, egyenlő oldalú és egyenlő szárú háromszög, derékszögű háromszög formáit felhasználva színezéssel és fantáziával különféle mintákat alkothatnak körző és vonalzó használata nélkül. Ezeket a sokszor virágszerű formákat kiszínezve kapcsolatot létesíthetnek a növénytan epochával, s ez átvezeti őket a tanulmányrajzok területére. A növénytan epochához kapcsolódóan részben megfigyelés alapján készítik el rajzaikat.

KÖVETELMÉNYEK – ISMERETEK / FEJLESZTÉSI KÖVETELMÉNYEK

Szabadkézi rajzolás bevezetése a főoktatás tantárgyaihoz kapcsolódóan, részben megfigyelés után.

KAPCSOLÓDÁSI PONTOK

Mértan, geometria, növénytan.

KULCSFOGALMAK / FOGALMAK

Geometrikus szabadkézi rajzok, a megfigyelés utáni rajzolás bevezetése.

A FEJLESZTÉS VÁRT EREDMÉNYEI

A rajzolás a látható valóság leképezésének eszközévé kezd válni. A formarajz és a szabadkézi geometrikus rajz a művészi rajz előfeltételeit megteremtette.

6. ÉVFOLYAM

TEMATIKAI EGYSÉG / FEJLESZTÉSI CÉL

Miután a gyermekek elérték 12. életévüket, belevethetik magunkat a fény és sötétség ellentétének konfliktusába, a feloldás és sűrűsítés, a magasság és a mélység, a könnyűség és a nehézség ellentéteibe. A kontrasztok eme világa egzisztenciálisabb tapasztalat, mint az egyenes formáké. A gyermekek fényel és sötétséggel kapcsolatos munkája azonban nem elvont, a vetület (projekció) és árnyékok tanulmányozásakor kapcsolódik valamely tudományos tantárgyhoz, például a fizikához. A tanulóknak pontosan meg kell érteniük, hogyan viszonyulnak egy test megvilágított oldalai az árnyékához.

ÓRAKERET: 54 ÓRA

ELŐZETES TUDÁS

A formarajz és az 5. osztály ismeretei, különös tekintettel a geometrikus szabadkézi rajzokra.

TANTÁRGYI FEJLESZTÉSI CÉLOK

A diákok beállításokat tanulmányoznak, amelyeket lámpával megvilágítva a fény-árnyék szempontjából fokozunk. A cél a geometrikus formák megragadása, az árnyék és a tárgy viszonyának értelmezése és vizuális megragadása, a tónusozás használatának bevezetése. Ezek a világos-sötét kontraszt grafikai megjelenítésének kezdetei.

KÖVETELMÉNYEK – ISMERETEK / FEJLESZTÉSI KÖVETELMÉNYEK

Szabad rajzgyakorlatokat végzünk szénrel, ill. különböző rajztechnikák segítségével, így formáljuk a felületet fényből és sötétségből.

Térbeli tömör tárgyként rajzolunk gömböt, hengert, tölcser és kockát. Különböző fényforrásokkal dolgozunk, figyelembe véve, hogyan változnak hatásukra az árnyékok. Rajzolunk falra, padlóra és szöveget bezáró felületre vetülő árnyékokat. Különböző tömör testek árnyékaikkal (árnyék csendélet), amikor is az árnyékok rávetődhetnek más testekre.

A tónusozást segítő fantáziagyakorlatokat végzünk egy színnel pl. felhőrajzok. A kontrasztokhoz kapcsolódóan fekete papíron fehér krétával dolgozhatnak.

KAPCSOLÓDÁSI PONTOK

A főoktatás tantárgyai, különös tekintettel a geometria, számtan, matematika, fizika, ásványtan, növénytan ismereteire.

KULCSFOGALMAK / FOGALMAK

Fekete-fehér kontrasztok, tónusozás, szénrel, pasztellel, egy színnel (grafit, színes ceruza).

A FEJLESZTÉS VÁRT EREDMÉNYEI

A gyermek részben megfigyelés alapján képes geometrikus formákat (pl. gömb) lerajzolni, tónusokkal megjelenítve a térbeliséget, megértve a megvilágítás és az árnyékképződés viszonyát. A geometrikus formákon keresztül a formák vizuálisan megragadható törvényszerűségeire kezd figyelni. Fantázia-rajzaiban a látványt szabadon mozgatja ritmusok, kontrasztok, tónusok használatával.

7. ÉVFOLYAM

TEMATIKAI EGYSÉG / FEJLESZTÉSI CÉL

A hetedik osztályban folytatódnak a fény és árnyék gyakorlatok. A perspektívával megismerkednek a gyerekek, és ez a fény-árnyék gyakorlatokat pontosabbá, határozottabbá teszi. Lelkiükben a tanulóknak ebben az életkorban olyan gyakorlatokra van szükségük, amelyekben a perspektívával, az iránypontokkal és az enyészponttal dolgozhatnak. A rajzórák bevezetik a grafikai, térbeli rendezés törvényeit is.

ÓRAKERET: 54 ÓRA

ELŐZETES TUDÁS

A 6. osztály rajzórái, különös tekintettel a kontrasztok és tónusozás ismereteire.

TANTÁRGYI FEJLESZTÉSI CÉLOK

A tanulmányrajzok területén a diákok továbbfejlődnek. Geometrikus testek, vetületi és árnyék-megjelenítésével tanulmányokat készítenek: tömör testek egymásba nyomulása (hengeres vagy éllel rendelkező rúd gömbbe szűrődik, tölcser szűrődik kockába, kocka nyomódik gömbbe stb.). Külön

figyelmet fordítunk a találkozási felületekre és a változó hátterekre vetett árnyékokra (sík, szöget bezáró, konkáv és konvex felületek). Axonometrikus szerkesztéseket készítünk: testek, vetületi és árnyékábrázolások.

Perspektívával kapcsolatosan rajzgyakorlatok: központi (enyézpontos) perspektíva; iránypontos perspektíva: „madár”, „lineáris”, „béka” perspektíva. A függőleges testek (pl. toronyház) perspektivikus megjelenítése. Ennek a témának fantáziadús feldolgozása különféle grafikai technikák bevezetésével pl. kollázs, monotípiák stb.

KÖVETELMÉNYEK – ISMERETEK / FEJLESZTÉSI KÖVETELMÉNYEK

Egymásba fűrődő geometrikus formák tanulmányozása, perspektivikus ábrázolással kapcsolatos ismeretek és ezek gyakorlati feldolgozása különféle grafikai eszközökkel. Fantáziagyakorlatok a levegőperspektíva megjelenítésére.

Axonometrikus szerkesztések.

Reneszánsz epochához kapcsolódóan grafikák másolása, feldolgozása.

Vizuális játékok ritmussal, motívummal kapcsolatosan, az ismert technikák felhasználásával.

KAPCSOLÓDÁSI PONTOK

A főoktatás tantárgyai, különös tekintettel a történelem és irodalom ismereteire.

KULCSFOGALMAK / FOGALMAK

Perspektivikus ábrázolás, másolás, szerkesztés, perspektívához kötődő fantáziaalkotások, új grafikai technikák, játék ritmusokkal, motívummal.

A FEJLESZTÉS VÁRT EREDMÉNYEI

A gyermek a perspektíva törvényszerűségeit értő módon alkalmazza, képes a tér megjelenítésére a rajzon, pontos tanulmányokat készíteni geometrikus formákról, tárgyokról, térről, és szerkesztésekkel megjeleníteni ismereteit. Megtanulja a grafikai másolást. Fantáziarajzaiban használni képes a perspektivikus törvényszerűségeket.

8. ÉVFOLYAM

TEMATIKAI EGYSÉG / FEJLESZTÉSI CÉL

A nyolcadik osztályban a grafika törvényeit fontos helyesen alkalmazni; nem csak szabad kompozíciókban, hanem a régi mesterek, mint Dürer vagy Leonardo tanulmányozásában is. Ezek a témák folytatódnak a felső tagozatban, amikor is a technikák tökéletesítésére törekszünk, pl. karcolatokon keresztül.

Elkezdődhet az arányviszonyok törvényeinek tanulmányozása: az aranymetszés, mint a kompozíció titka.

A természet-megfigyelésben is a perspektivikus látványon van a hangsúly.

ÓRAKERET: 54 ÓRA

ELŐZETES TUDÁS

A 7. osztály ismeretei, különös tekintettel a perspektivikus ábrázolásra.

TANTÁRGYI FEJLESZTÉSI CÉLOK

A tér- és tárgyábrázoláson, a pontos megfigyelésen van a hangsúly. Tárgyak és terek tanulmányozása és grafikai megragadása a perspektívával kapcsolatos ismeretek felhasználásával, a tónusok és kontúrok harmonikus használatával, pl. egy épület vagy egy belső tér.

Fantáziagyakorlatok a perspektívával kapcsolatban, a reneszánsz kori művészetből vett motívumok felhasználásával. Új grafikai technikák bevezetése: pl. kollázs, tus, olajpasztell, linómetszés.

KÖVETELMÉNYEK – ISMERETEK / FEJLESZTÉSI KÖVETELMÉNYEK

Dürer *Melancolia c.* művének másolására előkészítő gyakorlatokat végezhetünk. Dolgozhatunk szabadon a kép részleteivel, mint például a gömbbel, a poliéderrel, a szerszámokkal és eszközökkel. Figyelmet fordítunk a drapériákra, ruházatokra, tanulmányozhatjuk a természet jelenségeit (nappalt, éjszakát, szárazföldet, tengert, égboltot és földet), valamint az építészetet és az állatokat is. A képzőművészet reneszánsz kori alkotásainak másolását gyakoroljuk.

A természet-megfigyelésekkel összefüggésben a fa témával foglalkozhatunk, felmutatva pl. Rembrandt fa és tájkép karcolatait, Van Gogh fatanulmányait, pácrájait. Ezek másolására és a természetben végzett tanulmányokra is sor kerülhet.

Fantáziarajzok a perspektívához kapcsolódóan készülhetnek pl. fasor, városrészlet, ritmusokkal tagolt felület színperspektívával. A festészet és a grafika kapcsolódásának megragadása.

Játék a ritmusokkal: rajzi gesztusok ritmusos használata pl. ferde vonalazás, pöttyözés.

KAPCSOLÓDÁSI PONTOK

A főoktatás tantárgyai, különös tekintettel a történelem, magyar irodalom, geometria és a művészeti szaktárgyak ismereteire.

KULCSFOGALMAK / FOGALMAK

Perspektivikus tanulmányok, egy reneszánsz kori grafikai mű másolása, feldolgozása; perspektívához kapcsolódó fantáziarajzok; színperspektíva; rajzi gesztusok.

A FEJLESZTÉS VÁRT EREDMÉNYEI

A diákok a perspektivikus tanulmányok készítésének területén továbblépnek, egyre pontosabb megfigyelésre és kitartóbb munkára képesek. A perspektívára vonatkozó ismereteiket fantáziarajzokban is hasznosítani tudják. A másolásban egyre pontosabb munkára képesek.

KÉZIMUNKA

BEVEZETÉS 1-4. ÉVFOLYAM

A kézimunka órákon a gyerekek nem csak kézügyességre tesznek szert, hanem megtanulnak különböző szerszámokkal dolgozni, az anyagokkal gazdaságosan bánni. A kézimunka tanítójának arra is módja van, hogy a tanulókat fokozatosan tudatosságra ébressze a színek, formák és funkciók összetartozásáról. A szépségen, színeken, formákon keresztül a kézimunka segít a gyermekeknek a játéktól a munkáig való gondolkodásig eljutni.

Az ősi, egyetemes kézműves technikák (szövés, kötés, hurkolás, fonás, csomózás stb.) már az első évfolyamon megjelennek a kézimunka órákon, melyekről a gyermekek ismereteik egy-egy osztályfokon tovább bővülnek. A különböző népek kultúráiból merítünk, miközben tudatosan keressük és mutatjuk meg a diákoknak az egyezéseket és különbözőségeket saját néphagyományunk gyökereivel.

A kézimunka órák többre hivatottak, mint hogy kizárólag a kéz mozgékonyágát és ügyességét elősegítő eszközökként gondoljunk rájuk. Míg a gyermekek életkoruknak megfelelő feladatokon dolgoznak, a ritmikusan ismétlődő mozdulatok és gyakorlatok által a kezek elősegítik mind az akarat, mind a logikus gondolkodásra való képesség megerősödését. Mindennapi életünk nyelve még mindig használ fizikai kifejezéseket mentális tevékenységek leírására, pl.: „megragadni valamit”, „felvenni a fonalat”, „összekuszálni valakinek a gondolatait”. A feladatoknak mindig van gyakorlati célja, és úgy kell alakítanunk a tevékenységeket, hogy azok felébreszthessék a gyermekekben a mások munkája iránti szociális érzékenységet. A környezetért érzett egyéni felelősség felé az első lépés az alapanyaganyag tisztelete, valamint az el- és felhasznált tárgyakkal való bánásmód, melyeket – ha tehetjük – saját, természetes környezetünkben, a gyerekekkel együtt gyűjtsük! Minél több alkalmat kell biztosítanunk arra, hogy az órákon, az éppen adott anyagokkal, pl. fával, növényi rostokkal, fonállal, levelekkel, kéreggel, agyaggal, vízzel, textíliákkal, papírral stb. dolgozhassanak. A sokféle alapanyaggal való ismerkedés során felébresztjük a tanulóknak a tiszteletet a kézzel végzett tevékenységek iránt, mely később egyes szakmák iránti érdeklődésüket felkeltheti.

1. ÉVFOLYAM

TEMATIKAI EGYSÉG / FEJLESZTÉSI CÉL

Az év elején fontos, hogy minden órán készüljön egy konkrét munka, amely a következő feladatok megalapozását szolgálja (pl. kötözés, csomózás, fonás, gombolyítás stb.).

Ahhoz, hogy a tanulás belső tapasztalattá váljék, az egész éves tevékenység során fontos a tapintás érzékének állandó fejlesztése különféle anyagminőségek és technikák megismerése nyomán.

Cél, hogy a gyermekek a gyakorlati életben hasznosítható tudás felé induljanak el. Ebben az időszakban a tevékenységek az érzésekre hatnak, az akarat fejlesztése pedig szociális és érzelmi téren válik meghatározóvá fejlődésükben.

A fő téma a kötés, mely fejleszti mindkét kéz mozgékonyágát és a róluk való tudatosságot, másrészt felébreszti és serkenti a gyermekek mentális erőit a betűtanulás során.

ÓRAKERET: 72 ÓRA

ELŐZETES TUDÁS

Az életkornak megfelelően fejlett test- és térérzék, kézkoordináció, irányok ismerete.

- Megismerési és befogadóképesség: közvetlen tapasztalatszerzés, az anyagokkal való érintkezés, az érzékelés érzékenységének fokozása;
- Térbeli tájékozódás;
- Kreativitás, fantázia működtetése, fejlesztése;
- Érzelmi gazdagodás, az empátia, intuíció fejlesztése.

KÖVETELMÉNYEK – ISMERETEK / FEJLESZTÉSI KÖVETELMÉNYEK

A gyapjú – mint alapvető alapanyag – előkészítése, megtapasztalása különböző módon.

Gyapjúfonállal ujj-játékok (körmön-fonás).

Kötőtű készítése.

A szemek felszedése. Kötés sima szemmel: törpék, labdák, furulyatokok.

Egyszerű öltéstechnikákkal uzsonnakendő varrása (pl. formarajzminta előöltéssel).

Kiegészítő munka: selyempapírtépés, papírlampionok, egyszerű papírsárkány, évszakokhoz, ünnepekhez kapcsolódóan. Rongybabák, gyapjúbabák és állatok vágás és varrás nélkül kötözéssel, fonás fűvekből és puha természetes anyagokból.

KAPCSOLÓDÁSI PONTOK

A két tűvel való kötés elősegíti és fejleszti a kéz finommotorikus mozgását, melynek az írástanulás során van szerepe.

A kötés alatt megjelennek az irányok, honnan merre kötünk, ezt fejleszti a téri orientációt. A számolás gyakorlati funkciót kap, hiszen számoljuk a szemeket, sorokat.

KULCSFOGALMAK / FOGALMAK

Szemfelszedés, sima szemek, irányok, öltés, tűbefűzés, csomó- és masnikötés.

A FEJLESZTÉS VÁRT EREDMÉNYEI

Legyen képes a gyermek a kötés elkezdésekor segítséggel a szemek felszedésére két kötőtűvel.

Biztonsággal tudjon sima szemekkel kötni.

Ismerje és alkalmazza önállóan az egyszerűbb fonási technikákat (sodrás, háromágú fonás).

2. ÉVFOLYAM

TEMATIKAI EGYSÉG / FEJLESZTÉSI CÉL

A horgolás, mint technika a motorikus idegrendszer fejlesztését célozza meg. A 2. osztályban a hangsúly a domináns kéz fejlesztésére helyeződik. Ennek gyakorlati megvalósítása a tanár személyén keresztül történő szituációs tanulás.

A kötésben való jártasságukat a fordított szem elsajátítása fejleszti tovább. A kétféle technika változása kiegyensúlyozó hatású a gyermekekre.

ÓRAKERET: 72 ÓRA

ELŐZETES TUDÁS

Tudatos koncentráció és irányított figyelem képessége a munka során. Az előző évben megtanult sima kötés technikájának biztonságos alkalmazása. A két kéz egyre differenciáltabb mozgása.

TANTÁRGYI FEJLESZTÉSI CÉLOK

Megismerő képesség fejlesztése: különböző anyagok élményszerű megtapasztalása, az élmények közös megbeszélése.

Eszköz nélküli és kézi szerszámmal, kötőtűvel, horgolótűvel végzett anyagalakítás.

Készségek, rutinok kialakítása az önálló munkavégzés felé.

Kreativitás fejlesztése.

KÖVETELMÉNYEK – ISMERETEK / FEJLESZTÉSI KÖVETELMÉNYEK

Kötés: fordított szem.

Horgolás lánc és egy-ráhajtásos pálca.

Fonási technikák 2-3 szállal.

Alapöltésfajták.

KAPCSOLÓDÁSI PONTOK

A horgolás során az egykezesség dominanciájának erősítése a folyóírást támogatja.

A két kéz egyre differenciáltabb mozgása a kötés által a logikai képességek fejlődését mozdítja elő.

A második éve gyakorolt ritmikus mozdulatok hatnak a gyermek zenei fejlődésére és hozzájárulnak a memoriterek könnyebb elsajátításához.

KULCSFOGALMAK / FOGALMAK

Láncszem, egy-ráhajtásos pálca, fordított szem, sodrás, hármasonfonás, körmön-fonás, öltésfajták.

A FEJLESZTÉS VÁRT EREDMÉNYEI

Önállóan tudjon szemeket felszedni két kötőtűre, bővítse a kötésben való jártasságát a fordított szemek kötésének megtanulásával.

Horgolótűvel tudjon láncsort készíteni, illetve ismerje meg az egy-ráhajtásos pálca horgolását.

A kézi varrás alapjainak elsajátítása: tübefűzés, csomókötés, előöltés, elvarrás.

3. ÉVFOLYAM

TEMATIKAI EGYSÉG / FEJLESZTÉSI CÉL

Ez az az időszak, amikor a gyermek fel-felvillanó tudatossággal először különíti el magát a környezetétől. Az elkülönülés és a valahová tartozás igénye egy időben lép fel. A munkák is ezt az érzést tükrözik.

A kötés folytatásaként az eddigi sík után térbeli formák alkotása következik, a szaporítás és fogyasztás technikájával. A sima és fordított szemek váltakozása passzékötétsnél és a fogyasztás nagy figyelmet és pontosságot követel. Ezeket a technikákat kombinálhatjuk is és egyszerűbb mintákat is beépíthetünk. A fő téma a sapkakötés.

A színek használatában új elem a megjelenő önálló alkotói vágy, amely az egyedi színekkomponálásban teljesezhet ki.

A varrás továbbfejlesztéseként új technika a láncöltés használata egy-egy tárgy formájának kiemelésére vagy használatának visszatükrözésére.

ÓRAKERET: 72 ÓRA

ELŐZETES TUDÁS

A kötés vagy horgolás már megismert alapmozdulataiban otthonosan érzik magukat (sima és fordított szemek, lánchurkolás, egy-ráhajtásos pálca).

A két kéz egyre differenciáltabb mozgása.

Tudatos koncentráció és irányított figyelem a munka során.

TANTÁRGYI FEJLESZTÉSI CÉLOK

- Megismerési és befogadó képesség: közvetlen tapasztalatszerzés, az anyagokkal való érintkezés, az érzékelés érzékenységének fokozása;
- A kéz intelligenciájának működtetése, a manuális készség fejlesztése;
- Érzelmi gazdagodás, empátia, intuíció fejlesztése, önálló ízlés, belső igényesség kialakulása;
- Fantázia, kreativitás fejlesztése.

KÖVETELMÉNYEK – ISMERETEK / FEJLESZTÉSI KÖVETELMÉNYEK

- Kötés: sima, fordított szemek, szaporítás, fogyasztás;
- Horgolás: lánchurkolás, rövid pálca ismerete, szaporítás, fogyasztás;
- Sapka kötés vagy horgolás;
- Láncöltés ismerete;
- Nemezkép vagy -labda díszítése láncöltéssel.

KAPCSOLÓDÁSI PONTOK

- Új geometriai jelenségek megtapasztalása, a térgeometria tudattalan megismeréséhez vezeti a gyerekeket a gömb, a henger, a kúp, a téglatest síkidomokból való kialakításával.
- A fogyasztás és szaporítás fejleszti számolási képességeiket.

KULCSFOGALMAK / FOGALMAK

Szaporítás, fogyasztás, láncöltés.

A FEJLESZTÉS VÁRT EREDMÉNYEI

A gyerekek megtanulják a kötésben vagy a horgolásban a „szaporítást” és a „fogyasztást”. Ezt alkalmazzák a sapka készítésénél, amely fejleszti akaratukat és figyelmüket.

Hímzett nemezlabda vagy nemezkép elkészítése, amely fejleszti fantáziájukat, kitartásukat.

4. ÉVFOLYAM

TEMATIKAI EGYSÉG / FEJLESZTÉSI CÉL

Az egyik fő téma a negyedik osztályos kézimunka órán a keresztszemes hímzés. Ez a hímzés különösen hasznos a gyermek fejlődésének ezen szakaszában. Ebben az életkorban a gyermekek az önállóság és öntudatosság felé tesznek lépéseket. A világban áttekinthető rendet kívánnak, akarattartásuk, feladattartásuk is kitartóvá válik. A keresztszemes hímzés aprólékos, átgondolni való, precíz munkát igényel. A hímzéssel minden mozzanatában jól követhető, állandó koncentrációt igénylő feladatot kapnak. Az önálló tervezés jelentősége megnő, az előkészületekben már nem csupán a műveletek, anyagok, de az eszközök pontos feltérképezése is fontossá válik. Ebben a korban fedezik fel azt, hogy a minta és a funkció hogyan kerülhet harmóniába az elkészítendő használati tárgyon.

ÓRAKERET: 72 ÓRA

ELŐZETES TUDÁS

- A hímzés alaptechnikáinak ismerete.
- Jártasság hímzés és varrás eszközeinek használatában.
- Koncentráció, figyelem és egyre nagyobb önállóság a munkavégzés során.
- Téri orientációban, irányokban való eligazodás.

TANTÁRGYI FEJLESZTÉSI CÉLOK

- A feladatok önálló megoldásában a rutinok, készségek kialakításán és az egyre önállóan végzett tevékenységeket keresztül a gyerekek eljutnak az önálló megoldásokig.
- A tevékenységek közben a figyelem és az akarat fejlesztése.
- A síkban, térben való tájékozódási képesség erősítése, differenciáló megfigyelés.
- A hímzés ritmikus ismétlődésével segít a gyermekeknek a rend megtapasztalásában.
- A szín-forma kapcsolatában annak megtapasztalása, hogy a szín mennyire kiemeli a formát.
- Az egyéni munkákban az önállóság, a közös alkotásban a szociális érzék fejlesztése.

KÖVETELMÉNYEK – ISMERETEK / FEJLESZTÉSI KÖVETELMÉNYEK

- Keresztszemes hímzés.
- Szövés kézi váltós kereten.
- Vizes technikával síkban és térben nemezelés.
- Zsinórfonások.

KAPCSOLÓDÁSI PONTOK

- A keresztszemes hímzés során a szimmetria belső át-, illetve megélése.
- A tükrörszimmetria gyakorlata és különböző hímzéstípusokban váltakozó iránytartások a korábbi formarajzból már ismert formák elmélyítését és a későbbi tudatos geometriai tanulmányok megalapozását segíti.
- Ősi magyar kézműves tevékenységek (nemezelés, szövés) a magyar mondakörhöz kapcsolódóan.

KULCSFOGALMAK / FOGALMAK

Keresztszem, nemezelés, gyapjú, szövőkeret, kézi váltó, vetőszál, átalvetés, hajó, buba.

A FEJLESZTÉS VÁRT EREDMÉNYEI

A gyermek megtanulja a keresztszemes hímzés technikáját, a tübe cérnát fűzni, a cérna végére csomót kötni; elkezdni és befejezni a hímzést.

Elsajátítja az asztali kézi váltós szövőkeret használatát, a szövés technikáját, és elkészít egy munkadarabot.

A nemezelés technikájával önállóan elkészít egy tarsolyt vagy közösen elkészítenek egy (ősi magyar motívumot ábrázoló) nemezképet.

BEVEZETÉS 5-8. ÉVFOLYAM

Egy régi mondás szerint “Aki a kezét használja, az munkás, aki a kezét és a fejét, az mesterember, aki a kezét, fejét és a szívét is használja, az művész.”

A kézimunka órákon mindhárom terület megjelenik. Amikor visszaemlékezünk az elmúlt órán végzett munkára, amikor eltervezzük az aktuális feladatainkat, kiválasztjuk a megfelelő nyersanyagokat, akkor a gondolkodást használjuk. Az érzéseinkre támaszkodunk, amikor a színekkel dolgozunk. Amikor pedig az elképzeléseinket megvalósítjuk, a végtagjainkat és az akaratunkat használjuk.

A kézimunka segítségével azt az érzést kell felkeltenünk a gyermekben, hogy a szépség és a hasznosság összetartozik. A gyermekek szemét rá kell irányítani a hasznos és praktikus dolgok szépségére. Ily módon is megtanulnak kreatívan nézni, és hasznos tárgyakat készíteni művészi módon a maguk és mások javára.

A gyermekek a saját cselekvőkészségükön keresztül meg tudnak erősödni akaratukban, személyiségükben, kreativitásukban.

5. ÉVFOLYAM

TEMATIKAI EGYSÉG / FEJLESZTÉSI CÉL

Tematikai egység: A gyermekek a tizenkettedik életévük táján jutnak el abba a harmonikus állapotba, amikor nyugalomba kerülnek önmagukkal. Ehhez kapcsolódik a kör mint alapforma, mint az újból megjelenő egység jelképe, melynek nyomán az 5 tüvel való körkötést vezetjük be. A fej után a kezen és a lábakon a sor, hogy öltözetet kapjanak. Így ebben az évben zoknit vagy egy-, illetve ötujjas kesztyűt kötünk. Az olimpiai játékokhoz kapcsolódva – az eddig megszerzett varrási ismereteket felhasználva – görög ruhákat készítünk, melyeket a történelmi kornak megfelelő mintákkal díszítünk textilfestéssel vagy hímzéssel.

ÓRAKERET: 54 ÓRA

ELŐZETES TUDÁS

Az eddig tanult kötési technikáknak biztos alkalmazása, az akaratú tevékenység tudatos irányítása: tervezés, színválasztás, a munkafolyamat ütemének tervezése, a méret állandó ellenőrzése, megtartása, a funkció és a forma egysége.

Technikai hibák felismerése és önálló javítása.

TANTÁRGYI FEJLESZTÉSI CÉLOK

A kitartás folyamatos erősítése.

Bonyolultabb térbeli struktúrák átlátása.

A sík- és térbeli formák különbözőségének megtapasztalása.

A szimmetria iránti érzék fejlesztése.

KÖVETELMÉNYEK – ISMERETEK / FEJLESZTÉSI KÖVETELMÉNYEK

Kötés öt tűvel: zoknik, egyujjas és ötujjas kesztyűk.

Nemezelés-technikák ruhadarabok készítésére.

A tanult öltési technikák alkalmazása a görög ruha készítésekor.

Textilfestési technikák bevezetése.

KAPCSOLÓDÁSI PONTOK

A szemek számolása során a matematikai alapismeretek elmélyítése.

A térlátás fejlesztése.

A színeken és a formákon keresztül az érzésvilág finomítása.

A testformák intenzívebb megtapasztalása biológiai ismereteiket bővíti.

KULCSFOGALMAK / FOGALMAK

Kezdő szemszám, passzé, beillesztett saroksapka, ék- és betoldás, ujjkötés, gépöltés, boszorkányöltés (szegőöltés), kontúrfestés, minta-előrajzolás, mintafestés.

A FEJLESZTÉS VÁRT EREDMÉNYEI

Ismerje meg a gyermek az öt tűvel való kötést, tudjon zoknit vagy kesztyűt készíteni.

Szemek fogyasztása, szaporítása.

Passzé és sarokkötés, betoldás.

Szimmetrikus mintaelosztás.

Sajátítsa el a gépöltés és szegőöltés technikáját.

Tanulja meg a textilfestés alapjait.

6. ÉVFOLYAM

TEMATIKAI EGYSÉG / FEJLESZTÉSI CÉL

Emberi és állati formákból kiindulva háromdimenziós tárgyakat készítenek saját elképzelés, tervezés és minta szerint.

Saját testük arányainak felfedezése és megtapasztalása.

Megfigyelésen alapuló állatfigurák varrása

Kitöméssel emeljük a síkból a térbe az elkészítendő tárgyakat.

ÓRAKERET: 54 ÓRA

ELŐZETES TUDÁS

A sokféle öltéstechnika célszerű használata.

A kötési, horgolási ismeretek készségszintű alkalmazása.

A tervezési folyamatok önálló kivitelezése.

TANTÁRGYI FEJLESZTÉSI CÉLOK

A megfigyelések által az empátiás képességek fejlesztése.

Állati karakterek, minőségek felismerése.

Önálló ízlés, belső igényesség fejlesztése.

Arányérzék fejlesztése.

KÖVETELMÉNYEK – ISMERETEK / FEJLESZTÉSI KÖVETELMÉNYEK

Szabásminta készítése.

Pontos előrajzolás és kivágás.

Tömés.

Kiegészítő munkálatok (horgolás és subatechnika igény szerint).

Díszítővarrások elsajátítása és alkalmazása.

KAPCSOLÓDÁSI PONTOK

Testarányok és méretek megtapasztalásával a környezetükhöz való kapcsolódásuk reális szemléletének erősítése.

A sokszínű emberi és állati minőség minél többretű megtapasztalása és a gyakorlatba való átültetése, biológiai ismereteik további bővítése.

A gondolati tartalmak tükrözése a tárgyakban.

A saját és más népek öltözködési kultúrájának megismerése a földrajz tantárgyhoz kapcsolódva.

KULCSFOGALMAK / FOGALMAK

Előrajzolás, szabásminta, elköötözés, illesztés, ráhagyás, behajtás, szegés, behúzás, pontosság, anyag színe, visszajár, kifordítás, kitömés, szegés, tisztázás.

A FEJLESZTÉS VÁRT EREDMÉNYEI

Az eddig tanult öltéstechnikák, a horgolás és a kötés tudásának elmélyítése, biztos alkalmazása. Egy baba teljes öltözékkel és egy élethű állatfigura kivitelezése.

7. ÉVFOLYAM

TEMATIKAI EGYSÉG / FEJLESZTÉSI CÉL

A testi formákban szerzett folyamatos tapasztalás a ruházkodás terén folytatódik. A diákok önállóan tervezik ruhadarabjaikat és kézi varrással állítják össze ezeket. Az alapanyagokról, öltésfajtákról szerzett tudást tovább bővítjük és le is jegyezzük ezeket az ismereteket. Színt és a funkciót megfelelően kiválasztva otthoni lábbeliket és egyszerű felsőruházatot készítünk velük.

ÓRAKERET: 54 ÓRA

ELŐZETES TUDÁS

Önálló tervezés képessége, szabásminta szerkesztésének megértése.
Matematikai számítások biztonságos alkalmazása, alapvető anyagismeret.
A varrásban való jártasság készségszintű alkalmazása.

TANTÁRGYI FEJLESZTÉSI CÉLOK

Fantázia, kreativitás fejlesztése, a pontosság mint alapvető követelmény erősítése.
A szerkesztési ismeretek erősítsék matematikai képességeiket és a térben való tájékozódást.
Koncentráció fejlesztése.

KÖVETELMÉNYEK – ISMERETEK / FEJLESZTÉSI KÖVETELMÉNYEK

Az eddig megismert alapanyagokból szabadon dolgoznak különböző módszerekkel, textíliák, bőr és fonott szálak kombinálásával.
Kézzel egyszerű öltözékeket és kiegészítőket varrnak: ingeket, mellényeket, táskákat, hátizsákokat.
Fő téma a cipővarrás.

KAPCSOLÓDÁSI PONTOK

A lábbeli kapcsán a különböző kultúrkorszakok áttekintése.
A szabásminta szerkesztési folyamatában kapcsolódunk geometriai ismereteikhez.
A cipő díszítésénél a hagyományos magyar motívumvilág kincseiből meríthetünk, népi kultúránk ismereteit felhasználva.

KULCSFOGALMAK / FOGALMAK

Szabásminta, cipőfelsőrész és talp, bélés, hímző öltések, gépöltés, pelenkaöltés, rátétek, illesztés, színe-visszája, magyar tájegységek és egyéb kultúrák motívumai.

A FEJLESZTÉS VÁRT EREDMÉNYEI

Ismerje meg a gyermek saját testének arányait, és ennek alapján tudjon magának szabásmintát készíteni cipőjéhez, papucsához vagy egyéb egyszerűbb ruhadarabjához.

A szabást és összeállítást tanára segítségével, míg a varrást önállóan kivitelezzi.

8. ÉVFOLYAM

TEMATIKAI EGYSÉG / FEJLESZTÉSI CÉL

Ezen az osztályfokon a mechanikus szerkezetek működésének megértése kapcsán közel kerülnek az ok és okozati összefüggésekhez.

Ekkor ismerkednek meg a lábbal hajtható és elektronikus varrógép használatával, szerkezetével és ehhez kapcsolódóan funkciójával. Használatuk remek lehetőséget nyújt a láb-ritmus (akarat), a kéz-ügyesség (érzés) és a figyelem (gondolkodás) összehangolására. A textíliákról szerzett tudást elmélyítjük és rendezett jegyzeteket is készítünk (munkafüzetben, munkanaplóban).

Hangsúlyt fektetünk az eltérő anyagok minőségeire és a kiválasztásukra, ezen keresztül is fejlődik a diákok differenciálási képessége. Az anyagok kezelési útmutatóinak megismerése szintén fontos mozzanat (pl. a mosás, vasalás, vegytisztítás), csakúgy, mint a természetes valamint a szintetikus anyagok közti különbségek. Megtapasztaltathatjuk a színek minőségét, jelentését. Beszélgethetünk az otthoni és ünnepi öltözködésről, a különböző korok ruháiról, népviseletekről, illetve általában a divat fogalmáról. A színpadi kosztümök speciális jellegzetességeit is megvitathatjuk, tervezhetünk közösen jelmezeket. Készítsenek szabásmintát, saját ruhadarabot.

ÓRAKERET: 54 ÓRA

ELŐZETES TUDÁS

Fércöltés ismerete, szabásminta készítés, testarányok átlátása.

Önálló munkában való jártasság.

A folyamat átlátása és logikus végigvitele, hatékony időbeosztás képessége.

A funkció és a forma reális megítélése, elképzelésének pontos gyakorlati megvalósítása.

TANTÁRGYI FEJLESZTÉSI CÉLOK

Kreativitás és a fantázia fejlesztése mellett a realitásérzék működtetése.

Önismereti tapasztalatok elmélyítése a saját méretre készült ruhadarab kapcsán.

A folyamatos, önállóan vezetett tevékenység során akaratuk erősítése.

A gyakorlati munka diktálta sorrend fejleszti a logikus gondolkodást.

KÖVETELMÉNYEK – ISMERETEK / FEJLESZTÉSI KÖVETELMÉNYEK

Varrógép használata egyenes öltésekhez és tisztázásnál cikk-cakk varráshoz.

Egyéni szabásminta készítése.

Szabás és összeállítás önálló kivitelezése.

Díszítések egyéni kialakítása.

Színek és színárnyalatok áttekintése, ismerete.

KAPCSOLÓDÁSI PONTOK

A mechanikus varrógép működésének ismerete kapcsolódik a fizika tantárgyhoz.

A megvarrt jelmezeket a drámaórákon használják.

A testarányok megtapasztalása a biológiaórák ehhez kapcsolódó ismereteit egészíti ki.

KULCSFOGALMAK / FOGALMAK

Alsó szál, felső szál, orsó, szálfeszítő, öltéshossz, cérnabefűzés, varrógéptalp, cikk-cakk öltés, egyenes öltés, természetes, szintetikus anyagok, fércöltés, szabás, igazítás.

A FEJLESZTÉS VÁRT EREDMÉNYEI

Ismerjék meg a gyerekek a mechanikus és az elektromos varrógép használatát, és ennek segítségével varrjanak össze egy egyszerű ruhadarabot, melyet önállóan terveznek meg és készítenek róla önálló szabásmintát.

Varrógépen tudjon egyenes varrással dolgozni, illetve cikk-cakk öltéssel tisztázni.

KÉZMŰVESSÉG / FAMUNKÁK

BEVEZETÉS

Az 5-8. osztályban a kézműves órák szinte kizárólagos alapanyaga a fa.

A Waldorf-iskola művészi igénnyel oktatja a kézművesség alapelemeit. A kézműves foglalkozások célja nem az, hogy kis kézműveseket vagy képzőművészeket neveljünk, hiszen a Waldorf-iskola nem szakiskola, sokkal inkább arra fektetjük a hangsúlyt, hogy az emberi képességek sokoldalúságát ápoljuk, elrendezzük.

Fontos, ha a gyerek a műhelyben létrehoz valamit, akkor ne egy hűvös, tárgyias elképzelés vezesse, hogy valahol, valamikor külsőleg látott már ilyesmit; a világot megismerni, benne helyt állni a fej egyedül nem képes. Alkotása szoros kapcsolatban legyen a személyiségével: a benne elevenen élő alkotó erők alakítsák a munkadarab formáját, ne egy előrajzolt vonalat kövessen. Ezáltal tudja a gyerek kifejezni magát a formálásban, a formaadásban. Ezért is van, hogy fiúk és lányok többnyire ugyanazzal a feladattal birkóznak meg, hiszen a hangsúly nem elsősorban a fizikai munkán, hanem a szépségen, az alkotáson és az egyéni kidolgozáson van.

Különösen a városi gyerek számára fontos, hogy valódi élményhez jusson, ne csak elképzelései, elméleti ismeretei legyenek a nyersanyagokról, amelyekkel dolgozik. Ezért törekedni kell arra, hogy a fa megmunkálását ott kezdjük, ahol a faanyag még rönkös, kérges állapotban van: hasítással, méretre fűrészeléssel, majd baltával való előfaragással. A hasított nyersanyagfa – szemben a deszkára fűrészelttel – sokkal plasztikusabb, eredetibb, magán viseli még a fa természetes növekedésének változatosságát, sokféleségét, fantáziát életre keltő formáit. Ezért olyan sokoldalú az alakíthatósága és egyedibb a belőle kihozott forma.

5. ÉVFOLYAM

TEMATIKAI EGYSÉG / FEJLESZTÉSI CÉL

Ebben az évben többnyire faragókéssel dolgoznak, főleg puha fákon (hárs, nyárfa, fűzfa, fenyő). Ez jó alkalmat ad arra, hogy a munkadarabbal folytonos fizikai kontaktusban legyenek, mivel a forma a kezükben alakul ki. Fontos fejlesztési cél a famegmunkálási technikák alapjainak megismerése, ami magabiztosabbá teszi őket a hétköznapi életben végzett munkák során is. Fontos élmény a szerszámhasználat gyakorlata során kialakuló érzés: „felnöttem ehhez a munkához, ezt már önállóan el tudom végezni”.

ÓRAKERET: 54 ÓRA

ELŐZETES TUDÁS

Alsó tagozatban a gyermekek főleg osztálytanítójuk vezetésével kerülnek közel a kézműveskedéshez. Természetben talált gallyakkal, faágakkal és termésekkel dolgoznak. Kevés és egyszerű megmunkálást igénylő, szinte már „kész” fákat gyűjtenek, amit csak fűrészelni, kézi fűrővel fűrni, csiszolni, a tanár segítségével hasítani kell.

Ezeket felhasználva egyszerű, kreatív játékokat, bababútorokat, törpéházikókat készíthetünk vagy díszíthetjük az évszakasztalt. Olyan eszközöket is készíthetnek, amelyeket tanóráikon használnak, mint például írás epochán a lúdtoll vagy kézimunkaórán a kötőtű. Munkájuk során alapvető szerszámokkal találkoznak, mint a fűrész, kalapács, reszelő vagy faragókés.

TANTÁRGYI FEJLESZTÉSI CÉLOK

Fontos, hogy legyenek olyan első munkák, amikor minden tanuló ugyanazt a témát csinálja (pl. pörgettyű), és a tanár pontról pontra bemutatja az egymást követő lépéseket. A gyerekek elkezdik megélni egy készülő famunka optimális sorrendjét. Törekedni kell arra, hogy a megkezdett feladatok megfelelő minőségben be legyenek fejezve.

KÖVETELMÉNYEK – ISMERETEK / FEJLESZTÉSI KÖVETELMÉNYEK

Készíthetünk egyszerű eszközöket: pörgettyű, röppentyű, kötélletra, zúgattyú, szélharang, ejtóernyős, képezlaptartó, serpenyőlapát, tutaj, diszkosz, gerely.

Használhatunk (formájában kifejező) kérget és gallyakat különböző varázslatos alakzatok, állatok, törpék, juh és pásztor készítésére vagy kéregcsónak építésre.

Körhinta – a karácsonyfa egy darabjából dióhéj ülésekkel.

Habverő – szintén a karácsonyfa egy darabjából.

Elkezdhetjük a különböző fák és faanyagok tanulmányozását, vizsgálatát.

KAPCSOLÓDÁSI PONTOK

A kisállatfaragások az állatmegfigyelésekhez, illetve az állattan epochához kapcsolódnak.

Fajáték a kézimunkaórán készített nemez golyóhoz.

A görög epochához kapcsolódó eszközök: diszkosz, gerely.

KULCSFOGALMAK / FOGALMAK

Faragókés, fajtátekok, fantázia, szálirány.

Akarati nevelés. Biztonságos szerszámhasználat.

A FEJLESZTÉS VÁRT EREDMÉNYEI

A gyermekek a megismert famegmunkálási technikák alkalmazásában (pl. kézzel faragás, fűrészelés, hasítás, reszelés, csiszolás, baltázás) jártasságot szereznek és ezek felhasználásával tárgyakat faragnak.

Fajtátekokat, egyszerű eszközöket tudnak készíteni.

A gyerekek vigyáznak a szerszámokra és a műhely rendjére.

6. ÉVFOLYAM

TEMATIKAI EGYSÉG / FEJLESZTÉSI CÉL

Többnyire ekkor használnak először vésőt, fabunkót, s ezzel alapvetően megváltozik a kézműves tartás. Megjelenik a satupad, s ezzel az egész munkafolyamat objektívabbá válik.

Ebben az évben kiemelt feladat a fakanál faragása – akár keményebb fából –, melynek egyedi alakját, a kanálfej és a nyél formáját a gyerekek maguk találják meg. A feladat során tapasztalatot szereznek a faragóvéső használatáról. Megtanulnak egyenes, majd szépen görbülő felületeket kialakítani, míg eljutnak a teljesen térbeli formához.

Hasznos tapasztalat, ha egy tárgyat többször is elkészít a gyermek, mindenesetre különböző céllal – egyet magának, egyet az iskolai vásár, bazár számára.

ÓRAKERET: 54 ÓRA

ELŐZETES TUDÁS

Gyakorlatuk van a faragókés használatában, amellyel egyszerű fajtátekokat tudnak készíteni.

Ismerik az egyéb alapvető szerszámokat, például a fűrészt, ráspolyt, baltát.

Megélték egy-egy famunka elkészítésének optimális sorrendjét.

Ismerik a műhely rendjét, viselkedési és balesetvédelmi szabályait.

TANTÁRGYI FEJLESZTÉSI CÉLOK

A munkadaraboknál fokozott hangsúlyt kap a szép és igényes kidolgozottság mellett a használhatóság. A faragott tárgy a funkciójának megfelelő fafajtából készüljön el.

A fahasábok fokozatosan nagyobbak lehetnek, s megjelenhetnek keményebb fajták is, de arra figyelniük, kell, hogy nem minden gyermek keze elég erős még a legkeményebb fák megmunkálásához. Ezen a téren is fokozott egyéni figyelemben kell részesíteni őket.

KÖVETELMÉNYEK – ISMERETEK / FEJLESZTÉSI KÖVETELMÉNYEK

Konyhai fakanál (esetleg merőkanál bográcsba, szaunába).

Egyéb konyhai eszközök (lisztes kanál, kenőkés, favilla, salátaszedő kanál).

Tojás forma vésővel. Jó gyakorlat a térformákra, mert a tojás alakja se nem szabályos gömb, se nem szabályos ovális.

Műhelyben használatos eszközök (pl. fabunkó).

Egyszerű fajtékok.

Állatformák faragókéssel.

Levélbontó kés.

Monochord.

KAPCSOLÓDÁSI PONTOK

A famunkák visszautalnak az iskoláskor legelső óráira, amikor a gyermekek egyenes és görbe vonalakat rajzoltak. Mindkét forma ott van a készített tárgyak háttérében, mint egyenes és görbülő felületek.

Más órákon használatos eszközök készítése (íróka a római epochához).

Hangtan epochához monochord készítése.

KULCSFOGALMAK / FOGALMAK

Faragóvéső, fabunkó. Satupad, rögzítés. Egyenletesen vékony falvastagság a fakanálnál. Szálirány.

Akarati nevelés. Ok-okozati összefüggések. Egyedi formák. Egyszerűbb használati eszközök.

A FEJLESZTÉS VÁRT EREDMÉNYEI

Megismerik az egyenes és görbe (homorú, domború) formák kimunkálás módjának különbségeit.

A gyerekek kezdik megélni egy famunka optimális sorrendjét, amit elejétől a végéig ők maguk végeznek.

Megtapasztalják a felhasznált fafajták tulajdonságait és különbségeit.

A szerszámokat biztonságosan használják és ismerik a faanyagok megfelelő megmunkálási módját. (Például a helyes vágásmód, a szálirány megtalálása.)

Szociális gesztus gyakorlása, amennyiben a gyerekek nem csak maguknak készítenek tárgyakat.

7. ÉVFOLYAM

TEMATIKAI EGYSÉG / FEJLESZTÉSI CÉL

Egy faragott tál elkészítése kellő kihívás ebben az életkorban, a domború és homorú formák váltakozása megfelelően nehéz a diákok számára. De nem csak ezt a formát jó gyakorolni, hiszen az összefüggések, mechanizmusok legalább annyira érdeklik őket, mint a szépség. Ha ebben a korban mozgatható játékokat készítenek a gyerekek, minden figyelmük, teljes érdeklődésük és értelmük afelé fordulhat, hogy mintegy saját testükön kívül találjanak ki, fedezzenek fel mechanikus mozdulatokat.

ÓRAKERET: 54 ÓRA**ELŐZETES TUDÁS**

A gyerekek már gyakorolták a domború és homorú formák kialakítását, ügyelve az egyenletes anyagvastagságra (fakanál).

Tapasztalatuk van a faragóvéső használatában.

Gyakorlatuk van a fa helyes szálirány szerinti megmunkálásában.

Nagyobb rálátásuk van a faanyagok sokféleségére.

TANTÁRGYI FEJLESZTÉSI CÉLOK

A játékkészítésnél tisztában kell lenni a jellemző mozgással, valamint meg kell érteni annak mechanikai oldalát is, melyet aztán ügyességgel kivitelezhetünk. Ez egészen egyszerű dolgokkal is kezdődhet, pl. mérleghinta készítésével. A 7. osztályban az ehhez hasonló hatásokat tökéletesíthetjük, többek közt a gyermekek képzelőerejének szabadon engedésével. A játékok sokkal tetszetősebbnek tűnnek, ha szépen be is festik őket.

A 6. osztály végéig az elkészített tárgyak felülete jórészt egyre finomabb csiszolópapírral vált véglegessé, a konyhai eszközök esetében ráadásul makulátlanná. Ettől a kortól azonban nagyobb figyelmet, jelenlétet szentel a diák az utolsó felületnek, ha az is vésővel vagy késsel átdolgozott. Ez az ún. „pikkelyezés” jóval izgalmasabb, élőbb felületet eredményezhet, s mivel a szálak növési irányát is folyamatosan figyelembe kell venni, az alkotó figyelme is aktív marad.

KÖVETELMÉNYEK – ISMERETEK / FEJLESZTÉSI KÖVETELMÉNYEK

Különböző méretű, formájú fatálak, akár osztott belső terekkel.

Kisebb-nagyobb hajók vájása kétéhasított rönkfából.

Ivócsanak, bögre.

Sótartó.

Szappantartó.

Kis ház ablakokkal, rászerezelt, működő ajtókkal, vájt belső térrel. Az osztály belefoghat egy nagyobb lélegzetű munkába is az óvoda vagy esetleg az iskolai bazár számára, pl. készíthetnek egy gazdaságot állatokkal, istállókkal vagy egy falut házakkal, tornyokkal és kúttal.

Mozgatható játékok (pl. kopácsoló harkály, kerekeken húzható totyogó kacska, ugráló nyuszi, mérleghintázó medve stb.).

Diótörők.

KAPCSOLÓDÁSI PONTOK

A mozgatható játékok a fizika epocha mechanika részéhez kapcsolódnak.

KULCSFOGALMAK / FOGALMAK

Növekedés, elnehezedés. Pikkelyezés. Szálirány.

Fatál, belső tér. Mozgatható játék, mechanikus mozdulatok.

Akarati nevelés. Ok-okozati összefüggések.

A FEJLESZTÉS VÁRT EREDMÉNYEI

Megszerzett ismereteiket felhasználva tálakat, használati tárgyakat készítenek.

Megtanulják a külső és belső formákat megfelelő módon kidolgozni.

A gyermekek a fizikából szerzett mechanikai ismereteiket a használati tárgyak és játékok készítésében alkalmazni tudják.

Mozgatható játékokat készítenek ügyelve a mozgás valóságának kimunkálására.

Biztonsággal képesek használni a szerszámokat.

8. ÉVFOLYAM

TEMATIKAI EGYSÉG / FEJLESZTÉSI CÉL

A gyerekek egyre inkább különböznek erőben, ügyességben, szorgalomban. A tanár feladata felmérni, hol kell több segítséget nyújtania vagy jobban motiválnia, újabb feladatot kitalálnia, vagy a diákok ötleteinek nagyobb teret engednie. Az év egy szakaszában előtérbe kerülhetnek a szabad munkák, többek között az éves munka művészeti része is szokott fából készülni. A diákoknak egyre időszerűbb lesz a „választani tudás”, amelyben a vonzódás vagy az elutasítás egy bizonyos munkaötlet iránt már az önismeret kezdeménye lehet.

Ebben az évben több szempontból is közösségként kell helyt állniuk. Egy közös műhelymunka, amikor minden diák képességeihez mértén kiveszi a részét egy nagyszabású faragásból, mélyítheti, árnyalhatja ezt az érzést.

ÓRAKERET: 54 ÓRA

ELŐZETES TUDÁS

A domború és a homorú formákat már nagyobb felületen és keményebb fafajtából tudják kialakítani. Több darabból álló, mozgatható játékokat tudnak készíteni, a mozgás valóságának megjelenítésével. Magabiztosan használják a szerszámokat.

TANTÁRGYI FEJLESZTÉSI CÉLOK

Ebben az évben a famunkák vezetettsége más jelleget ölthet. Nagyobb lélegzetű feladatoknál – főleg, ha nem mindenki ugyanazt csinálja – nem kerülhet minden egyes lépés bemutatásra. Például egy csavarodó formánál a diák faanyag felé forduló figyelmén múlik a faragás helyes irányának megtalálása. A famunkák terén szerzett tapasztalatuk és magabiztos szerszámhasználatuk nagyobb pontosságot és önállóbb munkát igénylő feladatokkal fokozódik. Jó témák erre a mechanikus áttételekkel készített mozgatható játékok és a csapolással összeállított ülőke. Az év egy szakaszában előtérbe kerülhetnek a szabadon választott munkák, amelyben nagy hangsúlyt kap az önálló feladatmegoldás. Egy jó témaválasztáshoz szükséges, hogy a diák tisztában legyen a képességeivel. Ehhez megfelelő önismeretre és ítélőképességre van szüksége.

KÖVETELMÉNYEK – ISMERETEK / FEJLESZTÉSI KÖVETELMÉNYEK

Gyertyatartó (csavarodó formájú, a fa növési irányainak önállóbb felismerésére).

Bonyolultabb mozgatható játékok (fogaskerék, szíjhajtás).

Szabadon választott önálló munkák (pl. fedeles dobozka).

Kisebb fadomborművek (pl. névtábla, házszám).

Csoportos munkák a folyosók, osztálytermek számára, a közösségi terek díszítésére farönkből ülőke, osztálytermek fölé „névtábla”, több pallóból összeállított nagyméretű dombormű faragása, mérleg-hinta, gördeszka rámpák készítése).

Az asztalos munka előkészítése (pl. ülőke, pontosan beékelt lábakkal).

Madarak fészkelő dobozainak vagy etetőtálcáinak készítése.

Hangszerek (xilofon, líra).

Sportszerek (baseball ütő, íj).

KAPCSOLÓDÁSI PONTOK

A mozgatható játékok a fizika epocha mechanika részéhez kapcsolódnak.

Díszletek és kellékek a színdarabhoz.

Hangszerek a zeneórákhoz.

KULCSFOGALMAK / FOGALMAK

Önismeret, saját témaválasztás. Közös faragás. Figyelem. Pontos munka. Szálirány.

Akarati nevelés. Ok-okozati összefüggések.

A FEJLESZTÉS VÁRT EREDMÉNYEI

A gyermekek megtanulják egy fatárgy, famunka elkészítésének legoptimálisabb lépéseit és képesek azok önálló és pontos megtervezésére, kivitelezésére.

A munkatervet a gyakorlati munkába következetesen át tudják ültetni.

A munkák elkészítése során nagy hangsúlyt fektetnek a pontos tervezésre és kivitelezésre.

Társaikkal együtt tudnak dolgozni egy nagyobb lélegzetű, közös alkotáson.

Szabadon választott munkát önállóan megtervezve elkészítik.

Biztonságosan és szakszerűen használják a szerszámokat, a műhelyt rendben tartják.

KÉZMŰVESSÉG / FÉMMUNKÁK

BEVEZETÉS

A fémfeldolgozás sokrétű területéről különösen értékesnek bizonyul pedagógiai és technikai szempontból a réz megmunkálása, a vaskovácsolás és a fémöntés, a fémek megmunkálásának ezen ősi formái. A réz az első olyan fémek közé tartozott az emberiség korai időszakában, amelyet bonyolult feldolgozási eljárások nélkül lehetett megmunkálni, hiszen nem csak érceiben, hanem fém formájában is megtalálható a föld rétegeiben, s a nemesfémeknél jóval nagyobb mennyiségben állt rendelkezésre. Az ember életét döntően változtatta meg, ahogy fokról fokra képessé vált további fémeket az ércekből kinyerni, majd megmunkálni.

A formálás, hevítés, olvasztás, öntés és kovácsolás tevékenységein keresztül a fiatalok eddig még nem tapasztalt folyamatokat élnek át. A megmunkálható réz azokat a saját alkotó és formáló erőiket kelti életre, amelyeket más művészeti órák már aktívvá tettek. A vas megmunkálása éberséget és határozottságot követel, a ritmusos kalapálás pedig önmagában is jótékony hatással van a szervezetre.

EURITMIA

BEVEZETÉS 1-4. ÉVFOLYAM

Az euritmia egy látható nyelv mimika nélkül. Lelkesült mozgásokkal ragadja meg a testet és összeköti a lelki-szellemivel. Ellentétben a testneveléssel, melynek más funkciója van a test megértésében és erősítésében, az euritmiának a lelki részvétel a célja, amely mozgással fejeződik ki. Az euritmia arra törekszik, hogy egy-egy mozdulatban a test, a lélek és a szellem egyformán részt vegyen, és átélje az individuumot, a világ és az ember egységét. Célja, hogy az akarat, érzés, gondolat egymást átjárva a gyermekben harmonikus egységet tudjon létrehozni. Az euritmia mozgásalapját objektív törvényszerűségek alkotják. Az anyanyelv elemei, nyelvtan, retorika is kifejeződésre kerülnek.

Az euritmia feladata, hogy gondozza a nyelv képekben való látásának képességét és így könnyebben vezesse át a gyermeket egy-egy tárgyról alkotott képek sorozatán át az élő fogalmak megértéséig. Láthatóvá teszi a beszédet úgy, hogy a beszédképzés összetett mozgásait kibontja, és azt az egész test mozgásává nagyítja.

Az emberi test zenei törvények és viszonyok szerint épül fel (pl. csontváz, testarányok stb.).

Ezeknek a zenei alkotóelemeknek mozgásait látható élménnyé teszi a zenei euritmia.

A csoportos munkákban az egyéni mozgásra való figyelem mindig kötődik a többiek mozgásába való szociális beleérzéssel. Az euritmia tantárgy fontos segédeszköze a nevelésnek, művészi értéke mellett fontos pedagógiai-didaktikai értéke van:

- harmonizálja a testi-lelki-szellemet a gyermekben;
- a beszéd és zenei euritmia tanulása folyamán mély, élő kapcsolatba kerül a gyermek a költészettel, a zenével;
- a művészi munka folyamán bővülnek a kifejezési eszközeik, szépség és harmónia hatja át a mozdulataikat;
- a különböző geometriai formák tanulása közben téri tájékozódásuk folyamatosan fejlődik;
- a közös, csoportos munkákban az egymásra való figyelmük, szociális érzékük is fejlődik.

Az euritmiatanítás 1–12. osztályig szorosan egymásra épül. Az euritmiatanár szorosan együttműködik az osztálytanítóval és az órák anyagával kapcsolódik a főoktatáshoz.

1. ÉVFOLYAM

TEMATIKAI EGYSÉG / FEJLESZTÉSI CÉL

A tanítást a mesehangulat hatja át. A mesék képeivel belső átélésből jelennek meg a térbeli formák. A mozdulatok teljesen az utánzásra épülnek, a zene csak kíséri a mozgást, hangulati aláfestést biztosít. Minél több térbeli formát sajátítanak el és gyakorolnak a gyerekek.

ÓRAKERET: 36 ÓRA

ELŐZETES TUDÁS

Alapvető az iskolaérettséggel járó biztonságos mozgás és egyensúlyérzék.

TANTÁRGYI FEJLESZTÉSI CÉLOK

Az utánzás készségének fenntartása, amely elősegíti a tanulási képességeket.

Az alapvető térirányok megkülönböztetése, a térben való tájékozódást segítő gyakorlatok megismerése, gyakorlása.

A különböző lépés és szökkenés fajták elsajátítása.

A gyermek érzelmi biztonságának megalapozása, szociális érzékenységének megerősítése.

KÖVETELMÉNYEK – ISMERETEK / FEJLESZTÉSI KÖVETELMÉNYEK

Egyenes és íves mozgások gyakorlása (kör, spirál, lemniszkáta).

Magán- és mássalhangzók utánzása (nagy hangzók).

Lépés, szökkenés, dobogás, galoppugrás (fogváltós ugrás).

Finommozgások fejlesztése, ügyességi gyakorlatok.

Térirányok (jobb, bal, fent, lent, elől, hátul).

Pentaton dallamok, kvinthangköz mozdulata.

KAPCSOLÓDÁSI PONTOK

A mozgás a gyermek megismerő tevékenységének az alapja, ezért szorosan kapcsolódik a tanításhoz.

Az epochák témája meghatározza az euritmiaórák tematikáját, így kapcsolódik a formarajzhoz, írás-, olvasástanításhoz. A zenei hallás fejlesztése a zene élményszerű átélésével történik.

KULCSFOGALMAK / FOGALMAK

Nagy térformák, térben való tájékozódás, testséma, koordináció, koncentráció, lateralizáció, finom-motorika, légzés, ritmus, játékosság, mesehangulat, zeneiség.

A FEJLESZTÉS VÁRT EREDMÉNYEI

A különböző mesék utánzásán alapuló mozgások által, mélyebb kapcsolat jön létre a nyelvi és zenei elemekkel, a nyelv és a zene kifejező erejével. Ez segít megalapozni a gyermek érzelmi biztonságát, elősegíti tanulási képességeit.

Az egész osztállyal tud különböző térformákban együtt mozdulni.

Megtanulja a főbb téri irányokat megkülönböztetni, a különböző lépés és szökkenés fajtákat örömmel és biztonsággal változtatni.

Fejlődik az utánzóképesége.

A sok mozgás javítja az izomtónus-szabályozást, élénkíti az anyagcsere folyamatokat.

2. ÉVFOLYAM

TEMATIKAI EGYSÉG / FEJLESZTÉSI CÉL

Az euritmia szorosan kapcsolódik az epochákhoz, követve azok témáját. Ez határozza meg a tematikai egységét, hangulatát is. Ezáltal segítjük az elmélyülést és ráhangolódást egy bizonyos témakörben. Így biztosabb tudást kap a gyermek, ami segíti érzelmi biztonságát is.

ÓRAKERET: 36 ÓRA

ELŐZETES TUDÁS

Az első osztályban tanult térformákban és téri irányokban való biztos tájékozódás. Különböző lépések és szökkenések biztos tudása, a magán- és mássalhangzók pontos utánzása.

TANTÁRGYI FEJLESZTÉSI CÉLOK

Az utánzás készségének folyamatos fenntartása. Az alapvető téri irányok biztos tudásának elmélyítése, különböző pedagógiai formák megismerése, gyakorlása. A lépés és szökkenés fajták kibővítése és gyakorlása. A gyermek érzelmi biztonságának és szociális érzékenységének megerősítése.

KÖVETELMÉNYEK – ISMERETEK / FEJLESZTÉSI KÖVETELMÉNYEK

Még mindig az utánzás a mozdulatok alapja, de kisebb egyéni feladatok is megjelennek.

A térformák fajtái kibővülnek, megjelennek a különböző pedagógiai gyakorlatok: „én és te” és „mi”, „keressük egymást” (wir suchen uns).

Hullámok, szögek lejárása a kör vonalán.

Két körben való csoportos munka.

Egyensúlyteremtő gyakorlatok: csukódás-kinyílás, légzés a térben.

Alapritmusok bevezetése: jambus, trocheus, anapestus (kizárólag utánzással).

Tükrözések a térben.

3/4-es ütem; rövid, hosszú hang a zenében; dallamív.

KAPCSOLÓDÁSI PONTOK

Az óra tematikája kapcsolódik a főoktatás anyagához. A szentek történeteinek és az állatmeséken keresztül gyakorolhatók a lépésformák, a különböző karakterek. A térben való tükrözés jól előkészíti és elmélyíti a formarajzi tükrözést. A zenéhez való kapcsolódás is egyre konkrétabb lesz (ütem gyakorlatok), de ez még mindig játékosan, meseszerűen jelenik meg az órán.

A ritmusok gyakorlásával segít a harmonikus mozgás és beszédritmus kialakításában, így az írás-olvasás órákhoz kapcsolódik.

KULCSFOGALMAK / FOGALMAK

Nagy térformák, tükrözés, térben való tájékozódás, testséma, koordináció, koncentráció, finom-motorika, szem-kéz koordináció, légzés, ritmus, játékosság, mesehangulat, zeneiség.

3/4-es ütem, jambus, trocheus, anapesztus.

A FEJLESZTÉS VÁRT EREDMÉNYEI

A mesehangulatban a mozgások egyre karakteresebbekké válnak a különböző szentek, állatok megjelenítésével. Ez segíti a világra való ráébredés folyamatában, annak harmonikus lefolyásában.

A gyermekek egyre bonyolultabb térformák lejárásának és átlátásának képességét szerzik meg. Folyamatosan fejlődik a térbeli tájékozódásuk. Javul a mozgáskoordinációjuk.

Az anyanyelvi érzékük fejlődik.

A zene alapelemeit (ritmus, taktus, hosszú és rövid hangok) átélik és megkülönböztetik.

A szociális érzékeik, az erre irányuló fejlesztő gyakorlatok („én és te”, „keressük egymást”) által finomodnak.

3. ÉVFOLYAM

TEMATIKAI EGYSÉG / FEJLESZTÉSI CÉL

A gyermek lelki fejlődéséből kiindulva alkotjuk meg az euritmia formáit és mozgásait. A főoktatáshoz kapcsolódva ritmikus mozgásokat, verseket, térbeli formákat gyakorolnak a gyerekek. Önállóan kell orientálódnuk a térben, a magánhangzókat fel kell ismerniük és egyénileg kell mozgásukban használniuk.

ÓRAKERET: 36 ÓRA

ELŐZETES TUDÁS

A második osztályban tanultak már képesség szintjén vannak jelen.

TANTÁRGYI FEJLESZTÉSI CÉLOK

Különböző pedagógiai formák gyakorlása, kibővítése segíti szociális érzékük biztonságát. A magánhangzók és térformák ismerete és tudása képessé teszi őket az önálló munkára. A testséma gyakorlatok folyamatos jelenléte segíti saját testének megismerését, ami a koordinációját erősíti. A beszéd hangzóinak megismerése és gyakorlása segíti a belső beszéd rendezését, egyre jobban alakítja a beszédfigyelmet. A figyelem tartóssága is növekszik ezáltal.

A gyakorlatsorok, ritmusok, történetek megjelenítése serkenti az észlelési folyamatokat.

KÖVETELMÉNYEK – ISMERETEK / FEJLESZTÉSI KÖVETELMÉNYEK

A négy elem – föld, víz, levegő, tűz – megjelenítése.

Magánhangzók bevezetése, gyakorlása.

Mértani formák (háromszög, négyszög) játékos megjelenítése a térben.

Lemniszkáta keresztezéssel.

Szociális gyakorlatok mint kérdés-felelet, „keressük egymást”, „én és te”.

Ügyességi és koncentrációs gyakorlatok.

Nyílás-csukódás testben, térben.

Könnyebb formagyakorlatok vezetése (heiterer Auftakt a körben).

Kis és nagy terc átélése, kánon.

KAPCSOLÓDÁSI PONTOK

A különböző mesterségeket is a mozgáson keresztül mélyítjük el és a teremtéstörténet mélyebb átélésehez is nagy segítséget nyújt ebben az évben az euritmia. A zeneórákat segítjük a kánon gyakorlásával. A zenei hallás is finomodik a hangközök felismerésével. Az anyanyelvórákhoz kapcsolódik az euritmia a főnevek játékos mozgásos megkülönböztetésével.

KULCSFOGALMAK / FOGALMAK

Geometriai térformák, térben való tájékozódás, testséma, koordináció, koncentráció, lateralizáció, légzés, ritmus, játékoság, mesehangulat, magánhangzók, zeneiség, szocializáció, kánon, kis és nagyterc.

A FEJLESZTÉS VÁRT EREDMÉNYEI

A gyermek fokozódó környezettől való elválásában a szellemi-lelki biztonságát növeli, azaz segíti a világra való újfajta ránézésre és a világban való új fajta részvételre.

Megtanulja az euritmia mozdulatai közül a magánhangzókat.

Átéli a kis és nagy tercet a zenében.

Geometriai formákat tanul meg a térben lejárni.

A különböző szociális gyakorlatok továbbra is folyamatosan ápolják és fejlesztik a társas kapcsolatokban való kiegyensúlyozott részvételét.

4. ÉVFOLYAM

TEMATIKAI EGYSÉG / FEJLESZTÉSI CÉL

A gyermekkor középső szakaszának átlépésekor a fantázia és a képzelet új erőit, valamint a moralitást kell a gyermekben kifejleszteni és ápolni. Jobban tagolódik az egységes beszédélmény a nyelvi elemek által. Az euritmia segítségével a gyermek a nyelvtani elemeket nem csak értelmi erőivel érti meg, hanem érzelmi és akarati erőivel is. A középpontra irányuló kör a mozgás során mindig feloszlik, a térbeli formák frontálisan, előre irányulva valósulnak meg. Ügyességi gyakorlatok kísérik az önállóság felé tartó fejlődést.

ÓRAKERET: 36 ÓRA

ELŐZETES TUDÁS

A tanulók már jól kiigazodnak a térben, alapvető térirányok megkülönböztetése nem okoz gondot. Tudják hosszabb ideig tartani a figyelmüket, önállóan is több gyakorlatból álló feladatot el tudnak végezni.

Biztonsággal tudják az összes magánhangzó mozdulatát, pontosan használják.
Egyszerűbb dallamíveket követni tudnak mozgással, felismerik a kis és nagy tercet.

TANTÁRGYI FEJLESZTÉSI CÉLOK

Másfajta térlátást igényel a frontális forma. Megváltozik a nézőpont, nehezebbé válnak a már megszokott térformák, ez a váltás segíti a gyermek gondolkodási erőinek fejlődését. Konkretizálódnak a zenei elemek a hangok megtanulásával, tudatosan élük meg a zenei élményt.

A zenében, ill. versekben rejlő összefüggések felismerése fő célként vonul végig az évben.

KÖVETELMÉNYEK – ISMERETEK / FEJLESZTÉSI KÖVETELMÉNYEK

Mássalhangzók bevezetése, az ábécé gyakorlása.

Nyelvtani elemek térformában való átélése (ige, főnév, melléknév).

Tükörképek formái, gyorsasági és ügyességi gyakorlatok.

Koncentrációs gyakorlatok.

Alliterációk.

Zenei hangok, C-dúr skála.

Alsó, felső szólam, egész, fél, negyed, nyolcad hangok megkülönböztetése, csoportos megjelenítése.

Polonéz forma.

Pedagógiai gyakorlat („wir wollen suchen”).

KAPCSOLÓDÁSI PONTOK

Az anyanyelv és irodalom órák anyagához szorosan kapcsolódhat az euritmia az alliteráció gyakorlásával, a különböző szófajok mozdulattal és formával való megjelenítésével. A zeneórákat jól kiegészíti a zenei C-dúr skála megtanulása, a negyed, nyolcad stb. hangok gyakorlása. A zenei törvényszerűségek megismerése segíti a matematikaoktatást.

KULCSFOGALMAK / FOGALMAK

Geometriai térformák, térben való tájékozódás, koordináció, koncentráció, légzés, ritmus, zeneiség, magánhangzók, szocializáció, frontális, mássalhangzók.

A FEJLESZTÉS VÁRT EREDMÉNYEI

A világban való éberebb, egyre inkább határozott formát igénylő és kereső, tagoltabb részvételnek alapvető feltétele és előkészítője a nyelv mássalhangzóinak mozgásban való tudatos átélése és a nyelvi elemek térformái.

A zenei euritmia elemeinek kigyakorlásával differenciálódik a tanulók mozgása.

A gyermekek megtanulnak frontálisan mozogni a térben.

A speciális, szociális érzék fejlesztését elősegítő gyakorlatok elsősorban a lelki-akarati és a morális készségeket nevelik.

BEVEZETÉS 5-8. ÉVFOLYAM

4. osztályig az euritmia tanulásában az utánzásé a főszerep, természetesen ennek intenzitása fokozatosan csökken. Felső tagozatban már az önálló, individuálisan vezetett munka veszi át a fő szerepet. E két pólus között állnak a középtagozatos évek, ahol igazán át lehet élni azt, hogy az euritmia lélekel teli, testi kifejezési formát kereső belső mozdulat. Ezekben az években a gyerekek egyre erőteljesebben tudják érzékelni, hogy mennyire urai a saját mozgásuknak, érzelmi kifejezési lehetőségeiket is egyre jobban megismerik. Szépség, ügyesség, teljesség érezhető mind a zene, mind a beszédeuritmiaiban.

A kamaszkor beköszöntével ugyan nehéz lesz ismét önmaguk mozgás által való kifejezése, de a zene és költészet erejével, újfajta mozgássorok, mint a tartásjavító gyakorlatok bevezetésével az euritmia segíti a tanulók egészséges fejlődését.

Középtagozaton a tanulók már heti két euritmia órán vesznek részt. Ez nagyban segíti őket abban, hogy a tanult feladatokat gyakorolhassák és a gyakorlás adta biztos fejlődést átéljék.

5. ÉVFOLYAM

TEMATIKAI EGYSÉG / FEJLESZTÉSI CÉL

A nyelvtani elemek elmélyítése mellett különös hangsúlyt kap a hang- és szómozdulat megalkotása. A nyelv szépségének, ritmusának és formájának átélése és megértése fontos célkitűzés. Az idegen nyelvek beszédminőségének, hangzásának átélése új elemként jelenik meg a tanításban. A saját test geometriáján túl a térben elképzelt geometriai formák transzformációja vezérfonalként húzódik végig az évben.

ÓRAKERET: 72 ÓRA

ELŐZETES TUDÁS

Az alsó tagozatban tanult, átélt mozgásformák biztos ismerete.

TANTÁRGYI FEJLESZTÉSI CÉLOK

A történelemmel összefüggésben a régi kultúrkorszakok hangulatának megismerése. Ősi templomi táncok elemeinek a megismerése. Az ötágú csillag mint az emberi alak geometriájának megismerése, gyakorlása, tükrözése, térben való elhelyezése.

A hang és szómozdulat megkülönböztetése, megalkotása.

A karok és lábak különféle mozgásának összerendezett koordinálása.

A hexameter folyamatos gyakorlása.

Idegen nyelvű versek megjelenítése.

Zeneuritmiaiban kétszólamú művek feldolgozása.

KÖVETELMÉNYEK – ISMERETEK / FEJLESZTÉSI KÖVETELMÉNYEK

Nyelvtani formák elmélyítése.

Mértani formák, bonyolult formagyakorlatok: ötöscsillag, lemniszkáták, harmonikus nyolcas.

Egyszerű geometriai formák eltolása a térben.

Régi kultúrákból való szövegek feldolgozása (indiai, perzsa, egyiptomi, görög).

„EVOE”, „Halleluia”, energia és béketánc.

Idegen nyelvű versek, szövegek kidolgozása.

Különböző dúr hangzások, kétszólamú dallamok, kánonok.

Ritmusgyakorlatok rúddal.

KAPCSOLÓDÁSI PONTOK

Szorosan kapcsolódik az euritmia a történelemtanításhoz a különböző kultúrkorszakok mozgásainak, táncainak átélésével. A nyelvtani elemek megismerésével az anyanyelvoktatást egészíti ki. A különböző nyelvű versek bemutatásával az idegennyelv-oktatást segíti. A geometriai eltolások, transzformációk a matematikaoktatást támogatják.

A ritmusok, a kétszólamúság a zeneórákat egészíti ki. A téri tájékozódást igénylő feladatok az új tantárgyként belépő földrajzot segítik.

KULCSFOGALMAK / FOGALMAK

Bonyolult geometriai formák, koordináció, légzés, ritmus, zeneiség, kétszólamúság, hangmagasság, dallamív, zenei hangok, ütem, ritmus, akkord, transzformáció, ige, főnév, melléknév, határozók, konkáv, konvex, ötös csillag, hatszög, hexameter, daktilus, anapestus, kis nyolcas, lemniszkáta, harmonikus nyolcas, szocializáció, frontális, idegennyelvűség.

A FEJLESZTÉS VÁRT EREDMÉNYEI

A gyermekek a mozgás által megtanulják átélni a régi kultúrákat és azok mozgáskultúráját. A nyelvi formák és az idegen nyelvű versek kidolgozása mélyítik ismereteiket a nyelvi szabályszerűségeken. Egyre biztosabban használják az euritmia alapjait adó nyelvi és zenei mozdulatokat.

6. ÉVFOLYAM

TEMATIKAI EGYSÉG / FEJLESZTÉSI CÉL

A mértani alakváltozások és eltolások a térben egészen elemi módon segítik a növekvő tájékozódási és elvonatkoztató képességet. Ebben a korban kezd a gyermekek – eddig magától értetődő – mozgásharmóniája gyengülni. Különösen koordináló hatású lehet a zenei hangok tanulása, gyakorlása, illetve a hangközökön belül az oktáv átélése. Minden gyakorlatot át kell járnia a mozgás folyamatosságának és pontosságának. Nagy hangsúlyt kap ebben az évben a rúdgyakorlatok nehezebb térformákkal való kidolgozása, ami nem csak a koordinációjukat, hanem térlátásukat és gondolkodási erőiket is nagymértékben fejleszti.

ÓRAKERET: 72 ÓRA

ELŐZETES TUDÁS

Biztos téri tájékozódás. A szófajok ismerete. Alapvető verslábak, mint jambus, trocheus, anapesztus, daktilus ismerete mozgásban. A zenei hangok ismerete. Karok és lábak egymástól független, de összerendezett mozgásának irányítása.

TANTÁRGYI FEJLESZTÉSI CÉLOK

A mozgásharmónia, a helyes tartás megsegítése a rúdgyakorlatok által. A geometriai térlátás fejlesztése. A költészet alapelemeinek megismerése (rím, versláb, sorfajták). A tiszta gondolkodás alakítása. Zenei hangok, hangközök, dúr és moll megkülönböztetése, felismerése, átélése.

KÖVETELMÉNYEK – ISMERETEK / FEJLESZTÉSI KÖVETELMÉNYEK

Rúdgyakorlatok.

Bonyolult tükörformák.

Mértani alakváltozások, eltolások.

Oktáv, a hozzá tartozó térformával.

Dúr és moll megkülönböztetése.

Hallás gyakorlatok.

Rímformák.

A tiszta gondolkodást elősegítő gyakorlat: "TIAOAIT".

Középkori latin szöveg feldolgozása.

Magánhangzók térformái.

KAPCSOLÓDÁSI PONTOK

A gyermek különböző tér, illetve geometriai formákban való mozgáskészsége elősegíti a geometria jobb megértését. A hallás gyakorlatok, illetve a zeneuritmia elemei gyakorlásával tovább fejlődik zenei értésük. A latin, illetve római kori szövegek kidolgozásával nem csak a történelemhez, de az irodalomhoz is szorosan kapcsolódik az euritmia.

KULCSFOGALMAK / FOGALMAK

Bonyolult geometriai formák eltolása, tartásjavítás, légzés, ritmus, zeneiség, oktáv, kvint, terc, rúdgyakorlatok, dúr, moll.

A FEJLESZTÉS VÁRT EREDMÉNYEI

A gyermek különböző tér, illetve geometriai formákban való mozgáskészsége segíti térlátását, téri tájékozódását. A rúdgyakorlatok hozzájárulnak mozgásharmóniájuk koordinálásában. A hallás gyakorlatok, illetve a zeneuritmia elemei gyakorlásával tovább fejlődik zenei értésük. A pedagógiai gyakorlatok támogatják gondolkodásuk helyes alakulását.

7. ÉVFOLYAM

TEMATIKAI EGYSÉG / FEJLESZTÉSI CÉL

Az anyanyelvi oktatással összefüggésben a nyelv differenciáltsága, plasztikussága élhető át a mozdulatokban és mozgásokban. (Lelki hangulatok kifejezése, mint öröm, komolyság, vidámság stb.)

A bonyolult geometriai térformák tiszta, világos rendszert, biztosságot adnak a gondolkodásban.

A zenei euritmiában differenciáltabbnak kell lennie a munkának. Gyakorolni kell a kicsi, gyors hangok, a forte, piano megjelenítését. A dúr és moll akkordok csoportos megjelenítésének, átélésének komoly akaraterősítő szerepe lehet.

Fontos, hogy többféle hangszerkíséretet is kipróbáljanak a gyerekek, a hangzás különbségét érezzék a mozgás kifejezésben is.

Ebben az évben a helyes lépés gyakorlása is elkezdődik.

ÓRAKERET: 72 ÓRA

ELŐZETES TUDÁS

Biztos geometriai térlátás. A szófajok ismerete. Zenei hangok, hangközök (prím, terc, kvint, oktáv) megkülönböztetése és felismerése. A rúdgyakorlatok pontos ismerete.

TANTÁRGYI FEJLESZTÉSI CÉLOK

Lelki kifejezőeszközök megismerése. A kamaszkori lelki állapotok, mint agresszió, bizonytalanság önértékelési zavarok kezelése. Különböző korok, műfajok stílusjegyeinek megismerése. A zenei ismeretek bővítése: dúr, moll, akkordok, forte, piano.

Kisebb önálló szóló munkák kivitelezése.

A reneszánsz emberideál átélése mozgásban.

KÖVETELMÉNYEK – ISMERETEK / FEJLESZTÉSI KÖVETELMÉNYEK

Nyelvtani formaelemek kibővítése dramatikus mozdulatokkal (lelki tartások, fej-, lábtartások).

Humoreszkek.

Öt, hat, hét, nyolcszög eltolások bonyolult formában.

Önálló munkák.

Agresszivitást kezelő gyakorlatok: „Streiten heftig miteinander”.

Dúr és moll hangnemek.

Akkordok.

Hangközök felismerése.

Rímformák elmélyítése.

Reneszánszkori versek feldolgozása.

Bonyolult rúd és koncentrációs gyakorlatok.

Idegen nyelvű szövegek feldolgozása.

KAPCSOLÓDÁSI PONTOK

Az újonnan belépő csillagászat megértéséhez szorosan kapcsolódhat az euritmia a bolygók mozgásainak térben való megjelenítésével. Az irodalom órák anyagát jól kiegészíti a reneszánsz kori versek feldolgozása. A zenetanulásban folyamatosan segíthet a zenei összefüggések megértésében.

KULCSFOGALMAK / FOGALMAK

Rúdgyakorlatok, dúr, moll, akkord, hangköz, lelki kifejeződés, fej- és lábtartások, humor.

A FEJLESZTÉS VÁRT EREDMÉNYEI

Megtanulják a lelki kifejezőeszközöket az euritmiában. A szociális gyakorlatok az agresszivitást kezelik, ápolják a kamaszkori lelki állapotokat.

A zene és a nyelv lelki megjelenítését is adó elemeit (zene: forte, piano, dúr, moll, akkordok; nyelv: különböző műfajok és korok verseinek stílusjegyei) megtanulják euritmiai mozdulatokkal kifejezni.

8. ÉVFOLYAM

TEMATIKAI EGYSÉG / FEJLESZTÉSI CÉL

Minden lelki és térbeli kifejezési lehetőséget nagyobb drámai költeményekben foglalunk össze. A gyermek életkorának a balladák és humoreszkek igen jól megfelelnek, melyek erős lelki polaritásokat tartalmaznak. A zenei euritmiában nagyobb csoportformákat lehet kidolgozni, melyekkel a szociális együttlét fejleszthető. A dúr és moll feszültséggel teli várakozása, ennek átélése jó hatással van erre a korosztályra.

A nyolc év alatt tanult mozgások, mozgásformák, törvényszerűségek átisméltése segítséget jelent a felső tagozatos munkában.

ÓRAKERET: 72 ÓRA

ELŐZETES TUDÁS

Az első nyolc év anyagának biztos ismerete.

TANTÁRGYI FEJLESZTÉSI CÉLOK

A szociális együttlét fejlesztése. A nyolc év alatt tanult mozgásformák átisméltése.

KÖVETELMÉNYEK – ISMERETEK / FEJLESZTÉSI KÖVETELMÉNYEK

Dramatikus prózai művek feldolgozása.

Balladák.

Humoreszkek.

Intenzív munka dúr és moll hangnemben.

Dramatikus zenedarabok.

Ütemgyakorlatok.

Nagy, bonyolult térformák (harmonikus nyolcas több irányból).
Különböző nyelvek összehasonlítása a mozgáson keresztül.
Pedagógiai formák: „Schau in dich” előkészítése.

KAPCSOLÓDÁSI PONTOK

Az irodalom órák anyagához jól kapcsolódik a dramatikusság kifejezésének gyakorlása mozdulatok által. A különböző zenedarabok kidolgozása, a hangszerek különböző megjelenítése szorosan kapcsolódik a zenetanításhoz.

KULCSFOGALMAK / FOGALMAK

Dráma, humor, ütem, ütemvonal, dúr, moll.

A FEJLESZTÉS VÁRT EREDMÉNYEI

Különböző műfajok mozgásban való kifejező eszközeit elsajátítják. Az előző években tanult euritmiai eszközöket egyre inkább önállóan és tudatosan tudják használni. Képességeik már lehetővé tesznek nagy és bonyolult térformák megjelenítését és áttekintését. Egyre önállóbban és biztonságosabban kezelik a beszéd és a zene euritmiai elemeit.

DRÁMA

BEVEZETÉS

A DRÁMA SZEREPE A KOMPETENCIÁK KIALAKÍTÁSÁBAN

A dráma mint művészi és művészetpedagógiai tevékenység olyan képességek megalapozásában vesz részt, mint az árnyalt önkifejezés, a kommunikáció, az együttműködés, az igényesség és a szépség iránti fogékonyság, a kreativitás, az alkotóképesség, a felelősségtudat. Ezek a képességek olyan kompetenciák kialakításában játszanak fontos szerepet, mint a kulturális kompetencia (gondolatok, élmények és érzések kreatív kifejezése), a kommunikáció, a személyközi kompetencia (a személyközi készségek hatékony alkalmazása a köz- és magánéletben) és a vállalkozói kompetencia (az egyén felelőssége saját cselekedetei iránt). Ily módon a drámával való foglalkozás célja nem művészek nevelése, hanem a művészi tevékenységen át a minden egyes gyermekben szunnyadó saját képességek és életcélok kibontakoztatása. A tehetséggondozás természetesen részét képezi a feladatoknak.

A dráma a testi kifejezőképességek gyakorlásával hatással van az érzelgek fejlődésére, a térbeli tájékozódásra, a verbális és nem verbális kifejezőeszközökre, a mozgás harmóniájára és a beszéd tisztaságára. Mint közösségi tevékenység elősegíti a mások iránti empátia és megértés kifejlődését, a kapcsolatteremtést, tudatosítja a közösségi együttélés szabályait, ezáltal hatással van a gyermek morális fejlődésére. Segít abban, hogy belső értékeit konstruktívan tudja a közösség javára fordítani. Mint alkotó tevékenység hozzásegíti önálló, a világra nyitott személyiségének kifejlődését.

A dráma természeténél fogva szorosan és tudatosan kapcsolódik más művészi és testi nevelést szolgáló területekkel: az euritmival, a beszédműveléssel, az irodalommal, a testneveléssel és Bothmer-gimnasztikával, a zenével, a képzőművészetekkel és a mesterségekkel. Mint összetett terület megjelenhet önálló óráként, de átszövi a tanítás napi gyakorlatát.

Témakörök:**Csoportos játék**

- érzékek fejlesztésére irányuló gyakorlatok;
- térbeli tájékozódást segítő gyakorlatok;
- koncentráció, a figyelem iskolázása;
- memória fejlesztése;
- ritmusérzék fejlesztése;
- utánzásra és fantáziára épülő beszéd- és mozgásgyakorlatok.

Rögtönzés

- egyéni és csoportos improvizáció;
- improvizáció és dramatizálás szövegre, zenére, képzőművészeti alkotásra;
- bábok és maszkok alkalmazása gyakorlatokban és előadásokban.

Történetek feldolgozása

- tananyag feldolgozása drámai eszközökkel (tanítási dráma);
- alapvető dramaturgiai ismeretek elsajátítása;
- irodalmi művek – drámák, drámarészletek, versek elemzése, feldolgozása;
- a népi kultúra, hagyományok, ünnepek megismerése, felelevenítése.

A színház nyelvének megismerése

- színházi előadások megtervezése, próbái és kivitelezése;
- napi rítusok, évkörhöz tartozó ünnepek megformálása;
- a színház alapvető eszközeinek megismerése, tudatosítása;
- különböző színházi irányzatok, stílusok, alkotók megismerése.

Megismerő- és befogadókészség

- színházi produkciók értő elemzése;
- a nézői szerepre nevelése.

BESZÉDMŰVELÉS

Kiemelt területként jelenik meg a beszédművelés, amely az anyanyelv tanításához is szorosan kapcsolódik.

A gyermek a második hét év során kezdetben teljesen tudattalanul éli meg a beszéd ritmusát, tagoltságát, dallamát. Csak a 9. életévtől kezd mindez tudatosulni benne. A 12. évet elérve alakulnak ki képességei és igénye, hogy a beszéd zeneiségén túl annak gondolatiságát is megélje és megragadja. A pubertással nyílik meg annak lehetősége, hogy a költészet drámaiságát is átérezze.

Egy másik megközelítés szerint a gyermek beszédhez való viszonya három felismerhető fejlődési lépcsővel is jellemezhető:

- Az 1-3. osztályban a gyermeknek a grammatikailag helyes beszéd érzékelése és elsajátítása a legfontosabb. Az elsődleges feladatunk megtanítani pontosan hallani.
- A 4. és 5. osztályban a szép beszéd érzékelése és az erre való törekvés a születőben lévő 'Én'-t kapcsolja kialakult fizikai testéhez.
- A 6-8. osztályban a beszéd hatalmának megérzése történik, amikor fokozatosan tudatosul a kamaszkorba lépő ifjú emberben, hogy beszédét uralni, céljának megfelelően használni tudja.

A DRÁMA SZEREPE A WALDORF-ISKOLÁBAN

A Waldorf-iskolák életét összetett módon szövi át a színház és a dráma szeretete és ápolása. Ez a művészeti ág az ókori görögöknél született meg, előzményeit a rítusokban és a mimes játékokban találjuk. Az egyes társadalmakban mindig az adott világnézetnek megfelelő színházi és színpadi formák alakultak ki. A mai színház ismét feloldja a klasszikus formákat és kísérleteiben visszanyúl az alapokhoz. A pedagógiában a gyermekek életkorának és tudati fejlődésének megfelelő módon kapcsolódunk a dráma és a színház változatos formáihoz, eszközeihez.

A napi szokások, kis rítusok gyakorlása (pl. bizonyítványvers, reggeli fohász stb.), az évszak-ünnepek, ahol egy-egy osztály bemutatószerűen ízelítőt ad az adott időszakban tanultakból, az éves színdarab, a közösségi ünnepek, például a Mihály-napi mérlegelés lehetőséget ad a kitágított értelemben vett színházi formák gyakorlására mind az aktív részvétel, mind a befogadás oldaláról. Az éves színdarabok bemutatására sok iskolában szokás drámanapot tartani, máshol az osztálytanító maga választja meg a bemutató időpontját. Az évkörben két időszak különösen alkalmas erre: a farsang és a pünkösd, mely utóbbi az újjászületett közösség ünnepe.

A felsorolt tevékenységeknek köszönhetően a művészi megmutatkozás szokássá válik, így a felső tagozatban, amikor a dráma már önálló óráként jelenik meg, a tapasztalatokra építve lehet megkezdeni az eszközök tudatosítását. Mindez a napi szertartások megélésétől a megmutatkozás öröme át a 12.-es színdarab minden művészetet magába foglaló eseményéig ível, ahol a fiatal emberek már saját mondanivalójukat mutatják meg tanáraik segítségével a közösségnek.

1-4. ÉVFOLYAM

TEMATIKAI EGYSÉG / FEJLESZTÉSI CÉL

A kisgyermek számára a világ ugyanúgy egységet alkot, ahogy a görögöket megelőző időkben a rítusokban a művészetek, a tudomány és a vallás. Ezért a drámai tevékenységek is szoros egységben élnek a többi művészi tevékenységgel.

A főoktatás ritmikus részében bőségesen nyílik lehetőség a csoportos játékokra, a napi szintű gyakorlás pedig lehetővé teszi, hogy az érzékek, az emlékezet, ritmusérzék stb. fejlődését célzó gyakorlatok valóban képességeket hozzanak létre. Fontos, hogy a szövegek tanulását még mozgás kíséri, ami a gesztus későbbi alapja lesz. A szerepbe lépést természetes módon és sokszor metakommunikációval tanulják meg a gyermekek, amikor egy gyertya meggyújtása vagy egy csengő hang jelzi a következő esemény kezdetét. A dráma szempontjából alapvetően fontos a rend, a csend jelentősége, a közös mozdulás élménye – ezek képezik alapját a későbbi színpadi jelenlétnak.

ÓRAKERET

A főoktatás ritmikus részében.

ELŐZETES TUDÁS

A Waldorf-óvodában az ünnepekhez kapcsolódó dramatikus játékok.

TANTÁRGYI FEJLESZTÉSI CÉLOK

Érzékek, alapképességek fejlesztése. A drámai tevékenység megalapozása, a rend, a csend, a szerepbe lépés, a közös mozdulás, a rítus megélése. Közös szövegmondás, szó és mozdulat egységének megteremtése. Népi hagyományok megismerése, az évkör ünnepeinek átélése közös tevékenységen keresztül. Dramatizált történetek előadása.

KÖVETELMÉNYEK – ISMERETEK / FEJLESZTÉSI KÖVETELMÉNYEK

A játék, beleértve a dramatikus játékokat is, ebben az életkorban a maga természetes formájában fakad a gyermek lényéből. A tanár elsődleges feladata, hogy minőségi táplálékot adjon a gyermekek képzeletének, életkornak megfelelő, archetipikus képeket hordozó mesék, legendák, történetek, irodalmi művek, versek feldolgozásával. Emellett – mivel a civilizációs ártalmak (a televízió, a filmek, számítógép hatása) rombolják a természetesen meglévő játéktevékenységet – fontos, hogy tudatosan ápolja és védje a játék agressziótól mentes, képzeletre épülő, tiszta formáját.

A történetek feldolgozásánál érdemes törekedni a kevés, de minél több fantáziával alkalmazható eszközre. A gyermek tudattalanul megtanulja, hogy minden mozzanatnak jelentősége van. A díszletek, jelmezek egyszerűek, de szépek legyenek.

Az alsóbb osztályok színdarabjai inkább zenei és mozgásos elemekkel átszőtt dramatikus történetmesélésnek tekinthetők, az igazi drámai erő (konfliktus, katarzis, karakterformálás stb.) még csak érintőlegesen van jelen. Fontos, hogy minél több verses-ritmusos szöveggel dolgozzanak a gyerekek, a szövegek nagy részét kórusszerűen recitálják.

A darabot az osztálytanító választja, esetleg írja. A választást pedagógiai szempontok vezetik. Ilyenkor érdemes átgondolni, van-e olyan erkölcsi természetű probléma (pl. az osztályközösség valamely nehézsége, egy gyermek körül kialakult konfliktus stb.), amelynek megoldásában az adott mese utat mutathat. Van-e olyan fontos eszmei-morális tartalom, amelyet az osztálytanító szeretne mélyen elültetni a gyermekekben. Szempont lehet egy-egy gyermek szerepbe hozása, egy neki szóló szerep megélésének jelentősége. A színdarab óriási lehetőség: mélyebb, akarati-érzelmi szinten átjárja a közösség minden egyes tagját, a tanulás élményszerű és maradandó formája.

Az éves színdarab formájának kialakításakor kisiskolás korban törekedni kell a bensőségességre a helyszín megválasztásában, a nézőtér és a színpad viszonyának kialakításában. Az előadás az évben tanultak örömteli megmutatása legyen.

BESZÉDMŰVELÉS

1. OSZTÁLY

Mivel az utánzás igen erős, a tanár beszédpéldája az első években meghatározó. A mesélés legyen epikus (hang, ritmus, gesztus), a kiejtés jól artikulált, a légzés kiegyensúlyozott, a tónus meleg. Kerüljük a drámaiságot! A gyerekek a ritmikus részben rövidebb verseket, mondókákat mondanak együtt mindig mozgással (nagy és finom mozgás) kísérve. A ritmus még egyenletes belső ritmus (mérő). A betűtanításhoz kapcsolódóan fejlesztjük fonémahallásukat, képekkel segítve a felismerést. A hallási differenciálás segít a betűtévesztések megelőzésében.

A tanév során a tanító – ha kell, szakember segítségével – folyamatosan készítsen feljegyzéseket a gyermekek beszédállapotáról, fejlődéséről, hogy szükség esetén terápiás tervet készíthessenek a következő tanévre. (A súlyosabb beszédhibával küzdő gyermekek terápiája természetesen hamarabb is megkezdhető.)

2. OSZTÁLY

A gyerekek először állnak az osztály elé, hogy minden héten elmondják a bizonyítványversüket. Ez jó alkalom arra, hogy hétről hétre ápoljuk ezt a folyamatot. Rendszeresen adjunk egyéni segítséget a továbblépéshez, hogy év végére tökéletesre csiszolódjon a vers. A ritmikus részben a verseket és mondókákat közösen és kisebb csoportokban váltogatva, felelgetve mondják a gyerekek. A ritmus már határozottabb, de még mindig nem feszes. Használjuk mind a négy alapritmust (jambus, trocheus, anapestus, daktilus). A mérőtől a ritmizálás felé az első lépcső a szótaglépés. Közösen végezzenek játékos, belső képekkel instruált hanggyakorlatokat, támogatva ezzel a tanulók egyéni beszédterápiáját is.

3. OSZTÁLY

Folytatva az előző években megkezdett munkát az év folyamán elérkezik az az időszak, mikor az osztály nagy változáson megy keresztül: elérkezik a Rubikon időszaka. Leválva a világról kezdik felfedezni a saját hangjukat is. Ez elbizonytalanítja a gyerekeket – ekkor kell rálépniük arra a útra, ami a következő szakaszhoz vezet: a beszéd szépségének érzékelése felé. A ritmikus részben megjelenik a mérő után a hosszú és rövid hangzók adta feszes versritmus, a hangerő váltakozása, a lassú és gyors beszéd. Elkezdődnek a beszédakrobatikai mutatóanyagok: a nyelvtörők, a versek visszafelé mondása szavanként. A beszédet még mindig mozgással kísérjük, egyre inkább a hang karakterének megfelelő kéz- és lábmozdulatokkal. Megfigyeljük a hangok hangulatfestő jellegét.

4. OSZTÁLY

Az életkori sajátosságoknak megfelelően ezen az osztályfokon a legfontosabb feladata a beszédművelésnek az alliteráló versmondás elsajátítása. Az akarat és a gondolkodás az érzésen keresztül kapcsolódik így módon össze. Szöveggént az Edda (esetleg a Kalevala) egyes részeit használjuk, akár eredeti nyelven is. A gyerekek hangereje megnő – ez az állapot a tudatosan végzett mássalhangzó-gyakorlatokkal jól kordában tartható. A gyakorlatok során az érthetőség, a megformáltság, a folyékonyág és tagoltság egyaránt fontos szempont.

KAPCSOLÓDÁSI PONTOK

A színdarab témáját az évben megismert történetek közül érdemes választani. A művészi tevékenységek eredményeit – tanult dalok, euritmia gyakorlatok, elkészített tárgyak – beleszőhetjük az előadásba. Ezek bármelyike középpontba is kerülhet.

KULCSFOGALMAK / FOGALMAK

Rítus, játék, rend, csend és közösségi megmozdulás, természetes játéktevékenység, utánzás és képzelet, szerepbe lépés, közös recitálás, szöveg és mozgás egysége.

A FEJLESZTÉS VÁRT EREDMÉNYEI

A gyermek alapvető készségei (emlékezet, önkifejezés) és érzékei fokról fokra fejlődnek. Képes örömmel és természetesen megmutatkozni a színpadon. Megtanul a közös cselekvésekben a szabá-

lyokhoz és a közösség tagjaihoz alkalmazkodni. Az előadások során hosszú szöveget képes együtt recitálni másokkal, kisebb szövegek önálló elmondására is képes. Ötleteivel segíti a közös munkát. Gesztussal kíséri a szöveget. Tudja a szerepbe lépés jelentőségét, figyel a közös mozdulásra, tiszteletben tartja a csend jelentőségét.

5. ÉVFOLYAM

TEMATIKAI EGYSÉG / FEJLESZTÉSI CÉL

Az 5. osztály egyik legfontosabb eleme, hogy a gyermekek megismerkednek az antik görög kultúrával és történelemmel. A görög ember tudati állapota jól tükrözi az 5. osztályos belső fejlődési állapotát. A dráma mint önálló műnem ekkor jelenik meg a történelemben, a színház ekkor kristályosodik önálló művészeti ággá. Elsősorban a formáról és nem a tartalomról van szó, hiszen a görög drámák szívbe markoló tragikuma vagy harsány komikuma még nem illik az 5. osztályos hangulatba (majd 9. osztályban kerül középpontba). Ez az a pillanat azonban, amikor a kórusból kiválik a színész, a gyermekben ettől kezdve jelenik meg az igény a tudatosabb játéokra, az önmagára való rátekintésre.

ÓRAKERET

A főoktatás ritmikus részébe integráltan.

ELŐZETES TUDÁS

Az alsóbb osztályokban átélt előadások élménye, a gyakorlatok eredményei a képességek fejlődésében.

TANTÁRGYI FEJLESZTÉSI CÉLOK

A memória fejlesztése, a harmónia, a belső mozgékonyosság kiteljesítése a játékok során és az éves előadásban, a karból való kilépés, önállóság pillanatának első megélése.

KÖVETELMÉNYEK – ISMERETEK / FEJLESZTÉSI KÖVETELMÉNYEK

A kifejezett hangerő, tempó, hangmagasság gyakorlatok 5., de inkább 6. osztálytól ajánlottak. Különösen ajánlottak a ritmusérzéket és a memória fejlesztését célzó gyakorlatok.

Az 5. osztályos záró színdarabban bármelyik tanult kultúrkorszak története megjeleníthetőek, de az irodalom epochán tanultakból (pl. János vitéz) is választhatunk témát. Mindenképpen mérvadó a görög színház formája, ahol a kórusban mondott szövegek mellett hangsúlyosabban megjelenik az egyéni játék; a tánc, a zene, az euritmia szerves része az előadásnak. A gyermekek mozgásának ösztönös harmóniája és szépségére építhetünk. A görög drámában megjelenik a monológ-dialógus-kar hármas tagoltsága, erre a felépítésre lehet alapozni bármilyen témájú előadásban.

BESZÉDMŰVELÉS

A tíz-tizenegy éves gyermek szívesen foglalkozik beszéde művelésével, örömet leli megtalált új hangjában, megerősíti, hogy képes uralni azt. Az új reggeli fohász megtanulásakor már tudatosabban

vezethetjük be a gyerekeket az ilyen típusú szövegek feldolgozásába. A történelem epochához kapcsolódva régi kultúrák hangján szólaltathatunk meg archaikus imákat. A légzést harmonizáló lépésgyakorlattal készítjük elő, majd a görög epochához érve teljesítjük ki a hexameter-gyakorlatokat. Szöveggént Homérosz Odüsszeiáját használjuk görögül és magyarul, majd egyéb ókori irodalommal egészíthetjük ki ezt.

KAPCSOLÓDÁSI PONTOK

Történelem és irodalom epochák tananyaga a darabválasztásánál, az egyéb művészeti tantárgyak az előadás megformálásában.

KULCSFOGALMAK / FOGALMAK

Harmónia, egység, monológ, dialógus, kórus és színész kapcsolata.

A FEJLESZTÉS VÁRT EREDMÉNYEI

A gyermekben harmonikusan továbbfejlődik az előadói képesség, az önkifejezés igénye átlépi a közösségi határt, önálló szerepformálásra egyre inkább alkalmassá válik.

6. ÉVFOLYAM

TEMATIKAI EGYSÉG / FEJLESZTÉSI CÉL

A 6. osztályban hangsúlyossá válik az önállóság és az éberség, amit gyakorlatokkal lehet fejleszteni. A koncentrációs és figyelemgyakorlatok egyre nagyobb teret kapnak. Fontossá válik az önérvényesítés; a küzdelem, a konfliktus mint fogalom itt vezethető be. A jelenetek, improvizációk megbeszélése, a külső nézőpont („ne takarj!”, „kifelé játssz!” stb.) tudatosítása is hangsúlyosabbá válik. A mozgás és mozdulatlanág (pl. szobros játékok), a hang és a csönd a ritmus és tempó megteremtésének alapja. A gyerekek vitakedve nagy ebben a korban, erre építve bevezethetünk retorikai alapfogalmakat és gyakorlatokat. A középső négy érzékre irányuló gyakorlatok fontosak, de az alsó érzékeket is tovább csiszolhatjuk összetettebb feladatokon keresztül (pl. botos egyensúlygyakorlatok).

ÓRAKERET

A főoktatás ritmikus részébe integráltan.

ELŐZETES TUDÁS

Az alsóbb osztályokban átélt előadások élménye, a gyakorlatok eredményei a képességek fejlődésében. A monológ, dialógus, kar szerepének megérzése.

TANTÁRGYI FEJLESZTÉSI CÉLOK

Az éberség növekedésének elősegítése, az önreflexió képességének megalapozása, a színpadi tér alapfogalmainak megértése, a konfliktus mint pozitív erő megélése.

KÖVETELMÉNYEK – ISMERETEK / FEJLESZTÉSI KÖVETELMÉNYEK

6. osztálytól fontos a gesztusok és a hang energiájának, intenzitásának megteremtése, a játékbátorság erősítése, hiszen a kamaszkor előtti utolsó pillanatban vagyunk, amikor majd egyre nehezebbé válik a megmutatkozás.

BESZÉDMŰVELÉS

3. szakasz (6-8. osztály) a beszéd hatalmának megérzése, amikor fokozatosan tudatosul a kamaszkorba lépő ifjú emberben, hogy beszédét uralni, céljának megfelelően használni tudja.

Ez az osztály átmenet a vezetettségből az önállóság felé. A tanulók leválnak tanítójuk beszédéről, gesztusairól. A légzésük mostanra beállt a felnőtt pulzus:légzés 4:1 arányú légzésre, de még mindig nem jött el a direkt légzőgyakorlatok ideje. Fontos az intenzív munka, amely során jó, ha lehetőséget kapnak önálló gyakorlásra, gyakorlatok kitalálására és azok megosztására. Jól működnek a régi más-salhangzó-gyakorlatok, de most pármunkában: egymást javítva, segítve. A különböző ritmusú versmondást kiegészíthetik osztinátós mozgásgyakorlatokkal. A lírai versek mellett jelenjenek meg rövid epikus művek is, de a drámai hangvétel még nem ennek a korosztálynak való. A római történelem kapcsán foglalkozunk a retorika egyes elemeivel (lelkésítő beszéd és vita). Előtérbe kerül a mondat és szöveg szerkesztése, és ehhez kapcsolódóan a beszéd dallama, tagolása, a szünetek jelentősége.

KAPCSOLÓDÁSI PONTOK

Történelem és irodalom epochák tananyaga a darabválasztásánál, az egyéb művészeti tantárgyak az előadás megformálásában.

KULCSFOGALMAK / FOGALMAK

Önállóság, külső nézőpont megjelenése, ritmus és tempó, erő, egyensúly kint és bent között, tagolás, retorika, vita.

A FEJLESZTÉS VÁRT EREDMÉNYEI

A gyermek éberségének, önállóságának növekedésével nagyobb hangsúly kerül az egyéni játékra. A jelenlét a drámai helyzetben segít az önmagára ébredésben. A konfliktus mint pozitív fogalom és mint játéklehetőség segít az önérvényesítés helyes módjának megtanulásában. A külső nézőpontra ráérezve megérti a színpadi tér sajátos törvényeit. Megtanulja értékelni saját és társai munkáját. Belső kifejező ereje növekszik.

7. ÉVFOLYAM

TEMATIKAI EGYSÉG / FEJLESZTÉSI CÉL

A drámai hangvétel természetesen jelenik meg a hetedikeselek közt ébredő antipátia és szimpátia heves hullámzásában. Most érkezett el az idő, hogy „kölcsonvett” irodalmi szövegekkel belehelyezkedve mások szélsőséges érzéseibe drámain megnyilvánuljanak.

A karakterformálás előtérbe kerül. A kamaszodó gyermek egyre kritikusabban nézi a világot maga körül, felfedezi a jellemhibákat. Ennek az élménynek a feldolgozásában sokat segít a karakterekkel való foglalkozás és a humor oldó ereje. Mind a jellem-, mind a helyzetkomikum megismerése fontos. Egyre többet bízhatunk a fantáziára, ezért a rögtönzés szerepe megnő.

ÓRAKERET

A dráma a főoktatás ritmikus részébe integráltan van jelen.

ELŐZETES TUDÁS

A görög színházi forma, monológ, dialógus, kar szerepe, konfliktus, külső nézőpont, jelenetek megbeszélése.

TANTÁRGYI FEJLESZTÉSI CÉLOK

Cél a jelenet fogalmának megismerése, az improvizációs képesség kibontakoztatása, a lelkiállapotok, karakterek differenciáltabb megformálása, a stílusérzék fejlesztése, a dramaturgia alapfogalmainak megismerése, a kritikai érzék pozitív irányú gyakorlása, a kapcsolatteremtés ápolása.

KÖVETELMÉNYEK – ISMERETEK / FEJLESZTÉSI KÖVETELMÉNYEK

A fantáziára építve gyakoroljuk helyszínek, tárgyak, típusok megteremtését improvizációkban. A karakterek formálásánál a stílusérzékre alapozhatunk. Megjelenik az érzelmek és lelkiállapotok kifejezése a mozgás- és beszédstílusban. A stiláris mozgékonyagra építve a paródia központi szerepet kaphat. Humorral oldva a jelenetek megbeszélésében a kritika kultúrája és az önismeret is megjelenik. A jelenetek adott szempont szerinti megfigyelése, a nézőre tett hatás visszajelzése, a minőség iránti igény – a gyermekek érettségi szintjének megfelelő formában – nagyon fontos. Mindezek alapja lehet a bizalomra épülő, páros és csoportos játékok bevezetése, ahol a gyermek megtanul visszajelzést adni társának. Az érintés, érintkezés – fizikai és lelki síkon is – egyre nehezebb, különösen fiúk és lányok között. A páros gyakorlatok és bizalomjátékok ebben segítséget nyújtanak.

Az év végi színdarab alapja lehet improvizációsorból épített cselekmény vagy feldolgozhatunk adott témát improvizatív eszközökkel. A fantázia szárnyalhat, ugyanakkor megismerhetik azokat a korlátokat, amelyeket a dráma szerkezeti egységei – bevezetés, fordulat, kibontakozás, tetőpont, megoldás – szabnak. Tisztázódik a jelenet fogalma. Kiváló lehetőséget ad minderre a commedia dell'arte megismerése, amely egyben a történelmi epocha anyagához is kapcsolódik.

Ajánlott darabok: Varázsfuvola, Baumarchais, Goldoni, Gozzi, mesejátékok, commedia dell'arte, reneszánsz darabok és darabrészletek stb. Idegen nyelvű darab előadásával is érdemes próbálkozni.

BESZÉDKÉPZÉS

Jól jönnek a balladák, erősebb hangvételű versek. Mivel nagyon különbözőek a diákok, igyekszünk lehetőséget teremteni nekik, hogy kiválaszthassák kedvenc verseiket (saját versgyűjtő füzet), majd bizonyos időközönként, azokat összefűzve előadják az iskola közösségének. Igényük a pontos, személyre szabott segítség, de ez mindig építő, előremutató kell, hogy legyen. A testükben zajló elnehezedés a beszéd szerveiket is érinti, ezért különösen fontos, „emberformáló” a mássalhangzógyakorlatok végzése. A mássalhangzókat a négy elemhez kapcsolódóan csoportosítva gyakoroljuk (tűz – réshangok; víz – oldalréshang; föld – zárhangok; levegő – pergő hang).

KAPCSOLÓDÁSI PONTOK

Irodalmi szövegek feldolgozásával vagy tanítási dráma formájában kapcsolódhatunk a főtanításhoz. A művészeti órákon tanultak továbbra is megjelenhetnek a darab előadásában.

KULCSFOGALMAK / FOGALMAK

Árnyalt önkifejezés, karakter, dramaturgiai egységek, stílus, páros és bizalomgyakorlatok, személyre szabott segítség, reflexió és önreflexió.

A FEJLESZTÉS VÁRT EREDMÉNYEI

A gyermek legyen képes önálló karakterformálásra, stílusérzékének kibontakoztatására, improvizációk során helyszínek, tárgyak, típusok érzékeltetésére, tudjon irodalmi szöveggel dolgozni, ismerje meg a dramaturgiai egységek és a jelenet fogalmát. Kritikai érzékét tanulja meg a jobbitás szándékával használni. Képes legyen kapcsolatot teremteni társaival, visszajelzést adni gyakorlatok során.

8. ÉVFOLYAM

TEMATIKAI EGYSÉG / FEJLESZTÉSI CÉL

Ez az év lehetőség az összegzésre. Az órákon az eddig megismert eszközök összekapcsolása, elmélyítése történik.

Az érzelmi hullámváz rövid időre nyugvó pontra jut, a diákok sokkal inkább uralni tudják érzéseiket, mint az előző évben. Kedvelik a szerepjátékokat, szívesen próbálják ki magukat különböző karakterekben.

Az év végi záró színdarab, amely egy teljes dráma színpadra állítása, jelentős esemény az osztály és az iskolai közösség életében is.

ÓRAKERET

Lehet heti rendszerességgel drámaóra, bontott csoportban, vagy elképzelhető a ritmikus részben epochaszerűen dolgozni. Az órákat esetleg már tarthatja szaktanár, aki a színdarab megformálásában is segíthet.

ELŐZETES TUDÁS

A görög színházi forma, monológ, dialógus, kar szerepe, konfliktus, külső nézőpont, jelenetek megbeszélése, a jelenet, dramaturgiai egységek, karakter fogalmának ismerete.

TANTÁRGYI FEJLESZTÉSI CÉLOK

Az eddig tanultak összegzése, egy teljes alkotási folyamat átélése.

KÖVETELMÉNYEK – ISMERETEK / FEJLESZTÉSI KÖVETELMÉNYEK

A darabválasztás az osztálytanító feladata, az együtt töltött nyolc évben olyan alaposan megismerte az osztályt, hogy bátran építhet intuícióira. Természetesen ehhez sokat kell beszélgetnie a gyerekekkel és figyelembe vennie érdeklődésüket. A szereposztás végső eldöntése is az ő feladata, de a gyerekeket egyre inkább partnerként kell kezelni, fontos kikérni véleményüket, teret adni ötleteiknek. Szempont lehet annak átgondolása, hogy valakinek olyan szerepet ad, ami a gyermek alapkarakteréhez, vérmérsékletéhez illik, vagy épp az ellenkezőjét. A nyolcadikos záró színdarabnál a pedagógiai szempont az elsődleges, de művészi színvonal elérésének jelentősége van.

Fontos, hogy a tanárok csoportja segítse az osztálytanítót, a díszletek és a jelmezek kialakításában a kézműves és kézimunkatanár, a mozgásban az euritmista, a rendezésben a drámatanár. Ez mintát ad a gyerekeknek és előremutat a felső tagozat felé. Ebben az életkorban indokolt a gyerekek vágya a komolyabb színházi háttér, világítás, színpad stb. megteremtésére, azonban számolni kell vele, hogy ez legalább annyira fárasztó, mint amennyire érdekes. Mindenképpen érdemes a kőszínház, a világítás stb. történeti és technikai hátterét is megismerniük, hogy átlássák, mi történik velük. Ajánlott szakember bevonása. Több előadás is lehetséges, de figyelni kell rá, hogy öröm maradjon a játék.

A felkészülés folyamán ajánlott színdarabok nézése, közös megbeszélése.

Színházi előadások megtekintése és megbeszélése nagyban támogatja az év munkáját.

Ajánlott darabok: Shakespeare, Molière drámái, Vörösmarty: Csongor és Tünde, magyar színművek (pl. Kisfaludy Károly, Szigligeti Ede művei).

BESZÉDMŰVELÉS

A lelki tartásokhoz kapcsolódóan foglalkozunk most a magánhangzókkal. Az elmúlt évek munkája mostanra beérett: tudatosan képesek használni hangjukat (hangszín, hangerő), ritmusváltásokkal jól tagolják a szépen artikulált szöveget, így készen állnak a 8. év végi drámaelőadásra. Az éves munka előadások előkészítéseként ebben az évben is hangsúlyosan foglalkozunk a retorika egyes elemeivel (meggyőzés, érvelés), a testbeszéddel.

KAPCSOLÓDÁSI PONTOK

A nyolcadikos színdarab összművészeti alkotás, amelyben szoros együttműködés történik a művészeti tárgyak között. Színdarabok olvasása, értelmezése történhet az irodalomórák keretében is.

KULCSFOGALMAK / FOGALMAK

Kiteljesedés, összművészet, teljes alkotó folyamat pedagógiai szempontok átgondolásával, kőszínház, színháztechnika megismerése.

A FEJLESZTÉS VÁRT EREDMÉNYEI

A gyermek váljon képessé egy teljes művészi folyamatban való aktív, kitartó részvételre, együttműködni közösségével egy cél érdekében. Különböző területeken szerzett képességeit tudja kamatoztatni, legyen képes szerepének megformálására, ebben másokkal való együttműködésre, legyen tisztában a színházi alapfogalmakkal.

ZENE

BEVEZETÉS 1-4. ÉVFOLYAM

A zeneoktatás célja messze túlmutat a zenélés tevékenységén, valamint a zene megismerésén és megértésén. A személyiség formálásban kreatív, nyitott, egymásra figyelő, közösségi ember nevelésében alapvető eszközünk lehet. Egyszerre fakad az ember legmélyebb belső világából (csak azon keresztül válik hallhatóvá), egyben mint külső szellemi erő felépíti, gazdagítja és harmonizálja azt.

A zeneiség alapvető hármasságában (dallam, harmónia, ritmus) az ember lelki tevékenységeinek hármassága is tükröződik (gondolkodás, érzés, akarat). A zene fejlődése a különböző korszakokon át leképezi az emberi fejlődés tudatváltozásait és fellelhető az egyes ember fejlődési útjában is.

Körülbelül kilencéves koráig a gyermek, mint „érzékszerv” nyitott lényként él a világban. Még kevéssé alakult ki a saját belső élete, egyé válik az őt körülvevő világ folyamataival, kívülről érkező impulzusok irányítják. A zene is egyfajta atmoszférát teremt köréjük, amely hat rájuk, amelyben benne élnek, s amely „mint a szobrász keze” segít megformálni azt a belső középpontot, amire a későbbiekben a zene műveléséhez és értő hallgatásához is szükségük lesz. Ebben az első időszakban a zene természetét igazítjuk a gyermek természetéhez. A „kvinthangulat” a gyermek kitárulkozó lelki állapothoz alkalmazkodik. Ebben a „kvinthangulatban” (ahogy Rudolf Steiner ezt az életkori szakaszt jellemezte) a dallam, a harmónia és a ritmus jelenségei, a tiszta dallamminőségben találkozáva egy egységes szövetet alkotnak. Harmóniai akkordok még nincsenek jelen, az egyszólamúságban maradunk, mint ahogy alaphang és egyenletes lüktetésbe, illetve ütemekbe kényszerített ritmus sincsenek. Ahogy a pentaton dallamot sem köti meg az alaphang, úgy a szabadon áramló, beszédszerű ritmus is inkább a ki- és belézés nagyobb ívéhez igazodik.

Ebben a korban a rendelkezésünkre álló időt nem fordítjuk zeneelméleti ismeretekre.

Kilencéves koruk után a gyerekek egyfajta tudati és lelki változáson mennek át. A világ teljes egység-érzését elválasztottság érzése váltja fel. Ugyanakkor csupán most kezdenek „kívülről rálátni” az eddig megélt dolgok törvényszerűségeire.

A zenei nevelésben áttevődik a hangsúly a belső zeneiség kialakítására. Vezető szerepet kap a zenei minőségek közül a harmónia, azaz elkezdődik a többszólamúság felépítése az éneklésben és a hangszeres játékban is. A szabadon áradó légzésszerű ritmusba beleszól az egyenletes lüktetés (szívdobbanás) és mérhetővé válik, majd később a nehézkedés, a súly is behallatszik a zenébe és ez a ritmust ütemekre bontja.

A közös hangszereket (pl. pentaton furulya, gyermekhárfa, fa és fém ütősök) gazdagítja – ha lehet minden gyermeknél – az egyéni szólóhangszer, amelyet már a bontakozó individualitást is figyelembe véve segítünk a gyerekeknek kiválasztani. Később ezek a sajátos egyéni utak újra találkozhatnak az osztályzenekarban. Az 1-4. osztály a lehető legsokrétűbb zenei élményszerzés időszaka. A zene elméleti oldala csak annyiban jelenik meg, amennyiben ez a közös, illetve az egyéni zenélésből természetesen fakad, így a kilencéves váltsához kötődik a merev kottakép újraélesztésének a képessége, amely a többszólamúság megjelenésével és az egyéni hangszer tanulásával is összefügg. A kottairás és -olvasás tanítása ekkor életkorilag helyes, lehetséges és fontos is. A Kodály-módszerre épülő zenepedagógiai gyakorlat sikerrel használható, ennek velejárója a magyar nemzeti hagyomány ápolása, hatalmas dalkincsének kiaknázása.

1. ÉVFOLYAM

TEMATIKAI EGYSÉG / FEJLESZTÉSI CÉL

Az iskola első éveit az óvodához hasonlóan a „kvinthangulat” hatja át. Mégis változás, hogy az iskolában már elvárásaként jelenik meg a gyerekek felé a zenei tevékenységekbe való bekapcsolódás; tehát éberebb jelenlétre van szükségük. A tanítás témáihoz dalok kapcsolódnak. Az éneklés áthatja az egész nap ritmusát, lehet jeladás, hangulatteremtés vagy átvezetés két mozzanat között. Az odaillo mesék, történetek megteremtik a hangulatot a zene hallgatásához és átéléséhez, illetve segítik egy-egy hangszer bemutatását és az irántuk való áhítat felébresztését.

Az „kvinthangulat” egyik legfontosabb jellemzője a légzés minősége. Annak, hogy a gyerekek váltakozva hol maguk zenélnek, hol hallgatókká válnak, ébresztő, harmonizáló hatása van a lelkükre.

Éneklés és mozgás még együtt járnak ebben az életkorban. A gyerekek csak a külső mozgás segítségével képesek egyfajta belső csendet, nyugalmat átélni, amire a zene befogadásához és műveléséhez szükségük van. Ez a mozgás nem néptánc. A dallamvilágot még nem köti „földhöz” a metrikus mozgás. De lehetnek népi gyermekjátékok, természetutánzó mozgások. A zene mozgó kép szerepét töltheti be.

Az első osztályokban legfontosabb hangszer az emberi hang. Az éneklés mellett olyan egyszerű technikájú hangszereket ismertetünk meg a gyermekekkel, melyek sokféleségükben is egy egész érzetét próbálják táplálni a tanulóknak. Ezeket a hangszereket minden gyerek használja, néha egy időben, néha kisebb csoportokban, egyenként is.

Ebben a korban a gyermek még nem képes a saját hangjára ráfigyelni. Az intonáció a felnőtt tiszta hangja és a jól behangolt hangszer hatására fokozatosan csiszolódik.

ÓRAKERET: 36 ÓRA

ELŐZETES TUDÁS

Számtalan gyerekdal, dalos körjáték ismerete az óvodából.

Spontán énekbeszéd mozgásos játékokhoz kötődve.

TANTÁRGYI FEJLESZTÉSI CÉLOK

- Szabadon áramló „kvinthangulatú” dallamok a D E G A H D' E' „hangtérben” (nem igazán hangsorként használjuk), melyekkel hallás után ismerkednek meg a gyerekek.
- A ritmus még össze van kötve a szöveggel, nem kötődik a mérőhöz, sem az ütemhez, hanem a beszéd szabad lélegző ritmusát követi.
- Zene és mozgás teljes egysége.
- Irány, hallás és térhallás fejlesztése különböző mozgásos-zenei játékok segítségével (pl. csukott szemű játékok).
- Mesét, történetet “illusztrálnak” különböző hangszerekkel.

KÖVETELMÉNYEK – ISMERETEK / FEJLESZTÉSI KÖVETELMÉNYEK

- Az éneklés mellett minden gyerek tanul hallás után játszani a gyermekhárfa és az ugyanúgy hangolt pentaton furulyán.
- A hangszereken a tanár által előjátszott improvizált dallamokat vagy már ismert dalokat játszanak.
- Egyéb hangolt és nem hangolt hangszerekkel (pl. metallofon, fácskák, kavicsok, csengők, csörgő, triangulum stb.) minél sokszínűbb hangélményt nyújtunk a gyermekeknek.
- Körjátékok, táncok, geometrikus formák lejárása különböző hangszerekkel.
- Népi gyermekjátékok, egyszerű pentaton népdalok megismerése.

KAPCSOLÓDÁSI PONTOK

- A különböző epochákhoz kapcsolódó mesék illusztrálása, dramatizálása zenei elemekkel.
- Az éneklés mint jeladás, átvezetés két mozzanat között, hangulatteremtés.

KULCSFOGALMAK / FOGALMAK

- Különböző anyagok – fém, kő, fa – hangszínének minősége.
- Hosszabb, rövidebb időtartamú hangok.
- Furulyatechnika alapfogalmai (ujjak mozgása és a hangok változása közötti összefüggések).

A FEJLESZTÉS VÁRT EREDMÉNYEI

- Dalokat ismernek meg hallás után.
- Megtanulják helyesen használni a pentaton furulyát, a gyermekhárfa, a pentaton xilofont, melyeken a tanár által előjátszott dallamokat és a már tanult énekeket játsszák.
- Találkoznak még sok más, különböző hangulatú, „mozdulatú”, hangszínű hangszerrel is.
- Differenciálódik a zenei hallásuk.
- Bár zeneelméleti ismeretekkel, kottairással nem foglalkozunk, jelentősen fejlődik a ritmikai, dallamvezetési képességük.

2. ÉVFOLYAM

TEMATIKAI EGYSÉG / FEJLESZTÉSI CÉL

Az első osztályban megkezdett folyamat folytatódik, intenzívebbé válik. A második osztályban van az egyszólamúság kiteljesedése. Több figyelmet fordítunk a ritmikus munkára, de a ritmus még mindig nem kapcsolódik a mérőhöz, továbbra is a dallam egy elemeként van jelen.

A dalok hangulatának kiteljesítésére és önálló zenei hangulatok felépítésére is használhatjuk a különböző hangszereket, melyeknek köre ebben az évben kibővíülhet. A hangszerjáték minőségére, a megszólaltatás mozdulatára, szépségére is fontos odafigyelni, és azt javítani is kell, bár a tanulás során még mindig a személyes példa a legfontosabb. A hangszerjátékot továbbra is utánzással sajátítják el a gyerekek.

ÓRAKERET: 36 ÓRA

ELŐZETES TUDÁS

- Pentaton furulya helyes használata.
- A gyerekhárfa, xilofon és más kezdetleges „hangszerek” hangzásvilágának ismerete.
- Összeszedettebb egyszólamú együtt-éneklés.

TANTÁRGYI FEJLESZTÉSI CÉLOK

- Új dalokat ismertetünk meg a gyerekekkel, többek közt a különböző napszakokhoz, évszakokhoz kapcsolódóan, amelyek továbbra is a „kvinthangulatban” maradnak (D E G A H D’ E’ hangtér, szabad ritmus, egyszólamúság)
- Szabad játék, beszélgetés a hangszerekkel, improvizáció.
- A hallás fejlődését szolgálja, ha a gyerekek váltakozva énekelnek, zenélnek és hallgatják egymást.
- A dalokat és hangszerjátékot kísérő geometrikus mozgások, illetve a hallást és a térbeli tájékozódást fejlesztő mozgásos-zenei játékok bonyolultabbá válnak.

KÖVETELMÉNYEK – ISMERETEK / FEJLESZTÉSI KÖVETELMÉNYEK

- Az utánzáson keresztül a ritmus és a dallam fokozatosan tudatosabbá válik (pl. a gyerekek csukott szemmel mutatják a dallam ívét a kezükkel).
- A hangok első élménye (világos-sötét) továbbfejlődik és térélménnyé alakul (magas-mély).
- Bonyolultabb népi gyermekjátékok.

KAPCSOLÓDÁSI PONTOK

- A hangszerjáték, éneklés a tanítás legkülönbözőbb fázisaihoz kapcsolódhat (pl. dramatizált állatmesék, fabulák, vagy a szentek életéről tanult történetek csodáinak illusztrációja).

KULCSFOGALMAK / FOGALMAK

- Magas hang – mély hang.
- Különböző hangszínminőségek.

A FEJLESZTÉS VÁRT EREDMÉNYEI

- A gyermekek dalkincse további „kvinthangulatú” dalokkal bővül (állatokról, szentekről, napszakokról, évszakokról).
- Kialakul a magas, illetve mély hangok érzése.
- A furulya-, xilofon-, metallofon-, gyerekhárfajátékban nagyobb biztonságra tesznek szert.
- Tudatosabbá válik a ritmus és a dallam különbözősége.
- Fejlődik az egymásra figyelés képessége (hol zenélők, hol hallgatók).
- Zenei hallásuk továbbfejlődik, a hangszerjáték hatására tisztul az intonáció.

3. ÉVFOLYAM

TEMATIKAI EGYSÉG / FEJLESZTÉSI CÉL

A gyermekek szellemi-lelki fejlődése lehetővé, sőt szükségessé teszi a zenei kihívások változását, így pl. a kottairás és -olvasás bevezetését. Egyre hallhatóbbá kell válnia az alaphangnak és beleszól a dalokba az egyenletes mérő. Ekkor érkezik el az ideje az egyéni, személyiségre szabott hangszer gondos kiválasztásának is. A legnagyobb feladatunk a belső zenei középpont kialakítása és megerősítése. Ennek a zenei centrumnak a megszületése az egyes gyerekekben feltétele annak is, hogy az első egyszerű lépéseket megtehessek az osztállyal a többszólamúság felépítésében.

Fontos megjegyezni, hogy ez az egész fent leírt zenei folyamat az osztály szellemi-lelki érettségétől, igényétől függően eltolódhat. Gyógyító, tápláló, ha minél tovább belemerülhetnek a „kvinthangulatba”, amely minden később kibomló zeneiség ősforrása, így ennek elhagyását jobb késleltetni, mint siettetni.

ÓRAKERET: 72 ÓRA

ELŐZETES TUDÁS

- A számtalan dal ismeretéből adódó differenciált zenei hallás.
- Furulya, hárfa, xilofon, metallofon stb. helyes használata.
- Biztonság az intonációban, ritmikai elemekben.

TANTÁRGYI FEJLESZTÉSI CÉLOK

- Kilépve a gyerekekkel a kvinthangulatból, az első lépés a modális hangsorok felé vezet (D, G vagy E alaphanggal, vagyis dór, mixolid vagy fríg hangsorok).
- A gyermekhárfáról áttérhetünk a gyermeklira használatára, amely már alkalmas a hétfokúság és többszólamúság megtapasztalására és amelynek a hangja is erősebb (van rezonátorteste).
- Bevezetjük a C-szopránfurulyán való játékot, amelyet továbbra is utánnézéssel sajátítanak el.
- Különböző szólóhangszerek bemutatása, amely az egyéni hangszerválasztást készíti elő.

KÖVETELMÉNYEK – ISMERETEK / FEJLESZTÉSI KÖVETELMÉNYEK

- Bevezetjük a többszólamúság legegyszerűbb formáit: kérdés-felelet (szóló-tutti), tartott hang, osztinató szólam, kánon, kvódlíbet.
- Jó gyakorlási lehetőséget nyújtanak mind az éneklésben, mind a furulyázásban, illetve lírázásban a magyar népdalok és más népek dalai is.
- Tudatos módon kiemelhetjük a dalok ritmusát és a többszólamúság bevezetésével egyidejűleg megjelenhet a zenében a mérő, az egyenletes lüktetés is.
- Elkezdjük a zenei írás-olvasás tanítását, az ötvonalas kotta, a violinkulcs, a hangmagasság lejegyzését, szolmizációt Kodály-módszer szerint.
- A hangjegyírást legkönnyebben a furulyázáshoz köthetjük.

KAPCSOLÓDÁSI PONTOK

Az epochák témáihoz (mesterség, házépítés, Ótestamentumhoz kapcsolódó héber) dalok, kánonok megismerése, munkadalok és az ehhez kapcsolódó jellegzetes mozgások, ritmusok.

KULCSFOGALMAK / FOGALMAK

- Ötvonalas kotta, violinkulcs, hangmagasságok, szolmizációs elemek fogalmainak megismerése.
- A mérő, egyenletes lüktetés, hangsúly tudatosítása.

A FEJLESZTÉS VÁRT EREDMÉNYEI

- Kitágul a gyermekek hangzásvilága, megismerkednek egyes modális hangsorokkal.
- Ebben az évben fokozatosan képessé válnak az egyszerű többszólamúság átélésére, kipróbálására (kánon, kvódlitbet, osztinató, orgonapont), mind az éneklésben, mind a hangszeres játékban.
- Megismerkednek a C-szopránfurulyával és a hétfokú gyermekklírával.
- Képessé válnak a ritmus és a mérő kihallására a dalokból.
- Tovább bővül a népdalkincsük.
- Megkezdik az ismerkedést a szolmizációs hangokkal, az ötvonalas kottával.

4. ÉVFOLYAM

TEMATIKAI EGYSÉG / FEJLESZTÉSI CÉL

Ebben az életkorban a zenei tevékenységek között hangsúlyosabb lesz a ritmikus munka, mint eddig, bár még a harmónia a legfontosabb. Főleg az egyenletes mérő sokrétű gyakorlása kerülhet előtérbe. Az alaphang most már teljes súllyal jelen van. A „kvinthangulat” és a klasszikus zene dűrmoll kettőssége között fontos átvezető minőség lehet ebben az életkorban a modális zene sokrétű világa (régizene, magyar és más népek zenéje), amelyben még bármely hang alaphanggá válhat. A negyedik osztályban fontos, hogy minden gyerek tanuljon egyszerű dallamokat lapról olvasni.

A törtek tanulásához kapcsolódóan, mely a főoktatás egyik kulcsfontosságú korszaka, a hangok időbeli értékével kiemelten foglalkozunk, megtapasztalás és tudatosítás szintjén. Megjelennek az egyszerű ütemek.

Hangsúlyt fektetünk az egyéni szereplésre, a reszponzoriális vagy concerto formák ösképének megismerése kapcsán (szóló-tutti).

ÓRAKERET: 72 ÓRA

ELŐZETES TUDÁS

- Kottaolvasási alapelemek birtokában vannak.
- Számptalan hangszeres és énekes dal ismerete.
- Többszólamúsággal kapcsolatos alapfogalmak ismerete.

TANTÁRGYI FEJLESZTÉSI CÉLOK

- Továbbra is a modális hangsorok sokszínű világában maradunk (népdalok, vándordalok, trubadúr énekek stb.).
- A gyerekek lehetőséget kapnak a szóló minőség megélésére.
- Elkezdődhet az ismerkedés a néptánc bizonyos elemeivel (kör-, illetve láncforma).
- Bevezethetjük a C mellé az F-hangolású alt-, de akár a C-tenorfurulyát is, a középkorú zene kvint-párhuzamos (faux-bourdon kíséretes) formájában.

KÖVETELMÉNYEK – ISMERETEK / FEJLESZTÉSI KÖVETELMÉNYEK

- Kánonok, kvódlibetek, egyszerű kétszólamú éneke hangszereken is.
- Lehetőséget adhatunk, hogy játékos formájában vezényeljenek a gyerekek (hangerő, tempó, ritmus jelzése egyéni kézmozdulatokkal, szóló-tutti beintése).
- Megerősödik a ritmikus munka a gyerekekkel: különböző ritmusok körbeadása lábbal, tapssal, irányváltások a körben, ritmuskánonok, két különböző ritmus egyszerre, ritmuskíséret a dalokhoz.
- Sokféle módon gyakoroljuk a mérő, ritmus és dallam kapcsolatát.
- Újféle ütőhangszereket vihetünk az osztályba (térdfákat, különböző nagyságú dobokat).
- Folytatódik és hangsúlyosabb lesz a szolmizálás és a kottairás-olvasás tanulása.
- Dallamdiktálás, egyszerű dallamok lapról olvasása hangszerrel és énekelve is.
- Megismerkednek az ütemekkel, egyszerűbb ritmikai elemekkel.
- Az élő zenéből kiindulva tudatosítjuk az egyszerű zenei formákat.

KAPCSOLÓDÁSI PONTOK

- A honismeret tantárgyhoz kapcsolódóan előtérbe kerül a magyar népdal (Kodály Zoltán: Hány János).
- A törték megismeréséhez kapcsoljuk a hangjegyértékek (az idő törtjei) elsajátítását.

KULCSFOGALMAK / FOGALMAK

- A kotta olvasás-íráshoz szükséges elméleti alapfogalmak: hangmagasság, ritmus, hangjegyértékek, egyszerű ütemek, szolmizáció.
- Egyszerű formai elemek alapfogalmai.

A FEJLESZTÉS VÁRT EREDMÉNYEI

- További modális dallamokat, népdalokat, vándordalokat, trubadúr énekeket stb. tanulnak meg énekelni és hangszereken játszani.
- Bonyolultabb kánonokat, kétszólamú darabokat képesek énekelni.
- Jelentőset fejlődik a ritmusérzékük, hangfantáziájuk.
- A dalokat képesek más ritmussal kísérni.
- Ismerik a szolmizációs hangok és hangnevek használatát.
- Egyszerű dallamokat képesek lapról énekelni, illetve hangszereken játszani.
- Elkezdik a tanulmányaikat egyéni szólóhangszereiken.
- Kialakul az osztályközösség „zenekarai”, együttese.

BEVEZETÉS 5-8. ÉVFOLYAM

Ebben a korban a gyerekek zenei világát a „terchangulat” jellemzi. A modális hangsorokat a dúr-moll (kis és nagy terc) kettőssége, az érzésvilág polaritásának vidám-szomorú, világos-sötét zenei megszólalása váltja fel. Következő lépésként pedig a terchangulatban megjelenő szubjektív lelki kifejezés a tudás felé fordul.

Az eddig megszerzett tapasztalatokat tovább lehet tudatosítani. Ebben nagy segítséget nyújthat a Kodály-koncepcióra épülő zenepedagógiai gyakorlat, ennek velejárójaként a magyar nemzeti hagyomány ápolása.

Fontosak a szabad improvizatív zenei gyakorlatok, játékok, melyek intenzíven járulnak hozzá az egymásra figyelés, formaérzék, szociális képességek kialakulásához. Megerősödik az összetartozás érzése, az egyén helye az egészben.

Az óra legnagyobb része továbbra is közös zenéléssel telik. A zenehallgatás valódi képessége a zenei aktivitásból születik meg azáltal, hogy ez a külső aktivitás az évek során belső lelki mozgékonyossággá alakul át. Ez a sorrend a 9-10. életév után fokozatosan megfordul, s ettől kezdve az intenzív belső aktivitásból kell, hogy a füllel is hallható zenei tevékenység megszülessen.

5. ÉVFOLYAM

TEMATIKAI EGYSÉG / FEJLESZTÉSI CÉL

Ötödik osztályban feltétlenül időszerű, hogy most már a gyerekek kezdjenek el alkalmazkodni a zene törvényeihez és ne fordítva.

A gyerekeknek újfajta igénye ébred belemerülni a harmónia minőségébe (modális harmóniák, illetve átmenet a dúr-moll világába) és ez lehetővé teszi, hogy olyan többszólamú darabokat énekeljünk velük, melyek felbecsülhetetlen értékű alapot szolgálnak a későbbi zenei tevékenységeikhez. Ebben az életkorban az alaphang viszonyítási alap lesz számukra, ez megnyitja az utat a modális zenéből a dúr-moll világa felé. A többszólamúságban a valódi kétszólamú polifóniához érkezünk el. Fontos, hogy ebben a kétszólamúságban addig maradjunk, amíg biztosan nem képes az osztály (vagy legalább a többség) a zenei tevékenység közben a másik szólamra is figyelni. Csak ekkor érdemes a szólamok számát növelni, illetve bonyolultabb darabokat választani.

Az osztályközösség „zenekara” a szoprán, alt, tenor, basszus, azaz a teljes furulyacsalád hangszereit magába foglalhatja és esetenként már a gyerekek egyéni hangszereit is be lehet vonni a közös zenélésekbe.

Bár a kotta szerepe évről évre nő, a gyerekek továbbra is tanulnak komoly darabokat hallás után.

ÓRAKERET: 54 ÓRA

ELŐZETES TUDÁS

- Csaknem az egész osztály tisztán intonál.
- Képesek tartani a saját szólamukat a többszólamúság keretén belül.
- Egyszerű kottát leolvasnak lapról (hangszeren és énekelve).
- Ritmikai biztonság.

TANTÁRGYI FEJLESZTÉSI CÉLOK

- Áttérés a dúr-moll hangrendszerekre.
- Népballadák, nehezebb, díszesebb népdalok.
- Valódi két- esetleg háromszólamúság.
- Nagyobb koncentrációt igénylő „szociális” hangszerekkel ismerkedhetünk meg (pl. vasrudak, hangolt gongok).
- Egy-egy ügyesebb gyerek már behozhatja a saját szólóhangszerét és bevonhatjuk a közös zenélésbe (ezzel gyakran a hangszer tanuláshoz is új lendületet adunk).

KÖVETELMÉNYEK – ISMERETEK / FEJLESZTÉSI KÖVETELMÉNYEK

- Ritmusdiktálás furulyával.
- Ütem és ritmus kapcsolatának érzékeltetése.
- Hangbemelegítők.
- Hangértékekhez kapcsolódó ismeretek fejlesztése, tudatosítása.
- Bonyolultabb ritmusképletek (pontosítás, szinkópa, felütés) megismerései.
- A dúr és a moll hangsor megismerése.
- Az alaphang felismerése.
- Újabb ütemjelzések.

KAPCSOLÓDÁSI PONTOK

- A történelem epocha hangulatához kapcsolódnak a gongok, csövek, vasrudak, valamint szanszkrit, görög szövegű dalok.
- Szomszédos országok népdalai, balladáái, néptáncai a földrajz epocha háttereként.
- Népies műdalok a magyar költészethez kapcsolódóan.

KULCSFOGALMAK / FOGALMAK

- Újabb szakkifejezések: G-kulcs, oktáv, allegro, felütés, da capo stb.
- A zeneelmélet ritmikai, dallami, formai területeinek összes alapfogalmának ismerete.

A FEJLESZTÉS VÁRT EREDMÉNYEI

- A gyerekek fokozatosan megismerkednek a dúr-moll hangzással, illetve hangsorral.
- Újabb népballadákat, nehezebb, díszesebb népdalokat tanulnak.
- Biztonságot szereznek a kétszólamú éneklésben, mely mellé esetenként harmadik szólam is társulhat.
- Diktálás után képesek ritmusokat leírni.
- További ütemeket, ütemjelzéseket ismernek meg.
- Ismernek alapvető zenei szakkifejezéseket.
- Csaknem teljesen tiszta intonáció.
- Furulyajátékuk technikailag nagyot fejlődik.

6. ÉVFOLYAM

TEMATIKAI EGYSÉG / FEJLESZTÉSI CÉL

Az óráknak egyre fontosabb szempontja az esztétikai élvezet, komolyan lehet, sőt kell is dolgozni a zenei megszólaltatások minőségén.

Megjelenik a zene és dráma kapcsolata, például az opera műfajában (Mozart: Varázsfuvola).

A gyerekeknek új élményt adhat más osztályokkal együtt formális énekkarban együtt énekelni, ezért jó, ha van középtagozatos kórus. Az akusztika tanulmányozása során (fizika főoktatás) a gyerekek találkozhatnak a zene tudományos vonatkozásaival, pl. a rezgő Chladni-lemezek (a zenei hangok különböző térbeli formáit jeleníti meg), felhangok, illetve elkezdődhet a különböző anyagok hangszínének felfedezése.

Feltétlenül jó, ha az egyéni hangszerek ebben az évben visszatérnek az osztályba és helyet kapnak a zenei munkában. A háromszólamúság mind az éneklésben, mind a hangszeres játékban biztosan megcélozható.

Az eddig elsajátított, többnyire magyar dalkincs az európai népek dalaival bővül.

ÓRAKERET: 54 ÓRA

ELŐZETES TUDÁS

- A dúr-moll hangsor ismerete.
- Biztonság a két- és háromszólamú darabok éneklésében.
- Ismerik az ütemeket, ritmikai értékeket, egyszerűbb ritmusképleteket.
- Ismerik az alapvető zenei szakkifejezéseket.

TANTÁRGYI FEJLESZTÉSI CÉLOK

- Hangszeres zene: egyszerűbb reneszánsz és barokk táncok, átíratok a meglévő hangszerekre és képességekre.
- Az improvizációhoz kötődve elkezdődhet a zenei ítélet és ízlés fejlesztése (hogyan indult, hogyan ért véget, figyeltek-e a zenélők egymásra?).
- Újabb formai elemek bevezetése.
- Kamarazenélés, osztályzenekar.
- Középtagozatos kórus, klasszikus háromszólamú darabok.
- A zene találkozása a mozgással a néptáncban.

KÖVETELMÉNYEK – ISMERETEK / FEJLESZTÉSI KÖVETELMÉNYEK

- Népi táncdalok, népballadák.
- Európai népdalok.
- Improvizatív énekgyakorlatok (megírt ritmushoz dallamot találni, kérdés-felelet játék, hanggal vezetés egy, illetve két csoportban, visszhang-éneklés stb.).
- Improvizációs gyakorlatok (hangbeszélgetések egyénileg vagy csoportban, vezénylesek, csoportos improvizáció a megadott témára, illetve előre megbeszélt instrukciók szerint: dinamika, sűrű-ritka, tempó stb.).

- Egyszerű kánonok komponálása.
- Kottaolvasás és -írás gyakorlása, előjegyzések helyes olvasása.
- Hangnemek megismerése és felismerése.
- Párhuzamos hangnemekkel való munka.
- Találkozás a kvintkörrel.
- Hangközök hallgatása, megismerése.
- Dallamalkotás improvizációval és annak helyes lejegyzése.

KAPCSOLÓDÁSI PONTOK

- Akusztikai elemek a fizikai tanításához kapcsolódóan.
- Oktáv, kvint, terc arányai.
- Európai dalok a földrajz epochához.
- Középkori zene, latin szövegű dalok a történelem epocha háttéréként.

KULCSFOGALMAK / FOGALMAK

Hangrezgés, kvintkör, párhuzamos hangnemek, hangközök, arányok, frekvencia, felhangok.

A FEJLESZTÉS VÁRT EREDMÉNYEI

- Klasszikus három-, esetleg négyszólamú (Taizé) darabokat képesek a gyerekek énekelni).
- Saját hangszereikkel is be tudnak kapcsolódni a közös zenélésbe.
- Négyszólamú furulyazenekar, dalok kísérete, kamarazene, szólóhangszer bemutató, osztályzenekar.
- Az improvizációs gyakorlatok közben fejlődik a zenei ítélőképességük és ízlésük.
- A kotta írás-olvasásban megtanulják az előjegyzések helyes olvasását.
- Felismerik a dúr és moll hangnemeket, valamint egyszerűbb hangközöket.
- Megismerkednek a kvintkör fogalmával.

7. ÉVFOLYAM

TEMATIKAI EGYSÉG / FEJLESZTÉSI CÉL

Ebben az életkorban feladatunk, hogy felébresszük a minőségi zenei hangzás igényét és vágyát a gyerekekben. Segíthetünk első ítéleteiket megalkotni a zenéről. Megtanulják megkülönböztetni az egyes művek karakterét. Javasolt a diákok zenei műveltségének szélesítése koncertlátogatások segítségével is.

A ritmus egyre inkább a mérőhöz kötődik, és most már határozottan belép a zenébe a súly. Ekkor érdemes bevezetni az afrikai dobokat. A főoktatásban az év központi témája a reneszánsz korszak, illetve a reneszánsz életérzés, ami kiemelt helyet kaphat a zeneórákon is (reneszánsz tánc, az egyházi és világi zene ellentéte, a tökéletes szépség keresése, a féktelen öröm- és szabadságérzés). Ehhez az időszakhoz kapcsolódóan elkezdhetünk foglalkozni a zeneszerzők életrajzával is.

Fontossá válik ebben az életkorban a hangképzés, hiszen mind a fiúk, mind a lányok (ha kisebb mértékben is), ekkor esnek át a hangváltáson. Általában megjelenik a basszus hangszín, s ezzel együtt a négyszólamú éneklés lehetősége.

ÓRAKERET: 54 ÓRA**ELŐZETES TUDÁS**

- Képesek négy szólamban énekelni, figyelnek az összhangzásra.
- Egyre jobban eligazodnak a kottában.
- Az énekelt kórusműveket hangszeren is elő tudják adni.

TANTÁRGYI FEJLESZTÉSI CÉLOK

- A különböző kultúrák dalai.
- Reneszánsz világi és egyházi zene.
- Ismerkedés az opera műfajával, áriák közös éneklése (pl. Monteverdi: Orfeusz, Mozart: *Varázsfuvola*).
- Hangszeres csoportok, osztályzenekar, esetleg középtagozatos zenekar.
- Osztálykórus vagy alsó tagozatos diákkórus.
- Hangszeres zene reneszánsz, barokk, klasszikus zeneirodalomból.
- A gitár megismerése (kadenciák, akkordok fogalma).
- Zenei életrajzok (főként reneszánsz, de lehet barokk zeneszerzők élete is: Palestrina, Monteverdi, Bach).
- Harmóniák megfigyelése.

KÖVETELMÉNYEK – ISMERETEK / FEJLESZTÉSI KÖVETELMÉNYEK

- Négyszólamú madrigálok hangszeres vagy vokális megszólaltatása.
- Egyszerű műdalok, duók kísérettel, szintén közösen énekelve (Monteverdi, Carissimi, Purcell, Mozart, Haydn stb.).
- Hangképzés.
- Új hangszerek (gongok, vas és bronz rúdak, tam-tam, líra, zengőhárfa, vonós pszaltérium) és klasszikus hangszerek közös improvizációja.
- Ritmikus improvizációk afrikai dobokkal és beszédhangokra is.
- A basszuskulcs bemutatása.
- Tempó, ritmus, dinamika drámaiságának tudatosítása.
- Újabb ritmusképletekkel való ismerkedés, ütemváltások.
- Többszólamú ritmusok (Orff) lejátszása ütős hangszereken.

KAPCSOLÓDÁSI PONTOK

- A világ népeinek zenéje a világtörténelem epochához.
- A reneszánsz kor egyházi és világi zenéje a reneszánsz epochához.
- Afrikai sajátosságok és ritmusok, afrikai dobok – földrajz epocha.
- Hangszeres improvizációk keleti zenére – földrajz epocha.

KULCSFOGALMAK / FOGALMAK

- Vegyes kórus, harmóniai elemek, műfajok (opera, oratórium), agogika.
- Kadenciák, akkordok.

A FEJLESZTÉS VÁRT EREDMÉNYEI

- A világtörténelem epochához kapcsolódva különböző kultúrák dalait tanulják meg.
- Elmélyednek a reneszánsz kor énekes és hangszeres zenéjében.
- Találkoznak az opera műfajával, áriákat tanulnak meg.
- Saját hangszereiket egyre több formációban használják improvizatív módon is.
- Megismerkednek különböző fontos zenei életrajzokkal.
- A kotta írás-olvasás terén a basszuskulcs megismerése a feladatuk
- További hangközöket képesek felismerni

8. ÉVFOLYAM

TEMATIKAI EGYSÉG / FEJLESZTÉSI CÉL

Folytatjuk a zenei élvezet mint cél megerősítését és az ítélőképesség kiművelését. Most már megvitathatjuk a zenei stílus és karakter kérdéseit is. A gyerekekben feltörő erős igazságérzet, magányosság és az önálló egyéniséggé válás igénye tükröződhet a romantikus szólódalokban. Ebben az évben folytathatjuk az ismerkedést a kiemelkedő jelentőségű zeneszerzők életútjával, egészen a romantikus korszakig. Felerősödik az oktávélmény, mint a saját szellemi út keresése, mint önmagam központjának felfedezése (tritónusz problematika, feszültségoldás). Tovább erősödhet, bővíthet a ritmikus munka a gyerekekkel, a dobolás, folytatódhat az egyes ütemek, ütemváltások, bolgár ritmusok megismerése, átélése. Ez az év lehet a valódi négyszólamúság (igazi tenorral és basszussal) megszületésének ideje az osztályban, amely a közös éneklés új dimenzióit nyitja meg a gyerekek számára.

Emellett még további figyelmet igényel a fiúk változó hangja, feltétlenül szükséges a hangképzés.

ÓRAKERET: 54 ÓRA

ELŐZETES TUDÁS

- Jól összekapcsolódik a hallás utáni (nem tudatos) és a kottakép utáni (tudatos) zenei szöveg gyors elsajátítása.
- Jól kifejlesztett ritmusérzék.
- Jártasság a többszólamú zenében.
- Ismerik a négyszólamú vegyes kórus hangzásminőségét.

TANTÁRGYI FEJLESZTÉSI CÉLOK

- Balladák, mődalok, spirituálék kísérettel.
- Kettő-, négyszólamú dalok a capella és kísérettel (saját hangszereken).
- Többszólamú énekes és hangszeres improvizáció.
- Szavalt, ritmikus kórusok és spirituálék.
- Dúr és moll kontrasztja.
- Az évváró drámaelőadás zenéjének megalkotása.
- Hangszeres zene: romantikus átíratok.

KÖVETELMÉNYEK – ISMERETEK / FEJLESZTÉSI KÖVETELMÉNYEK

- Ritmus- és dallamdiktálás.
- Improvizált záratok.
- Folytatódik a hangnemekkel való ismerkedés.
- Hangszeres technikai fejlődés.
- Életrajzok folytatása (klasszikusok és romantikusok, pl. Mozart, Beethoven, Schubert, Liszt, Erkel).

KAPCSOLÓDÁSI PONTOK

- A magyar irodalomban tanult versek zenés feldolgozásai.
- Idegen nyelv (angol, német) irodalmi szemelvényeinek zenés feldolgozása.
- A világháborúk korszakának dalai.

KULCSFOGALMAK / FOGALMAK

- A műfajokkal kapcsolatos kulcsfogalmak.
- Gitártechnikai és harmóniai fogalmak.
- Funkciók: tonika, szubdomináns, domináns.

A FEJLESZTÉS VÁRT EREDMÉNYEI

- Újabb operaáriákat, műdalokat és balladákat, illetve spirituálékat tanulnak kísérettel.
- Négyszólamú darabokat énekelnek a capella, illetve kísérettel.
- Képesek több szólamban improvizálni hanggal és hangszerrel egyaránt.
- A hangnemeket most már biztosan ismerik fel, különböztetik meg egymástól.
- További életrajzokkal ismerkednek meg (klasszikusok és romantikusok) .

NÉPTÁNC

BEVEZETÉS

Önmagában egyesíti a MOZGÁS és a ZENE tantervekben leírt, a gyermek testi, lelki fejlődésével összehangolt célokat és feladatokat, megkoronázva mindezt egy nép saját több száz éves múltra visszatekintő kultúrájával, melyben a gondolkodás, a beszéd, a ritmus, a mozgás mind-mind a lehető legszorosabban kapcsolódik egymáshoz. Ezek segítik és egyben meg is határozzák a rész egészek működését, mozgásterét. A lehető legtermészetesebb módon kapcsolódnak össze a játékok az énekekkel, a hangszerek a táncokkal.

A fentebb említett részek külön-külön és egységes egészben is megjelennek az órák folyamán, melyek erősítik a világunk összefüggő látásmódjának kialakulását, fejlesztését. Mivel a tantárgy fő vonulatai (mozgásfejlődés, célok, ének-zene stb.) megegyeznek a fent említett tárgyak folyamataival, csak azokat a tartalmakat vesszük külön, melyek plusz mondanivalóval rendelkeznek vagy a már leírt részeketől különböznek.

Célok és feladatok a mozgásfejlődésen és zenei képzésen túl: megtalálni az egyén és közösség egészséges kapcsolatát, melyben a gyermek megtanulja a kiegyezés (kompromisszum) és az önmaga

érvényesülésének lehetőségét kezelni a közösségi szabályokon keresztül. A játékok és táncok elősegítik a nemi identitás erősítését, azok lehetőségeit és a hozzájuk kapcsolódó kötelességeket. Ezek a részek beágyazódnak az évkör rendszerébe, annak rendjébe, ünnepeibe, melyek által a történések térben és időben a több száz éve csiszolódó kultúránkkal a lehető legmegfelelőbb helyen találkoznak.

1. ÉVFOLYAM

TEMATIKAI EGYSÉG / FEJLESZTÉSI CÉL

A legkisebbeknél fokozott szerepet tölt be a játék. A játékokon keresztül ismerkednek meg saját határaikkal, próbálgatják képességeiket és környezetüket. A mondókás népi gyermekjátékokon és kiszámolókon keresztül a közösség megtartó erejével találkozhatnak a gyerekek. Ebben az életkorban elsődlegesen az utánpótláson keresztül tanulnak a gyerekek, amikor még nem korrigáljuk és nem bontjuk le a mozdulataikat. Az elsődleges cél az, hogy a gyerekek megszerezzék és megszeressék a magyar zenei mozgásos kultúra alapjait. A saját nép zenéje, sajátos mozdulatai olyan, mint a nyelv, fontos éteri táplálék a gyermekek számára.

ÓRAKERET: 72 ÓRA

ELŐZETES TUDÁS

- Számítalan gyerekdal, dalos körjáték ismerete az óvodából.
- Spontán mozgásos játékok.
- Alapvető az iskolaérettséggel járó biztonságos mozgás és egyensúlyérzék.

TANTÁRGYI FEJLESZTÉSI CÉLOK

- A meglévő játéktár feltérképezése.
- Népi mondókák, kiszámolók.
- Az utánpótlás készségének fenntartása, amely elősegíti a tanulási képességeket.
- Az alapvető térirányok megkülönböztetése, a térben való tájékozódást segítő gyakorlatok megismerése, gyakorlása.
- A különböző lépés és szökkenés fajták elsajátítása.

KÖVETELMÉNYEK – ISMERETEK / FEJLESZTÉSI KÖVETELMÉNYEK

- Népi gyermekjátékok, egyszerű pentaton népdalok.
- Lépés, szökkenés, dobogás, galoppugrás (fogváltós ugrás).
- Finommozgások fejlesztése, ügyességi gyakorlatok.
- Térirányok (jobb, bal, fent, lent, elől, hátul).

KAPCSOLÓDÁSI PONTOK

- A különböző epochákhoz kapcsolódó mesék illusztrálása, dramatizálása mozgásos elemekkel.
- Az éneklés mint jeladás, átvezetés két mozzanat között, hangulatteremtés.

- A finommotorikus tevékenységek, a szem-kéz koordinációt segítő gyakorlatok az írás előkészítését segítik, valamint kapcsolódnak a kézimunkaórák tevékenységeihez. A nagymotoros tevékenységek a tanítás-tanulási folyamat egészét támogatják.

KULCSFOGALMAK / FOGALMAK

- Biztonságérzet, elfogadás, tapintat, örömteli játék, szökkenések, ujj-, kézkoordináció, sok mozgást, futást kívánó körjátékok, dalok, mondókák.
- Szokások, szabályok kialakítása.
- Nagy térformák, térben való tájékozódás, testséma, koordináció, koncentráció, finommotorika, légzés, ritmus, játékosság, mesehangulat, zeneiség.
- Furulyatechnika alapfogalmai (ujjak mozgása és a hangok változása közötti összefüggések).

A FEJLESZTÉS VÁRT EREDMÉNYEI

- A gyerekek örömmel vesznek részt a játékokban, tevékenységekben.
- Kialakulnak a közösség szabályai, melyek lehetővé teszik, a sokmozgásos játékok, feladatok biztonságos végrehajtását.
- Javulnak a nagy- és finommotorikus képességek, a mozgáskoordináció, az egyensúly- és ritmusérzék. Képességeik szerint futnak, szökdelnek az ugrálókötél alatt, felett. Ismerik a dalokkal, mondókákkal kísért mozgássorokat, körjátékokat.
- Az egész osztállyal tud különböző térformákban együtt mozdulni. Megtanulja a főbb térirányokat megkülönböztetni, a különböző lépés és szökkenés fajtákat örömmel és biztonsággal váltogatni. Fejlődik az utánzóképesége.
- A sok mozgás javítja az izomtónus-szabályozást, élénkíti az anyagcsere-folyamatokat.

2. ÉVFOLYAM

TEMATIKAI EGYSÉG / FEJLESZTÉSI CÉL

Még mindig fokozott szerepet tölt be a játék. A játékok alkalmasak arra, hogy megismertessék saját határainkat, hogy kipróbálhassuk bennük képességeinket és környezetünket. Még ebben az életkorban is elsődlegesen az utánzáson keresztül tanulnak a gyerekek, amikor még nem korrigáljuk és nem bontjuk le a mozdulataikat. Az elsődleges cél az, hogy a gyerekek megszerezzék és megszeressék a magyar zenei mozgásos kultúra alapjait. A saját nép zenéje, sajátos mozdulatai olyan, mint a nyelv, fontos éteri táplálék a gyermekek számára.

ÓRAKERET: 72 ÓRA

ELŐZETES TUDÁS

- Összeszedettebb egyszólamú együtt-éneklés.
- Az előző év tevékenységeinek ismerete. A játékokban való lelkes részvétel, szabályaik ismerete.
- Az első osztályban tanult különböző lépések és szökkenések biztos tudása.

TANTÁRGYI FEJLESZTÉSI CÉLOK

- Az előző év játékaiknak önfelelt gyakorlása.
- Népi mondókák, kiszámolók változatai.
- Alapvető zenei ismeretek.
- Játékfüzések bővítése.
- 1-2 motívumból építkező körtáncok.
- Az utánczás készségének folyamatos fenntartása. Az alapvető téri irányok biztos tudásának elmélyítése, különböző pedagógiai formák megismerése, gyakorlása.

KÖVETELMÉNYEK – ISMERETEK / FEJLESZTÉSI KÖVETELMÉNYEK

- Az utánczáson keresztül a ritmus és a dallam fokozatosan tudatosabbá válik.
- A tér megélése élménnyé alakul.
- Fokozódjon a gyermek biztonságérzete a csoportban. Önállósága növekedjen. Utasításokat képes legyen követni, tartsa be a játékszabályokat. Fejlődjön a gyermekek koordinációja, mozgékonyága, térbeli orientációja.
- További szökdeléses játékok. Korának megfelelő fogók, állatokat utánczó mozgássorok. Dalokkal, versekkel kísért játékok, mozgások.

KAPCSOLÓDÁSI PONTOK

- A hangszerjáték, éneklés, alapmozdulatok a tanítás legkülönbözőbb fázisaihoz kapcsolódhatnak (pl. dramatizált állatmesék, fabulák, vagy a szentek életéről tanult történetek csodáinak illusztrációja).
- A mozgás a tanítás-tanulás minden elemét áthatja a kisiskolás korban. A játékok során megélt minőségek (pl. kitartás, igazságosság, tapintat, együttműködés) közvetve hatással vannak más órákon folytatott tevékenységekre is. Az állatok mozgásait utánczó mozdulatok a főoktatás történeteire is kapcsolódnak.

KULCSFOGALMAK / FOGALMAK

- Nagy térformák, tükrözés, térben való tájékozódás, testséma, koordináció, koncentráció, finom-motorika, szem-kéz koordináció, légzés, ritmus, játékosság.
- Magas hang – mély hang, dinamikai érzet erős-gyenge.
- Biztonság, önállóság, szabálykövetés, mozgékonyág, térbeli orientáció.

A FEJLESZTÉS VÁRT EREDMÉNYEI

Képes az alkalmazkodásra, az együttműködésre, a társas együttlétre, mások elfogadására, a játéktevékenységre, a szabályok betartására.

3. ÉVFOLYAM

TEMATIKAI EGYSÉG / FEJLESZTÉSI CÉL

A nagyobbacsák otthonosan mozognak a játékok világában és elsajátítják az egyre összetettebb játéktípusokat is. A kezdeti egyszerűbb körtáncokból haladunk az egyre összetettebb táncok felé, valamint a nemi szerepek erősödése révén a párválasztós játékok, valamint egyszerűbb páros táncok kerülnek előtérbe.

ÓRAKERET: 72 ÓRA

ELŐZETES TUDÁS

- Pásztor furulya helyes használata.
- Biztonság az egyszerűbb ritmusban.
- Az előző években tanult játékok, ritmusok, mondókák.

TANTÁRGYI FEJLESZTÉSI CÉLOK

Tánctechnika: alapvető mozdulattípusok, súlyváltások, ugrástípusok, térhasználat, térben való eligazodás, térkitöltő játékok.

Énekes-táncos népi gyermekjátékok: szerepjátékok, párválasztó játékok, a páros tánc előkészítése

Táncgyakorlat: kötött szerkezetű kör- és páros táncok (moldvai táncok).

Zenei-koreográfiai ismeretek: guzsajás játék és táncfűzés.

KÖVETELMÉNYEK – ISMERETEK / FEJLESZTÉSI KÖVETELMÉNYEK

- Jó gyakorlási lehetőséget nyújtanak mind az éneklésben, mind a furulyázásban a magyar népdalok.
- Ugrókötél használata: átfutások, ugrások, egyéni és páros gyakorlatok.
- Állatok mozgását utánzó járások, szökdelések, mászások.

KAPCSOLÓDÁSI PONTOK

- Az epochák témáihoz dalok és az ehhez kapcsolódó jellegzetes mozgások, ritmusok.
- A megfelelő autoritás felismerése, az együttműködés fontos eleme a harmadik osztály sok epochájának. A különböző mesterségekhez kapcsolódva utánzó mozdulatokkal, versekkel mélyítjük el ezeket az élményeket.

KULCSFOGALMAK / FOGALMAK

- A mérő, egyenletes lüktetés, hangsúly tudatosítása.
- Állóképesség, fegyelem, egyensúly, koordináció, képi gondolkodás. Őszinteség, tapintat, elkötelezettség, autoritás.
- Bátorítás, nagyvonalúság, szimpátia.
- Geometriai térformák, térben való tájékozódás, testséma, koordináció, koncentráció.

A FEJLESZTÉS VÁRT EREDMÉNYEI

- A tanuló megismeri a népi játékok és táncok dallamait és szövegét.
- Képes az együttműködésre, feladatvállalásra, a tánctechnikai elemek alkalmazására, a rövid táncetüd folyamatainak felidézésére, koreográfia bemutatására, a ritmikai gyakorlatok megvalósítására.

4. ÉVFOLYAM

TEMATIKAI EGYSÉG / FEJLESZTÉSI CÉL

Már igazán otthonosan mozogunk a játékok világában és az összetettebb szabályrendszerű játékok megtanulása sem okoz különösebb gondot. Egyre erősödik az egyéni érvényesülésnek a szándéka, közben haladunk a mind nehezebb, összetett motívumokból építkező táncok felé. A szabad párválasztás lehetőséget teremt az egyén szabadabb megmutatkozására.

ÓRAKERET: 72 ÓRA

ELŐZETES TUDÁS

- Számptalan hangszeres és énekes dal ismerete.
- A gyerekek már megszokták a tanórai rendet, a játékszabályokat betartják, tisztelettel, tapintattal fordulnak egymás és a tanár felé.
- A tanulók már jól kiigazodnak a térben, alapvető térirányok megkülönböztetése nem okoz gondot. Tudják hosszabb ideig tartani a figyelmüket, önállóan is több gyakorlatból álló feladatot el tudnak végezni.

TANTÁRGYI FEJLESZTÉSI CÉLOK

Tánctechnika: alapvető mozdulattípusok, ugrástípusok, dinamikai gyakorlatok, körív mentén haladás (séta, járás, futás), lenthangsúly–fenthangsúly gyakorlatok, összekapaszkodási módok, csapások, gesztusok .

Énekes-táncos népi gyermekjátékok: a játékkismeret bővítése, a játék központi szerepének megtartása (szerepjátékok, párválasztó játékok), kör- és páros tánc előkészítése.

Táncgyakorlat:

- Az előző években tanult táncok, szokások elmélyítése, a táncismeret bővítése.
- Összetett motívumokból építkező aszimmetrikus kör-, sor- és lánctáncok.
- Kötött szerkezetű páros táncok.
- Pásztortánc motívumok.

Zenei-koreográfiai ismeretek: kaláka tánc, pásztor betlehemes.

KÖVETELMÉNYEK – ISMERETEK / FEJLESZTÉSI KÖVETELMÉNYEK

- Megerősödik a ritmikus munka a gyerekekkel: különböző ritmusok körbeadása lábbal, tapssal, irányváltások a körben, ritmuskánonok, két különböző ritmus egyszerre, ritmuskíséret a dalokhoz.
- Sokféle módon gyakoroljuk a mérő, ritmus és dallam kapcsolatát.

- Fogók, amelyekben a szerepek gyorsan cserélődnek. Átfutós fogójátékok, a fogójátékokban tudatosan megjelenik az egyenes és görbe minőség.
- Olyan játékok, amelyekben valamilyen negatív erővel kell szembeszállni.
- Figyelemre és figyelmes hallgatásra épülő játékok.
- Egyszerű, elkapásra és dobásra épülő játékok egyre bonyolultabb helyzetekben, pl. padon egyensúlyozva.
- Méta.

KAPCSOLÓDÁSI PONTOK

- A honismeret tantárgyhoz kapcsolódóan előtérbe kerül a magyar népdal.
- A gyermekek fizikai testének ügyesebbé válása lelki, szociális, gondolkodási képességeik finomodását is magával hozza. Éberségük, felelősség vállalásuk, összedolgozásuk az iskolai tevékenységeiket általánosságban támogatja.

KULCSFOGALMAK / FOGALMAK

- Egyszerű formai elemek alapfogalmai.
- Rálátás, éberség-álmódosítás, egyéni felelősség vállalás, összedolgozás.
- Geometriai térformák, térben való tájékozódás, koordináció, koncentráció.

A FEJLESZTÉS VÁRT EREDMÉNYEI

- A tanuló megismeri a népi játékok és táncok dallamait és szövegét.
- Képes az együttműködésre, feladatvállalásra, a tánctechnikai elemek alkalmazására, improvizációra, a rövid táncetüd folyamatainak felidézésére, koreográfia bemutatására, a ritmikai gyakorlatok megvalósítására.

5. ÉVFOLYAM

TEMATIKAI EGYSÉG / FEJLESZTÉSI CÉL

A játékok az előző évekhez képest kevesebb szerepet kapnak, előtérbe kerülnek a nemenként külön járt táncok. A lányok csapata az énekes női karikázók egyszerűbb formáival ismerkednek meg, melyben az egymásra figyelés fokozott többlettartalommal jelenik meg. A főoktatáshoz való kapcsolódásban nagyon jó segítség lehet a balkáni (pl. görög) táncréteg lánc, kör, valamint sortáncainak tanulása, melyekben ügyességünkhöz és kedvünkhöz mérten válogathatunk az egyszerű motívikájú, páros lüktetésű, illetve az összetett motívumsorokból építkező, aszimmetrikus lüktetésű táncokból.

ÓRAKERET: 72 ÓRA

ELŐZETES TUDÁS

- Ritmikai biztonság.
- A foglalkoztatási formák alapos ismerete. Az alsóbb osztályok játékainak, tevékenységeinek biztos ismerete, jártasság elsajátítása.
- Az alsó tagozatban tanult, átélt mozgásformák biztos ismerete.

TANTÁRGYI FEJLESZTÉSI CÉLOK

Tánctechnika: súlyváltások, dinamikai gyakorlatok, pozíciók, lenthangsúly–fenthangsúly gyakorlatok, tartás-ellentartás gyakorlatai, tempóváltások, páros fogás, kargesztusok, térirányok gyakorlatai, gesztusok.

Énekes-táncos népi gyermekjátékok: a játékkismeret bővítése, a játék központi szerepének megtartása (szerepjátékok, párválasztó játékok).

Táncgyakorlat:

- Az előző években tanult táncok, szokások ismétlése, a táncismeret bővítése.
- Összetett motívumokból építkező aszimmetrikus kör-, sor- és lánctáncok.
- Ókori kultúrák táncai.
- Kötött szerkezetű páros táncok.
- Az északi körtánc dialektus bevezetése.
- Seprű tánc.

Zenei-koreográfiai ismeretek: balkáni táncetüd.

KÖVETELMÉNYEK – ISMERETEK / FEJLESZTÉSI KÖVETELMÉNYEK

- Ütem és ritmus kapcsolatának érzékeltetése.
- Bonyolultabb ritmusképletek (pontozás, szinkópa, felütés) megismerései.
- Magyar tájak népdalai.
- „Görög” birkózás; ugrós fogójátékok; kötélhajtás: egyéni és páros gyakorlatok; dobások-elkapások.

KAPCSOLÓDÁSI PONTOK

Szomszédos országok népdalai, balladái, néptáncai a földrajz epocha háttereként.

KULCSFOGALMAK / FOGALMAK

- A ritmika területének összes alapfogalmának ismerete.
- Könnyűség-nehézség közti váltakozás, harmónia, vérkeringés, görög gyakorlatok, állóképesség, kitartás, igazság-szépség-erő ideálja.

A FEJLESZTÉS VÁRT EREDMÉNYEI

- A tanuló megismeri a játékok és táncok szövegét és dallamait, a tanult táncok földrajzi elhelyezkedését.
- Képes a feladatvállalásra, a tánctechnikai elemek alkalmazására, improvizációra, a rövid táncetüd folyamatainak felidézésére, koreográfia bemutatására, a társakkal való együttműködésre.

6. ÉVFOLYAM

TEMATIKAI EGYSÉG / FEJLESZTÉSI CÉL

A testi érés nemi jegyeinek erősödésével lehetőséget kell adni a nemek külön csoportokban való foglalkoztatására. A fiúk csapata a bennük rejlő erővel próbál úrrá lenni az eszközökön (seprű, bot), melyek mutatványos használatával élik ki szenvedélyüket. A kötött szerkezetű páros táncok közül kedvünkre válogathatunk: egyszerű motivikájú, páros lüktetésű, illetve aszimmetrikus táncokból.

ÓRAKERET: 72 ÓRA

ELŐZETES TUDÁS

- Ismerik az ütemeket, ritmikai értékeket, összetettebb ritmusképleteket.
- Ismerik az alapvető táncos szakkifejezéseket.
- Az előző évek mozgásanyagában való jártasság, a tanult játékok alapos ismerete.

TANTÁRGYI FEJLESZTÉSI CÉLOK

Tánctechnika: alapvető mozdulattípusok, támasztékszerkezet, súlyváltások, ugrástípusok, térben való eligazodás, dinamikai gyakorlatok, pozíciók, körtartás, körív mentén haladás, lenthangsúly–fenthangsúly gyakorlatok, összekapaszkodási módok, tartás-ellentartás gyakorlatai, tempóváltások, páros fogás, kargesztusok, térirányok gyakorlatai, gesztusok.

Táncgyakorlat:

- Az előző években tanult táncok, szokások felelevenítése, a táncismeret bővítése.
- A tiszai táncdialektus csárdásai közül választott tánc ismeretének bővítése, ritmikai, plasztikai, dinamikai lehetőségeinek megismertetése.
- Az északi körtánc dialektus ismereteinek bővítése.

Zenei-koreográfiai ismeretek: a tiszai dialektus jellegzetes hangszerei, hortobágyi táncok.

KÖVETELMÉNYEK – ISMERETEK / FEJLESZTÉSI KÖVETELMÉNYEK

- Népi táncdalok, népballadák.
- Európai népdalok.
- Improvizatív táncgyakorlatok.
- Méta.

KAPCSOLÓDÁSI PONTOK

- Európai táncok a földrajz epochához.
- Középkori zene és tánc a történelem epocha háttéréként.

KULCSFOGALMAK / FOGALMAK

Rend, forma, pontosság, következetesség, mérés, pontozás, tárgyilagosság, erő, izommunka, állóképesség, labdás ügyesség, stratégia.

A FEJLESZTÉS VÁRT EREDMÉNYEI

- A tanuló megismeri a táncok motivikáját, szövegét és dallamait, a tanult táncok földrajzi elhelyezkedését.
- Képes az együttműködésre, a tánctechnikai elemek alkalmazására, improvizációra, a táncetüd, koreográfia folyamatainak felidézésére, koreográfia bemutatására

7. ÉVFOLYAM

TEMATIKAI EGYSÉG / FEJLESZTÉSI CÉL

Időutazáson veszünk részt, mely a középkorig repít vissza bennünket. Itt mozgásban és modorban is megtapasztaljuk a finom és a durva árnyalatait. A lányok összetettebb karikázó típusokból és rituális, szertartást nem nélkülöző szokásokból merítenek ismereteket. A férfiaság kialakulásának hajnalán az erő és ügyesség próbája a legényes férfitánc, a verbunk. Határozott, karakteres lényegével formába önti a serdülő fiúkat, melyben a férfi szerepek sajátosságát saját bőrükön érezhetik.

ÓRAKERET: 72 ÓRA

ELŐZETES TUDÁS

Az előző évek mozgásanyagában való jártasság, a tanult játékok alapos ismerete. A megismert foglalkoztatási formák alkalmazása, a kidolgozott képességek használata.

TANTÁRGYI FEJLESZTÉSI CÉLOK

Tánctechnika: összetett mozdulattípusok, támasztékszerkezet, súlyváltások, ugrástípusok, térben való eligazodás, dinamikai gyakorlatok, pozíciók, körtartás, körív mentén haladás, tartás-ellentartás gyakorlatai, tempóváltások, páros fogás, kargesztusok, térirányok gyakorlatai, gesztusok.

Táncgyakorlat:

- Az előző években tanult táncok, szokások felelevenítése, a táncismeret bővítése.
- A középkori táncformák megjelenése, azok ritmikai, plasztikai, dinamikai lehetőségeinek megismertetése.
- A déli körtánc dialektus bevezetése.
- Kötött szerkezetű férfitáncok motívumai.

Zenei-koreográfiai ismeretek: a középkor jellegzetes hangszerei, Tourdion-Skudrinka.

KÖVETELMÉNYEK – ISMERETEK / FEJLESZTÉSI KÖVETELMÉNYEK

- Ritmikus improvizációk.
- Tempó, ritmus, dinamika drámaiságának tudatosítása.
- Újabb ritmusképletekkel való ismerkedés, ütemváltások.
- Méta.

KAPCSOLÓDÁSI PONTOK

- A világ népeinek zenéje és táncai a világtörténelem epochához.
- A reneszánsz kor világi zenéje és táncai a reneszánsz epochához.
- Felfedezések kora, tájékozódás, térképismeret. A reneszánsz ember sokszínűsége, polihisztor-jellege.

KULCSFOGALMAK / FOGALMAK

Taktika, tájékozódás, technikai elemek, labdás ügyesség, sokszínűség.

A FEJLESZTÉS VÁRT EREDMÉNYEI

- A tanuló megismeri a táncok motivikáját, szövegét és dallamait, és azok földrajzi elhelyezkedését.
- Képes a feladatvállalásra, az együttműködésre, a tánctechnikai elemek alkalmazására, improvizációra, a táncetüd, koreográfia folyamatainak felidőzésére, koreográfia bemutatására, a ritmikai gyakorlatok megvalósítására.

8. ÉVFOLYAM

TEMATIKAI EGYSÉG / FEJLESZTÉSI CÉL

A nemenkénti bontás nem csak egy igény, de lehetőség is a különböző lelki, szellemi tartalmak, szellemi éréstől adódó különbségének megértésére. A magasabb szellemi tartalom más mélységben közvetíti felénk a szakrális tudást, melyekkel a táncok akaratlanul is megtelnek. A felvilágosodás korába térünk vissza, mely határainkon belül és kívül egyaránt érezteti hatását.

ÓRAKERET: 72 ÓRA

ELŐZETES TUDÁS

- Jól kifejlesztett ritmusérzék.
- Az előző évek mozgásanyagában való jártasság, a tanult játékok, sportjátékok alapos ismerete. A megismert foglalkoztatási formák alkalmazása, a kidolgozott képességek használata.

TANTÁRGYI FEJLESZTÉSI CÉLOK

Tánctechnika: támasztékszerkezet, súlyváltások, dinamikai gyakorlatok, pozíciók, lenthangsúly–fenthangsúly gyakorlatok, tempóváltások, térirányok gyakorlatai, gesztusok.

Táncgyakorlat:

- Az előző években tanult táncok, szokások felelevenítése, a táncismeret bővítése.
- Az észak-amerikai táncformák megjelenése, azok ritmikai, plasztikai, dinamikai lehetőségeinek megismertetése.
- A reformkor polgári táncos hagyományai.
- A déli körtánc dialektus ismereteinek bővítése.
- Kötött szerkezetű férfitáncok motívumainak mélyítése.

Zenei-koreográfiai ismeretek: a klasszika jellegzetes hangszeregyüttese, kontra tánc, keringő.

KÖVETELMÉNYEK – ISMERETEK / FEJLESZTÉSI KÖVETELMÉNYEK

- Improvizált táncok.
- Tánc Koreográfiák.
- Méta.

KAPCSOLÓDÁSI PONTOK

- A világháborúk korszakának európai táncai.
- A környezet megóvása, kitartó, tudatos munkavégzés, tervezés, elmélyülés.

KULCSFOGALMAK / FOGALMAK

- A műfajokkal kapcsolatos kulcsfogalmak.
- Folyamatos fejlődés, tudatos összpontosítás, tervezés.

A FEJLESZTÉS VÁRT EREDMÉNYEI

- A tanuló megismeri a táncok motivikáját, hangulatát, a táncok földrajzi elhelyezkedéséből adódó sajátosságait.
- Képes a ritmikai gyakorlatok megvalósítására, az együttműködésre, feladatvállalásra, a tánctechnikai elemek alkalmazására, improvizációra, a táncetüd, koreográfia folyamatainak felidőzésére, koreográfia bemutatására.

A NEVELŐ MUNKÁHOZ SZÜKSÉGES HELYISÉGEK, BERENDEZÉSEK ÉS ESZKÖZÖK JEGYZÉKE

I. HELYISÉGEK

ESZKÖZÖK, FELSZERELÉSEK	MENNYISÉGI MUTATÓ	MEGJEGYZÉS
tanterem	osztályonként 1	
szaktanterem	a helyi tantervben foglaltaknak megfelelően	a szaktantermet igénylő tárgy belépésének évfolyamától
tornaterem	iskolánként 1	kiváltható szerződés alapján igénybe vett sportlétesítménnyel
tornaszoba	iskolánként 1	ha az iskolának nincs saját tornaterme
sportudvar	iskolánként 1	helyettesíthető a célra alkalmas szabad területtel, szabadtéri létesítménnyel; kiváltható szerződés alapján igénybe vett sportlétesítménnyel
iskolatitkári iroda	iskolánként 1	a három és az ennél kevesebb évfolyammal működő iskolában a nevelőtestületi szobával közösen is kialakítható, ha a helyiség alapterülete ezt lehetővé teszi
nevelőtestületi szoba	iskolánként 1	
intézményvezetői iroda	iskolánként 1	iskolatitkári irodával összevontan is kialakítható
könyvtár	iskolánként 1	kivéve, ha a feladatot nyilvános könyvtár látja el
könyvtárszoba	iskolánként 1	ha az iskolában nincs könyvtár vagy a székhelyen, telephelyen nem működik könyvtár; amennyiben nem működik az iskolában legalább négy osztály, a könyvtárszoba tanteremben is kialakítható
orvosi szoba	iskolánként 1	

KISZOLGÁLÓHELYISÉGEK

sportszertár	iskolánként 1	
aula (előtér, közösségi tér)	iskolánként 1	attól az évfolyamtól kezdve, melyben a tanulók létszáma eléri a 120 főt, kiváltható szerződés alapján igénybe vett helyiséggel
ebédlő	iskolánként 1	kivéve, ha az étkeztetést iskolán kívül oldják meg
főzőkonyha	iskolánként 1	ha helyben főznek
melegítőkonyha	iskolánként (székhelyen és telephelyen) 1	ha helyben étkeznek
tálaló-mosogató, ezen belül felnőttétkező	iskolánként (székhelyen és telephelyen) 1	ha helyben étkeznek
öltöző	iskolánként és nemenként 1	

hideg-meleg vizes zuhanyozó	iskolánként (székhelyen és telephelyen) és nemenként 1	
személyzeti WC	iskolánként, (székhelyen és telephelyen) nemenként 1	
tanulói WC	iskolánként (székhelyen és telephelyen), szintenként, nemenként 1	tanulói létszám figyelembevételével
élelmiszerhulladék-tároló	iskolánként 1	ha helyben étkeznek
éléskamra	iskolánként 1	ha helyben főznek
szárazáru raktár	iskolánként 1	ha helyben főznek
földesáru raktár	iskolánként 1	ha helyben főznek
egyéb raktár	iskolánként 1	
szertár	iskolánként 1	

II. A HELYISÉGEK BÚTORZATA ÉS EGYÉB BERENDEZÉSI TÁRGYAI

ESZKÖZÖK, FELSZERELÉSEK	MENNYISÉGI MUTATÓ	MEGJEGYZÉS
----------------------------	----------------------	------------

1. TANTEREM

tanulói asztalok, székek	tanulók létszámának figyelembevételével	életkornak megfelelő méretben; mozgáskorlátozottak, középsúlyos értelmi fogyatékosok és gyengénlátók esetén állítható magasságú, dönthető lapú, peremes, egyszemélyes asztalok; gyengénlátóknál – szükség szerint – egyéni megvilágítási lehetőséggel; mozgáskorlátozottak székei állítható magasságú ülőkével, lábtartóval
nevelői asztal, szék	tantermenként 1-1	
eszköztárolók	tantermenként szükség szerint	
tábla	tantermenként 1	
ruhatároló (fogas)	tanulók létszámának figyelembevételével	Az épület adottságait figyelembe véve egyéb helyen (pl. a folyosón) is kialakítható
szeméttároló	helyiségenként 1	

2. SZAKTANTERMÉK (A TANTERMI ALAPFELSZERELÉSEKEN FELÜLI IGÉNYEK)

a) számítástechnikai terem		
tábla vagy flipchart	1	
számítógépek és perifériák	tanulónként 1	szoftverek az általános alapfeltételek között
b) művészeti nevelés szaktanterem		nem kötelező, a foglalkozások az osztálytermekben szervezhetők
asztal vagy rajzpad, rajzbak	tanulónként 1	
vízcsap (falikút)	1	
pianínó	iskolánként 1	
tábla	tantermenként 1	
audiovizuális eszköz	iskolánként 1	
c) mesterségek szaktanterem	csoportbontásos foglalkoztatásra	berendezése a helyi tantervben szabályozottak szerint, a tantárgy megjelenésének évfolyamától szükséges

3. TORNASZOBA

kislabda	5	
labda	5	
tornaszőnyeg	2	
tornapad	2	
zsámoly	2	
bordásfal	2	
mászókötél	2	
gumikötél	5	
ugrókötél	5	
medicinlabda	5	
stopper	1	
kiegészítő tornakészlet	1	
egyéni fejlesztést szolgáló speciális tornafelszerelések		a pedagógiai programban foglaltak szerint

4. TORNATEREM (MINDAZOK A FELSZERELÉSEK, AMELYEK A TORNASZOBÁBAN, TOVÁBBÁ)

kosárlabda palánk	2	
gyűrű	1	
mászórúd	1	

5. SPORTUDVAR

szabadtéri labdajáték felszerelése	1	bármelyik játék kiválasztható
------------------------------------	---	-------------------------------

egyéni fejlesztést szolgáló speciális tornafelszerelések	egy iskolai osztály egyidejű foglalkoztatásához szükséges mennyiségben	fogyatékos tanulót oktató iskolában; pedagógiai programban foglaltak szerint
--	--	--

6. INTÉZMÉNYVEZETŐI ÉS ISKOLATITKÁRI IRODA

asztal	felőtlétszám szerint	
szék	felőtlétszám szerint	
iratszekrény	1	
telefon	1	

7. NEVELŐTESTÜLETI SZOBA

asztal	pedagóguslétszám szerint 1	
szék	pedagóguslétszám szerint 1	
könyvszekrény vagy könyvespolc	1	
napló és folyóirattartó	1	e-napló használata esetén nem szükséges
ruhásszekrény vagy fogasok	pedagóguslétszám figyelembevételével	
számítógép és perifériái, internetkapcsolattal	1	

7. KÖNYVTÁR

tanulói asztal, szék	egy iskolai osztály egyidejű foglalkoztatásához szükséges mennyiségben	életkornak megfelelő méretben; mozgáskorlátozottak és gyengénlátók esetén állítható magasságú, dönthető lapú, peremes, egyszemélyes asztalok; mozgáskorlátozottak székei állítható magasságú ülökével, lábtartóval
egyedi világítás	olvasóhelyenként 1	
könyvtárosi asztal, szék	1-1	asztal egyedi világítással
szekrény (tároló)	3000 könyvtári dokumentum elhelyezésére	
tárolók, polcok, szabadpolcok	2	
számítógép	1	

8. KÖNYVTÁRSZOBA

asztal, szék, könyvtári dokumentum (tanári, tanulói felkészüléshez)	3 6 500	legalább hat tanuló egyidejű foglalkoztatásának feltételeiről, illetve az iskolai könyvek, tankönyvek, segédkönyvek elhelyezéséről gondoskodni kell
könyvespolc vagy szekrény	500 könyvtári dokumentum elhelyezésére	

III. A NEVELŐMUNKÁT SEGÍTŐ ESZKÖZÖK

ÁLTALÁNOSAN SZÜKSÉGES ALAPFELSZERELÉSEK:

- fehér és színes táblakréták
- sima, nagyalakú füzetek
- méhviasz kréták
- méhviasz gyurma
- akvarell festék, akvarell papír, vastag ecset
- filc, gyapjú, fonalak
- színes papírok (selyem, transzparens stb.), olló
- vastag és vékony színes ceruzák, grafit, vonalzó
- agyag (edények a használatához)
- babzsákok
- furulyák
- ütőhangszerek
- húros hangszer
- gyertyák, csengők
- rajzgyűjtő dossziék

Technikai eszközök:

- CD-lejátszó
- televízió (9. évfolyamtól)
- DVD-lejátszó
- személyi számítógép (konfiguráció)

Tárgyak, eszközök, információhordozók a tantárgyak alapján

1. MAGYAR NYELV ÉS IRODALOM

- méhviasz kréták (tégla és ceruza formájú)
- méhviasz gyurma, agyag
- fonalak
- színes selyempapír, olló
- lúdtoll, tollszem, tollszár, tinta, nádtoll, itatóspapír, töltőtoll
- golyóstoll
- vékony színes ceruzák, grafitceruzák
- vonalas füzetek
- osztálykönyvtár, szakkönyvtár
- saját készítésű szemléltető eszközök
- akvarellfesték, ecset
- akvarellpapír
- rajztábla
- filc, gyapjú
- színes selyempapír

2. SZÁMTAN ÉS MATEMATIKA

- szemléltető eszközök (termények, termések, kövek, hétköznapi tárgyak stb.)
- méterrúd, térfogatméréshez eszközök, mérleg + súlyok
- táblai vonalzó, körzők, szögmérő
- négyzethálós füzetek
- saját készítésű szemléltető eszközök
- fonalak, kartonpapír, műszaki rajzlap
- zsebszámológép
- függvénytáblázat, feladatgyűjtemények

3. TÖRTÉNELEM

- falitérképek, atlaszok
- saját készítésű és speciális szemléltető eszközök
- jelmezek, tárgyi kiegészítők

4. HONISMERET ÉS FÖLDRAJZ

- a tervezett ház építéséhez szükséges építő- és kötőanyagok
- a választott mesterségek alapanyagai és szerszámai
- a földműveléshez szükséges vetőmagok és kézi szerszámok
- iránytű, létra, homok, agyag, papír
- atlaszok, térképek, földgömb, éggömb, távcső
- saját készítésű és speciális szemléltető eszközök
- tárgyi kiegészítők
- földmérő eszközök (kölcsonzással is megoldható)
- ásványok, kőzetek

5. TERMÉSZETRAJZ ÉS BIOLÓGIA

- saját készítésű és speciális szemléltető eszközök, tárgyi kiegészítők
- koponya, csontváz
- anatómiai atlaszok
- mikroszkóp
- bonceszközök

6. FIZIKA

- a fizikai kísérletekhez szükséges szemléltető- és mérőeszközök, anyagok
- saját készítésű és speciális szemléltető eszközök, tárgyi kiegészítők

7. KÉMIA

- a kémiai kísérletekhez szükséges szemléltető- és mérőeszközök, laboratóriumi felszerelések, alapanyagok
- védőfelszerelések

8. IDEGEN NYELVEK

- bábok és speciális szemléltetőeszközök
- szótárak, hangzó- és képanyagok

9. MOZGÁS ÉS TESTNEVELÉS

- zsonglőr és akrobatikai eszközök
- szalagok, fonalak, kötelek, botok, kislabdák, frizbik, nagyméretű szivacsabdák
- saját készítésű és speciális eszközök, tárgyi kiegészítők
- gerelyek, diszkoszok, súlyzók
- sportági felszerelések, labdák

10. KERTMŰVELÉS

- kerti (kézi) szerszámok
- vetőmagok, hagymák
- kertészeti felszerelések

11. MŰVÉSZETI NEVELÉS

Kézimunka: filc, gyapjú, kötőtűk (faanyag az elkészítésükhöz és kész tűk), fonalak, papír, ragasztó, cérna, olló, tű, vastag fonal, kongré, hímzőfonal, nagylyukú hímzőtű, gyöngyök, textíliák, szövőkeret, varrógép és minden olyan (segéd)eszköz, amely a tantervben megadott oktatási témákhoz kapcsolódik.

Kézművesség: a különböző mesterségek – a fa-, a fém-, a bőrmegmunkálás – eszközei, speciális kézi, (amennyiben az iskola kiépített műhellyel rendelkezik) gépi szerszámok, a plasztikához és a szobrászathoz szükséges anyagok és kézi szerszámok.

Rajz-festés, formarajz: rajz- és festő papírok, különböző festékek és kréták, ecsetek, tinta, rajzszén, különböző minőségű ceruzák, saját készítésű és speciális szemléltető eszközök, művészeti albumok.

Dráma: saját készítésű jelmezek, textíliák, tárgyi kellékek (többnyire szintén saját készítésű munkák).

Euritmia: rézrudak, fagolyók, színes anyagok, zongora, egyéb hangszerek.

Ének-zene: pentatonfurulya, C-szoprán furulya, különböző ütőhangszerek (apró dobok, triangulum, csörgődob, csengettyűk, apró cintányérok), kottafüzet, kották.

12. EGYÉNI FEJLESZTÉST SZOLGÁLÓ SPECIÁLIS TANESZKÖZÖK

(Az egyéni terápiának megfelelően a fejlesztő pedagógus által meghatározott eszközök.)

A Waldorf-kerettanterv értelmében a tizenhárom évfolyammal működő Waldorf-iskolák akkor rendelkeznek a működésükhöz szükséges eszközökkel és felszerelésekkel, ha rendelkezésükre állnak a kerettantervben felsorolt helyiségek, berendezések és eszközök. Nyolc évfolyammal általános iskolaként, illetve öt évfolyammal gimnáziumként működő Waldorf-iskolákra a jegyzékben foglaltakat a megfelelő eltéréssel kell alkalmazni.

A kerettantervi jegyzékben foglaltak teljesülése esetén az iskola rendelkezik a működéséhez szükséges, jogszabályban meghatározott feltételekkel.

Ha a helyiséget létszám figyelembevételével kell kialakítani, a helyiség olyan méretű és berendezésű kell, hogy legyen, amelyben minden egyidejűleg jelenlévő tanuló, munkát végző felnőtt igénye egyidejűleg teljesíthető. A tanulók részére kialakított helyiség akkor megfelelő, ha – rendeltetésétől függően – alapterülete lehetővé teszi az iskolai osztály, osztálybontás esetén a csoport valamennyi tagjának egyidejű befogadását a tényleges tanulói létszám alapján.

A WALDORF-ISKOLÁKBAN A PEDAGÓGUS-MUNKAKÖRÖK BETÖLTÉSÉHEZ SZÜKSÉGES VÉGZETTSÉGEK

1. OSZTÁLYTANÍTÓ MUNKAKÖRBE FOGLALKOZTATHATÓ AZ 1-8. ÉVFOLYAMON, AKI

- a) tanítói, konduktor-tanítói vagy gyógypedagógusi végzettség mellett akkreditált pedagógus-továbbképzésen szerzett Waldorf-osztálytanítói képesítéssel rendelkezik,
- b) általános iskolai vagy középiskolai tanári végzettség mellett akkreditált pedagógus-továbbképzésen szerzett Waldorf-osztálytanítói képesítéssel rendelkezik,
- c) magyarországi, illetve külföldi Waldorf-pedagógusképzésen szerzett Waldorf-osztálytanítói képesítéssel rendelkezik.

Az osztálytanító taníthatja a kötelező és a szabadon választható tantárgyakat az alábbiak kivételével:

- idegen nyelvek
- kézművesség
- euritmia
- szabad vallás
- mozgás és testnevelés, Bothmer-gimnasztika 3. osztálytól
- ének-zene 5. osztálytól

Ez utóbbiak oktatására csak akkor jogosult, ha rendelkezik a 2-5. pontokban előírt végzettségekkel.

2. AZ 1-8. ÉVFOLYAMON SZAKTANÁRKÉNT FOGLALKOZTATHATÓ, AKI

- a tantárgynak megfelelő műveltségi területet végzett tanító, e mellett akkreditált pedagógus-továbbképzésen szerzett Waldorf-pedagógusi képesítéssel rendelkezik vagy a munkába lépéstől számított 2 éven belül megkezdte Waldorf-pedagógiai tanulmányait,
- a tantárgynak megfelelő szakos tanár (főiskolai vagy egyetemi végzettséggel), e mellett akkreditált pedagógus-továbbképzésen szerzett Waldorf-pedagógusi képesítéssel rendelkezik vagy a munkába lépéstől számított 2 éven belül megkezdte Waldorf-pedagógiai tanulmányait,
- a tanított tantárgynak megfelelő Waldorf-szaktanári képesítéssel rendelkezik.

3. A KÉZMŰVESSÉG TANTÁRGY OKTATÁSÁRA AZ 5-13. ÉVFOLYAMON A 2. PONTBAN FOGLALTAKTÓL ELTÉRŐEN FOGLALKOZTATHATÓ, AKI

- a tantárgynak megfelelő szakos tanári végzettséggel rendelkezik,
- az oktatott tartalomnak megfeleltethető végzettséggel bíró művész, iparművész; népi iparművész vagy 5 éves szakmai gyakorlattal rendelkező szakember.

(Így például megfelelő: a fémművességek körében a kovács, a mask- és bábkészítés körében a népi iparművész, bábkészítő alkalmazása, faragás: asztalos stb.)

4. A WALDORF-KERETTANTERV ALAPJÁN BEVEZETETT SPECIÁLIS TANTÁRGYAK

4.1 Mozgás és testnevelés, Bothmer-gimnasztika tanárként foglalkoztatható

- a) az 1-6. évfolyamon, aki a Bothmer Movement International által elismert magyarországi vagy nemzetközi képzésen megszerzett Bothmer-tanár végzettséggel rendelkezik,
- b) a 3-4. évfolyamon, aki osztálytanítóként elvégezte a Bothmer-képzés megfelelő modulját,
- c) a 7-8 évfolyamon, aki Bothmer-tanárként elvégezte a Bothmer-képzés 7-8. osztályos modulját,

- d) az 1-8. évfolyamon, aki testnevelőtanár végzettség mellett Bothmer-tanár végzettséggel vagy akkreditált pedagógus-továbbképzésen szerzett Waldorf-pedagógusi képesítéssel rendelkezik vagy a munkába lépéstől számított 2 éven belül megkezdte Bothmer- vagy Waldorf-pedagógiai tanulmányait,
- e) a 9-13. évfolyamon, aki testnevelőtanár (főiskolai vagy egyetemi végzettséggel), e mellett Bothmer-tanár végzettséggel, vagy akkreditált pedagógus-továbbképzésen szerzett Waldorf-pedagógusi képesítéssel rendelkezik vagy a munkába lépéstől számított 2 éven belül megkezdte Bothmer- vagy Waldorf-pedagógiai tanulmányait.

4.2. Euritmiatanárként foglalkoztatható az 1-13. évfolyamon, aki az Euritmia Iskolák Nemzetközi Szövetsége, a „Goetheanum, Freie Hochschule für Geisteswissenschaft, Sektion für redende und musizierende Künste” által elismert magyarországi vagy külföldi képzésen szerzett euritmia alapidiplomát, valamint a pedagógiai euritmia oktatására jogosító diplomát.

4.3 Kertművelés-tanárként foglalkoztatható, aki

- a) a tantárgynak megfelelő szakos tanári végzettséggel rendelkezik, és részt vesz a Biodinamikus Egyesület által jóváhagyott vagy ennek megfelelő nemzetközi biodinamikus szemléletű (Demeter irányelvek szerinti) gazdálkodást oktató tanfolyamon,
- b) közép- vagy felsőfokú szakmai (kertész vagy agrár) végzettséggel vagy hároméves igazolt szakmai (kertész vagy agrár) gyakorlattal rendelkezik, és részt vesz a Biodinamikus Egyesület által jóváhagyott vagy ennek megfelelő nemzetközi biodinamikus szemléletű (Demeter irányelvek szerinti) gazdálkodást oktató tanfolyamon,
- c) a tanított tantárgynak megfelelő Waldorf-szaktanári képesítéssel rendelkezik.

4.4 Szabadvallás-oktatás tanáráként foglalkoztatható, aki gyakorló Waldorf-pedagógusként részt vesz a hazai szabadvallás-tanárok szakmai találkozóin és továbbképzésein. E mellett részt vesz a tanári kollégium által felkért mentorral való rendszeres szakmai konzultációkon.

5. INTÉZMÉNYVEZETŐ

A Waldorf-iskolákban az intézményvezetőt a Tanári Kollégium választása alapján a fenntartó bízza meg, pályázati eljárást az iskolák alkalmazhatnak.

A vezetői munkakör betöltésére jogosító intézményvezetői szakképzettségnek kell elfogadni a Magyar Waldorf Szövetség fenntartásában működő pedagógiai intézet (Waldorf Ház) által szervezett akkreditált intézményvezetői képzésen szerzett képesítést.

6. EGYÉB RENDELKEZÉSEK

1. Új alkalmazás esetén osztálytanítóként az a pedagógus is foglalkoztatható, aki tanulmányait a Waldorf-osztálytanító képesítést nyújtó képzésben a munkába lépés évében megkezdte.
2. Ha a Waldorf-iskolában foglalkoztatott pedagógus szakképzettsége e kerettantervben meghatározott képesítésnek nem felel meg, és a kerettanterv jóváhagyásakor
  - a) a nyugdíj jogosultság eléréséhez szükséges korhatárig tíz évnél kevesebb ideje van, legfeljebb a nyugdíjkorhatár eléréséig változatlan munkakörben tovább foglalkoztatható,
  - b) a nyugdíj jogosultság eléréséhez szükséges korhatárig tíz évnél több ideje van, a kerettanterv jóváhagyásától számított öt év után csak akkor foglalkoztatható tovább pedagógus-munkakörben, ha tanulmányait az előírt szakképzettséget nyújtó képzésben megkezdte.

- c) legalább 8 éves Waldorf-iskolában pedagógus munkakörben eltöltött gyakorlattal rendelkezik, az iskola ajánlásával mentesül a Waldorf-képesítés megszerzése alól.
- d) A b) pontban meghatározottak alól mentesül és változatlan munkakörben tovább foglalkoztatható a Waldorf-iskolában tanító pedagógus, ha rendelkezik Waldorf-képesítéssel és a kerettanterv jóváhagyásakor Waldorf-iskolában pedagógus munkakörben való foglalkoztatása eléri a tizenöt évet.
- 3.** Új alapítású Waldorf-iskolák osztálytanítói az első három évben a Magyar Waldorf Szövetség Tanácsadó Körével egyeztetve mentességet kaphatnak a fenti esetekben meghatározott szakos végzettségek alól, kivéve a Waldorf-kerettanterv alapján bevezetett speciális tantárgyakat (l. fentebb, 5. pont)
- 4.** Pedagógusképző felsőoktatási intézmény hallgatójának iskolai gyakorlati képzés vezetésére vagy pedagógusok továbbképzésére vezető tanári (gyakorlatvezető tanítói), továbbá szaktanácsadói megbízást az kaphat, akinek Waldorf-pedagógus munkakör betöltéséhez szükséges felsőfokú iskolai végzettsége és szakképzettsége, valamint Waldorf-iskolai nevelő-oktató munkában eltöltött legalább ötéves szakmai gyakorlata van.

ALÁÍRÁSOK, HITELESÍTÉS

A Pedagógiai Program az EMMI 20/2012. (VIII.31.) *A pedagógiai programokra vonatkozó rendelethez* és az EMMI 51/2012.(XII.21.) *A kerettantervek kiadásának rendjéről szóló rendeletét* követően módosult. A Pedagógiai Program jelen módosítása a Néptánc tanterv Waldorf Szövetség általi elfogadása és Helyi Tantervbe emelése miatt vált szükségessé.

A Pedagógiai Programot a Tanári Kollégium 61/2015 sz. határozatával 2015. október 09-én fogadta el.

.....
A Tanári Kollégium képviselőjében

A Pedagógiai Programot az intézményvezető hagyta jóvá.

.....
Iskolaképviselő

Debrecen, 2015. 10. 12.